

**KENTSEL KORUMA ÇALIŞMALARINDA MEKANSAL-SOSYAL
YAPI İLİŞKİSİNİN BİTLİS KENT MERKEZİNDE ÖRNEKLENMESİ**

Gülin PAYASLI OĞUZ

**DOKTORA TEZİ
MİMARLIK**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EYLÜL 2011
ANKARA**

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Gülin PAYASLI OĞUZ

**KENTSEL KORUMA ÇALIŞMALARINDA MEKANSAL-SOSYAL YAPI
İLİŞKİSİNİN BİTLİS KENT MERKEZİNDE ÖRNEKLENMESİ
(Doktora Tezi)**

Gülin PAYASLI OĞUZ

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Eylül 2011

ÖZET

Tez kapsamında incelenen Bitlis ili, farklı topografik konumu, bu topografyada konumlanan geleneksel konutların kentsel görüntüsü, anıtsal yapılar ile farklı açılardan birbirinden zengin vistalar veren bir geleneksel mimari zenginliğe sahiptir. Fakat bu kentsel dokunun kullanıcılarında zamanla değişim kaçınılmaz olmuştur. Geleneksel dokuda kullanıcı önemli bir faktördür. Bu nedenle, koruma yalnızca fiziki değil aynı zamanda sosyal içerikli olmalıdır; yani “mimari yapı- sosyal yapı ilişkisi koruma çalışmalarında önemlidir” söylemi bu tezin temel hipotezini oluşturmaktadır. Hazırlanan kuramsal çerçevede bu ikilinin arasındaki karşılıklı ilişki incelenmiştir. Araştırma kapsamında Bitlis il merkezindeki geleneksel dokudaki alan çalışmalarında, inceleme-gözlem, görüşme-mülakat ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

Tez yedi bölümden oluşmaktadır. 1. Bölüm’de problemin tanımı yapılmış, amaç, kapsam, yöntem anlatılmıştır. 2.Bölüm’de tezin kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. 3.Bölüm’de önerilen metodolojinin uygulanacağı yer olan Bitlis hakkında yapılan araştırmalardan, fiziki, tarihi ve genel yerleşim özelliklerinden bahsedilmiştir. 4. Bölüm’de sosyal yapıyla ilgili olarak yerinde yapılan gözlemler ile yapılan anket çalışmalarının sonuçları S.P.S.S istatistik programı yardımıyla değerlendirilmiş ve Çizelgeler halinde aktarılmıştır. 5.Bölüm’de evlerin mimari özellikleriyle ilgili bilgi verilmiştir. Bu bilgiler

hazırlanacak bir koruma çalışmasında veri oluşturabilmek için detaylı bir biçimde hazırlanmıştır. 6.Bölüm’de evlerin sosyal ve fiziki özelliklerinde görölen değışiklikler, bugünkü koşullar içinde değerdendirilmiştir. 7.Bölüm’de Bitlis ilindeki geleneksel konut birimiyle ilgili yapılan değerdendirme sonuçları tartışılmış, yöresel verilere göre alanın korunması için geleceğe yönelik öneriler getirilmiştir.

Bilim Kodu : 803.1.085
Anahtar Kelimeler : Bitlis, Koruma, Restorasyon, Geleneksel konut mimarisi, Sosyal yapı
Sayfa Adedi : 318
Tez Yöneticisi : Prof.Dr.B.ışık AKSULU

**A SPECIMEN ON SPATIAL-SOCIAL STRUCTURE RELATIONSHIP AT
BİTLİS CITY CENTER FOR THE URBAN CONSERVATION STUDIES**

(Ph.D. Thesis)

Gülin PAYASLI OĞUZ

**GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCİENCE AND TECHNOLOGY**

September 2011

ABSTRACT

Bitlis province, which has been chosen for the subject of the thesis, has a different topographical location. The topography embodies images of the traditional urban houses located on the slopes, having vistas of the monumental buildings as well as vistas of traditional architectural richness from different angles. However, development of the users living at this urban texture is inevitably low. The user is one of the most important factors in traditional texture. Therefore, the conservation studies at the area should both in physical and social contents, i.e. “the existence of the architectural-social structure evaluation is important/ essential at the conservation studies” this states the basic hypothesis of the thesis. The interrelation between them was examined at the theoretical framework.

The studies on traditional texture of Bitlis province center were conducted on in-situ studies, examination-observation, and interview-documentation. The thesis consists of seven chapters. The definition of problem was introduced in the first chapter as well as aim, scope and the method. The theoretical framework of thesis has been carried out in the second chapter. A general description of the in situ, Bitlis province, and previous studies on physical, historical and settlement of the Bitlis was summarized and given in the third chapter. Chapter four contains the results of observation and interviews of the

in-situ studies. The results were evaluated by SPSS programme and represented in tables in the chapter. The detailed architectural features of the traditional houses, as considering a data base for a conservation study were presented in chapter five. Chapter six presents current evaluations of changes in social and physical features of the houses. At chapter seven, a general discussion given on evaluation of spatial-social relationship of the study area/the output of the hypothesis. At chapter eight, traditional houses in Bitlis province was conducted and recommendations for conservation of the area in the future were presented.

Science code : 803.1.085

**Key words : Bitlis, Conservation, Restoration, The Architecture of
Tradinational Houses, social structure**

Page number : 318

Adviser : Prof. Dr. B.İşık AKSULU

TEŞEKKÜR

Benim için uzun ve zorlu olan bu sürece başlarken ve nihayetlendirirken; Bitlis’i çalışmamda öncülük eden ve tezimi yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. B.İşık AKSULU’ya, değerli fikirlerini paylaşan Prof.Dr. N.Gül ASATEKİN’e ve Prof.Dr. M.Can HERSEK’e, bu süreçte her zaman yanımda olan annem Özgül PAYASLI’ya ve eşim Bülent OĞUZ’a, “Bitlis Koruma Amaçlı İmar Planı” çalışmalarını benimle paylaşan şehir plancı Remzi SÖNMEZ’e teşekkürü bir borç bilirim.

Alan çalışmalarımda değişik dönemlerde bana eşlik Eden; Hamza Açar, M.Emin Yeşil , Ahmet Ortakçı, İbrahim Güneş, Metin Yargı, Bilal Timur, Ebru Kasap, Betül Akboz, Nurcan Adıyaman, Osman Bilden, Barış Oğuz ve Hakan Oğuz’a teşekkür ederim.

Yardımlarını esirgemeyen Yrd.Doç.Dr. Ersin UYSAL’a, Yrd.Doç.Dr. Neslihan DALKILIÇ’a ve Yrd.Doç.Dr.Meral HALİFEOĞLU’na teşekkür ederim.

Ayrıca, Fen Bilimleri Enstitüsü’ndeki çalışanlara ve özellikle tüm sorularımı sıklımadan cevaplayan Emine TÜTÜNCÜ’ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xviii
RESİMLERİN LİSTESİ	xix
ÇİZELGELARIN LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç Ve Kapsam	3
1.2.Yöntem	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Koruma İle İlgili Kuramsal Çerçeve	10
2.1.1. Tarihi çevre korumanın sosyo-kültürel ve mimari boyutu	12
2.2. Bitlis’te Tarihi Çevrenin Korunması İle İlgili Kuramsal Yaklaşım	16
2.3. Geleneksel Konut Biriminin Korunmasıyla İlgili Kuramsal Çerçeve	19
2.3.1. Sosyal birim olarak “aile” kuramsal yaklaşımı	20
2.3.2. Aile-toplum ilişkisi	24
2.3.3. Mimari açıdan geleneksel konut birimine kuramsal yaklaşım	26
3. ÖNERİLEN METODOLOJİNİN UYGULANACAĞI BİTLİS İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	29
3.1. Tarihi	29

Sayfa

3.1.1. Bitlis adının kaynağı	29
3.1.2. Seyyahların gözüyle bitlis	31
3.2. Fiziksel Yapı	35
3.3. Sosyal Yapı	38
3.3.1. Nüfus hareketleri ve göç olgusu.....	38
3.3.2. Konuşulan dil ve din	46
3.4. Ekonomik Yapı	46
3.5. Mimari Yapı.....	47
3.5.1 .Geleneksel kent dokusu.....	47
3.5.2.Anıtsal yapılar	50
3.5.3.Geleneksel bitlis evleri.....	50
4.BİTLİS KENTSEL SİT ALANINDA SOSYAL YAPI ANALİZİ	52
4.1. Yöntem.....	52
4.1.1. Veri toplama yöntemleri ve uygulaması ile örneklem belirleme	52
4.1.2. Verilerin istatistik analizleri.....	54
4.2. Hane Halkının Demografik Yapısı.....	54
4.2.1. Aile yapısı	55
4.2.2. Aile büyüklüğü.....	56
4.2.3. Anne ve baba ile ilgili bilgiler.....	57
4.2.4. Çocuk sayısı	62
4.2.5. Kız çocuklarının eğitim durumu	62
4.3. Sosyal ve Kültürel Yaşam.....	64

Sayfa

4.3.1. Evde konuşulan dil.....	64
4.3.2. Dini yapı.....	64
4.3.3. Komşuluk-akrabalık ilişkileri/sosyal aktiviteler	65
4.3.4. Yardım alma/verme durumu	68
4.3.5. Başka şehri ziyaret	69
4.3.6. Evde el sanatları ile uğraşma durumu	69
4.3.7. Doğum, ölüm, evlilik gelenekleri	70
4.3.8. Dini bayramlar	71
4.4. Geldiği Yer- Göç Edilen Yer	71
4.4.1. Yerleşik halk ile ilgili bilgiler	71
4.4.2. Bitlis'e gelenler ile ilgili bilgiler	73
4.4.3. Bitlis'ten gidenler ile ilgili bilgiler.....	76
4.4.4. Bitlis'ten göçmek isteyenler ile ilgili bilgiler.....	78
4.5. Gelir Durumu	84
4.5.1. Başlıca geçim kaynağı	84
4.5.2. Gelir düzeyi.....	86
4.5.3.Sosyal güvence durumu	87
4.5.4. Evde yiyecek üretilmesi durumu.....	88
4.6. Konut ve Mülkiyet durumu	89
4.6.1. Mülkiyet durumu.....	89
4.6.2. Ev sahipleriyle ilgili bilgiler.....	90
4.6.3. Kiracılar ilgili bilgiler	91

Sayfa

4.6.4. Evin önceki sahiplik durumu	93
4.6.5. Oturulan konutla ilgili bilgiler	94
4.6.6. Oturulan mahalle ile ilgili bilgiler	97
4.7. Kentle İlişkiler	98
4.8. Kentsel Koruma hakkında görüşler	99
5. GELENEKSEL BİTLİS EVLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	102
5.1. Genel yerleşim Özellikleri	102
5.1.1. Kent ögeleri	103
5.1.2. Parsel oluşumu ve kullanım biçimleri	106
5.2. Genel Plan Düzeni	110
5.2.1. Açık mekânlar (avlu, bahçe)	112
5.2.2. Kapalı mekânlar	117
5.2.4. Plan tipolojisi	124
5.3. Genel Cephe Düzeni	127
5.3.1. Cephe elemanları	127
5.3.2. Cephe tipleri	131
5.4. Yapım Tekniği ve Malzeme	134
6. GELENEKSEL BİTLİS EVLERİNDE SOSYAL VE FİZİKİ YAPIDA DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ	137
6.1. Sosyal Yapıda Değişim	138
6.1.1. Demografik yapıda değişim	138
6.1.2. Sosyal ve kültürel yapıda değişim	138
6.1.3. Ekonomik yapıda değişim	145

Sayfa

6.2. Fiziki Yapıda Değişim	145
7.1. Mevcut Sosyal Yapı	151
7.2. Mevcut sosyal yapının mimariye etkileri/yansımaları	155
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	159
8.1. Öneriler	159
8.1.1. Alanın Korunması İçin Geleceğe Yönelik Öneriler	159
8.1.2. Tarihi doku ile ilgili öneriler	161
8.1.3. Sosyal yapıya yönelik öneriler	162
8.1.4. Mimari yapının ve dokunun korunması için öneriler	165
KAYNAKLAR	171
EKLER	177
EK-1 Anket Soruları	178
EK-2 Hava Fotoğrafları	185
EK-3 Bitlis İline Ait Eski Fotoğraf Albümü	188
EK-4 Bitlis il merkezindeki Anıtsal Yapılar	190
EK-5 Yöresel Terminoloji	193
EK-6 Yöresel El Sanatları	194
EK-7 Yöresel Yemekler	196
EK-8 Genel Harita	197
EK-9 Bitlis İl Merkezi Google Earth Görüntüsü Ve Arazi Eğrileri	198
EK-10 Bitlis İl Merkezi Şehiriçi Ulaşım Ağı Haritası	200
EK-11. Tescilli Geleneksel Konutların Envanter Listesi	201
EK-12. Bitlis İl Merkezinde İncelenen Konutların Listesi	207
EK-13. Çalışılan Geleneksel Bitlis Evleri	210
EK-14 Öneri Gezi Güzergahı	317
ÖZGEÇMİŞ	318

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1.Osmanlı nüfus sayımlarına göre Bitlis İlindeki Ermeni nüfus verileri ...	40
Çizelge 3.2.1893 tarihli nüfus sayımına göre Bitlis vilayetindeki istatistikler	40
Çizelge 3.3. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2008 yılı Bitlis	42
Çizelge 3.4. 1975-1990 yıllarında Bitlis'in aldığı ve verdiği göç	44
Çizelge 4.1. Yapılan anketlerin tabakalanması	53
Çizelge 4.2. Hanede yaşayan kişi sayısı.....	56
Çizelge 4.3. Mahallelere göre hanede yaşayan kişi sayısının dağılımı.....	57
Çizelge 4.4. Anne-babanın doğum yerlerinin karşılaştırması	59
Çizelge 4.5. Anne-babanın yaşlarının karşılaştırması.....	60
Çizelge 4.6. Anne-babanın yaş ortalaması.....	60
Çizelge 4.7. Anne-baba arasındaki yaş farkı.....	60
Çizelge 4.8. Anne-babanın eğitim durumlarının karşılaştırması	61
Çizelge 4.9. Babanın mesleği ve geliri arasındaki ilişki	61
Çizelge 4.10. Hanedeki çocuk sayısı ve hane halkı ilişkisi.....	62
Çizelge 4.11. Kız çocuğu sayısı ve okula gitme durumu	63
Çizelge 4.12. Annenin eğitimi ve kızların okula gitme durumu	63
Çizelge 4.13. Evde konuşulan dil.....	64
Çizelge 4.14. Dini mezhep durumu	65
Çizelge 4.15. Komşuluk ilişkileri	66
Çizelge 4.16. Komşuların akrabalık durumu	66
Çizelge 4.17. Babanın eğitim durumunun katıldığı etkinlik ile ilişkisi	67

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.18. Babanın mesleğinin katıldığı etkinlikle ilişkisi.....	68
Çizelge 4.19. Yardım yapma durumu	68
Çizelge 4.20. Yardım etme/alma durumu ilişkisi.....	69
Çizelge 4.21. Yakın şehirleri ziyaret etme durumu/amacı	69
Çizelge 4.22. El sanatlarıyla uğraşma durumu.....	70
Çizelge 4.23. Nereli olduğu ve nerden geldiği arasındaki ilişki	72
Çizelge 4.24. Sizin anne-babanızın doğum yeri.....	72
Çizelge 4.25.Hanede yaşayan annenin ailesinin doğum yeri.....	73
Çizelge 4.26. Hanede yaşayan babanın ailesinin doğum yeri.....	73
Çizelge 4.27. Bitlis'e nereden ve ne zaman geldiniz?	74
Çizelge 4.28. Bitlis'e nereden ve niye geldiniz?	74
Çizelge 4.29. Bitlis'e geldiğinizde tercih edilen mahalle	75
Çizelge 4.30. Bitlis'e göçle ilgili veriler.....	75
Çizelge 4.31. Bitlis'e göçle ilgili veriler.....	76
Çizelge 4.32. Bitlis'e göçle ilgili veriler.....	76
Çizelge 4.33. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	76
Çizelge 4.34. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	77
Çizelge 4.35. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	77
Çizelge 4.36. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	78
Çizelge 4.37. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	78
Çizelge 4.38. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	79
Çizelge 4.39. Bitlis'ten göçle ilgili veriler	79

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.40. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	80
Çizelge 4.41. Bitlis'ten göçle ilgili veriler.....	80
Çizelge 4.42. Gelecek kaygıları	81
Çizelge 4.43. Babanın mesleği ve gelir kaynağı ilişkisi	84
Çizelge 4.44. Yapılan ticaretin türü	85
Çizelge 4.45. Meslek olarak küçük esnafın türü	85
Çizelge 4.46. Babanın mesleği ve çalışmak istediği iş	86
Çizelge 4.47. Babanın geliri/geçinmek için ihtiyaç duyduğu para miktarı.....	87
Çizelge 4.48. Babanın geliriyle hane halkı sayısı ilişkisi.....	87
Çizelge 4.49. Babanın mesleği/sosyal güvence durumu.....	88
Çizelge 4.50. Evde yiyecek üretimi durumu	88
Çizelge 4.51. Evde üretilen gıdaların satış durumu	89
Çizelge 4.52. Mülkiyet durumu	90
Çizelge 4.53. Ev sahibi - sahiplik yılı	90
Çizelge 4.54. Ev sahibi - Başka eviniz var mı?.....	91
Çizelge 4.55. Kiracı - kaç yıldır oturuyor?	91
Çizelge 4.56. Kiracı - kira bedeli	92
Çizelge 4.57. Kiracı - ev sahibiyle akrabalık durumu.....	92
Çizelge 4.58. Kiracı - daha önce hangi mahallede oturuyordu?	93
Çizelge 4.59. Ev sahibi - Evin sizden önceki sahibi kimdi?	93
Çizelge 4.60. Mutfak var mı?.....	94
Çizelge 4.61. Banyo/ çol var mı?	94

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.62. Tuvalet var mı?	95
Çizelge 4.63. Isınmak için kullanılan malzeme	95
Çizelge 4.64. Avlu/bahçe kullanımı	95
Çizelge 4.65. Oda da yemek yeme durumu	96
Çizelge 4.66. Misafir odası var mı?	96
Çizelge 4.67. Çamaşır yıkanan yer	96
Çizelge 4.68. Yiyecek üretiminin yapıldığı yer	97
Çizelge 4.69. Mahalleyi tercih nedeni.....	97
Çizelge 4.70. Taşınma durumunda tercih edilen mahalle/konut tipi	98
Çizelge 4.71. Oturulan mahalleyi tercih durumu	98
Çizelge 4.72. Belediye hizmetlerinden memnuniyet durumu	99
Çizelge 4.73. Çocukların üniversitede okutulması	99
Çizelge 4.74. Evini onarma / turizme açma durumu.....	100
Çizelge 4.75. Kentsel koruma- turizm bilgisi	100
Çizelge 4.76. Kentsel koruma- onarım bilgisi	100
Çizelge 4.77. Mülkiyet durumu- koruma bilinci.....	101
Çizelge 4.78. Mülkiyet durumu-onarım.....	101
Çizelge 4.79. Mülkiyet durumu-turizm.....	101
Çizelge 6.1. 2000'li yıllarda, 8 yıllık mecburi eğitimdeki Bitlis ili öğrenci sayısı...	144

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Korumada sosyal yapı-mimari yapı ilişkisi	19
Şekil 4.1. Anne/babanın yaşı.....	57
Şekil 4.2. Anne/babanın eğitim durumu	57
Şekil 4.3. Anne/babanın mesleği.....	58
Şekil 4.4. Anne/babanın konuştuğu dil	58
Şekil 4.5. Anne/babanın doğum yeri.....	58
Şekil 5.1. Parsel-yapı-sokak ilişkisi	106
Şekil 5.2. Evlerin topografya kullanımı ve giriş Şekilleri.....	109
Şekil 5.3. Bitlis geleneksel kent dokusunun topografik durumu	108
Şekil 5.4. Parsel kullanımı	113
Şekil 5.5. Plan tipolojisi	126
Şekil 5.6. Oda modülü.....	132
Şekil 5.7. Cephe tipolojisi	133

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Matrakçı Nasuh'un gözüyle Bitlis.....	31
Resim 3.2. Seyyahların gözüyle Bitlis	34
Resim 3.3. Doğu Anadolu haritasında Bitlis.....	36
Resim 3.4. Bitlis il haritası.....	36
Resim 3.5. Bitlis ili 2000 yılı nüfus sayım grafiği (D.İ.E.).....	41
Resim 4.1. Alandaki anket çalışmasından görüntüler	54
Resim 4.2. Kapı önünde toplanma	65
Resim 4.3. Okul bahçesindeki düğün hazırlığından görüntüler.....	70
Resim 4.4. Mutki genel görünüm.....	83
Resim 4.5. Bahçede gıda üretimi	89
Resim 5.1. Doğal yaya yollarından örnekler.....	102
Resim 5.2. Bitlis kalesi genel görünüm	104
Resim 5.3. Bitlis merkezdeki köprülerden örnekler.....	104
Resim 5.4. Bitlis çeşmeleri.....	105
Resim 5.5. Tescilli sokak	105
Resim 5.6. Büyüme/ekleme için bırakılan dişler	111
Resim 5.7. Avlu örnekleri	114
Resim 5.8. Bahçelerden örnekler	115
Resim 5.9. Kapı önünden görüntüler	116
Resim 5.10. Damda yün yıkama-kurutma görüntüleri.....	117
Resim 5.11. Seki örnekleri	118

Resim	Sayfa
Resim 5.12. Niş örnekleri	118
Resim 5.13. Süslü niş örnekleri	119
Resim 5.14. Çol örnekleri	119
Resim 5.15. Musandıra örnekleri	120
Resim 5.16. Sofada bulunan ocak abdestlik örnekleri	121
Resim 5.17. Tuvaletlerin cepheden yansımaları	122
Resim 5.18. Alt kat bağlantı kapakları ve merdivenleri	123
Resim 5.19. Ahır görüntüleri	124
Resim 5.20. Süslemeli cephe örneği	127
Resim 5.21. Pencere tiplerinden örnekler	128
Resim 5.22. Dış kapı örnekleri	129
Resim 5. 23. Kapı tokmaklarından örnekler	129
Resim 5.24. Baca örnekleri	130
Resim 5.25. Çörten örnekleri	130
Resim 5. 26. Dış cephedeki yazıt örnekleri	131
Resim 5. 27. Sal taşı örneği	134
Resim 5. 28. Tavan örnekleri	135
Resim 5.29. Bacaların iç görünümü	136
Resim 6.1. Hurşit oğlu Ömer Bey adına düzenlenmiş 1900 tarihli tapu belgesi	140
Resim 6.2. Bitlis halkı 30'lu yıllar	141
Resim 6.3. Bitlis halkı 50-60'lı yıllar	142
Resim 6.4. 60'lı yıllarda bir sınıf fotoğrafı	144

Resim	Sayfa
Resim 6.5. Betonarme kat ve çatı eklenmesi	146
Resim 6.6. Ahşap kirişlemelerin bozulmasıyla toprak damın yıkılması.....	147
Resim 6.7. Sofadaki bozulmalar, eklemeler.....	148
Resim 6.8. Islak hacimlerdeki değişimler	149
Resim 6.9. Ahırların bugünkü durumu	149
Resim 7.1. Bitlis kentsel tasarım fikir projesi	161
Resim 7.2. Eski Belediye binası.....	167

1. GİRİŞ

Koruma kavramının kuramsal gelişimi incelendiğinde koruma düşüncesinin ilk olarak Fransız devrimi(1789) sonrasında harabeye dönen şehirlerin ve yıkılan yapıların onarılması amacıyla 1830'lu yıllarda Avrupa'da gündeme geldiği görülmektedir. 19. y.y.'da başlayan koruma kavramı; değişik zamanlarda alınan kararlar ile Şekillenerek tek yapı korumayla başlamış (*1931 Atina Konferansı*), tarihi çevre korumaya (*1964 Venedik Tüzüğü*) ulaşmıştır. Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan koruma kavramı; anıtsal yapılar, sivil yapılar gibi tek yapı korumayla başlamış ve nihayet 1980'lerde kentsel koruma anlayışına ulaşmıştır. Tarihi çevre korumanın nasıl olması gerektiği hakkındaki tartışmalar XXI. yy'da da devam etmektedir.

XIX. yüzyılın sonlarında başlayan sanayi devri ve teknolojik ilerlemeler tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kentsel ve toplumsal alanda hızlı bir gelişim ve değişim süreci başlamıştır. Bu süreç, tarihi çevrelerin ve kültürel mirasın koruma altına alınmasında aynı hızı göstermemiş aksine; tahribat, bozulma, terk edilme ve yok olma süreçlerini hızlandırmıştır. Gelişen çağı yakalamak isteyen kentlerin asıl kullanıcıları, modern yaşam koşullarına ulaşmak isterken, iş bulma umuduyla kırsaldan kente göçler başlamıştır. Kentteki nüfus artışına cevap vermek için yapılan hatalı imar çalışmaları sonucunda ortaya çıkan çarpık kentleşme ile özgün kullanıcısı değişen ya da boş bırakılan tarihi çevrelerde ise bozulma süreci başlamıştır. Bu süreçte; Türkiye'de kültürel mirası koruma düşüncesinin yaygın olmaması ve farkına geç varılması, tarihi çevrede bozulmaların ve kayıpların olmasına neden olmuştur.

XXI. yüzyıl, ülkemizde de kentsel koruma konusunda ciddi çabaların olduğu bir dönemdir. Tarihi çevrelerin maruz kaldığı/kalmaya devam ettiği olumsuzluklardan kurtularak bugünün koşullarına uyum sağlayan, özgünlüğünü koruyarak yaşayan mekânlar olması için çalışmalar yapılmaktadır.

Türkiye sınırları içerisindeki her bölgede; tarih boyunca gelip geçen ve orada yaşamış olan medeniyetlerin kültürlerini yansıtan sayısız kültür zenginliği vardır. Günümüze ulaşabilen bu kültür varlıkları; sahip oldukları toplulukların yapım teknikleri, yaşam tarzları, gelenekleri, vb. hakkında araştırma yapma imkânı vermektedirler. Araştırmalar sonucunda, farklı mimari anlayışların bir arada uygulanmasıyla oluşan örneklerle rastlayabildiğimiz bir kültür zenginliği olan Anadolu kültürünün temellerine ulaşabilmekteyiz.

Türkiye'nin yedi bölgesinin her biri ayrı bir zenginliğe sahip iken, her bölge de kendi içerisinde çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitliliği yaratan etkenler; coğrafik konum, topoğrafik yapı, iklim, bitki örtüsü, bölgeye özgü yapım tekniği ve malzeme kullanımı olabildiği gibi; dini ve idari yapı ile sosyal yapı ve farklı etnik gruplarının kent yapısına yansması da önemli etkenlerdir.

Gelişen sanayi, yapılanma Türkiye'de en geç doğu ve güneydoğuda etkili olduğundan bu bölgelerdeki geleneksel yerleşmelerin dokusal bozulmaları da daha geç başlamıştır. Anadolu'nun geleneksel yerleşim biçimleri ve bu biçimlerdeki uygarlıkların kentsel dokusunu oluşturan unsurların açıklanması açısından bu gecikme bir şans olmaktadır [Halifeoğlu, 2005].

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde güvenlik ve ekonomik nedenlerle kırsal kesimden şehir merkezlerine doğru gerçekleşen göç olgusu özellikle tarihi kent merkezlerindeki bozulmayı hızlandıran etmenlerin başında gelmektedir. Kentlerin doğal dengeleri hızlı bir biçimde bozulmuş ve tarihi kent dokularındaki mülk sahipleri geleneksel dokuları terk etmiş, buralara kırsal kesimden göç edenler yerleşmiştir. Bu alanlarda oluşan sosyal dönüşüm, bu bölgelere gecekondulaşma ve sosyal çöküntü bölgesi niteliği kazandırmıştır [Dalkılıç, 2004].

Bitlis'in Güneydoğu Toros dağının geçit verdiği tek yer olması, Güney Doğu Anadolu ile Doğu Anadolu Bölgesi arasındaki geçişi sağlayan bir konuma sahip olması nedeniyle tarih boyunca medeniyetlerin yerleşim alanı ve kervanlar yolları için konaklama noktası olmuştur. Bitlis kent merkezi, çeşitli nedenlerle farklı

kullanıcılara ev sahipliği yapmıştır; XX. Yüzyıl ilk çeyreğinde Ermenilerin ve Müslümanların bir arada yaşadığı bir yerleşim yeriiken, iç ve dış göçler yüzünden kent kullanıcılarının değişimine maruz kalmıştır.

Amaç Ve Kapsam

Bitlis, bulunduğu bölge itibariyle, ülke genelindeki sanayileşme sürecinden gelişmişlik bazında olumlu yönde etkilenmemiştir. Bu süreçte geleneksel kent dokusundaki kullanıcılar ekonomik zorluklar nedeniyle büyük şehirlere göç etmiştir. 1960 sonrasında ekonomik nedenlerle başlayan göç, 1980 sonrası bölgede oluşan terör sebebiyle devam etmiştir. Bitlis'in geleneksel kent dokusu, bu göçler nedeniyle kullanıcı değişimlerini yaşamak zorunda kalmıştır.

Bitlis'te 2000'li yıllarda yeni yapılaşmanın arttığı gözlemlenmiştir. Bu gelişme, geleneksel dokunun mevcut topografyası yeni yerleşime uygun olmadığı için, kuzey yönündeki Rahva düzlüğünde oluşmuştur. Bu duruma, tarihi doku koruma açısından şanslı bir gelişme gözüyle bakılmaktadır. Ancak kırsaldan göçlerin halen devam ettiği kentte bu şans yerini şansızlığa bırakmaktadır. Bitlis'teki geleneksel konutların plan düzeni(bahçe, ahır, avlu,.. gibi) kırsaldan gelenlerin geldikleri yerdeki yaşam biçimlerini (ekip-biçme, hayvan besleme) devam ettirmelerini sağlamıştır. Bu nedenle geleneksel konutlar kırsaldan gelen yeni kullanıcıların tercih ettiği mekânlar olmaktan kaçamamıştır.

Bu tez kapsamında Bitlis'in çalışma alanı olarak belirlenmesinin nedenleri şunlardır: a)kentin sahip olduğu geleneksel konut sayısının çok fazla olması, b)özgün kent dokusunun bugüne kadar korunmuş olması, c)kullanıcı değişiminin ilginç olması, d)geleneksel konutlar hakkında kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. 1998 yılında yürürlüğe giren Bitlis Koruma Amaçlı İmar Planı'na göre 198'i konut olmak üzere toplam 280 tescilli yapı bulunmaktadır. Bu koruma planı çalışmaları sırasında sosyal analizlerin yapılamamış olduğu öğrenildikten sonra, sosyal ve mimari yapının birlikte değerlendirildiği bu çalışmanın ilerideki koruma çalışmalarına kaynak olacağı düşünülmektedir.

Bitlis tarihi kent dokusunda yaşanan bu sosyal değişim, mimari yapıdaki değişim ve dönüşümü de kaçınılmaz kılmaktadır. Bu dönüşümün içinde henüz özgünlüğünü yitirmemiş olan Bitlis tarihi dokusu ile geleneksel konutlarının şu anki durumunun çok yönlü incelenmesi gerekliliğinden yola çıkılarak bu tez çalışmasının yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmanın başlangıcında öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Üniversitelerin ilgili bölümlerinin yaptığı araştırmalar incelenmiş, Bitlis ile ilgili çalışmalar ile birlikte bölgeyi dolaşan seyyahların kitaplarında Bitlis ile ilgili veriler incelenmiştir. Sadece Bitlis'in değil, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin konut mimarisi araştırılmıştır.

Bitlis'in geleneksel kent dokusu ve konut mimarisi hakkında bulunan tek çalışma, yüksel Sayan ve Şahabettin Öztürk tarafından hazırlanan "Bitlis Evleri" adlı kitaptır [Sayan-Öztürk, 2001]. Ayrıca, Öztürk'ün Bitlis geleneksel evlerini tek yapı düzeyinde anlattığı bildiri çalışmaları vardır.

2000 yılında Gülsen Baş tarafından hazırlanan "Bitlis'teki mimari yapılarda süsleme" adlı yüksek lisans tezinde Bitlis ilindeki külliye, cami, medrese, türbe, han, konut gibi mimari yapılara sanat tarihi açısından yaklaşılmıştır. Bu tez kapsamında geleneksel mimariyi yansıtan Bitlis evlerinden yalnızca bir tanesinin süslemeleri incelenmiştir.

Abdülselem Uluçam'ın "Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı II - Bitlis" adlı kitabı ise [Uluçam, 2002] Bitlis merkez ve ilçelerindeki anıtsal yapılar hakkında bilgi veren bir kaynak kitap konumundadır.

Ülkü Can Karakuş'un(2008) "Geleneksel Ahlat Evleri" yüksek lisans tezinde, Bitlis'in Ahlat ilçesindeki geleneksel konutlar hakkında mimari analizler yapılmıştır. Bu çalışma incelendikten sonra, kent dokusunda farklı bir yerleşim sergileyen Ahlat geleneksel evleriyle, geleneksel Bitlis evlerinin mimari özellikleri arasında karşılaştırma yapılabilmiş, benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiştir.

Literatür taraması sonucunda Bitlis geleneksel evlerinin tamamını içeren kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Zaman içerisinde nüfus hareketlerinin sürekli gözlemlendiği, aldığı ve verdiği göçlerle farklı kullanıcılara ev sahipliği yapan geleneksel konutlar, özgünlüğünü kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle Bitlis geleneksel konut dokusunun ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bitlis geleneksel kent dokusu, yapıldıkları dönemde farklı etnik ve dinsel kökene sahip insanların bir arada yaşadığı bir yerleşim yeri iken bugün sosyal yapının tamamen değişime uğramasıyla kullanıcıların özellikleri tamamen değişmiştir. Geçmiş yaşamın izlerini taşıyan bir sosyal hayatı, bugünkü kent dokusunda görmek mümkün değildir. Bölgedeki ve yakın çevredeki diğer tarihi kent dokularında da benzer değişimler görülmektedir (Kars, Van, Diyarbakır, Mardin,...vs). Ancak günümüze kadar, büyük oranda, geleneksel konut dokusunu koruyarak ulaşmış olan Bitlis'te özgün kullanıcı bulmak imkânsızdır.

Kültür Bakanlığı'nın tarihi yapılar için verdiği hibe kredileri desteğiyle, Bitlis'te 22 geleneksel konutun rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesi onaylanmıştır (Van KTVKK'dan 31 Ocak 2011 tarihinde alınmıştır). 2009 yılı içerisinde de geleneksel konutlarda ilk restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaların proje ve uygulama hazırlanma aşamasında, yalnızca mimari boyutu dikkate alınırken kullanıcı faktörünün ise değerlendirilmediği gözlenmiştir.

Geleneksel konutların mimari ve sosyal açıdan bir bütün olduğu [Asatekin, 1994] gerçeğinden hareketle, geleneksel Bitlis evleri incelendiğinde mimari birimin varlığını sürdürdüğü; sosyal birimin ise oluşan süreçte kırılma noktasına geldiği ve tamamen değiştiği-el değiştirdiği- görülmektedir. Yeni kullanıcılar, Bitlis çevresindeki köylerden ve kırsal kesimden gelmiştir. Yeni gelenler, farklı bir kültüre ait olan geleneksel konutlarda yaşamaya başlamışlardır. Yeni oluşan sosyal çevrede, ilk başlarda geçmiş yaşamın izlerini kısmen de olsa görebilmişler, bir süre sonra sosyal yapının tamamen değişmesiyle, yeni gelenlerin kültürel ve sosyal yapısından oluşan bir çevre oluşmuştur.

Bu noktada “*koruma sadece fiziki değil, aynı zamanda sosyal içerikli olmalıdır*” söylemi bu tezin temel hipotezini oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasında “kullanıcı temelli kentsel koruma” düşüncesinden hareket edilerek, Bitlis özelinde değişen kullanıcı durumunun koruma çalışmalarında değerlendirilmesi gereken bir etken olduğu vurgulanmaktadır. Geleneksel mimariyi oluşturan yerel sosyal grubun değişmesinden sonra gelen yeni kullanıcının, özgün kullanıcı olmamasına rağmen koruma çalışmalarındaki yeri, sosyal-fiziki yapı birlikteliği açısından önemlidir. Geleneksel konut çalışmalarında sosyal yapı(aile)-fiziki yapı(mimari) birlikteliği önemlidir. Sosyal yapıyı oluşturan kullanıcının özgün ya da yeni olması durumu koruma çalışmalarında önemli bir girdi olmasını değiştirmez.

Yöntem

Mimari birim(konut) ve sosyal birim(aile) arasındaki ilişkiyi ilk olarak inceleyen N.Gül Asatekin’in (1994) “Kullanıcının Korumadaki Rolü; Anadolu’daki Geleneksel Konut Mimarisinin Değerlendirilmesi için Bir Öneri” adlı doktora tezi incelenmiştir. Bu tez çalışmasında; Anadolu’daki geleneksel konutların mevcut örneklerinin mekânsal özelliklerini ve aralarındaki hiyerarşiyi anlamaya yönelik bir yöntem geliştirilmiştir. Geleneksel konutlarda sosyal bir sürekliliğin olduğunu belirten Asatekin; geleneksel konutun, sosyal birim ve mimari birim olmak üzere iki yaklaşımda incelenmesi yöntemini kullanmıştır.

Asatekin’in yöntemini Urfa özelinde deneyen Sevil Işıl Ören’in (1996) yüksek lisans tezinde, geleneksel Urfa evlerinin içinde bulunduğu sosyal yaşam/yaşam tarzı ve aile yapısı gibi sosyal yapının konuta yansımaları incelenmiştir.

Neslihan Dalkılıç’ın (2004) “Midyat İlçesindeki Kültürel zenginliğin Oluşturduğu Mekânsal Dizgenin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması” adlı doktora tezinde de Asatekin’in yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma geçmişte farklı dini yapıya ve etnik kökene sahip kullanıcılar tarafından kullanılan evlerde sosyal yapının değişime

uğramasının geleneksel konutlarda korumaya etkisini anlatması açısından önemlidir. Ayrıca bu çalışmada sosyal yapının devamlılığı ve değişime uğramasının karşılaştırması yapılmış, bu durumun korumaya etkileri incelenmiştir.

Aynı yöntemin kullanıldığı bir diğer çalışma ise Meral Halifeoğlu'nun (2005) "Geleneksel Konut-Aile İlişkisinin Sürdüğü Yerleşmeler İçin Bir Koruma Model Önerisi: Mardin-Savur Örneği" adlı doktora tezidir. Bu çalışmada ise alanda tespit edilen sosyal birimin sürekliliğinin korumaya etkileri incelenmiştir.

Dalkılıç'ın çalışmasında, Midyat'ta sosyal birimin değişimi ve devamlılığı, Halifeoğlu'nun çalışmasında ise Savur'da sosyal birimin devamlılığı tespit edilmiştir. Bu tez çalışmasında ise Bitlis'te sosyal birimin tamamen değişimi tespit edilmiştir.

Asatekin'in, geleneksel konut dokusunun analizi çalışmalarında sosyal yapının da incelenmesi gerekliliğini vurgulamasından sonraki tez çalışmalarında, inceleme yapılan alanlardaki geleneksel konut biriminin Şekillenmesinde de aile yapısının etkili olduğu desteklenmiştir.

Asatekin'in yöntemi ile çalışılan diğer tezlerde olduğu gibi, bu tez çalışmasının da büyük bir bölümünde mimari birim üzerinde yoğunlaşarak, sosyal birim olan aile ise mimari birimi doğrudan etkileyen bir girdi olarak incelenmiştir. Geleneksel mekân dizgesinin korunması için mimari ve sosyal yapı arasındaki yakın ilişkinin belirlenmesi ve kullanıcının korumadaki etkin rolü olduğunun belirtilmesi bu tezin kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Bu tezin yönteminde ise, özgün kullanıcıların tamamen değişmesi ve bunun sonucunda da sosyal birimin tamamen değişmesi gerçeğinden yola çıkarak, Bitlis geleneksel konutlarında sosyal birimin değişiminin etkileri incelenmiş, farklı bölgelerden/çevrelerden/kültürlerden gelen yeni kullanıcıların geleneksel konutları nasıl değerlendirdiği ve algıladığı ve bu durumun korumaya etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada bütün geleneksel konutların anket kapsamına girme şansının eşit olduğu

“tabakalı örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Yani tabakalardaki(mahalleler) geleneksel konut sayısı eşit olmadığından tabakalarda orantılı seçim yapılmıştır.

Yapılacak anketlerin hangi mahallede kaç konutta yapılması istatistiksel olarak tespit edilmiştir. Kullanıcılarla yapılan anketlerde, kullanıcının sosyal, ekonomik profilinin yanında; koruma düşüncesi, geleneksel konutun korunması hakkındaki düşüncesi ve korumaya katılımı araştırılmıştır. Anket çalışmaları ve sonuçları “SPSS” istatistik programıyla analiz edilerek elde edilen veriler 4.Bölüm’de ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Bu çalışmada, Bitlis’teki sosyal birim ile mimari birimin hem özgün hem de bugün var olan durumunun karşılıklı ilişkileri incelenecektir. Temel değerlendirme olarak geçmiş ve bugün arasındaki “değişim” kavramı ele alınmıştır [Asatekin,1994]. Uygun çözümler bulabilmek için fiziksel değişiklikler, restorasyon ve koruma teorileri açısından değerlendirilerek ilgili çözümler sunulmuştur.

Bitlis’in sosyal yapısındaki değişimin geleneksel konuta ve tarihi çevreye yansımalarını araştırarak, kullanıcılarının korumadaki rolünün ve korumanın kullanıcı temelli olmasının gerekliliğinin vurgulanması bu tezin amaçları arasındadır.

Tez kapsamında Bitlis il merkezinde; gözlem-inceleme, görüşme-mülakat ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

Alan çalışmalarına 2006 yılında Nisan ayından itibaren başlanmıştır. Bu gözlemler süresince tarihi yerleşimin mimari, fiziki ve sosyal karakterinin genel analizleri yapılmıştır. Alan çalışmaları sırasında Bitlis Koruma Amaçlı İmar Planı ana yönlendirici olmuştur. Şehir plancı M. Remzi Sönmez tarafından hazırlanan Bitlis Koruma Amaçlı İmar Planı, Kültür Bakanlığı tarafından 5.12.1998 tarih 2179 sayılı yasa ile onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Girilebilen evlerde ve yerel halk ile karşılıklı görüşmeler yapılarak, sosyal ve kültürel yapı hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Anket soruları (Ek 1) ODTÜ

Sosyoloji Bölümü'nden Yrd. Doç.Dr. Ceylan Tokluoğlu'na; Bitlis'in sosyal yapısı, ekonomik durumu ve göç olayları hakkında bilgi verdikten sonra, görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanmıştır(3 Kasım 2006). Geleneksel Bitlis konutlarını oluşturan sosyal yapıyı daha iyi analiz edebilmek için, yapılan anket çalışmalarının sonuçları ve değerlendirilmesi dördüncü bölümde detaylı olarak anlatılmıştır.

Bitlis'teki geleneksel konutları inceleme ve mimari analizleri için, tescilli evler ile tescilli olmayan geleneksel nitelikli yapıların hepsi yerinde incelenmiştir. Girilebilen konutların hepsinin ölçümleri alınmıştır. İzin alınamayan veya kapalı olan konutların dış cephe verileri değerlendirilmiştir. Bitlis il merkezi ile ilgili haritalar ilgili kurumlardan temin edilmiştir. Koruma amaçlı imar planı ile imar planı bilgisayar ortamında birleştirilerek alan çalışmalarında kullanmak üzere bir altlık oluşturulmuştur. Yerleşimin dağınık ve yoğun topografyası nedeniyle çalışma haritalarının ölçeği 1/10.000 veya 1/25.000 olmaktadır. Ancak alanda geleneksel konutlarda yapılan incelemeleri bu ölçekte aktarmak mümkün olmadığından mahalle bazında 1/1.000 ölçekli haritalarla çalışılmıştır.

Bitlis Tapu Müdürlüğü'ne gidilip, evlerin geçmişteki ve bugünkü mülkiyet sahiplerini belirlemek amacıyla araştırma yapılmıştır. Geleneksel evlerin geçmişteki sahipleri hakkında tapu kayıtlarından kesin bir bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Ancak bugünkü kullanıcıları ve hisse durumları tespit edilebilmiştir(29 Kasım 2006).

Harita Genel Komutanlığı'ndan Bitlis il merkezine ait 1953, 1984, 2001 yıllarındaki hava fotoğrafları temin edilmiştir(Ek 2). İnternet üzerinden ve bazı kurumlarda Bitlis merkeze ait eski fotoğraf albümleri taranmıştır(Ek 3).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, Bitlis geleneksel kent dokusunun koruma modeli oluşturmak için kentin kendi özgün nitelikleri dikkate alınarak bir kuramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bitlis ilindeki geleneksel dokunun korunmasında sosyal yapının önemli bir girdi olduğu bu tezde kuramsal çerçeveyi biçimlendiren ana belirleyicidir. Mimari birim(konut) ve sosyal birim(aile) arasındaki ilişkinin ilk kez incelendiği Asatekin'in "Kullanıcının Kullanmadaki Rolü: Anadolu'daki Geleneksel konut Mimarisinin Değerlendirilmesi için Bir Öneri"(1994) adlı doktora tezinde kullanılan yöntem; 2004 yılında N.Dalkılıç tarafından Midyat özelinde kullanılmış ve kültürel çeşitliliğin mimariye yansıması gözlemlenmiştir. M.Halifeoğlu tarafından (2005) Savur özelinde kullanılan yöntem sonucunda kültürel değerlerin ve aşiret yapısının mimari birime etkileri tespit edilmiştir. Mimari birim ve sosyal birim ilişkisinin irdelendiği yöntem bu tez kapsamında Bitlis özelinde sınanmaya çalışılacaktır.

Oluşturulan kuramsal çerçeve kapsamında, ilk olarak koruma ile ilgili kuramsal çerçeveden bahsedilip, tarihi çevre korumanın sosyal, kültürel ve mimari boyutu irdelenecektir. Daha sonra ise Bitlis özelinde geleneksel dokunun korunması ile ilgili kuramsal yaklaşım anlatılmaya çalışılacaktır.

2.1. Koruma İle İlgili Kuramsal Çerçeve

Koruma olgusu ilk olarak 19.yy'ın ikinci yarısında E. Violet le Duc'ün "*Bir yapıyı restore etmek, onu korumak, onarmak veya yeniden yapmak değil, belirli bir zamanda hiç var olmadığı biçimi ile tam bitmiş bir yapı haline getirmektir.*" ve John Ruskin'in "*Restorasyon bir yapının başına gelebilecek en büyük felakettir. Öyle bir felaket ki restorasyon yaparken yok edilen binanın yerine sahte bir benzeri getirilir.*" söylemleriyle başlamıştır. İtalyan Camillo Boito ve Gustavo Giovannoni'nin "*Anıtlar tüm insanlığın belgeleridir. Bu nedenle onlara saygılı davranılması gerekir. Yapılacak herhangi bir değişiklik yanıltıcı sonuç ve hükümlere yol açabilir.*" gibi kuramları ise çağdaş koruma kavramının temelini oluşturmuştur [Ahunbay,1996].

20. yy.'da ise koruma olgusu, tek yapı korumadan tarihi çevre korumaya kadar gelmiştir. 20.yy sonlarında ve 21. yy'da ise artık tarihi çevre korumanın nasıl olması gerekliliği belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu süreçte “Sürdürülebilir çevre”, “bütünleşik koruma” ve “özgünlük” gibi kavramlar gündeme gelmiştir.

1994 yılında yayınlanan Nara Bildirgesi'nde “Koruma: bir varlığın anlaşılması, tarihi ve anlamının bilinmesi, fiziksel olarak kurtarılmasının sağlanması ve gerekirse onarımı ve niteliklerinin yükseltilmesi için tasarlanan tüm işlemler” olarak tanımlanır.

1999 yılında yayınlanan ve kültürel öneme sahip yerlerin korunması amaçlı olan Burra Tüzüğü'nde korumanın kültürel boyutunun da önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu tüzüğün 2. maddesinde “Kültürel değere sahip yerler korunmalıdır. Korumanın amacı kültürel güzellikleri kaybolmadan barındırabilmektir. Koruma tarihi yerlerin yönetiminin önemli bir görevidir. Kültürel güzelliklere sahip yerler dikkatle korunmalı ve risk altında tutulmamalıdır.” Denilmektedir. Yani korumanın fiziki boyutuyla değil kültürel boyutuyla da olması ve bu kültürel değerlere sahip yöneticilerin de öncelikli görevi olması gerekliliği belirtilmektedir.

Yine aynı tüzükte, kültürel önemin; dün, bugün ve gelecekteki nesiller için tarihsel, bilimsel, sosyal, estetik ve ruhani güzelliklerin taşıdığı değer olduğu belirtilmiştir. Kültürel değerlilik, o yerin kendi içinde bulunan belli başlı bölümlerinde, objelerinde, tarihi kanıtlarında, o yerin kurulmasında ve kullanılmasında saklıdır. Tarihsel yerlerin, çok çeşitli insan grupları için özel değerleri vardır ve kültürel önem, kültürel miras değeriyle eş anlamlıdır. Ancak, kültürel değerler, söz konusu yerin tarihinin zamanla farklılıklara uğraması sonucu değişebilir. Kültürel değer anlayışı ise yeni bilgiler geldikçe değişebilir [The Burra Charter, 1999].

Koruma kavramı, dünya üzerindeki tekrar üretilmeyen sınırlı kaynakları, doğal ve insanoğlunun yarattığı kültür ürünlerinin tümünü içine alırken, mimari koruma insan yaratısı olan fiziksel çevrenin ve kültürel değerlerin korunmasını içerir [Binan,1999].

Tarihi çevre korumanın amacı kültür sürekliliğini sağlamak, tarihe ışık tutmak ve fiziksel boyutuyla toplumun sosyo-ekonomik boyutunu incelemektir [Tapan, 1989]. Bu nedenle tarihi çevre korumanın sosyo-kültürel ve mimari boyutu incelenerek Bitlis özelinde oluşturulacak yöntem için kuramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Tarihi çevre korumanın sosyo-kültürel ve mimari boyutu

Sosyal yapı özellikleri; kullanıcıların yapısal özelliklerinin tanımlanabilmesi ve bunların standart davranış kalıplarıyla irdelenmesidir. Sosyal yapı bir sistem olup bireysel özellikler, çevre verileri, sosyal yapı ve kültür bileşenlerinden oluşmaktadır [Tekeli, 1969].

Türk Dil Kurumu'na göre Kültür'ün kelime anlamı; Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür. Sosyolojik olarak kültür, bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü de o toplumun kültürüdür [<http://tr.wikipedia.org>].

İnsanlar gruplar halinde örgütlenirler, aynı coğrafyasal koşullara karşı uzun süre başa çıkma uğraşımı vermiş, tutarlı, dengeli, bütünlük arz eden, ortak değerleri, sanat, zanaat, beceri ve alışkanlıkları olan ve bunları çeşitli mekanizmalarla nesilden nesile aktarmış insan topluluklarıdır [Gür, 2000].

Kültür, toplumun taşıyıp getirdiği sosyal mirasın bütünüdür. Böylece sürekliliği insanın öğrenebilmesi yeteneğine dayanır. Kültür öğrenilen tavır ve harekettir. İnsan eğer belli bir tarzda hareket ediyorsa, bunun nedeni belli bir kültür geleneği içinde doğmuş ve yetiştirilmiş olmasıdır. İnsanın hareketlerini ve tavırlarını belirleyen olgu, kültür gelenekleridir [Güvenç, 1984].

Tylor'un 1871'deki özgün kültür tanımı onun "bilgi, inanç, sanat, yasa, ahlak adetler ve bir topluluğun bireyi olarak insanın bütün öteki yetenekleri ve alışkanlıkları" olduğuydu. Bu hala yararlı bir tanımlamadır, fakat insanı karakterize eden her şeyi içinde barındırdığı da açıktır [Rapoport, 2004].

Amerikalı iki antropolog Kroeber ve Kluckhohn, kültür konusunda yayınladıkları antolojide, kültür kavramının 164 farklı tanımını derlemiş ve tartışmışlardır. Kültür sözcüğünü tanımlama güçlüğü, sözcüğün çok anlamlı oluşunda aranabilir kültür antropoloji dilinde ve eserlerinde, şu temel kavramlar karşılığında kullanılan soyut bir sözlüktür:

- Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.
- Kültür, belli bir toplumun kendisidir.
- Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.
- Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır [Güvenç, 1974].

Rapoport ise kültürün ne olduğunu anlamak için, ilk başta neden insanların bir kültürü olması gerekliliğinden yola çıkarak, kültürü üç tip tanımlamayla belirlemiştir. Bu tanım tiplerinden biri onun ideallerini, normlarını, kurallarını, rutin hale gelmiş davranışlarını da içermek üzere "*insanların yaşama biçimi*" olarak tarif ediyor. İkinci bir tanımlar tipi ise, çocukların kültürlendirilmesi (veya toplumsallaştırılması) ve göçle gelenlerin kültürlendirilmesi yoluyla kuşaklar boyunca simgesel olarak aktarılan bir şemalar sistemi olarak görüyor. Bu aktarma işi; lisanla(dil), örnek olmakla vb. gerçekleştiği gibi, inşa edilmiş çevre ortamların kullanışlı yoluyla da oluyor. Üçüncü tip kültür tanımı da, kültürü ekolojik bir adaptasyon, kaynakların kullanımı olarak görüyor ve en fazla önemi insanın çeşitli ekosistemleri sömürerek yaşam sürdürme çabası olmasına veriyor [Rapoport, 2004].

Kültürel özelliklerin ölçülmesinde kullanılan göstergeler bireyin ve ailenin yapılanmış çevreyi algılamasına, uyum sağlamasına ve yorumlamasına yönelik

olarak oluşturulmaktadır. Çevresel algılamada kültür ve birey iki önemli filtre oluşturmaktadır [Rapoport, 1977].

Konut mekânının biçimlenmesinde, sosyo-kültürel yapı (dini inançlar, aile yapısı, sosyal organizasyon, bireyler arası sosyal ilişkiler) öncelikli olurken, diğer fiziksel olgular olan iklim, yapım teknikleri, teknoloji, arazinin durumu gibi özellikler ikincil ve değiştirilebilir etkiye sahiptir. Konutun biçimi ve organizasyonu o insan grubunun ait olduğu kültürel ortamdan etkilenmektedir [Rapoport, 1969].

“Ev kendisini yaratan kültürü simgeler” tanımlamasını yapan Kuban, sıradan evlerin kültürel bir alanın özdeksel yaşamının istekleri olduğunu söylemektedir [Kuban,1995].

Arel ise geleneksel evden söz edildiğinde, belli bir kültürün doğal çevre olanaklarını kendi gereksinimleri doğrultusunda nasıl kullandığını, o kültürün çevreyi insana ne yoldan bağımlı kıldığını sergilediğini, aynı zamanda, toplumun çevreyi kültürel özellikler açısından nasıl biçimlendirdiğini de gösterdiğini belirtmektedir [Arel, 1982]. Anıtsal mekânların aksine konut, yerel ve çevresel koşulları dolaysız olarak kullanır, dolayısı ile içinde yer aldıkları ortamın fiziksel koşullarına olabildiğince uyum sergiler ve oldukça ağır bir seyirle gerçekleşirler [Arel, 1999].

Bir yerin kültürel değeri ve onun geleceğini etkileyen konular en iyi karar vermeden önce, bilgilerin toplanması ve analiz edilmesiyle anlaşılır. Öncelikle kültürel önemin anlaşılması gelir, daha sonra politikalar geliştirilmeli ve bu politikalara uygun yönetim sağlanmalıdır [The Burra Charter, 1999].

Tarihsel bir yapının ya da yerin korunması, o yerin kültürel özelliğini koruması açısından son derece iyi bakılması anlamına gelmektedir. Tarihsel bir dokunun muhafaza edilmesi, onun en iyi şekilde korunması ve hasar görmesini engellemek ile sağlanır [The Burra Charter,1999].

Mimari tasarım kullanıcı ağırlıklı bir eylemdir. Tasarım kültüre cevap vermeli ve kültüre özgü olmalıdır. Konut yerel tasarımın en tipik ürünüdür, dolayısıyla kültürden en fazla etkilenen unsurdur. Konut aynı zamanda kültürle birlikte çeşitlenir [Rapoport, 2004].

Rapoport, geleneksel evi, mimarın hemen hemen hiç rol oynamadığı, yapay bir çevrenin birimi olarak belirler [Rapoport,1972]. Rapoport'a göre, geleneksel evin; biri etkin biri edilgen olmak üzere iki ana işlevi vardır. Edilgen işlev barınma işlevidir. Etkin işlev ise, evin kullanıcısı olan toplumun yaşama biçimi ve alışkanlıklarına uygun bir ortamın yaratılması, bu yaşama biçiminin temellendiği değerlerin mekânda somut olarak sürdürülmesidir. Bu işlevlerinden ötürü geleneksel ev, günlük yaşama yansıyan biçimiyle halk kültürünün temsilcisidir. Ev belli bir kültürün ürünü olduğu ölçüde, o kültürün geliştirdiği ülkesel yaşama çevresi imgesini somutlaştırır. Bu yüzden de, geleneksel ev, mekânın toplumsal birim ölçüsüdür. Bir başka deyişle, geleneksel ev düzeninde yansıyan, belli bir kültüre ve onun barındırdığı değerlere en yakın düşen bir mekân kullanımı biçimidir [Rapoport, 1972].

Böyle olunca, geleneksel ev, belli bir kültürün doğal çevre olanaklarını kendi gereksinimleri doğrultusunda nasıl kullandığını, o kültürün çevreyi insana ne yoldan bağımlı kıldığını sergilemekle kalmaz, aynı zamanda, toplumun çevreyi kendi kültürel özellikleri açısından nasıl biçimlendirdiğini de gösterir. Rapoport'un deyişiyle ev, insanın fiziksel ve kültürel çevresine egemen oluş biçiminin bir göstergesidir [Rapoport, 1972].

Toplumların sosyo-kültürel yapısının gelişimi ve değişimi, yerel çevrenin biçimlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Kültür ile yerel çevre arasındaki ilişkiyi incelerken zaman içinde toplumun sosyo-kültürel yapısında meydana gelen değişimlerle birlikte, var olan çevrenin değişimini ve dönüşümünü gözleyip belgelemek gerekir [Asatekin, 2005].

Tarihi doku ve geleneksel konutların korunması ve yaşatılması bağlamında kullanıcı karakteri önemli bir etkidir. Günümüzde tarihi doku ve geleneksel konut kullanıcıları sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri açısından bulundukları yapılanmış çevreye yabancı olup, aynı zamanda çevreyi algılamada problem yaşamaktadırlar. Bu sebeple de, tarihi doku ve geleneksel konutların tarihi, kültürel ve anlamsal özellikleri daha hızlı bir şekilde farklılaşmakta, korunmaları ve yaşatılmaları da güçleşmektedir. Bu sorunları ortadan kaldırmak için ise sosyal yapı ile bütünleşik bir koruma planlamaları ve uygulamaları daha doğru olacaktır.

Bu konu hakkındaki çalışmalar incelendiğinde şu sonuca varılmaktadır; geleneksel evin biçimsel ve mekânsal oluşumunda toplumsal ve kültürel değerler en önemli rolü oynarken, iklim, topoğrafya, malzeme, yapım tekniği gibi fiziksel etmenlerde değiştirici bir rol oynar.

2.2. Bitlis'te Tarihi Çevrenin Korunması İle İlgili Kuramsal Yaklaşım

Korumaya hem mimari hem de sosyal açıdan bakıldığında, değişmeyi tüm boyutlarıyla anlamak gereği doğmaktadır. Yalnızca fiziksel çevrede değişmesi istenilmeyen öğeleri saptamak yerine, toplumsal değişme ve onun fiziksel çevreye yansımaları, karşılıklı etkileşimlerini anlamaya çalışmak yararlı olacaktır. Zaman durağan olmadığından, değişme sürecinde eski-yeni ikilemi ortaya çıkmaktadır [Nalçakan, 1993]. Kent sosyolojisi açısından da zaman görelidir. Önemli olan korunacak yapı ve yörenin kronolojik olarak ne kadar eski olduğu değil, hangi toplumun hangi işlevini temsil ettiğini bilmek ve değerlendirmektir [Kıray, 1985].

Tarihi çevrede yaşayan kullanıcıların katkısı ve desteği olmadan başarıya ulaşmak çok güçtür. Kullanıcıların tarihi bir ortamda yaşadıklarını ve evlerinin yenileştirilmesi ile daha sağlıklı koşullarda yaşayabileceklerinin bilincine erişmeleri sağlanmalıdır. Bu nedenle koruma çalışmalarının en başında, yerel kullanıcıların bilgilendirilmesi, projenin onlara getireceği maddi ve konfora dönük katkı kadar prestij ve saygınlık boyutlarının da iyice açıklanması gereklidir. Kullanıcıların bulundukları yörelerde yaşamlarını sürdürmeleri, o yörede oluşacak yeni ranttan

paylarını almaları, çevreye yabancılaşmamaları, fiziksel çevrenin onu oluşturanla bütünleşerek sürmesi gibi olgular da sosyal ve ekonomik çözümlerin bir bölümünü oluşturur [Kaptı, 2001].

Bu nedenlerle, mimari mirası koruma çabaları, fiziksel ve kültürel gereklilikten başka, sosyal içeriği açısından da değerlendirilmelidir. Koruma, sadece yapı ya da yapı guruplarının korunması kapsamının ötesinde geçmişte kalan ve günümüzde de yansımaları bulan her türlü kültür ögesini bir bütün olarak içine alan bir içeriğe sahip olmalıdır. Fiziksel çevrenin her türlü kültür ögesi ile birlikte bir bütün olarak ele alınması ve en önemlisi de korumanın sadece fiziksel bir düzenleme boyutunun çok ötesinde, o bölgede yaşayan insan ile sosyal ve kültürel açıdan bütünleştirilmesi gerektiğini ortaya koyarak, insana yabancılaşmayan insanı korumanın, dengeli gelişmenin veya değişimin en temel unsuru olduğunun vurgulanması gerekmektedir [Gökçe, 2000].

Geçmişte farklı etnik grupların birlikte oluşturduğu mimarinin sonraki yıllarda göçle değişen kullanıcının etkilediği bir tarihi dokuya sahip olan Bitlis ilinde koruma kavramı; 1990'lı yıllara kadar tek yapı ölçeğinde tescil altına almaktan ibarettir. Ancak 1990 yılının sonrasında kentsel koruma anlayışı gelişmeye başlamış ve koruma amaçlı planlama çalışmaları yapılmıştır.

Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Bitlis'te de, koruma planı uygulanmayan kararların sadece kâğıt üzerinde kaldığı bir çalışma olmaktan ileri gidememiştir. Sosyal yapısındaki değişimler ise; tarihi kent dokusunun değişime uğramasını hızlandırmıştır. Bulunduğu çevreye yabancı olan ve koruma bilincinin farkında olmayan bir sosyal yapıyı barındıran Bitlis ili sahip olduğu tarihi dokuyu korumakta zorlanmaktadır.

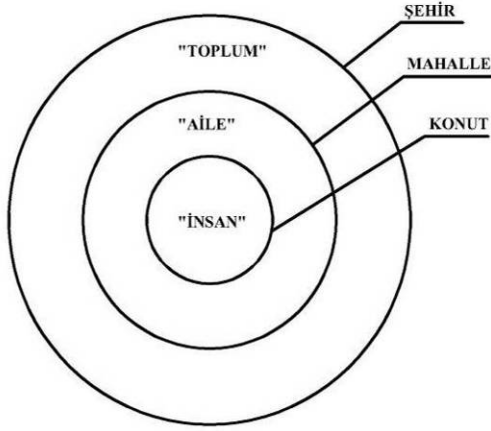
Koruma projesi yapılırken, korunması gerekli yapıların içinde bulunduğu çevrenin tümüyle incelenmesi gerekir. Bunların tümünün incelenmesi, korumayı önleyen ve korumaya yardımcı olan sektörlerin yönlendirilmesi ve aradaki dengenin sağlanması ile gerçekleşebilir. Bu içinde planlama yapılırken ülke ölçeğinden (bölge, şehir,

sokak,...ölçeklerini içeren) 1/1 ölçeğe kadar gidebilecek bir koruma sistemi oluşturulmalıdır [Asatekin, 1979].

Tarih çevre korumada fiziksel ortamın o ortamda yaşayan sosyal grubun yaşamının göstergesi olduğu gerçeğinden hareketle, değerlendirme aşamasının, çalışma konusu olan çevrenin bütün içindeki yeri, sosyo-ekonomik, kültürel, fiziksel her türlü girdi bağlamında çevre ve mimari ölçeklerin tümünü içeren, fiziksel çevre ile sosyal çevre arasındaki ilişkileri doğru bir platformda tartışan bir aşama olması gerekir [Asatekin, 1994].

Koruma eylemi; “neyi?” ve “kimin için?” sorularına cevap verebildiği zaman başarıya ulaşır. “Neyi koruyoruz?” -yapılı çevre ve doğal oluşumları; “kimin için bu çevre korunur?”- o çevrede yaşayan insanlar için koruma eylemi gerçekleştirilir. Salt çevreyi korumakla eylem başarıya ulaşmaz. O çevrenin var olmasını sağlayan insanların sosyal ritüellerini ve yaşamını daha iyi konfor koşullarında devam ettirmelerini sağlamak için yapılan koruma eylemi başarıya ulaşır. Eylem, somut bir varlığı ya da çevreyi korumakla bitmez, beraberinde aileyi ve toplumu yansıtan soyut değerleri de korunması gereklidir.

Koruma olgusunda sosyal yapı-mimari yapı arasındaki ilişkiyi; bir su damlasının büyük su birikintisinde yarattığı bir çembere benzetebiliriz. İnsanların oluşturduğu konut; ailelerin oluşturduğu sokak-mahalle-meydan; aile topluluğunun oluşturduğu şehirler gibi birbirini etkileyen ve giderek genişleyen bir çember gibi tanımlayabiliriz. Bu çemberin odağındaki etken ise “insan” dır. Çember ne kadar büyürse büyüsün korumada merkez “insan” birincil etken, ikincil etken “aile”, üçüncül etken ise “toplum”dur. Sosyal birimin mimari birimin oluşumu üzerindeki etkiyi anlatan basit grafik Şekil 2.1’deki gibidir. Her etken kendinden önceki ve sonraki birimleri de etkileyebilmektedir.

Şekil 2.1. Korumada sosyal yapı-mimari yapı ilişkisi

Bu tez çalışmasında; özgün sosyal yapısını neredeyse tamamını kaybetmiş olan Bitlis ilindeki yapılacak koruma çalışmalarında, mevcut sosyal yapının dikkate alınması gerekliliği ve kullanıcının korumadaki rolü vurgulanmaktadır.

2.3. Geleneksel Konut Biriminin Korunmasıyla İlgili Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde “konut” biriminin genel niteliklerinin anlatılması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın tanımladığı sorunsal bağlamında, Asatekin’in yönteminde olduğu gibi (Asatekin,1994) ikili bir bakış açısı oluşturulmuştur. Bir kentsel sit alanında yapılacak uygulamaların başarılı olabilmesi ve mekânsal dizgenin korunması için, korumanın hem mimari hem de sosyal açıdan olması gerekliliğinden hareketle, geleneksel konut birimi bu tez kapsamındaki sınırlarıyla sosyal ve mimari açıdan incelenmiştir.

İlk önce sosyal birim olan aile kurumunun özellikleri ile ilgili teorik yaklaşımlar bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Daha sonra mimari birimin Anadolu’daki genel niteliklerinden bahsedilmiştir. Oluşturulan kuramsal çerçeveden sonra önerilen metodolojinin Bitlis tarihi kent dokusu üzerinde uygulanabilirliği incelenmiştir.

2.3.1. Sosyal birim olarak “aile” kuramsal yaklaşımı

Aile, kuramsal ve uygulamalı sosyoloji araştırmalarında sıklıkla konu edinilen toplumsal bir kurum özelliği taşımakla birlikte, Marshall tarafından tanımlandığı gibi kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur [Marshall, 1999]. Budak ise, Marshall’ın aile tanımında vurguladığı kan, evlilik veya evlatlık ilişkilerini aile kurumunun belirgin özellikleri olarak gösterdiği gibi, bunların dışında aileyi “aynı çatı altında yasayan ve sosyal, ekonomik bir birim oluşturan bireyler grubu” olarak tanımlamaktadır [Budak, 2000]. Bu anlamda aile kurumunun temel tanımları göz önüne alındığında, ailenin, biyolojik ve yasal bağlarla bir arada bulunan toplumsal bir birim olarak anlaşıldığını görmekteyiz.

Aile yapısı; ailenin, evde bulunan evli çift sayısı, kuşakların genişliği ve aile başkanının kim olduğu yolundaki temel değişkenler kullanılarak incelenmesi olarak tanımlanabilir. Özellikle yapısal-fonksiyonalist kuramcılar aile yapısı kavramını sosyoloji literatüründe 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra sıklıkla kullanmaya başlamışlardır. Çünkü 19. yüzyıldan sonra hız kazanan modernleşme süreci, aile kurumunu yapısal olarak değiştirmiş ve geleneksel geniş aileden çekirdek aileye doğru çok yönlü bir yönelim sosyolojik bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Toplumu her şeyden önce bir sistem olarak ele alan ve toplumsal kurumlarda meydana gelen her türlü yapısal değişimin diğer toplumsal kurumlara yansımakta olduğunu vurgulayan Parsons, Bales ve Merton, modernleşmenin teknolojik ve kültürel boyutlarının aile kurumunda yapısal ve fonksiyonel değişikliklere neden olduğu noktasında aynı görüşü paylaşmaktadırlar [Parsons ve Bales 1956; Merton 1957]. Ancak Parsons’un ve Merton’un aile kurumundaki yapısal değişiklikleri vurgularken üzerinde durdukları temel nokta; anne, baba ve çocuklardan oluşan aile üyelerinin büyükanne ve büyükbabaları kapsayan önceki kuşaklarla veya evlilik yoluyla aileye katılan yeni üyelerin birbirlerine olan fiziksel yakınlığı, başka deyişle ailenin genişliği olmuştur. Bu noktada aile yapısı kavramı içinde geniş aile, çekirdek aile ve parçalanmış aile türlerinin ele alınıp açıklanması araştırmacının kavramsal çerçevesinin sağlam temellere oturması açısından yararlı olacaktır.

Geniş Aile

Budak (2000) tarafından tanımlandığı gibi geniş aile, “özellikle geleneksel toplumlarda gözlenen ve birkaç kuşağın, evlilik ve kan bağıyla akraba olan çok sayıda insanın tek bir çatı altında veya birbirine yakın evlerde yaşadığı bir aile yapısıdır”. Bu tanımın biraz daha küçültülmüş biçimi olarak Marshall (1999) ise geniş aile yapısını tek bir hanede birden çok kuşağın bir arada yaşadığı bir aile sistemi olarak tanımlamaktadır.

Çekirdek Aile

Çekirdek aile terimi, esler ile onlara bağımlı çocuklardan oluşan birimi anlatmak üzere kullanılmaktadır [Marshall 1999; Budak 2000]. Adak (2005) tarafından belirtildiği gibi tarihsel süreç içinde aile giderek küçülme eğilimi taşımaktadır. Geleneksel üretim tekniklerinin kullanıldığı, işyeri ve yasama yerlerinin aynı yerde toplandığı, insan ilişkilerin dolaysız ve yüz yüze gerçekleştiği tarım toplumlarında daha çok geniş aile yapısı gözlemlenirken, endüstri ve endüstri sonrası toplumlarda daha çok çekirdek ailenin egemen duruma geldiği gözlemlenmektedir.

Parçalanmış Aile

Parçalanmış aile Adak (2005), Özcan (1994), Balcıoğlu (2005), Thornton ve Fricke (1987) tarafından “ölüm, boşanma, ayrı yasama gibi nedenlerle karı ve kocadan birinin ya da her ikisinin bulunmadığı aile tipi” olarak tanımlanmaktadır. 18. yüzyılın sonunda başlayan ve 19. yüzyılda hız kazanan sosyal ve ekonomik değişim sürecinin aile yapısı ve ilişkileri üzerine ne gibi etkilerde bulunduğunu inceleyen Thornton ve Fricke (1987), parçalanmış aile yapısının modernleşme sürecinin ekonomik boyutunu oluşturan sanayileşme ve yeni üretim ilişkilerinin bir sonucu olduğunu ileri sürmektedirler.

Türkiye’de aileler; büyüklük, gelir, yerleşim yeri ve hukuki açıdan çeşitlilik gösterirler. Bu aile tipleri; “geleneksel geniş aileler, çekirdek aileler, tek ebeveynli

aileler, kadının dışarıda çalıştırıldığı aileler, kentli aileler, kırsal aileler, varlıklı aileler, yoksul aileler, işsiz ebeveynli aileler, çocuksuz aileler, yaşlı aileler, evlat edinmiş aileler” [Kabasakal, 1991] olarak belirlemektedir. Türkiye’de aileler, büyüklükleri itibarıyla çekirdek aile tipinde yoğunlaşırken, çeşitli derecelerde akrabaların katılımıyla oluşan geleneksel geniş ailenin de varlığını koruduğu bir gerçektir [Atalay vd., 1992].

Türkiye’deki aile sistemini üç ayrı çevrede incelemek gerekir [Özkalp, 2001, Gür,1993].

1. Kırsal Aile: Özkalp’e göre, köyde egemen olan ve karı-koca-çocuklardan oluşan çekirdek ailedir. Aile ortalama aileden biraz daha kalabalıktır. Çekirdek aile dışında geleneksel geniş ailelerde görülür. Gür’e göre ise, kırsal etkinliklerini kırdı ve kentte devam ettirmeyi benimseyen geleneksel aile modelidir(ataerkil aile).
2. Gecekondu Ailesi: Gür’e göre oryantasyon, adaptasyon ve entegrasyon süreci içindeki ailedir. Özkalp’e göre ise sanayileşmiş ve göç olgusu sonucunda toplumda ortaya çıkan bir aile tipidir. Bu ailede egemen olan tip çekirdek ailedir. Bu ailenin kimi özellikleri kırsal aileyi andırır.
3. Kentsel Aile(kentlileşmiş aile): Türkiye’deki kentsel aile, çekirdek aile yapısına sahiptir. İleri derecedeki sanayileşmiş toplumlardaki çağdaş ailelerden farklı özellikleri vardır.

Türkiye’de çekirdek aile gerek kentsel gerek kırsal bölgelerde egemen bir aile yapısı olarak görülür. Yasal değişiklikler hem kentsel hem de kırsal aileyi etkilemiştir. Aile reisinin statüsünde değişim olmuştur. Kadınların aile içinde, toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşamda erkekler ile eşit haklardan yararlanması sonucu, erkeğin çok eşli evliliği kalkmış, birden çok kuşağın aynı evde yaşadığı geniş aile sayısı azalmıştır. Çok eşli evlilik olaylarına kırsal kesimde rastlanmakla birlikte, tek eşli evlilik Türk aile yapısının temel niteliği durumuna gelmiştir [Özkalp, 2001, Gür,1993].

Doğu Anadolu Projesi kapsamında hazırlanan rapora göre; Türkiye’de 1968’den itibaren geniş aile oranlarında bir azalma, çekirdek ve dağılmış aile oranlarında ise bir artışın olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde ataerkil geniş ailenin oranı yıllar itibarıyla düşüş göstermektedir. Ataerkil geniş aileye en yoğun şekilde Karadeniz Bölgesi’nde rastlanmaktadır. Buna karşın, çekirdek aile oranları tüm bölgelerde ve Türkiye genelinde büyük bir artış göstermektedir. Özellikle 1988 yılı verileri, çekirdek ailenin Türk toplumunun hakim aile tipi olarak belirlediğini ortaya koyar niteliktedir [DAP, 2000].

Doğu Anadolu Bölgesi, aile tiplerine göre dağılım açısından Türkiye geneli ile belli noktalarda farklılaşmaktadır. Örneğin; S.Timur’un yaptığı Türkiye Aile Yapısı Araştırması’na ilişkin verilere (1968) bakıldığında, Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki çekirdek aile oranının (%63) Türkiye ortalamasının (% 59,7) üstünde olduğu görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki çekirdek aile oranı, 1973 yılında da Türkiye ortalamasından yüksek olmakla birlikte, 1978 ve 1983 yıllarında belli bir düşme gözlenmektedir. 1988 verileri itibarıyla çekirdek aile oranları Doğu Anadolu Bölgesi’nde (% 59,3) Türkiye ortalamasının (% 67,1) altındadır. Genel olarak verilere bakıldığında, Doğu Anadolu Bölgesi’nde çekirdek aile oranlarının yıllar itibarıyla artış kaydettiği ve Türkiye ortalamasına yaklaşım eğilimi gösterdiği gözlenmektedir. Bu veriler, aynı zamanda Doğu Bölgesi’ndeki en yaygın aile tipinin çekirdek aile tipi olduğunu da göstermektedir. Bu aile tipini, ataerkil geniş aile, geçici geniş aile ve dağılmış aile izlemektedir. Çekirdek aile tipinin görece geleneksellik ve az gelişmişlikle tanımlanan bir bölgede geçerli aile tipi olarak belirmesinin temelinde hiç kuşkusuz; bölgenin hızlı göç veren bir özelliğe sahip olması, toprak yetersizliği ve miras yoluyla toprağın parçalanması gibi faktörlerin etkisi bulunmaktadır [DAP, 2000].

Ataerkil geniş aile açısından Doğu Anadolu ve Türkiye geneline bakıldığında farklı bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi’nde, ataerkil geniş aile oranları 1968 yılı itibarıyla yüzde 16,6 iken, bu oran Türkiye genelinde yüzde 19’dur. 1973, 1978 ve 1983 dönemleri için ataerkil geniş aile oranları Doğu Anadolu Bölgesi’nde bir miktar artış göstermiştir [DAP, 2000].

Bu veriler de göstermektedir ki, geleneksel/toprağa bağlı toplumlarda daha çok görülen ataerkil geniş aile, Doğu Anadolu özelinde dikkate değer bir yığılma göstermemektedir. Bu bulgu; bölgenin kendine özgü yapısı nedeniyle hızlı göç vermesi, yetersiz toprak, kırsal kesimde yaşanan yoğun yoksulluk ve terörün bir sonucu olarak değerlendirilebilir [DAP, 2000].

Geçici geniş aile tipi açısından ise, durum yıllara göre belirgin bir biçimde farklılaşmamakla birlikte, Türkiye ortalamasının Doğu Anadolu ortalamasından bir miktar geride seyrettiği görülmektedir. Dağılmış ya da parçalanmış aile tipi açısından bölgenin nasıl bir görünüm arz ettiğine bakıldığında, yalnızca 1978 yılında bu aile tipi Türkiye ortalamasının üstündedir (% 15,9). Bu dönemde görece, bölgede hızlı göçün kendisini hissettirdiği, iç göçe paralel bir şekilde bölgenin dış ülkelere ve özellikle Almanya'ya azımsanmayacak bir iş gücü göçü verdiği ifade edilebilir. Bundan dolayı, bölgenin aile yapısında dağılmış ya da parçalanmış ailelerin sayısında bir artış olduğu düşünülebilir. Diğer dönemler itibarıyla dağılmış aile tipi Türkiye genelinde daha yüksek değerleri ifade etmektedir. Bu durum, ülkenin içinde bulunduğu hızlı değişim süreciyle ilintili olarak şehirleşme, sanayileşme, iç ve dış göçler, terör, boşanmalar, eğitim ve iş amaçlı sosyal hareketlilik olayları vb. nedenlerin, dağılmış aile oranının artmasında etkili olduğunu düşündürmektedir [DAP, 2000].

2.3.2. Aile-toplum ilişkisi

Sosyo - kültürel realite, parçalar ve bütün arasındaki ilişkilerin tamamıdır. En küçük sosyal birim olan “aile” bütünü ile kadın, erkek, çocuk, genç, büyükanne, büyükbaba gibi üyelerden oluşur. Sağlıklı aile modelinin kurulabilmesi için bu üyelerin statü ve rol dengelerinin birlikte kurulması gerekir. Nasıl bütün tek bir parçaya indirgenemezse, aile de sadece kadına ya da sadece erkeğe veya çocuğa indirgenemez. En genel tanımıyla “Aile” ana, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birliktir.

Aile genel olarak nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme ve ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir kurumdur. Aile hem değişmelere karşı koyan, hem de değişmelere uyum gösteren çifte gücü olan bir kurumdur. Toplumun bir "temel hücresi"dir.

Aile, toplumun en küçük yapı taşıdır. Ailenin sosyokültürel durumu, toplumun sosyokültürel durumunu belirler. Toplum ve aile sürekli iyi veya kötü etkileşim içerisinde. Bir toplumun değer yargılarını anlayabilmek için o toplumun aile yapısını incelemek gerekir.

Bitlis, erkek egemenliğindeki aşiretçiliğe dayalı bir toplum modeline sahiptir. Aşiretlerin sosyal yapısı erkek kesimin gücüne dayalıdır. Bir aşiretin saygınlığı gücü ile doğru orantılıdır. Bu sosyal yapı içerisinde bireylerin sayısına önem verildiğinden nüfus artışı yüksek seviyelerde devam eder. Doğu Anadolu Bölgesi'nde ailelerde geniş ve ataerkil yapı yaygındır. Bu yapıda, birlikte yaşama zorunluluğu vardır. Ayrıca bu tip ailelerde şahıslar birbirlerine maddi ve manevi anlamda bağımlıdır. Yani aile içerisinde bir birey çalışmıyorsa diğer bireyler ona bakmak zorundadır. Bu yapıdaki ailenin geliri ortak kullanıldığından dolayı çocuk yapımını özendirici bir etken olur [Khalaf, 2006]. Hatta bu toplumdaki aileler; göç edilecek yerin belirlenmesi, kentte yerleşecek semt, oturulacak konut/mahalle seçimi, çalışılacak iş, politik görüş, evlilik, vb. gibi konularda büyük ölçüde bağlı oldukları aşiretten etkilenmektedir.

Aşiret, bireye fiziksel güvenlik yanında arazi ve mera gibi alansal güvenlik sunar. Hayvan sürüleri ile sahip olunan arazi gibi değerleri korur. Kısaca aşiret, Pazar dinamiklerinin gelişmemiş olduğu ortamlarda koruyucu bir şemsiye işlevini görür. Ancak aşiret, üretim için işbirliğini ve işbölümünü düzenleyemez; Pazar güçleri karşısında işlevini ve gücünü yitirir. Bu nedenlerle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafyasının önemli bölümünde, aşiretler etkinliklerini, geçmişe oranla daha az olsa da, sürdürmeye devam etmektedirler [Halifeoğlu, 2005].

Bitlis'te aşiret¹ varlığına ilk olarak, 16.yy.'da kaleme alınan “Şerefname”de rastlanılmaktadır. Bu çalışmada bahsedilen Bitlis'teki aşiretlerden “rizuki/ ruziki”nin günümüzde de varlığının devam ettiği alanda yapılan çalışmalar sırasında tespit edilmiştir. Köyden kente göçler ve ekonomik olumsuzluklar nedeniyle Bitlis'teki bugünkü aşiret sistemi; kent merkezinde geçmişe oranla eski gücü, varlığı hissedilmeyen, otoritesi azalan yalnızca adını koruyan bir feodal yapıdır. Bitlis'te aşiret sisteminin kent merkezinde etkisi zayıflarken, kırsalında devam etmektedir. Hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğu Bitlis kırsalında, göçer ve yarı göçer hayvancılıkla uğraşan ailelerde aşiret yapısı ekonomik faydanın devamı gereği gücünü devam ettirmektedir. Bir zamanlar merkezdeki sosyal yapıda yoğun olan ancak şimdilerde etkisini kaybeden aşiret yapısının, geleneksel konut biriminin oluşumunda mimariyi etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir. Ancak günümüzde aynı aşiretteki insanların birbirine yakın olma isteğinin olduğu, bu nedenle de sadece sosyal birliktelik sağlanmaya çalışılmaktadır.

2.3.3. Mimari açıdan geleneksel konut birimine kuramsal yaklaşım

Türklerin tarih sahnesine ilk çıktıkları zamandan bu yana mekânları da çok değişmiş; Orta Asya'dan Balkanlar'a, Kuzey Afrika'dan Arabistan'a, oradan Karadeniz'in kuzeyine kadar uzanmışlar, pek çok devlet kurmuşlardır. Türk evi, eski Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde Rumeli ve Anadolu bölgelerinde oluşmuş ve 500 sene kadar devam etmiş, kendi özellikleri ile belirginleşmiş bir ev tipidir. Türk evi, bu

¹ Aşiret kavramı günümüz Türk sosyolojisinde göçebe veya yarı göçebe topluluklar anlamında kullanılmaktadır. Göçebe aşiret sabit bir konuta ve toprağa bağlı olmadan tarımsal faaliyetlerin yalnızca küçükbaş kısmı ile uğraşan, yaylalardan steplere, steplerden yaylalara göçüp, dima çadır hayatı yaşayan, az çok kapalı bir ekonomiye sahip, kan akrabalığı ve birlik duygusu gibi bağlarla birbirine bağlı, daima bir lidere bağlanmayı tercih eden, okuması yazması ve kültür seviyesi düşük geleneksel bir gruptur..... Meydan Larousse da aşiret, aynı bölgede ortak bir toplumsal düzen içinde yaşayan ve aynı soydan gelen aileler bütünü, boy, uruk tarzında tanımlanmaktadır. Aşiret Arap kabile topluluğunda ilk ve en küçük birim olarak kabul edilmektedir. Aynı asıldan gelen bir büyük aile anlamını taşır. İslam ansiklopedisi ise kabile kavramına yer vermeyip, aşiret kelimesini, büyük aile anlamında değil, göçebe veya yarı göçebe hayatı yaşayan oymak veya boy karşılığında kullanmaktadır.....Aşiret içe dönük, küçük bir dünya, bir savunma örgütü, gelenekli ve tutucu bir kurum, aynı özellikleri taşımayan gruplardan oluşmuş üstünlük duygusuna sahip topluluktur. Sınırları taşmış ve genişleşmiş bir büyük aileye benzermektedir. Hatta küçük boyda bir mini federasyon yapısını hatırlatmaktadır. Ancak hızlı kentleşme, teknolojik ilerleme ve iletişim kültürü, gelenekli kuruluşları sardığı gibi aşiret ve kabile yaşantısında da etkileyici izler bırakmaktadır (Türkdoğan, 2005).

süre içinde büyük gelişmeler geçirmiş ve yayılıp kök saldığı iklim, tabiat ve folklor bakımından birbirinden farklı ve uzak memleketlerde çeşitli tipler meydana getirmiştir. Bu farklar yöresel malzeme ve iklim koşullarına uymak zorunluluğundan ve yerli geleneklerin benimsenmesinden doğmuştur [Eldem, 1968].

Başta ev geleneğİ ve yaşama biçimi olmak üzere, iklim, malzeme, teknoloji ve ekonomi, yerel ev biçimlerini Osmanlı'dan önce zaten belirlenmiştir. Osmanlı İmp.'nın kültürünü etkin olarak götürebildiğİ yerlerde görülen ev mimarisi, Türk evinin tümüyle kendine özgü özellikleriyle ortaya çıkar [Günay, 1998].

Anadolu'daki ev tipleri, araştırmacılar tarafından çeşitli gruplara ayrılmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde, araştırmacıların üzerinde yoğunlaştığı konuları, kullanım yoğunluklarına göre aşağıdaki gibi sırasıyla üç grup altında toplamak mümkündür;

1. Üst kat düzenine göre sınıflandırma (Piano nobile)
  - a. Sofa temelli
  - b. Oda temelli
2. Yapım tekniğİ ve malzemeye göre sınıflandırma
  - a. Ahşap çatı (kerpiç dolgu, bağdadi, tuğla dolgu, taş dolgu, toprak dolgu)
  - b. Kâgir (kesme taş, moloz taş, tuğla)
  - c. Kerpiç
  - d. Yığma ahşap
3. Coğrafi özelliklere göre sınıflandırma
  - a. İklim bölgeleri
  - b. Coğrafi konum-Topoğrafya

[Eldem,1955; Kuban,1993; Tanyeli-Kazmaoğlu,1979; Arel,1982; Sözen-Eruzun, 1992; Bektaş, 2001; Küçükerman,1995].

Anadolu'daki geleneksel konut mimarisi hakkında araştırmalar yapan Ayda Arel, geleneksel Osmanlı evinin özelliklerini ve ilişkilerini analiz etmek için üç ölçüt önerir:

- a. “Fevkanilik”-“Asma Ev” ölçütü: zemin kat ile ana katlar arasındaki farklılıkları özetler,
- b. Köşk, Divanhane, başoda geleneği ölçütü: bu kriter geleneksel konut mimarisinin tarihi geçmişini anlatarak çadır/ev ilişkilerini inceler,
- c. Açıklık/kapalılık – İçeri/Dışarı – karşıtlığı ölçütü: Bu kriter, binalardaki fonksiyonel bölünmeleri anlatır [Arel, 1982].

Arel, mekân analizini bu binaların iç-dış, aşağı-yukarı, açık-yarı kapalı-kapalı mekânların analizine göre yapmayı önerir.

Bu tez çalışmasında ise geleneksel evlerinin tüm katlarının birlikte değerlendirildiği geneli gösteren bir plan tipolojisindeki ölçüt “*oda modülü*” olmuştur. Bitlis evlerinde kat adedi ne olursa olsun taşıyıcı sistemin belirlediği bir “*oda modül*”ü vardır; alt kattaki birim sayısı ve büyüklüğünün diğer katlarda da devam ettiği görölmüştür. Katlar arasındaki “*oda modülü*” ilişkisi; Bitlis geleneksel evlerinin hem plan tiplerinin hem de cephe tiplerinin oluşturulması aşamasında kullanılmıştır. Geleneksel Bitlis evlerinin mimari analizleri 5. Bölüm’de detaylı olarak anlatılmaktadır.

4. ÖNERİLEN METODOLOJİNİN UYGULANACAĞI BİTLİS İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde Doğu Anadolu Bölgesi sınırlarında yer alan ve bu tez kapsamında, önerilen metodolojinin uygulanacağı alan olarak belirlenen Bitlis ilinin tarihi geçmişi, fiziki yapısı, sosyal yapısı ve genel mimari özelliklerinden bahsedilecektir.

3.1. Tarihi

3.1.1. Bitlis adının kaynağı

Bitlis tarih boyunca değişik isimlerle anılmıştır. Asurlular Bit-Liz, Persler ve Yunanlılar Bad-Lis veya Bad-Lais, Bizanslılar Bal-Lais-on, Babaleison veya Baleş, Araplar Bad-Lis, Ermeniler Pageş veya Pagişi olarak kullanmışlardır. Asur dilinde *Bit* kelimesi yurt, *Bet* kelimesi kale manasında kullanılmış, Bit-Liz demek *Liz'in Yurdu*, Bet-Lis demek ise *Liz'in Kalesi* manasına gelmektedir [Türk Ansiklopedisi].

Gerek Şerefname'nin Yazarı Şeref Han, gerek Kâmus-ul Alem'in yazarı Şemsettin Sami ve gerekse Zinnet-Ül Kulub'un yazarı Kavzinli Hamdullah Meftuni, Rum ve Acem tarihçilerinden Maksidi şehrin isminin Bitlis kalesini yapan, İskender'in komutanlarından Bedlis'ten geldiğini ileri sürmektedirler. Şemsettin Sami Bedlis kelimesi manasının "havası ve suyu güzel olan yerin adı" olduğunu belirtmektedir. [Şerefname, 1990].

Bitlis ve yöresinin yazılı tarih öncesi oldukça karanlıktır. En önemli nedenleri yüzeydeki buluntuların az olması ve bugüne kadar gerçekçi bir arkeolojik çalışma yapılmamasıdır. Neolitik Çağ, M.Ö. 3000 yıllarında sona ermiştir. Bu tarihi baz aldığımızda Bitlis'in 5 000 yıllık bir tarihe ve geçmişe sahip olduğunu görmekteyiz [Serdar, 2000].

Bitlis ilinin tarihçesi kronolojik olarak sıralanacak olursa aşağıdaki gibidir:

- Hititler Dönemi (M.Ö. 2000-1806)

- Hurriler Dönemi (M.Ö. 1700-1260)
- Asurlar Dönemi (M.Ö. 1260-788)
- Urartular Dönemi (M.Ö. 1280-1000)
- Persler Dönemi (M.Ö. 560 -401)
- Makedonya Krallığı (İskender) Dönemi (M.Ö. 334-323)
- Partlar Dönemi (M.Ö. 255 – M.S. 335)
- Roma ve Bizans Dönemi (M.Ö. 600-M.S.640)
- İslâm Hakimiyeti Dönemi (640-1047)
- Selçuklu Dönemi (1047-1092)
- Dilmaçoğulları (Demleçoğulları) Dönemi (1084-1192)
- Eyyubi – Harzemşah ve Moğollar Dönemi (1207-1231)
- Anadolu Selçuklular Dönemi (1231-1243)
- İlhanlılar Dönemi (1244-1350)
- Karakoyunlular Dönemi (1365-1467)
- Akkoyunlular Dönemi (1467-1495)
- Şerefhanlar Dönemi (1220-1650)
- Osmanlı Dönemi (1514-1923) (Serdar, 2000).
- Cumhuriyet Dönemi (1923-)

Farklı birçok medeniyete ev sahipliği yapan Bitlis'deki günümüze ulaşan anıtsal mimari eserlerin çoğunluğu Selçuklular döneminden kalmıştır. Şehrin gelişiminin parlak olduğu diğer dönem ise Şerefhanlar Dönemidir.

1916 yılında başlayan Rus işgali Bitlis'in idari yapısını değiştirdiği gibi, ilin Osmanlı döneminde ulaşmış olduğu ününde sonunu getirmiştir. 1919-1929 yılları arasında ikinci sınıf vilayet olan Bitlis, 1929'da Muş'un bir kazası haline getirilmiştir. 1935 yılında çıkarılan bir kanunla Ahlat, Hizan, Mutki ve Kotum ilçeleri ile tekrar vilayet merkezi olmuştur. Son idari yapısına ise 1953 yılında kavuşmuştur [Uluçam, 2002].

Savaş sırasındaki göçler ve çıkan isyanlar sebebiyle eski görkemini yitirmiş, Cumhuriyet döneminin başlarında yalnızca dört mahalleden(Taş, Zeydan, İnönü, Hersan) ibaret küçük bir yerleşim yeri durumuna düşmüştür [Tuncel,1992].

3.1.2. Seyyahların gözüyle bitlis

Farklı dönemlerde kenti ziyaret eden seyyahlar, kentin sosyal yaşamı, ekonomisi ve kentin mimarisi hakkında bilgiler vermişlerdir. Bitlis ile ilgili en eski görsel belge, Matrakçı Nasuh'a aittir. XVI. yüzyıldaki şehri tasvir eden bu gravürde Bitlis Kalesi iç ve dış kale olarak betimlenmiş, topografik durum, Bitlis deresi ve Ulu Cami ile konutlar resmedilmiştir(Şekil 3.1).

Resim 3.1. Matrakçı Nasuh'un gözüyle Bitlis

1655 yılında şehri ziyaret eden *Evliya Çelebi*'de iç ve dış kaleden bahsetmiştir. İç kalede; üçyüz ev olduğunu ve katlı bir saray yapısının da Acem ve Rum tarzındaki güzel odaları olduğunu anlatır. Kentte yetmiş aşiret ve kabilenin varlığı ile medreseler, mescidler, mektepler, hanlar, hamamlar, köprüler, çarşı, pazar, bedesten ve camilerinden ayrı ayrı bahsetmiştir. Camilerde ona garip gelen şeyin ise hepsinin

Acem halılarıyla döşenmiş olmasıdır. Kentdeki toplam 17 mahalle-19 mahalle ismi vermiştir- Hüsrevpaşa, Şam, Zindan, Çorum, Çınedar, Kızılmescid, Şey Hasan, Cirek, Keçur, Gökmeşdan, Gümüş, Tablaban, Nakşüd, Arapköprüsü, Ovulmeşdanı, Karadede, Aviyh, Değirmen Ve Hanbağı) dışında 11 kadar Arap ve Yakubi mahallesi olduğunu şehirde Yahudi, Frenk ve Rumların hiç olmadığını belirtmiştir. 5.000 adet üstü toprak örtülü yapılar olduğunu, bunların bir kısmı bitişik iken bir kısmı da havadar yüksek yerlerde yapılmış olduğunu, 600 evde hamamın olduğunu, kısacası evleri bağ ve bahçesiyle süslü, dere ve tepeler üzerinde gösterişli bir şehir olarak tanımlamıştır [Çelebi, 1986].

1891 tarihinde *Vital Cuinet* tarafından hazırlanan bölge ile ilgili bilgilerin verildiği kaynak kitapta ise; bölgedeki Ermeniler hakkında istatistiksel verilere yoğunluk verilmiştir. Bu yayında Bitlis ili ile ilgili genel olarak coğrafik bilgiler, askeri yapı, yönetim şekli, iklim, topografya, doğal bitki örtüsü, doğal yer altı ve yerüstü kaynakları, ticaret ve endüstriden bahsedilirken nüfus verileri detaylı olarak verilmiştir. Kent dokusu ya da mimari yapı ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır [Cuinet, 2001].

1901 yılında bölgeyi gezen *H.F.B. Lynch*, Bitlis şehrinin yerleşim özellikleri ve mimarisi, anıtsal yapıları ve sosyal yapı ile yaşayan Ermenilerin ayrıntılı nüfus bilgileri hakkında bilgiler vermektedir. Kentin genel özellikleri ve mimarisi ile ilgili veriler şöyledir: “Bitlis’in coğrafi konum olarak önemli bir konumda olduğu; vadilerin kesiştiği noktada konumlanan kalenin, şehrin topoğrafik haritası üzerinde belirgin özelliğe sahip olduğu ve devasa bir deniz yıldızı görünümünde olduğunu vurgular(Şekil 3). Şehrin yerleşiminde ise topoğrafyanın etkili olduğuna değinerek, Kalenin etrafının seyrek bir şekilde yayılan evlerle çevrelendiğini; evlerin ise Asya kıtasının bu bölümündekiler arasında en iyi inşa edildiğini, aşırı sıcaklara karşı kalın duvarlı yapıldığını ve Doğunun alışılmış moloz taş ya da çamur sıvalı konutlarından sonra buradaki konutların güçlü taş işçiliğini görmenin ona zevk verdiğinden bahseder. Yapıların depreme dayanıklı kesme taş bloklarından meydana geldiğini; duvarların iç ve dış yüzleri kesme taş, arası ise moloz taş ve çamur harçlı olduğunu, yüzeydeki kesme taşların birleşiminde ise özel bileşimli (vadide bolca bulunan

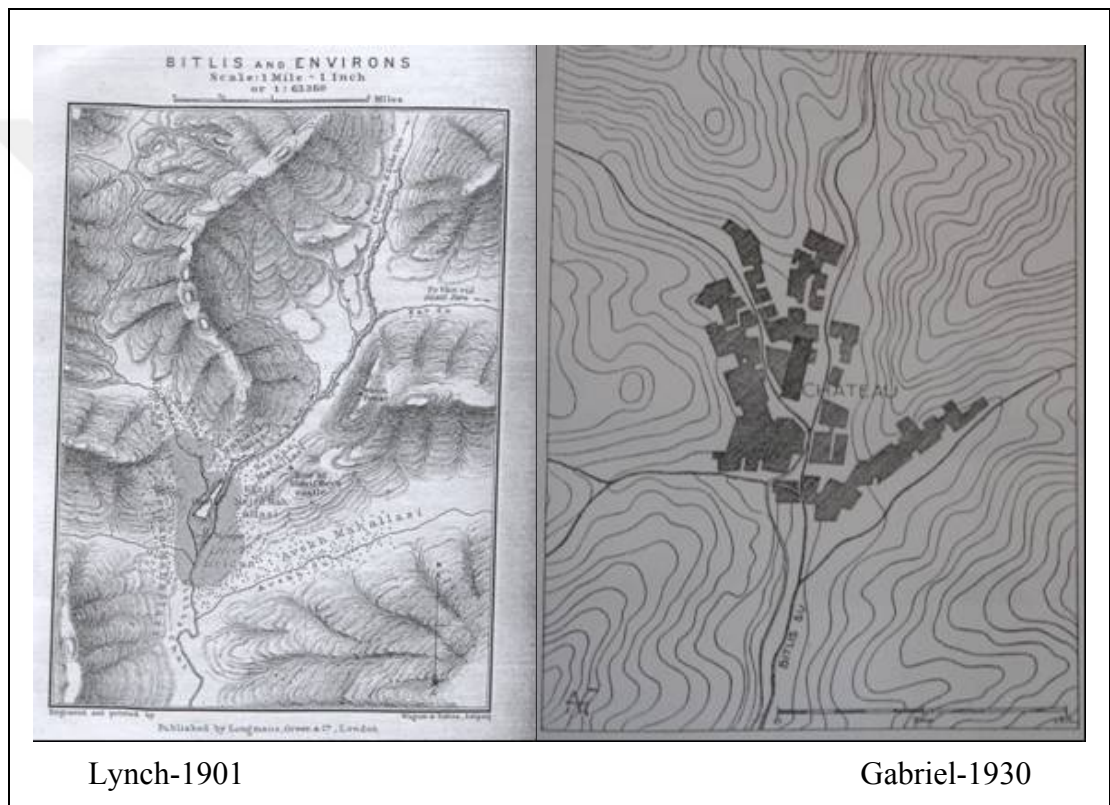
volkanik tüfler) bir sıvanın çok az miktarda kullanıldığını anlatır. Pencere camlarının Avrupa'dan getirtildiğini ve yaygın olarak kullanıldığını; odalarda ısınmak için genellikle mangallar ve daha nadir olarak Avrupalı sobaların kullanıldığını; evlerde en özellikli bölümün “selamlık” olduğunu anlatmaktadır.

Lynch'in nüfus ile ilgili verdiği bilgiler ise şöyledir: “ ...kentin nüfusunu bu yüzyıl içerisinde artmış gibidir.1814'de nüfusun 12 000 kişiden($\frac{1}{2}$ si Müslüman gerisi Ermeni) çok fazla olmadığı bilinirdi. Brant 1838'de bu sayıda artış olduğunu- 18 000 – hesaplamıştır: $\frac{2}{3}$ 'si Müslüman ve $\frac{1}{3}$ 'ü Ermenidir. Bunun yanı sıra 50 aile de “Jacobite” inancına bağlıdır. 1868'de Consul Taylor 4 000 aileden bahseder: 1 500'ü Müslüman geri kalanı Ermenidir. Benim şehri ziyaretim sırasında nüfus hemen hemen 30 000 kişi civarındaydı (10 000 Ermeni, 300 Jacobite yada Syrian, geri kalanı ise Müslüman Kürtler).....”

Gök Meydan'daki dörtgen formda kesme taştan yapılmış ve 4 köşesinde 4 kule olan medreseden -İhlasiye Medresesi- hayranlıkla bahseden Lynch, bu yapının o günlerde askeri amaçlı olarak kullanıldığını ve cephesinin Arap stilinde olduğunu yazmıştır. Lynch, kentteki diğer anıtsal yapılardan Şerefiye Cami'nin de Arap stilinde olduğunu söyleyerek kiliseler ve cemaatleri ile ilgili bilgiler vermiştir [Lynch, 1901].

Osmanlı-Rus harbinden sonra 1930 yılında şehri ziyaret eden *Albert Gabriel* yazdığı kitabında Bitlis'ten şöyle bahseder: “ Bitlis'in nüfusu 10 122'dir(1835'de Ainsworth nüfusu 2 000 Müslüman ve 1 000 Ermeni olarak belirtmiş, 50 yıl sonra Cuinet'e göre bu oran değişmeyerek aynı kalmıştır) ve 1 500 metre yüksekliktedir. İklim çok serttir, kışın aralıksız yağan kar kentin tüm çevresiyle iletişimini keser. Bitlis'in 1914-1918 yıllarında Ruslar tarafından işgal edilmesinden sonra kale ve evler harap durumdadır. Geçen asıra kadar halen ayakta duran kale duvarları çöküntü halindedir. Kent bu görünümüyle terk edilmiş ve hüznü bir hava veriyor. Şerefiye cami dışındaki tüm kamu yapıları bahsedilmeye değmez. Sivil mimari örnekleri yani evler ise yaşı ne olursa olsun sıradan ve özel bir karakter arz etmemektedir.....1071'de Malazgirt savaşından sonra Selçukluların idaresine geçti. Bundan sonra her açıdan gelişmeye başladı. Bitlis çok engebeli bir araziye işgal eder, kuzeyden güneye 2

km, doğudan batıya 1 km’lik bir alana yayılır. Bitlis çayı kuzeyden güneye gelirken bölgedeki tüm suları toplar ve Dicle nehriyle birleşir. Bu suyollarının sınırları arasındaki alanlarda, rekabet içerisindeki ailelerin yerleşimlerinin sınırlarını belirlemiştir(Şekil 3.2). Bugün duvarları yıkılmış olan kale Sapkor suyunun 50 m yukarısında bir tepeye yapılmıştır. Müslümanların fethinden önceki dönemlerden kalan kalenin izlerinin araştırılıp incelenmesi gerekmektedir.” [Gabriel, 1940].

Lynch-1901

Gabriel-1930

Resim 3.2. Seyyahların gözüyle Bitlis

Gabriel’e göre Bitlis camilerinin pek özelliği yok, sadece Şerefiye Camii özelliklidir. Bu caminin rölövesini almak istemiş fakat askeriye tarafından izin verilmediğinden Gabriel yakındaki Pazar yerinin tepesinden bu camiye inceleme fırsatı bulmuştur. “.. Genel anlamda tüm yapılar gösterişsiz, sade ama sağlam inşa edilmiştir. Hafif kırmızı renkteki civardan çıkartılan taşlardan yapılan geniş duvarların üstü toprakla örtülmüştür. Buradaki yapılar kış mevsimine ve savunmaya yönelik inşa edilmiştir.....sanatsal ve ekonomik açıdan sosyal yapı gelişmediğinden halk çevresinden kopuk ve içine kapanıktır.” [Gabriel, 1940].

Dünyaca ünlü öykü, oyun ve roman yazarı William Saroyan'ın (asıl adı Aram Karaoğlan) 1964 yılında yapmış olduğu Bitlis gezisi, UNESCO'nun 2008 yılını "Saroyan Yılı" ilan etmesi üzerine kaleme alınmıştır. Gezi notlarının yer aldığı "Amerika'dan Bitlis'e William Saroyan" adlı kitapta; 1905 yılında Bitlis'ten Amerika'ya göç etmiş ermeni bir ailenin oğlu olan W.Saroyan'ın Bitlis'te ailesinin yaşadığı yerleri görmek için geldiği, Sapkor mahallesindeki evlerinin harabe olduğunu görünce hüzünlendiği, ailesinin evini ararken rastladığı taş evlerden çok eykilendiği, yerel halkın karşılaması ve sohbetleri, ermeni bir taş ustası olan Musa Tüfenkci(Muşeğ Tüfenkciyan) ile ermenice konuşması, dönemin belediye başkanı Adil Şerefhanoglu ve Valisi Nusret Budunç ile sohbetleri ve fotoğrafları yer almaktadır [Saroyan, 2008].

3.2. Fiziksel Yapı

Fiziksel yapı; yeri ve konumu, jeolojik yapı, iklim ve bitki örtüsü alt başlıklarında incelenmiştir.

Yeri ve konumu

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Güneydoğu Toros sıra dağları üzerinde dar ve derin bir vadide kurulan Bitlis, deniz seviyesinden ortalama 1 425 m. yüksekte bulunmaktadır. Doğudan Van Gölü; güneyden Siirt; batıdan Muş, Batman ve kuzeyden Ağrı illeriyle çevrilidir(Resim 1). İlin topraklarının % 71'i dağlarla kaplıdır(Nemrut, Süphan, Sason, Hacıneş, Andok). Dicle'nin bir kolunu oluşturan Botan suyuna karışan Bitlis çayının etrafındaki düzlük, yerleşim alanı olarak seçilmiştir. Ayrıca Van Gölü'ne açılan Rahva ile Ahlat ve Adilcevaz ovaları, coğrafi yapının kullanılabilir en elverişli arazileridir. Bitlis'in Adilcevaz, Ahlat, Güroymak, Hizan, Mutki ve Tatvan olmak üzere altı ilçesi vardır(Resim 3.3-3.4). Yüzölçümü -Van Gölü hariç- 6 706 km² dir [Uluçam, 2002].

Resim 3.3. Doğu anadolu haritasında bitlis

Resim 3.4. Bitlis il haritası

Jeolojik yapı

İlin temel arazisini Paleozik Formasyonlar teşkil etmektedir. Van Gölünün güneyinden kuzeybatısına kadar teşkil eden sıra dağlar, temeli paleozik şist kalkerlerden müteşekkil bulunan kratese ve eosan kalker, marn ve yer yer kum taşlarından oluşmuştur. Bu dağlar safhalar halinde gelişmiş ve günümüzdeki

durumunu oluşturmuştur. Geniş bir kavisle yükselerek geniş ve sıradağlar meydana getiren bu dağların açılması çok gtr. Bitlis, bir set görevi oluşturan bu dağların nispeten daralmış olduğu bir vadinin üzerinde kurulmuştur. Bu zellikleri Van Gölü havzasını Güneydoğu Anadolu bölgesine bağlamaktadır. İlin yüzey şekilleri gerek biçim gerekse meydana geliş bakımından farklılıklar göstermektedir [Serdar, 2000].

İlin yüzölçümünün % 71’lik kısmını dağlar (Nemrut, Süphan, Sason, Hacış, ..vb), % 19’luk kısmını yayla (Duav) ve platolar, geri kalan % 10’luk kısmını da ovalar (Rahva) oluşturmaktadır. Bu ovalar genellikle dağların eteklerinde yer alan kk düzlükler şeklindedir. Bu düzlükler dar ve uzundur [Serdar, 2000].

İklim ve bitki rts

Bitlis, tamamen karasal iklime sahiptir. Kışları soğuk ve genelde kar yağışlı, yazları ise sıcak ve kuraktır. İl merkezindeki yıllık sıcaklık ortalaması 9.4 derecedir. En sıcak ay Temmuz, en soğuk ay ise Ocak ayıdır. Sıcaklığın sıfırın altına düştüğü gün sayısı 106.7, tropik günler sayısı 40.6 dır. Yıllık yağış miktarı ise 975.5 mm’dir [Serdar, 2000].

İlde hakim bitki örtüsü step ve bozkırdır. Bunlar yağışların bol olduğu dönemde yeşeren yazın kuraklık ve sıcaklıkla birlikte kuruyan otlardan oluşur.Bitki rts bakımından ayır otlak ve meraların geniş yer tuttuğu yayla görünümündedir.Yüksek kesimlerde yağışların artması ile genellikle meşe ağaçlarından oluşan orman koruluklarına rastlanır.Bu ormanların yörenin insanları tarafından bilinçsizce tahrip edilmesi ve yakacak odun olarak kullanılması nedeniyle gün geçtikçe azalmaktadır.Sulak yerlerde kavak söğüt ağaçlarıyla,elma,armut,ceviz,dut ağaçları çok sayıda vardır [www.bitlis.gov.tr/].

3.3. Sosyal Yapı

3.3.1. Nüfus hareketleri ve göç olgusu

Nüfus araştırmalarında dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, nüfus hareketliliğidir. Şehirler nüfus hareketliliği açısından değerlendirildiğinde, koşulları gereği nüfusu çeken veya nüfusu iten şeklinde sınıflandırılabilirler [Faroqhi, 2000].

Bitlis'in yakın tarihine bakıldığında nüfus hareketlerinin yoğun olduğu görülebilmektedir. Birçok yönden değişime neden olan nüfus hareketliliğinin detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir. Geçmişte olan ve günümüzde de devam eden bu değişimler kentin sosyal, kültürel, demografik yapısını etkilediği gibi fiziki yapıyı da etkilemiştir.

Nüfus hareketlerinden; doğum, ölüm ve göçler sonucunda meydana gelen her türlü üreme veya azalma anlaşılır. Nüfusta hareketi meydana getiren amillerin çokluklarına ve çeşitliliklerine rağmen bidayette bunlar iki ayrı grup halinde toplanabilirler. Gruplardan birisinde “arzu” ve “isteğe” diğesinde de “zora” dayanan amiller yer alır [Çalgüner, 1959].

Göç olgusunu ise değişik biçimlerde tanımlamak mümkündür. Bir tanıma göre göç, insanların içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye girmesidir [Durugöl,1996]. Demografik bir süreç olarak göç, insanların bulundukları yerden başka yere hareketliliğini ifade eder. Başka bir tanımda ise göç, birey ve grupların ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmelerine denir. Tarih boyunca görülen göç türleri 5 kategoride toplanabilir. Bunlar; kontrollü, zorunlu, ilkel, serbest ve zorlama göçtür [Gürbüz, Yetim1996].

Göç hareketlerinin çeşitli biçim ve nedenleri vardır. Genel tanımlama göçün “itici” ve “çekici” nedenlere sahip olduğu biçimindedir. Nüfusu kente iten etkenler şu şekilde ifade edilebilir: köyden kente artan nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağıtılmış

toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları, toprağın mirasla parçalanması, tarımda makineleşme sonucu işsiz kalanların kente göçü, terör ve güvenlik. Nüfusu kente çeken etkenler ise köy-kent gelir farklılıkları, daha iyi eğitim, kentin cazibesi, iş bulma ümidi, daha yüksek yaşam standardı, ulaşım olanakları, kentlerdeki sosyal ve kültürel olanaklardan faydalanma isteği [Sezal,1993].

Doğum oranının; Bitlis ili dahil tüm Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, fazla olduğu aşikar olan bir gerçektir. Ölüm olayında ise doğal sürecin dışında etkili olan faktörün; savaşlar ve toplu katliamlar olduğu düşünülürse Bitlis Osmanlılar döneminde bu tarz olaylardan en çok etkilenen yerleşim yerleri arasındadır. Geçmişinde yaşadığı bu olayların bir devamı olan göçler ise, Bitlis'in XX. yüzyılda da demografik yapısındaki değişimini etkileyen en önemli etkindir. Göç olayı sebebi açısından; isteğe bağlı ya da zorla olabileceği gibi, şekli açısından da iç ve dış göç olarak incelenebilir. Bitlis özelinde göç olgusu incelendiğinde; Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde halkın göçe zorlandığı-tehcir- ya da zoraki göç etmek durumunda kaldığı, 1980 ve 1990 yıllarından sonra da terör kaynaklı zoraki göçler ve ekonomik kaynaklı isteğe bağlı göçlerin yaşandığı görülebilmektedir.

Ermeni meselesinin ortaya çıkışını izleyen dönemde Osmanlı Devleti genelinde ilki 1881/82-1893 ve ikincisi 1910/11 olmak üzere iki nüfus sayımı yapılmıştır.1909 yılında özellikle gayrimüslimlere askerlik yükümlülüğü getirilmesine bağlı olarak nüfus çalışmasına başlandığı biliniyor. Muhtemelen bu çalışmanın sonuçları 1910-11 tarihli nüfus sayımını oluşturmaktadır. Bununla birlikte 1914 yılına ait olduğu belirtilen diğer bir nüfus istatistiği ise gayrimüslim erkek nüfus hakkında yeni veriler içermektedir. Osmanlı nüfus sayımları yapıları, içerik ve demografi yöntemlerinin uygulanması bakımından Batı ülkelerinde yapılan sayımlardan önemli farklılıklar göstermektedir. Osmanlı nüfus sayımlarının asıl amacı, askere alınacak potansiyel nüfusu ve vergi mükelleflerini belirlemek olduğundan, Müslüman erkek nüfusun tespiti hedeflenmiştir(Çizelge 3.1) [Özdemir, Çiçek, Turan, Çalık, Halaçoğlu,2005].

Çizelge 3.1.Osmanlı nüfus sayımlarına göre Bitlis İlindeki Ermeni nüfus verileri

	1893 yılı	1910-11 yılı	1914 yılı
BİTLİS	101 358	90 219	114.704

Bitlis vilayetinde 1881-1882-1893 tarihleri itibariyle nüfusun dağılımına gelince(Çizelge 3.2), dinlerine ve cinsiyetlerine göre yapılan Çizelgeye göre; Müslüman nüfus 167054 kişi ile nüfus çoğunluğuna sahip iken (%60,30) gayrimüslim halkın toplamı 109 944 kişi ve oranları %39,70'dir. Ermeni nüfus ise 101 358 kişi olup %36,59'luk bir orana sahip bulunmaktadır [Demirtaş, 1996}.

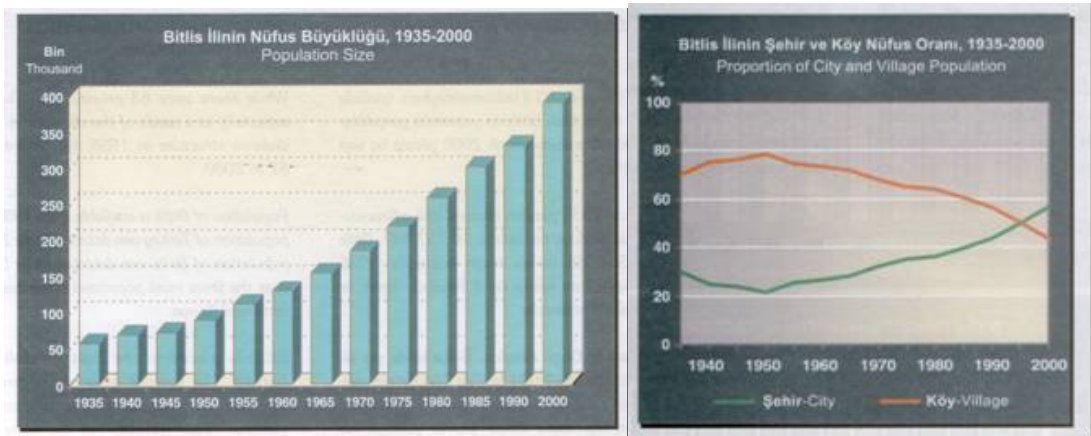
Çizelge 3.2. 1893 tarihli nüfus sayımına göre Bitlis vilayetindeki istatistikler

Bitlis vilayeti	Kadın	Erkek
Müslüman	73 323	93 731
Ermeni	45 581	55 777
Katolik	2 171	2 777
Protestan	636	862
Tek ilahlı dinler	851	1130
Gayrimüslim Çingene	70	89
Toplam	122 632	154 366
TOPLAM NÜFUS	276 998	

Ermenilerin en yoğun olarak bulundukları Bitlis Vilayet'inde Ermeniler, McCartHy'ye göre(1914) toplam nüfusun %31.3'ünü oluşturuyordu.1914 yılında Rusya, İngiltere ve Fransa'ya karşı savaşa(Birinci Dünya Savaşı) giren Osmanlı Devleti, 1915 yılında almış olduğu tehcir kararıyla ordunun ve bölge halkının güvenliği için bazı Ermenileri ülkenin güvenli bölgelerine sevk etti. Ermeniler savaş sırasında Rusları destekledikleri için Müslümanlara karşı isyanlar başlattılar. Osmanlı devletinin Ermenilerin aleyhte faaliyetlerini önlemek için tehcir kararını almak zorunda kalmıştır. 9 Mayıs 1915 tarihinde Talat Paşa tarafından Erzurum, Bitlis ve Van valilerine gönderilen talimatla, ordu komutanlarıyla işbirliği yaparak

Erzurum'un güneyi ile Van ve Bitlis'teki Ermenilerin, bulundukları yerlerden çıkarılarak, güneye doğru sevk edilmeleri istenmiştir. Tehcir sırasında Ermeniler çeşitli sebepler yüzünden kayıplar vermiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Osmanlı Hükümeti, tehciire tabi tutulan Ermenilerden isteyenlerin dönmesi için 18 Aralık 1918 tarihinde bir kararname çıkardı. Bu kararnamenin yayınlanmasından sonra Anadolu'ya dönen Ermenilerin sayısında büyük bir artış olurken kaynaklardan Bitlis'e dönen Ermenilerin olmadığı anlaşılmaktadır [Özdemir, Çiçek, Turan, Çalık, Halaçoğlu,200].

Cumhuriyet döneminde yapılan 1927 yılındaki ilk nüfus sayımında Bitlis nüfusu 9.050 olarak verilirken (Serdar, 2000) il nüfusu ile ilgili kesin veriler ancak 1935 yılından itibaren elde edilmektedir. 1935 yılında Türkiye'nin nüfusu 16 157 487, Bitlis ilinin nüfusu 55 688 olarak tespit edilmiştir. İldeki en düşük yıllık nüfus artış hızı ‰ 8.9 ile 1940-1945 döneminde, en yüksek yıllık nüfus artış hızı ise ‰ 45,3 ile 1950-1955 döneminde gerçekleşmiştir. 1935 yılından 1990 yılına kadar bütün sayım yıllarında, köylerde yaşayan nüfus oranı şehirde yaşayan nüfus oranından fazladır. 1990 yılında nüfusu 330 115 olan Bitlis'te şehir nüfusu 144 029, köy nüfusu 186.086'dır. Buna karşılık 2000 yılında şehirde yaşayan nüfus oranı daha fazla olmuştur; şehir nüfusu 220 402, köy nüfusu 168 276 (Resim 3.5) [DİE, 2000].

Resim 3.5. Bitlis ili 2000 yılı nüfus sayım grafiği [D.İ.E.]

Sadece Bitlis şehir merkezinden 1927, 1988 yılları arasında 2161 ailenin çeşitli sebeplerle göç ettiği tespit edilmiştir. Söz konusu yerleşim merkezi, adeta bir

toplanma ve dağıtım merkezi fonksiyonunu üstlenmiştir. 1988 yılına kadar çeşitli kırsal yerleşimlerden de yerleşme maksadıyla 337 aile Bitlis il merkezine göç etmiştir. 1989 yılı Merkez İlçe Seçim Kurulu kayıtlarına göre, il merkezindeki 13302 seçmenden 4711'inin (%35) doğum yeri Bitlis il merkezinin dışındadır [Arıncı, 1991].

Çizelge 3.3. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2008 yılı Bitlis

İl ve ilçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu Population of province/district centers and towns/villages by province and districts			
İl ve ilçe merkezleri Province and district centers	Toplam Total	İl ve ilçe Province and district	Belde ve köyler Towns and villages
Bitlis	326 897	168 824	158 073
Adilcevaz	35 274	17 458	17 816
Ahlat	35 236	19 551	15 685
Merkez	60 996	41 404	19 592
Hizan	40 697	10 258	30 439
Mutki	35 288	2 597	32 691
Tatvan	76 723	57 976	18 747
Güroymak	42 683	19 580	23 103

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde 1980 yılı sonrası (özellikle 1984 yılından itibaren) tırmanışa geçen bölücü terör eylemleri sonucu bölge halkının can ve mal güvenliği büyük bir tehdit altına girmiş; sonuçta, bölge halkı köy ve mezra gibi güvenlik imkânları yetersiz yerleşim yerlerinden daha güvenli büyük yerleşim yerlerine göç etmek durumunda kalmışlardır. Terör eylemlerinin tırmanışa geçtiği 1991-1994 yılları arasında 820'si köy olmak üzere 3200'e yaklaşan yerleşim yerinden yaklaşık 40.000 hane (387 bin kişi civarında nüfus) bölge içinde il merkezlerine ya da bölge dışında iktisadi, ticari alanlarda canlı olan Batı illerine göç etmiştir [DAP, 2000].

Doğu Anadolu Bölgesine yönelik bir araştırmada göç olayının ana nedenlerinden ilki birinci dereceden yakınlar ya da akrabaların göç etmiş olması olarak tespit edilmiştir. Daha sonra çalışma konumlarının başka yerlerde daha fazla gelir getireceğine olan inanç ve can ve mal güvenliğinin sağlanamaması gibi nedenler sıralanmıştır. Konuyla ilgili ankete katılan 759 kişinin sadece %30,8'i can ve mal güvenliği endişesini göç nedeni olarak bildirmiştir. Bunlardan %44'ü terör, %33'ü asayişsizlikten dolayı göç eğilimi göstermiştir [Öner, Kaçmazoğlu, 1997].

Doğu Anadolu Bölgesi'nde göç üzerine yapılan araştırmaların temel varsayımlarından ilki insanları göçe iten temel etmenin ekonomik koşullar olduğudur. Göç, genelde sanayi ve ticaret merkezlerine yöneliktir. Göç eğilimi insanların eğitim düzeyleri ve mesleki becerileriyle doğru, yaşlarıyla ters orantılı olarak gözükmetedir. Doğu Anadolu insanında yaygın göç eğilimi eğitim, sağlık ve kültür olanaklarının yetersizliği yanında Bölgenin olumsuz iklim koşullarıyla ilişkili görülmektedir. Bölgede terörün yanı sıra doğal afetler de birer göç nedeni olarak belirlenmektedir [DAP, 2000].

DAP Bölgesi'nde 1985 ve 1990 yılları arasındaki nüfus hareketleri temel alınarak irdelendiğinde, en fazla göç veren iller sırasıyla; Kars, Tunceli, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Muş, Ağrı, Erzincan, Bingöl, Bitlis, Malatya, Elazığ, Van ve Hakkari'dir. Bölgeye göç edenlerin en büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmeyen, sadece okuma bilen ve ilkokul mezunları olduğu görülmektedir. Fakülte ve yüksek okul mezunlarının bölgeye gelmiş oldukları görülse de bu grupların kamu görevlileri olduğu şeklinde bir sonuç çıkarılabilir. 1985-1990 yılı verilerine göre; okuma yazma bilmeyenlerin en çok gittiği il Bitlis'tir. Bunun nedeni göç hareketinin ilin kendi sınırları içinde, bucak ve köylerin olması ile açıklanabilir [DAP, 2000].

Çizelge 3.4. 1975-1990 yıllarında Bitlis'in aldığı ve verdiği göç

İL	1975-1980 Dönemi			1980-1985 Dönemi			1985-1990 Dönemi		
	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç oranı (Binde)	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç oranı (Binde)	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç oranı (Binde)
BİTLİS	10.760	28.543	-82	11.094	20.310	-37	13.606	34.115	-72

1975-1990 Yılları Arası Bitlis İlinin Aldığı ve Verdiği Göç Miktarları ve Net Göç Oranı
(DİE 1990 Genel Nüfus Sayımı. Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal Ekonomik Nitelikleri)

Kentler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, köy yaşamından tamamen soyutlanmış bir yaşamı değil köy kent sürekliliğini sağlayan bir yaşam şeklini göç olgusuyla birlikte geniş kitlelere sunmaktadır. Bu şekilde yaşayan kitlelerin sayısı 3. dünya ülkelerinde kent nüfusunun ortalama olarak %30'una ulaşmaktadır [Keleş,1990].

1980'li yıllardan itibaren terör nedeniyle Bitlis'in yerlileri ve zenginleri Batı illerine doğru göç etmişlerdir, il merkezi ise bu dönemde köylerden gelen nüfusla beslenmiştir. Bitlis'te gerek terör gerekse ekonomik nedenli göçe ilişkin en çarpıcı sonuç kır nüfusunun kent merkezine kendi kültürünü getirerek kenti köyleştirmesi ve kenti yoksullaştırmasıdır. Günümüzde Bitlis “köyleşen/köylüleşen kent” halini almıştır [Beder-Yurtkuran, 2004].

“Köyleşen kent” ya da “anomik kent” konusu Türkiye'nin son çeyrek yüzyıllık geçmişinin günümüzde de süre giden önemli bir olgusunu oluşturmaktadır. Kırdan daha iyi ekonomik ve sosyal yaşantı edinmek için göçen aileler, kentin hazır olmayan alt yapısında beklentilerini gerçekleştirecek araçları bulamadıkları için anomik kentleşme ve kentlileşme döngüsüne girmektedirler. Ne tam köylü ne de tam kentli olabilen bu aileler, “*anomi ve yabancılaşma*”¹ olasılığı ile karşı karşıya gelmektedirler [Bayhan, 1996].

¹ – Anomi, Emile Durkheim'ın- sosyoloji terimini ilk kez kullanan bilim adamı- ortaya çıkardığı bir kavramdır. Sosyolojinin de ortaya çıktığı 18. yy sonrası kapitalist dönemde özellikle kırdan kente göçün bir sonucu olarak ortaya çıkan uyumsuzluk problemini ifade eder anomî. Bu bağlamda düşündüğümüzde kırdan göçmüş bireyin kent yaşamına ve kentteki toplumsal kurallara uyum sağlayamayarak intihara varan patolojik belirtiler göstermesidir. Yabancılaşma ise Karl Marx'a ait bir kavramdır ve yine feodal düzenden kapitalist düzene geçiş sürecinde ortaya çıkan bireyin emeğine, kendisine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaşması durumudur. Burada söz konusu olan bireyler-arası ilişkilerin sını ilişkiler ve para ekseninde gelişmesine bağlı olarak bozulması be bireylerin

Çok hızlı değişen toplum, bir yandan evrensellik kazanırken, diğer yandan kültürel kimliğini yitirmektedir. Ancak dünya çapında yaşanan bu süreçte birçok dünya ulusunun kültürel değerlerine bağlı kesimleri, içinde yaşamak zorunda bırakıldıkları çevrelere uyum gücünü çekmektedirler [Brolin,1976]. Ülkemizde bu özellik en çok ekonomik nedenlerle kırsal yerleşmelerini terk etmek zorunda kalan, “göç eden” gruplarda gözlenmektedir [Gür, 1993].

Nüfus hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı Bitlis’te dengeli bir kentsel dağılımın oluşamamıştır. Bu da önemli sosyal ve ekonomik yapı değişikliği sorunlarına neden olmuştur. Göçler sonucunda kent merkezindeki kahvehanelerde vakit geçiren işsiz bir nüfus kitlesi oluşmuştur. Bitlis; bugün işsizlik yüzünden büyük şehirlere göç verirken, kendi ilçe ve köylerinden göç almaya da devam etmektedir. Bu da il merkezindeki nüfus artışının yüksek olmasındaki etkenlerden biriyken, diğer etken de doğurganlık oranının yüksek olmasıdır.

Bitlis’in yoğun olarak kırsal alanında ve il merkezinde de gücünü gösteren bir aşiret sistemi ve töre anlayışına dayanan feodal yapı hakimdir. Doğu Anadolu bölgesinde olduğu gibi Bitlis’te de toplumsal yapı ve bu yapı içinde özel bir yeri olan aşiret sistemi sosyal, ekonomik ve kültürel olarak bireyin kişilik yapısını, karar verme süreçlerini, gelecekle ilgili beklentilerini ve aile yapısı ile ailelerin birbirleriyle ilişkilerini belirlemektedir. Aşiret kapalı bir toplum bilinci olup, bu kültürel özelliklerini günümüzde de korumaktadır. Aile içi ve aile dışında dayanışmaya dayalı bağlılık esastır [Beder-Yurtkuran, 2004].

Bölge kültürünün önemli özelliklerinden birisi olan aşiret sistemi-akraba topluluklarının bir arada yaşama isteği ve alışkanlığı- göç hareketlerine de yansımıştır. Geçim sorunları işsizlik sıkıntısının dışında, özellikle ticaretle uğraşan ve belli bir sermaye birikimine sahip olan aileler, daha fazla kazanç ve refah elde edebilmek için de göç etmektedirler [Arınç, 1991].

3.3.2. Konuşulan dil ve din

Bitlis ilinin özellikle kırsal kesimi, Türkçenin dışındaki dillerin konuşulduğu yörelerimizdendir. Fakat kentsel kesimde resmi dil olan Türkçe yaygın ve ağırlıklıdır. Sürekli göçler nedeni ile ilin nüfus yapısıyla birlikte, konuşulan dil ve lehçelerde de kısmen değişiklikler olmaktadır [Bahar, 1995]. Bazı kesimlerde Türkçenin Azeri lehçesiyle birlikte kullanımı yaygın olarak görülmektedir.

Bitlis il merkezindeki bugünkü yerleşik halkın tamamı Müslüman olan Kürt, Türklerden oluşmaktadır. Konuşulan dil ise Kürtçe ve Türkçedir.

Sünni Müslüman olan halkın genel olarak Ahlat ve Adilcevaz ilçe merkezlerinde “Hanefî”, ilin diğer yörelerinde ise “Şafîî” mezhebinden olduğunu görmekteyiz. Dini değerlere büyük önem verilmektedir. Şeyhlerin ve imamların, özellikle kırsal kesimde halk üzerinde etkisi büyüktür [Bahar, 1995].

3.4. Ekonomik Yapı

Günümüzde Bitlis’in ekonomik hayatı tarım ve hayvancılıktan ibarettir. Sanayileşme yok denecek kadar azdır. Oldukça yüksek ve dağlık bir vadide kurulan Bitlis’te, iklimin de çok sert olması, bitki örtüsü açısından oldukça yoksul kalmasına neden olmuştur. Yüksekliğin fazla olduğu yörelerde ormanların oluşması mümkün olmamakta, daha az yüksek yöreler ise steplerle kaplı bulunmaktadır. İlin bir kısmı ekime elverişli değildir ve otlaklarla kaplıdır. Bölgede zirai faaliyet dönemi kısadır. Van Gölüne kıyısı olan ilçelerin (Tatvan, Ahlat, Adilcevaz) il merkezine göre sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş oldukları görülmektedir. Bitlis ekonomik gelişmişlik sıralamasında 81 il arasında 72. sıradadır [Beder-Yurtkuran, 2004].

Bitlis’in en büyük tarım ürünü tütündür. İl de kurulmuş olan ilk sanayi kuruluşu da Bitlis Tekel Sigara Fabrikası’dır. Bunun dışında ilde sanayi yok denecek kadar azdır.

İlçelerde ise ceviz üretimi, arıcılık gibi küçük çapta ekonomik faaliyetler bulunmaktadır.

İlin önemli kaynaklarından olan hayvancılık, büyük ölçüde geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. En çok koyun yetiştirilir. Kıl keçisinin önemi 1950 lerden itibaren azalmıştır. İlde 1990 itibariyle 90 000 sığır, 830 000 koyun ve 216 000 kıl keçisi vardır. Hayvan üretimi yerleşik köylüler ve aşiretler tarafından yapılmaktadır [Sönmez, 1991].

İlde çeşitli maden varlıklarına rastlanmakla birlikte yeterince kullanılmamaktadır. Tatvan ve Ahlat ilçelerinde bulunan pomza taşı en çok istifade edilenlerdendir. Daha çok inşaat malzemesi olarak briket yapımında kullanılmaktadır. Ahlat yöresindeki taş ocaklarından çıkarılan, bu yöreye özgü taşlar, bina yapımında kullanılmaktadır. Yumuşak, renkli ve hafif yapıda olan bu taşlar, aynı zamanda bölgede sıkça rastlanılan tarihi yapılarda da kullanılmıştır [Bahar, 1995].

Bitlis ilindeki mevcut turizm olgusu tarihi, arkeolojik, mimari eserler ile doğal değerlerin gezilip görülmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sportif amaçlı turizm, dağcılık, avcılık, kayak, kaplıca turizmi, kıyı turizmi gibi turizm etkinlikleri de bulunmaktadır. Özellikle yabancılar açısından da kıyı ve kaplıca kullanımı bir ölçüde turizm talebinin kaynakları durumundadır. Ahlat ve Bitlis kentlerindeki mimari, tarihi ve kültürel yapıtlar, Nemrut Dağının tabii değerleri, Van Gölü kıyıları kıyı turizm imkanları Bitlis ilindeki başlıca çekici kaynaklardır [Sönmez, 1991].

3.5. Mimari Yapı

3.5.1. Geleneksel kent dokusu

Bitlis ili tarihi kent dokusu, Diyarbakır K.T.V.K Kurulu tarafından 1989 yılında 317 sayılı karar ile kentsel sit kapsamına alınmış 280 tek yapıda tescil edilmiştir. 1998 yılında yürürlüğe giren Bitlis koruma amaçlı imar planında ilin potansiyellerinin

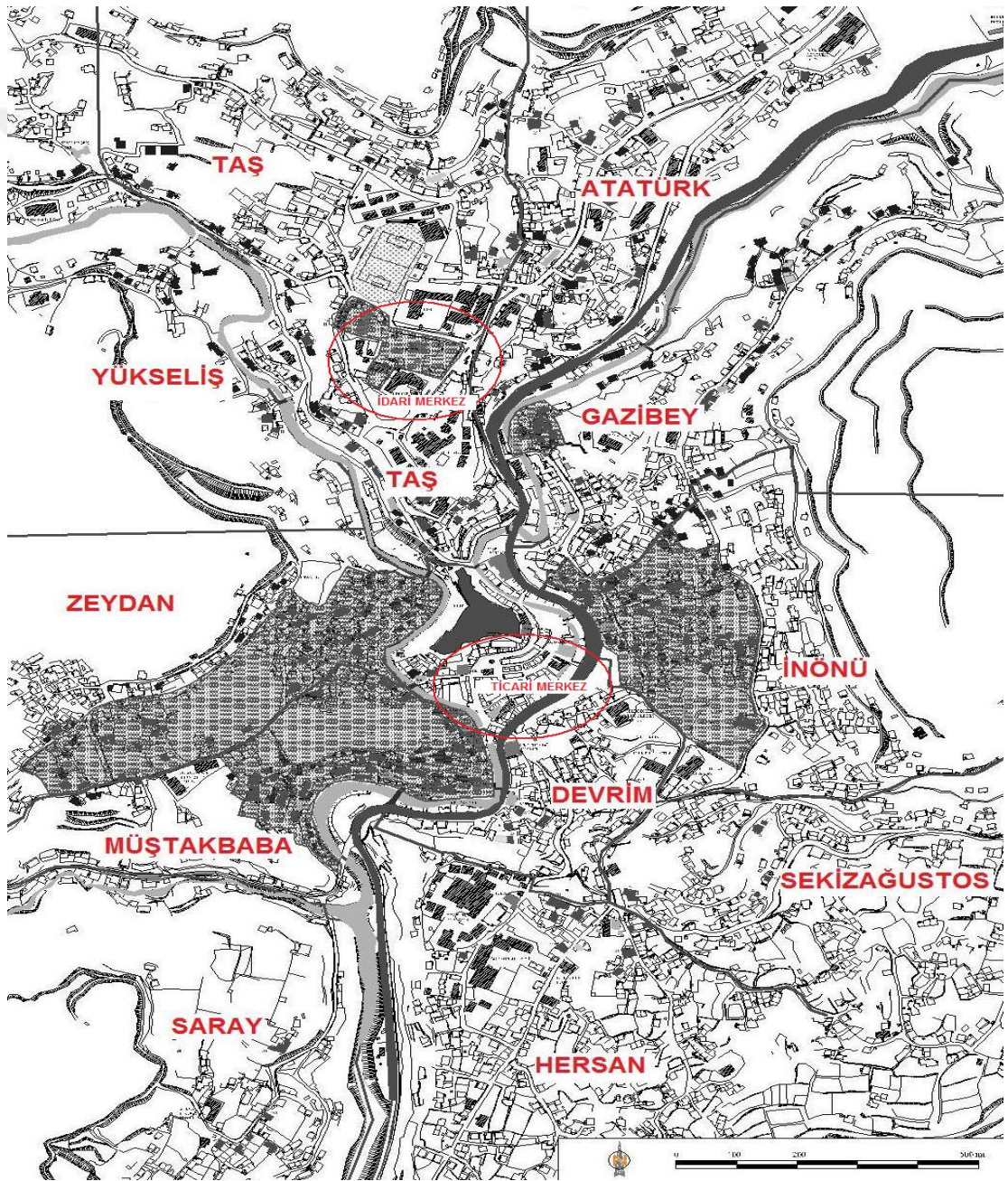
değerlendirilmesi sonucunda 4 ayrı bölge kentsel sit sınırı belirlenmiştir. Geleneksel konut dokusu homojen bir yapıda olmadığı için yoğunluktaki bölgelerde sınırlamalar yapılmıştır. Kalenin batısında kalan, Zeydan ve müştakbaba mahallelerini içine alan bölge kentsel sitlerin alan olarak en büyüğüdür ve diğer sit alanlarından tescilli geleneksel konutların en fazlasını (60 tescilli geleneksel konut) içerir. Kalenin doğusunda kalan ikinci büyük alana sahip (34 tescilli geleneksel konut) kentsel sit ise İnönü mahallesi sınırlarındadır. Gazi mahallesi sınırlarındaki diğer kentsel sit ise en az konut stokuna sahipken (8 tescilli geleneksel konut) dördüncü kentsel sit sınırları içerisindeki medrese ve bazı yapı grupları ise askeri amaçlı kullanımdadır. Bu alanların dışında da dağınık olarak çok sayıda tescilli geleneksel konutlarda bulunmaktadır.

Bitlis Kalesi, Bitlis-Diyarbakır, Bitlis-Tatvan, Bitlis-Mutki Yolu Bitlis'te mekânsal yapıyı belirleyen ana öğelerdir. Kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanları ile korunması gerekli taşınması gerekli kültür varlıklarının yoğun olduğu alanlar Gazibey, İnönü, Atatürk, Taş, Yükseliş, Sekizağustos, Hersan, Devrim, Müştakbaba, Zeydan ve Saray mahallelerinde kalmaktadır. Bitlis'te bulunan önemli akarsulardan Kömüş Çayı, Hersan Çayı, Sapkor Çayı, Bitlis Deresi ve Nüzül deresidir. Kısmen özgün kalan bölümde tek katlı ve küçük parseller üzerine yapılmış olan “ticari merkez” Bitlis-Tatvan karayolunun batısında kaleye doğru yer almaktadır. Kamusal amaçlı kullanım yapıları ise-idari merkez- Gökmeşdan çevresinde bulunmaktadır(Bitlis'te idari ve ticari merkez birbirinden ayrıdır)(Şekil 3.1) [Sönmez, 1996].

Bitlis ilindeki yerleşme düzenini ve ulaşım sistemini; coğrafi ve fiziki veriler belirlemiştir. Doğudan batıya uzanan ana kentsel belirleyici imge elemanı olan Bitlis Kalesi çevresinde gelişen kentsel mekân, nadiren tek katlı, iki ya da üç katlı genelde dikdörtgen veya kareye yakın, arazinin yerbetimsel niteliğini iyi değerlendirerek yerleşen taş kübik kitlelerden oluşmaktadır. Evler kendi parsellerinde arka bahçeli yola sıfır mesafeli, ön bahçeli arka ve yan olmak üzere köşe bahçeli veya bitişik tarzda yerleşmektedir. Eğim nedeniyle yapılan bir kotta tek kat iken diğer kotta 2 veya 3 katı bulunmaktadır. Doku, ticari merkezde karolaj sistemindeyken organik

konutların olduğu alanda ise organik özellikler göstermektedir. Eğime paralel olan yollar geniş, dik olan yollar ise dar ve genelde taş merdivenlidir [Sönmez, 1996].

Eğime oturtulan evler birbirinin manzarasını kapatmayacak şekilde yapılmışlardır. Yamaca oturan evlerin dışında, kent silüetine katkı sağlayan diğer elemanlar ise dereler, çeşmeler ve köprülerdir.

Şekil 3.1. Mahalleleri gösteren harita

3.5.2. Anıtsal yapılar

Bitlis tarihi yapıları açısından çok zengin olan yerleşimlerimizden biridir. Özellikle Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden kalma çok sayıda yapıt vardır. Bitlis Kalesi, Ulu Cami, Şerefiye Cami, İhlasiye Medresesi, Hatibiye Medresesi, El-aman(Rahva) Kervansarayı, Duhan, Başhan gibi anıtsal yapılar bunlardan en özellikli olanlarıdır. Bitlis Koruma Amaçlı İmar Planı Raporuna göre kent merkezindeki tescilli anıtsal yapıların listesi ekte verilmiştir [Ek 4].

3.5.3. Geleneksel bitlis evleri

Bitlis evleri kesme taştan yığma tekniğiyle ve üstü düz toprak damlı olarak inşa edilmişlerdir. 1, 2 ya da 3 katlı olan evler, bağımsız tek kütle olabileceği gibi avlulu ya da bahçeli örneklerde çoğunluktadır. Evlerin yöreye özgün mimari formunun oluşumuna etken topografya ve iklimdir. Topografik açıdan yapının zemine oturma Şekilleri farklılık göstermektedir. Bitlis evleri arazi konumuna göre toprağa/ kayalık zemine oturabilmektedir. Yalnızca zeminden oturan, sadece zemin kat arkası oturan ya da iki katında arka cephesi araziye oturan evler görülmektedir.

Sert kış koşullarının hüküm sürdüğü Bitlis'te evler, içerideki sıcaklığın dışarı ile olan temasını kesmek ve yaz aylarında da evin içinin güneşten fazla etkilenmemesi amacıyla duvarlar kalın, kapı ve pencere boşlukları ise küçük boyutlardadır. Kapı pencereler ise genelde basit, sade ve dikdörtgen formdadır.

Avlulu örneklerde, kesme taş ya da moloz taş yığma tekniğiyle yapılan avlu duvarının üstündeki (cemail)harpuşa da taşdır. Zemini toprak ya da taş olan avluda; duvara bitişik ocak, duvarda niş, kuyu, çeşme ve taş sedir gibi mimari elemanlara rastlanır.

Evlerin giriş katları ailenin yapısına ve statüsüne göre farklı kullanımlar göstermektedir. Zemin kat yaşam mekânı olabileceği gibi ahır, depo, odunluk olarak kullanılabilir. Yaşam mekânı olarak kullanılan zemin katın üst katla

bağlantısı olmayabilir. Yani her katın girişi farklı olabilmektedir. Genelde üst katla bağlantıyı tek kollu düz ya da döner taş merdivenler sağlamaktadır. Bazen merdivenlerin üstü ahşap kapakla kapatılmaktadır. Zemin kattan birinci kata geçişteki örtü sistemi ahşap kirişleme + çıtalar + toprak örtü + sal taşları şeklindedir. Nadir olarak da beşik tonoz örtü görülmektedir.

Zemin kattaki mimari elemanlar: odalar, tuvalet, mutfak ocak, tandırevleri, hamam olabilmektedir. Bitlis evlerinde tuvalet evden bağımsız değildir. Ev planına dâhil olan tuvalet ve banyolar bazı yapılarda dairesel ya da köşegen formlarda olabilmektedir.

Bitlis evlerinde odaların açıldığı sofa genelde doğal olarak aydınlanır. Sofada bazen taş ocak bulunabilir. Manzaraya ve güneşi alabilecek şekilde konumlanan odaların her biri küçük bir ailenin yaşama birimi olarak tasarlanmıştır. Halk arasında bu bölüme “Beroj” denilmektedir. Yüklük, gusülhane (çal/çol), seki, kapaklı/kapaksız niş gibi mimari elemanlar vardır. Pencereilerin önünde dışarıyı seyretmek için taş seki yöresel adıyla “seyrengah” bulunur. Seyrengah genellikle 1 metre eninde olup, yağma taşların üstüne yerleştirilen sal taşlarından yapılır. Bazı evlerde ev sahibinin ekonomik durumuna göre, odanın girişindeki (yüklük ve gusülhaneyi kapsayan) süslemeli ahşap bölüm/musandıra ve süslemeli tavan bulunmaktadır. Odanın içinde ocakların olduğu örneklere de rastlanmaktadır. Bitlis evlerinde kullanılan mimari elemanlara ait yöresel terminoloji ekte verilmiştir(Ek 5).

Geleneksel Bitlis evleri hakkındaki detaylı bilgiler 5.Bölüm’de detaylı olarak anlatılmaktadır.

4. BİTLİS KENTSEL SİT ALANINDA SOSYAL YAPI ANALİZİ

4.1. Yöntem

4.1.1. Veri toplama yöntemleri ve uygulaması ile örneklem belirleme

Nicel ve nitel veri tekniklerinin birlikte kullanıldığı bu alan çalışmasında; Bitlis kentsel sit alanında yapılan gözlemler, geleneksel Bitlis evlerindeki kullanıcılarla yapılan anket ve mülakatlar ile literatür taraması sonuçları değerlendirilmiştir.

Anket soruları 6 ana başlık altında hazırlanmıştır. Bunlar aile yapısı ve hane sayıları gibi demografik yapı ile ilgili soruların sorulduğu birinci bölüm; geldiği yer-göç edilen yerle ilişkiler ile ilgili soruların sorulduğu ikinci bölüm; gelir ile ilgili soruların sorulduğu üçüncü bölüm; mülkiyet; konut da mekân kullanımı ile ilgili soruların sorulduğu dördüncü bölüm; kentle ilişkiler ile komşuluk ilişkileri ile ilgili soruların sorulduğu beşinci bölüm; sosyal ve kültürel yaşam ile ilgili soruların sorulduğu altıncı bölüm şeklindedir.

Bitlis Koruma Amaçlı İmar Planındaki toplam 192 tescilli geleneksel konuttan, uygulanması gereken anket sayısı; $n = \frac{Z^2 \cdot N \cdot P \cdot Q}{(N \cdot D^2 + Z^2 \cdot P \cdot Q)}$ formülü kullanılarak belirlenmiştir.

n = Örnek büyüklüğü

Z =Güven katsayısı(%95'lik güven için bu katsayı 1,96 alınmaktadır)

N =Ana kütle büyüklüğü

P = Ölçmek istediğimiz özelliğin ana kütlede bulunma ihtimali(çalışma çok amaçlı olduğu için bu oran %50 alınmıştır)

$Q = 1 - P$

D = kabul edilen örnekleme hatası(çalışma için %10'luk bir örnekleme hatası ön görülmüştür)

Formülün kullanılmasıyla belirlenen örneklem büyüklüğü;

$$n = 1,96^2 \times 192 \times 0,5 \times 0,5 / (192 \times 0,10 + 1,96^2 \times 0,5 \times 0,5) = 69 \text{ olarak hesaplanmıştır.}$$

Ancak daha güvenilir sonuçların elde edilmesi amacıyla örnek büyüklüğü 164 olarak alınmıştır. Bu çalışmada bütün geleneksel konutların anket kapsamına girme şansının eşit olduğu tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yani tabakalardaki(mahalleler) geleneksel konut sayısı eşit olmadığından tabakalarda orantılı seçim yapılmıştır. Yapılacak anketlerin hangi mahallede kaç konutta yapılması istatistiksel olarak tespit edilmiştir(Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Yapılan anketlerin tabakalanması

Geleneksel konut dokusunun bulunduğu mahalle adları	(K.A.İ.P. göre) Tescilli konut sayısının mahallelere göre dağılımı	A (hane sayısı/192)	Ax164	Anket yapılması gereken konut sayısı
inönü	30	0,16	25,63	26
zeydan	25	0,13	21,35	21
müştababa	37	0,19	31,60	32
gazibey	19	0,10	16,23	16
taş	24	0,13	20,50	21
yükseliş	3	0,02	2,56	3
atatürk	27	0,14	23,06	23
saray	6	0,03	5,13	5
hersan	12	0,06	10,25	10
sekizagustos	4	0,02	3,42	3
devrim	5	0,03	4,27	4
toplam	192	1	164	164

Alanda yapılan çalışmalar esnasında tescilli geleneksel konutların yanında özgün ama tescilsiz geleneksel konutlarında olduğu gözlemlenmiştir. Bazı tescilli konutlara girilemediği durumlarda ve mahalleye göre değişen sayıda anket, tescilsiz olan bu konutlardaki kullanıcılara da uygulanmıştır.

İlk olarak hazırlanan anket taslağı Nisan 2005 tarihinde gelişigüzel Şekilde bazı geleneksel konut kullanıcıları ile yapılarak bazı bilgiler toplanmıştır. Alanın potansiyelleri dikkatinde tekrar hazırlanan sorularla; Haziran 2006, Temmuz 2007 ve Temmuz 2008 tarihlerinde anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sırasında kürtçe bilen kişilerden yardım alınmıştır(Resim 4.1).

Resim 4.1. Alandaki anket çalışmasından görüntüler

4.1.2. Verilerin istatistik analizleri

Verilerin istatistik analizlerinde SPSS versiyon 13 for windows istatistik paket programı kullanılmıştır. SPSS paket programında Crostab analiz yöntemi kullanılmıştır. İki kategorik değişken arasındaki ilişkinin önemli olup olmadığı ise “Chi-Square”(ki-kare) testi ile yapılmıştır. İstatistiki anlamlılık $p < 0,05$ olarak belirlenmiştir(yanılma payı olarak $\alpha = 0,05$ belirlendi).

Elde edilen bilgiler ise demografik yapı, sosyal ve kültürel yaşam, gelinen-göç edilen yer, gelir ve üretim durumu, mülkiyet durumu, kentsel koruma hakkında görüşler alt başlıklarında incelenmiştir.

4.2. Hane Halkının Demografik Yapısı

Demografik yapı; aile yapısı, aile büyüklüğü, anne ve baba ile ilgili bilgiler (doğum yeri, yaşı, eğitim durumu, mesleği, gelir durumu, konuştuğu dil), çocuklar ile ilgili bilgiler (çocuk sayısı, çocukların eğitim durumu, kız çocuklarının eğitim durumu), evde hangi dil konuşuluyor, sosyal güvence durumu alt başlıklarında incelenmiştir.

4.2.1. Aile yapısı

Çalışma alanındaki aile yapısı incelendiğinde, geleneksel aile yapısının varlığını koruduğu görülmektedir. Ekonomik şartları gereği evlendirilen çocuklar ilk yıllarda aile ile birlikte oturmakta, ailesi büyüdükçe, yani çocuk sayısı arttıkça baba evinden ayrılıp kendi evine çıkarak geniş aile yapısının çekirdek aileye dönüşümü gözlemlenmektedir.

Anne, baba, evlenmiş erkek çocuklar, gelinler, torunlar, evlenmemiş kız ve erkek çocuklar, dede ve nineden oluşan geniş ailelerin sayısı fazla olmamakla beraber günümüzde de devam etmektedir. Bazı geleneksel evlerin bu aile yapısına göre tasarlandığı da görülmektedir. Dışarıdan tek yapı gibi görünen, farklı katlarda girişleri olan, kendi içinde tuvalet, banyo gibi yapı elemanları olan birleşik yapı çözümlerinin geniş aile yapısına göre tasarlandığı ya da geliştiği düşünülmektedir.

Bölgede aşiret sistemi, eski hâkimiyetini kaybetmişse olsa günümüzde var olan toplumsal bir gerçektir. Zamanla yaşanan gelişmeler ve değişimler aşiret yapısını; toplumun aşirete inancını, bağlılığını ve beklentilerini de değiştirmiştir.

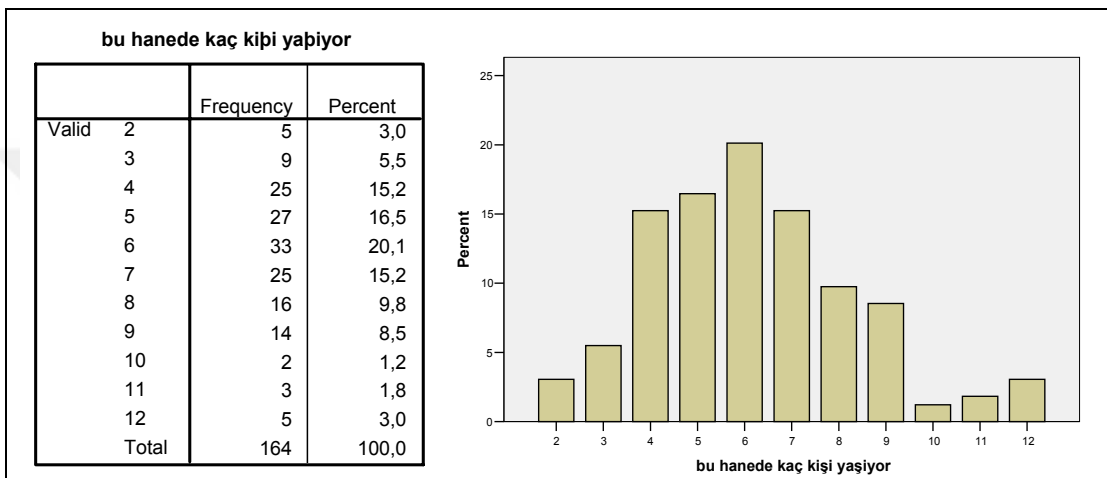
Akraba evlilikleri ve aynı aşiretten evlilik yaygındır. Bu tür evlilikler genelde köyden gelenler arasında daha yoğunluktadır. Genelde tek eşlilik yanında çok eşlilik de görülmektedir. Çok eşlilik ekonomik nedenlerle pek yaygın değildir. Anket yapılan evlerin yalnızca ikisinde çok eşliliğe rastlanmıştır. Bu örneklerdeki çok eşlilik sebebi ise ilk eşin erkek çocuğu olmadığından toplumsal baskı yüzünden ikinci eş alınmıştır.

Bitlis merkezde dinsel farklılıklar bulunmamaktadır. Bu bakımdan farklı dine mensup kişiler arası evlilik görülmemiştir.

4.2.2. Aile büyüklüğü

Hanede yaşayan kişi sayısına bakıldığında; 10 kişilik aile genelin %1,2'si ile en az rastlanan tipi oluştururken, %20,1 ile 6 kişilik aile en sık rastlanan aile tipidir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Hanede yaşayan kişi sayısı

Yapılan anketler doğrultusunda konut başına düşen kişi sayısı hesaplandığında (kişi sayısı/hane sayısı=yoğunluk) yoğunluk; $1012/164= 6,17$ bulunmaktadır. Yani 6 kişilik aile tipi çalışma alanı için normal bir değerdir.

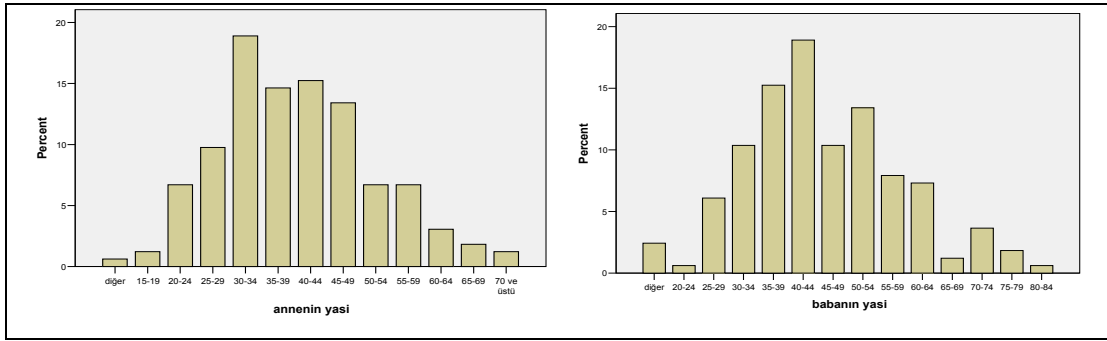
SPSS programında hanede yaşayan kişi sayısının mahalleler ile çaprazlanması yapıldığında ki-kare=81,928 olup $p=0,716$ (non-significant) gibi istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir sonuç elde edilmiştir(Çizelge 4.3). Mahallelerin hane nüfusu üzerinde bir etkisi yoktur. Yani, mahallelerdeki hanede yaşayan kişi sayıları benzerlik göstermekte, önemli bir farklılığa rastlanamamaktadır.

Çizelge 4.3. Mahallelere göre hanede yaşayan kişi sayısının dağılımı

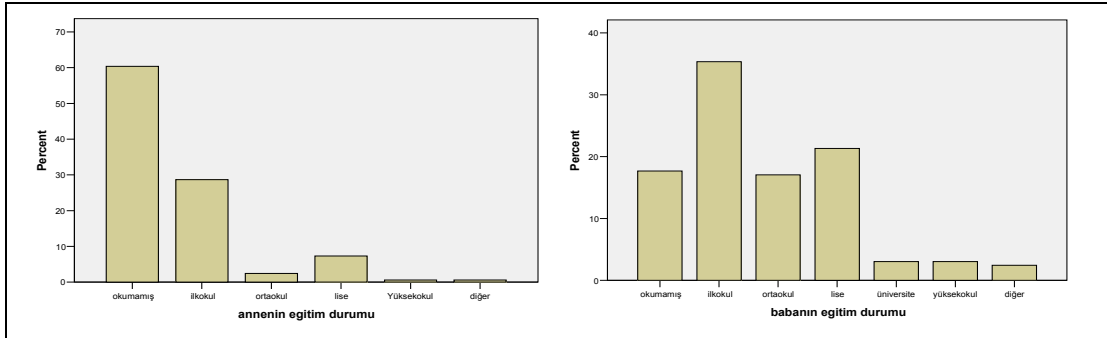
Count		bu hanede kaç kişi yaşıyor												Total
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
mahalle adini giriniz	Sekiz Agustos m	1	3	1	1	2	2	3	1	0	1	0	15	
	Ataturk mh.	0	0	5	3	2	2	1	0	1	0	0	14	
	Ynonu mh.	2	1	4	3	6	2	2	5	0	0	1	26	
	Zeydan mh.	0	1	3	3	4	1	1	1	0	0	1	15	
	Girik mh.	0	0	1	2	4	2	1	0	0	0	0	10	
	Tap mh.	0	2	2	5	7	4	1	1	0	0	1	23	
	Hüsrevpasa mh	2	0	3	1	0	2	1	1	0	0	0	10	
	Yükselis mh.	0	0	0	0	1	2	0	1	0	0	0	4	
	Gazibey mh.	0	0	2	5	4	5	2	2	0	2	1	23	
	Müptakbaba mh	0	2	4	4	3	3	4	2	1	0	1	24	
Total		5	9	25	27	33	25	16	14	2	3	5	164	

4.2.3. Anne ve baba ile ilgili bilgiler

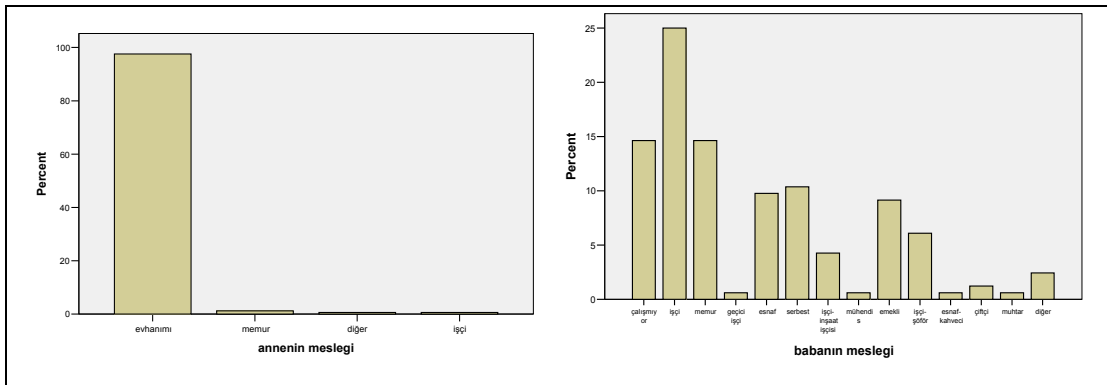
Aile yapısı Çizelgesunda istenilen bilgiler doğrultusunda; anne ve babanın yaş, doğum yeri, eğitim durumları, mesleği, geliri, hangi dili bildiği hakkında bilgiler öğrenilmiştir. Bu bilgilerin aktarıldığı anne ve babaya ait grafikler, kıyaslama yapabilmek için yan yana verilmiştir(Şekil 4.1/ 4.2 / 4.3 / 4.4 /4.5).

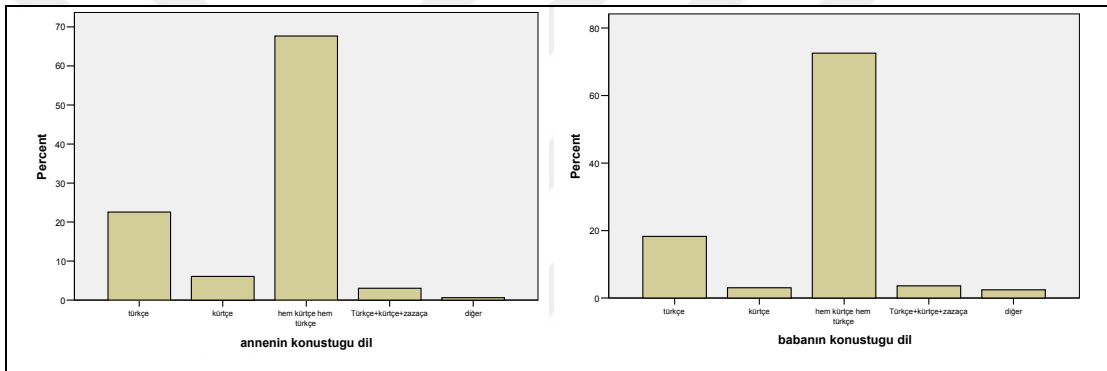
Şekil 4.1. Anne/babanın yaşı

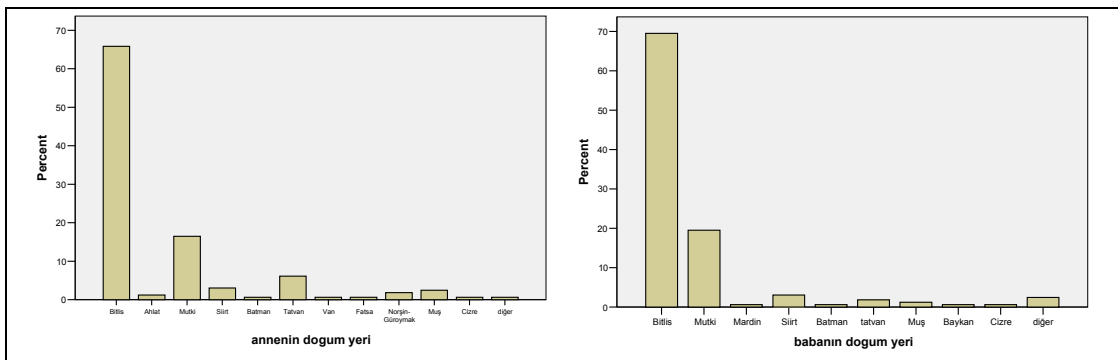
Şekil 4.2. Anne/babanın eğitim durumu

Şekil 4.3. Anne/babanın mesleği

Şekil 4.4. Anne/babanın konuştuğu dil

Şekil 4.5. Anne/babanın doğum yeri

Annenin doğum yeri ile babanın doğum yeri arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlılık vardır(ki-kare=327,433; $p=0,000$ significant). Annenin doğum yeri ile babanın doğum yeri ilişkisi Çizelgede görüldüğü gibi; Bitlis-Bitlis, Mutki-Mutki, Muş-Muş, Cizre-Cizre, Tatvan-Tatvan,... vb şeklinde ilişkilenebilir.

Çalışma alanında anket yapılan evlerdeki anne-babanın doğum yerleri yaklaşık %66'sı Bitlis merkezdir. Doğum yeri Mutki ilçesi olanların yoğunluğu genelde ikinci sırayı almaktadır. Geri kalan kısmın ise neredeyse tamamı Doğu Anadolu Bölgesi'nde doğmuştur(Çizelge 4.4) .

Aslında anne ve babanın doğum yerinin aynı olması, aşiret olgusunun sosyal alanda devam ettiğinin bir göstergesidir. Aynı aşiretten evlilik geleneği devam etmektedir.

Çizelge 4.4. Anne-babanın doğum yerlerinin karşılaştırması

			babanın doğum yeri										Total
			Bitlis	Mutki	Mardin	Siirt	Batman	tatvan	Mup	Baykan	Cizre	diğer	
annenin doğum yeri	Bitlis	Count	94	6	1	1	1	1	1	0	0	3	108
		% of Total	57.3%	3.7%	.6%	.6%	.6%	.6%	.6%	.0%	.0%	1.8%	65.9%
	Ahlat	Count	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
		% of Total	1.2%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	1.2%
	Mutki	Count	5	21	0	1	0	0	0	0	0	0	27
		% of Total	3.0%	12.8%	.0%	.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	16.5%
	Siirt	Count	2	2	0	1	0	0	0	0	0	0	5
		% of Total	1.2%	1.2%	.0%	.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	3.0%
	Batman	Count	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
		% of Total	.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.6%
	Tatvan	Count	6	0	0	1	0	1	0	1	0	1	10
		% of Total	3.7%	.0%	.0%	.6%	.0%	.6%	.0%	.6%	.0%	.6%	6.1%
	Van	Count	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
		% of Total	.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.6%
	Fatsa	Count	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
		% of Total	.0%	.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.6%
	Norpin- Güroyamak	Count	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	3
		% of Total	.0%	1.2%	.0%	.0%	.0%	.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	1.8%
	Mup	Count	2	0	0	1	0	0	1	0	0	0	4
		% of Total	1.2%	.0%	.0%	.6%	.0%	.0%	.6%	.0%	.0%	.0%	2.4%
	Cizre	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
		% of Total	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.6%	.0%	.6%
	diğer	Count	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
		% of Total	.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.6%
Total		Count	114	32	1	5	1	3	2	1	1	4	164
		% of Total	69.5%	19.5%	.6%	3.0%	.6%	1.8%	1.2%	.6%	.6%	2.4%	100.0%

Anne ve babanın yaşı çaprazlandığında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlılık ortaya çıkmaktadır (ki-kare=539,908; $p=0,000$ significant) (Çizelge 4.5). Bitlis merkezde kadınlar küçük yaşta evlendiği bilimsel olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.5. Anne-babanın yaşlarının karşılaştırması

		babanın yaşı														Total
		diğer	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	
annenii diğer yası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	15-19	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	20-24	0	1	7	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	11
	25-29	0	0	2	6	5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	16
	30-34	1	0	0	7	12	8	2	1	0	0	0	0	0	0	31
	35-39	0	0	0	0	7	12	4	1	0	0	0	0	0	0	24
	40-44	2	0	0	1	1	6	5	6	2	1	0	1	0	0	25
	45-49	1	0	0	0	0	0	3	12	5	0	0	1	0	0	22
	50-54	0	0	0	0	0	1	3	2	3	1	1	0	0	0	11
	55-59	0	0	0	0	0	0	0	0	2	7	0	2	0	0	11
70 ve üstü	60-64	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	1	1	0	5
	65-69	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	3
	70 ve üstü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Total		4	1	10	17	25	31	17	22	13	12	2	6	3	1	164

Anne ve babanın yaşı aralarındaki ilişkiye bakıldığında; kadın-erkek arasında 6,5 yaş farkı çıkmaktadır(Çizelge 4.6/4.7). Annelerin yaş ortalamasının 39,90; babaların yaş ortalaması 46,34'tür.

Çizelge 4.6. Anne-babanın yaş ortalaması

Group Statistics

grup	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
yas anne	164	39,90	11,499	,898
baba	164	46,34	12,493	,976

Çizelge 4.7. Anne-baba arasındaki yaş farkı

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
yas	Equal variances assumed	1,518	,219	-4,856	326	,000	-6,439	1,326	-9,047	-3,831
	Equal variances not assumed			-4,856	323,788	,000	-6,439	1,326	-9,047	-3,831

Anne ve baba eğitim durumları arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlılık vardır (ki-kare=77,556; p=0,000 significant). Annelerin %60,4'ü(99) okumamış, %28,7'si(47) en çok okuma düzeyi olan ilkokulu okumuş iken; babaların %17,7'si(29) okumamış, %35,4'ü(58) ilkokulu okumuştur(Çizelge 4.8). Babalar

annelerden daha eğitilidir. Alanda yapılan görüşmelerden, annelerin zamanında okutulmadıkları anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.8. Anne-babanın eğitim durumlarının karşılaştırması

Count		babanın eğitim durumu							
		okumamıy	ilkokul	ortaokul	lise	üniversite	yüksekokul	diğer	Total
annenin eğitim durumu	okumamıy	26	33	15	16	3	2	4	99
	ilkokul	3	22	12	9	0	1	0	47
	ortaokul	0	0	1	2	0	1	0	4
	lise	0	3	0	7	1	1	0	12
	Yüksekokul	0	0	0	0	1	0	0	1
	diğer	0	0	0	1	0	0	0	1
Total		29	58	28	35	5	5	4	164

Anneler çalışmadığı için babalar; meslek, gelir düzeyi ve sosyal güvence gibi konularda aile genelinde değerlendirmeye alınmıştır. Meslek ve gelir arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır (ki-kare=294,571; p=0,00 significant). Yani babanın mesleği, gelir düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Babaların %14,6'sı(24) çalışmıyor, %44,5'i(73) ise geliri 1.000 TL ve altındadır. En yoğun meslek grubu işçilik iken esnaf ve serbest meslek ikinci sırada yer almakta, daha sonra ise memuriyet çoğunluktadır (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Babanın mesleği ve geliri arasındaki ilişki

Count		babanın geliri						Total
		düzenli bir geliri yok	diğer	0-500	500-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	
babanın mesleği	çalışmıyor	19	0	2	3	0	0	24
	işçi	0	0	8	28	4	1	41
	memur	0	0	1	17	5	1	24
	geçici işçi	0	0	1	0	0	0	1
	esnaf	0	0	8	5	2	1	16
	serbest	1	0	9	5	1	1	17
	işçi- inpaat işçisi	1	0	5	1	0	0	7
	mühendis	0	0	0	0	1	0	1
	emekli	0	0	5	10	0	0	15
	işçi- bôfür	0	0	5	4	1	0	10
	esnaf- kahveci	0	0	1	0	0	0	1
	çiftçi	2	0	0	0	0	0	2
	muhtar	0	0	1	0	0	0	1
	diğer	0	3	1	0	0	0	4
Total		23	3	47	73	14	4	164

4.2.4. Çocuk sayısı

Bitlis'te çocuk sayısının fazla olması, hatta “erkek çocuk sayısının fazla olması ailenin gücünü artırır” düşüncesi yaygındır. Ancak çocuk sayısının 7 ve üstünde olması durumunun azaldığı alanda yapılan çalışmalarda gözlemlenmiştir. Ekonomik sebeplerden geçim sıkıntısı yaşayan yeni evlenen çiftler daha az çocuk yapma eğilimindedir. Erkek çocuk sahibi olmak ise hala önemini korumaktadır.

Çalışma alanının %22,6'sında 4 çocuklu, %19,5'inde 3 çocuklu, %17,7'sinde 2 çocuklu aileler vardır. Hiç çocuğu olmayan 7 aileye bakıldığında bunlardan üçünün 60-70 yaşlarında ve tüm çocuklarını evlendirdiği, dördünün ise yeni evli ve henüz çocuklarının olmadığı görülmektedir(Çizelge 4.10).

Hanede yaşayan kişi sayısı ile çocuk sayısı arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır(ki-kare=844,506; $p=0,000$ significant). Çocuk sayısı hane nüfusunu etkilemektedir.

Çizelge 4.10. Hanedeki çocuk sayısı ve hane halkı ilişkisi

cocuk sayisi			
	Frequency	Percent	
Valid	0	7	4.3
	1	8	4.9
	2	29	17.7
	3	32	19.5
	4	37	22.6
	5	21	12.8
	6	18	11.0
	7	7	4.3
	8	1	.6
	9	2	1.2
	10	2	1.2
	Total	164	100.0

Count		cocuk sayisi											Total
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
bu	2	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
hanede	3	1	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
kaç ki	4	1	0	23	1	0	0	0	0	0	0	0	25
yabiyo	5	0	0	2	22	2	1	0	0	0	0	0	27
	6	0	0	3	3	26	1	0	0	0	0	0	33
	7	0	0	1	3	3	16	2	0	0	0	0	25
	8	0	0	0	0	2	2	11	1	0	0	0	16
	9	0	0	0	2	3	1	3	5	0	0	0	14
	10	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	2
	11	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	3
	12	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	2	5
Total		7	8	29	32	37	21	18	7	1	2	2	164

4.2.5. Kız çocuklarının eğitim durumu

Bitlis'te zorunlu sekiz yıllık eğitim programı gereği kız ve erkek çocukların okula gitme oranının arttığı görülmüştür. Erkek çocuklar imkânlar dâhilinde sekiz yılın sonrasında eğitim hayatlarına devam edebilmektedirler.

Kız çocuğu sayısı ile okuma oranı arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlılık vardır (ki-kare=163,188; $p=0,000$ significant). Kız çocukları okutulmaktadır.

Çizelge 4.11. Kız çocuğu sayısı ve okula gitme durumu

Count		Kızlar okula gidiyor mu?				Total
		kız çocuk okul çağında değil	hayır	evet	kız çocuğu yok	
kız	0	0	0	4	27	31
çocuk sayısı	1	14	9	29	0	52
	2	5	2	36	0	43
	3	0	3	17	0	20
	4	0	1	15	0	16
	5	0	0	1	0	1
	6	0	0	1	0	1
Total		19	15	103	27	164

Annenin eğitim durumu kızların okula gitmesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir(Çizelge 4.12) (ki-kare=31,265; $p=0,008$ significant) sekiz yıllık mecburi eğitim nedeniyle çocukların kız erkek ayırımı yapılmadan okula gittikleri gözlemlenmiştir. Kız çocukları için okuma sorunu sekiz yıllık eğitimden sonra başlamaktadır. Ortaöğretimden sonra liseye büyük bir kısmı ailenin ekonomisi de uygunsa gidebiliyorken, üniversite okuma şansı çok azdır. Çalışma alanında üniversitede okuyan kız çocuğuna 3 evde rastlanmıştır. Çizelgedeki okula gitmeyen kız çocukları ise ya ortaokuldan mezun ya da liseden mezun durumda olanlardır. Hiç okula gitmeyen kız çocuğuna rastlanmamıştır.

Çizelge 4.12. Annenin eğitimi ve kızların okula gitme durumu

Count		Kızlar okula gidiyor mu?				Total
		kız çocuk okul çağında değil	hayır	evet	kız çocuğu yok	
annenin eğitim durumu	okumamýþ	8	10	71	10	99
	ilkokul	7	4	24	12	47
	ortaokul	1	0	2	1	4
	lise	2	0	6	4	12
	Yüksekokul	1	0	0	0	1
	diðer	0	1	0	0	1
Total		19	15	103	27	164

4.3. Sosyal ve Kültürel Yaşam

Sosyal ve kültürel yaşama dair yapılan tespitler evde konuşulan dil, dini yapı, komşuluk-akrabalık ilişkileri/sosyal aktiviteler, yardım alma/verme durumu, başka şehri ziyaret, evde el sanatları ile uğraşma durumu, doğum, ölüm, evlilik gelenekleri, dini bayramlar alt başlıklarında incelenmiştir.

4.3.1. Evde konuşulan dil

Evde konuşulan dil (%71,3) Türkçedir(Çizelge 4.13). Alan çalışmaları sırasında anne, baba ve aile büyüklerinin kendi aralarında Kürtçe konuştuğu çocuklarla ya da gençlerle ise Türkçe konuştuğu gözlemlenmiştir. Genellikle evdeki yaşlı kadınların hiç Türkçe bilmediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 4.13. Evde konuşulan dil

	Frequency	Percent
Valid Türkce	117	71,3
Kurtce	31	18,9
Her ikisi	15	9,1
zazaca ve türkçe	1	,6
Total	164	100,0

4.3.2. Dini yapı

Bitlis'te yaşayan Müslümanların Hanefi veya Şafi mezhebinden oldukları görülmektedir. Bölge genelinde Şafiler daha fazladır. Çalışma alanında yaşayanların ise %93,9'u Şafi mezhebindedir(Çizelge 4.14). Mezhep farklılığı yalnızca inanış ve ibadet biçimlerinde görülmekteyken farklılığının evlerdeki yaşantıya ve mekâna yansımaları yoktur.

Çizelge 4.14. Dini mezhep durumu

		Frequency	Percent
Valid	safi	154	93,9
	hanifi	10	6,1
	Total	164	100,0

4.3.3. Komşuluk-akrabalık ilişkileri/sosyal aktiviteler

Bitlis'te komşuluk ilişkileri günümüzde de devam etmektedir. Sosyal etkinliklerin olmadığı bu şehirde, tek sosyal etkinlik komşular ve akrabalar arasında yapılan ziyaretler olmaktadır. Yani kentsel nedenlerden ötürü zorunlu olarak insanlar maddi ve manevi komşuluk ilişkilerini devam ettirmektedirler. Günün neredeyse tamamını evlerinde geçiren kadınlar, ev işlerinden arta kalan vakitlerinde ya televizyon izlemekte ya da komşularıyla; toplanma, oturma, el işi, sohbet, temizlik, yemek hazırlama,... gibi nedenlerle, daha çok mahalle boyutunda komşu yada akrabalarıyla sürekli bir ilişkidir(Resim 4.2).

Resim 4.2. Kapı önünde toplanma

Komşuluk ilişkisi, komşularla toplanma sebebi üzerinde etkilidir. Komşular çoğunlukla yabancılar(akraba olmayan) olduğundan toplanma eylemi de yabancı komşularla daha çok yapılmaktadır(ki-kare=12,922; p= 0,044).

Çizelge 4.15. Komşuluk ilişkileri

			komşularınızla hangi sebeplerle toplanırsınız				Total
			oturmak ve yemek yapmak için	Oturma+yemek+yas/düdü	oturma,yemek,yas/düdü n,temizlik	oturma,yas	
komşular	akrabalar çoğunlukta	Count	2	10	7	9	28
		% of Total	1.2%	6.1%	4.3%	5.5%	17.1%
	yabancılar çoğunlukta	Count	5	53	7	41	106
		% of Total	3.0%	32.3%	4.3%	25.0%	64.6%
	hem akrabalar hemde yabancılar var	Count	1	8	5	16	30
		% of Total	.6%	4.9%	3.0%	9.8%	18.3%
	Total	Count	8	71	19	66	164
		% of Total	4.9%	43.3%	11.6%	40.2%	100.0%

Komşuluk durumunun akrabalarla ilişkisine bakıldığında %32,9 oranla yabancıların yoğun olduğu görülmektedir. Çalışma alanında yaşayanların %57,9'u akrabalarıyla yakın oturmak istediğini belirtmiştir. Komşuluk durumu, komşuların akrabalarından oluşma isteği üzerinde etkilidir. Komşuları akrabası olsun ya da olmasın neredeyse tamamı komşusunun akrabalarından oluşmasını istemektedir(ki-kare=14,021; p=0,007).

Çizelge 4.16. Komşuların akrabalık durumu

			akrabalarınızla yakın yerde oturmayı istersiniz			Total
			evet	hayır	farketmez	
komşular	akrabalar çoğunlukta	Count	24	4	0	28
		% of Total	14.6%	2.4%	.0%	17.1%
	yabancılar çoğunlukta	Count	54	48	4	106
		% of Total	32.9%	29.3%	2.4%	64.6%
	hem akrabalar hemde yabancılar var	Count	17	10	3	30
		% of Total	10.4%	6.1%	1.8%	18.3%
Total	Count	95	62	7	164	
	% of Total	57.9%	37.8%	4.3%	100.0%	

Çocuklar ise okullarından arta kalan vakitlerini televizyon izleyerek, mevsimine göre evde veya sokakta oyun oynayarak geçirmektedirler. Bitlis sokaklarında dolaşırken dilenen ya da mendil satan çocukları değil damlarda evcilik oynayan kız çocukları ile mahalle aralarındaki arsalarda top oynayan erkek çocukları görmek mümkündür.

Bitlis'te açık-kapalı eğlence mekânları, alışveriş merkezi, sinema bulunmamaktadır. Bu nedenle aile boyutunda yapılan sosyal aktiviteler kış mevsiminde evde televizyon seyretmek, akraba ziyaretleri; bahar ve yaz aylarında ise ailecek gidilen pikniklerdir.

Erkekler çalışsın ya da çalışmasın toplanmak için çoğunlukla(%92,1) kahvehanelere giderler. Erkeklerin toplanmak için kahvehaneyi tercih etmelerinde eğitimlerinin (ki-kare= 23,096; p=0.187 non-significant) bir etkisi yok iken, mesleklerinin(χ^2 = 56,609; p=0,034 significant) bu durumda etkili olduğu istatistiksel olarak aşağıdaki Çizelgelarda görülebilmektedir.

Çizelge 4.17. Babanın eğitim durumunun katıldığı etkinlik ile ilişkisi

			erkekler toplanmak için nerelere giderler				Total
			kahvehane+ çay bahçesi	spor(futbol) yapar	cemaat toplantılarına katılır	evde oturur	
babanın eğitim durumu	okumamış	Count	25	0	0	4	29
		% of Total	15.2%	.0%	.0%	2.4%	17.7%
	ilkokul	Count	53	1	3	1	58
		% of Total	32.3%	.6%	1.8%	.6%	35.4%
	ortaokul	Count	25	1	0	2	28
		% of Total	15.2%	.6%	.0%	1.2%	17.1%
	lise	Count	35	0	0	0	35
		% of Total	21.3%	.0%	.0%	.0%	21.3%
	üniversite	Count	4	0	1	0	5
		% of Total	2.4%	.0%	.6%	.0%	3.0%
yüksekokul	Count	5	0	0	0	0	5
	% of Total	3.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	3.0%
diğer	Count	4	0	0	0	0	4
	% of Total	2.4%	.0%	.0%	.0%	.0%	2.4%
Total			151	2	4	7	164
			92.1%	1.2%	2.4%	4.3%	100.0%

Çizelge 4.18. Babanın mesleğinin katıldığı etkinliklerle ilişkisi

			erkekler toplanmak için nerelere giderler				Total
			kahvehane+ çay bahçesi	spor(futbol) yapar	cemaat toplantılarına katılır	evde oturur	
babanın mesleği	çalışmıyor	Count	22	0	1	1	24
		% of Total	13.4%	.0%	.6%	.6%	14.6%
	işçi	Count	38	1	0	2	41
		% of Total	23.2%	.6%	.0%	1.2%	25.0%
	memur	Count	23	0	1	0	24
		% of Total	14.0%	.0%	.6%	.0%	14.6%
	geçici işçi	Count	1	0	0	0	1
		% of Total	.6%	.0%	.0%	.0%	.6%
	esnaf	Count	15	0	0	1	16
		% of Total	9.1%	.0%	.0%	.6%	9.8%
	serbest	Count	15	1	1	0	17
		% of Total	9.1%	.6%	.6%	.0%	10.4%
	işçi- inşaat işçisi	Count	4	0	0	3	7
		% of Total	2.4%	.0%	.0%	1.8%	4.3%
	mühendis	Count	1	0	0	0	1
		% of Total	.6%	.0%	.0%	.0%	.6%
	emekli	Count	15	0	0	0	15
		% of Total	9.1%	.0%	.0%	.0%	9.1%
	işçi- bōfōr	Count	10	0	0	0	10
		% of Total	6.1%	.0%	.0%	.0%	6.1%
	esnaf- kahveci	Count	1	0	0	0	1
		% of Total	.6%	.0%	.0%	.0%	.6%
	çiftçi	Count	1	0	1	0	2
		% of Total	.6%	.0%	.6%	.0%	1.2%
	muhtar	Count	1	0	0	0	1
		% of Total	.6%	.0%	.0%	.0%	.6%
	diğer	Count	4	0	0	0	4
		% of Total	2.4%	.0%	.0%	.0%	2.4%
Total	Count	151	2	4	7	164	
	% of Total	92.1%	1.2%	2.4%	4.3%	100.0%	

4.3.4. Yardım alma/verme durumu

Ankete katılanların %56,1'i maddi veya manevi olarak ihtiyacı olana yardım ettiklerini belirtmiştir. Yardım yapılanlar genelde akrabalarıdır. İstatiksel olarak, yardım edilen kişinin niteliği, birine yardım etme düşüncesi üzerinde çok etkilidir(ki-kare=164; p=0,000 significant).

Çizelge 4.19. Yardım yapma durumu

			yardimi yaptiginiz kisi akraba mi?				Total
			hayir yardım etmiyorum	akrabam	akrabam degil	bazen akrabam bazen de komsum	
ihtiyaci olan birilerine maddi manevi yardim eder misiniz?	evet	Count	0	45	37	10	92
		% of Total	.0%	27.4%	22.6%	6.1%	56.1%
	hayir	Count	72	0	0	0	72
		% of Total	43.9%	.0%	.0%	.0%	43.9%
Total	Count	72	45	37	10	164	
	% of Total	43.9%	27.4%	22.6%	6.1%	100.0%	

İlk olarak yardım istenilen kişi ise akrabalarlardır. İstatiksel olarak yardım istenilen kişinin niteliği, birinden yardım isteme düşüncesi üzerinde ileri düzeyde etkilidir (ki-kare=32,803; p=0,000 significant).

Çizelge 4.20. Yardım etme/alma durumu ilişkisi

		siz yardım alınca kimden alırsınız								Total
		akraba	komsu	patronumdan	belediye	hem komşu hem akraba	yardım istemiyorum	Valilik	kimden olursa	
ihtiyacı olan birinin evet	Count	41	14	0	11	20	3	3	0	92
maddi manevi yardım eder misiniz	% of Total	25.0%	8.5%	.0%	6.7%	12.2%	1.8%	1.8%	.0%	56.1%
hayır	Count	18	9	1	7	9	22	2	4	72
	% of Total	11.0%	5.5%	.6%	4.3%	5.5%	13.4%	1.2%	2.4%	43.9%
Total	Count	59	23	1	18	29	25	5	4	164
	% of Total	36.0%	14.0%	.6%	11.0%	17.7%	15.2%	3.0%	2.4%	100.0%

4.3.5. Başka şehri ziyaret

Bitlis'ten çevre şehirlere gidilme nedenleri arasında; en çok(%25) gezme, eğlence, ziyaret amacı olduğu görülmektedir. Gidilen yerler arasında ise Tatvan, Van, Diyarbakır şehirleri tercih edilmektedir. Başka şehirlere gitme amacı, gidebilme durumu üzerinde çok etkilidir(ki-kare=164,000; p=0,000 significant).

Çizelge 4.21. Yakın şehirleri ziyaret etme durumu/amacı

		ne amaçla									Total
		hayır gitmem	alışveriş	sağlık	edütim	eğlence,gezi,ziyaret	ziyaret	hem alıpveriş, hemde eğlence	bazen sağlık bazen de eğlence için	ip için	
ÇEVREŞEİRLERE : evet	Count	0	1	22	1	41	9	1	7	4	86
SIK GİDERMİSİNİZ	% of Total	.0%	.6%	13.4%	.6%	25.0%	5.5%	.6%	4.3%	2.4%	52.4%
hayır	Count	78	0	0	0	0	0	0	0	0	78
	% of Total	47.6%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	47.6%
Total	Count	78	1	22	1	41	9	1	7	4	164
	% of Total	47.6%	.6%	13.4%	.6%	25.0%	5.5%	.6%	4.3%	2.4%	100.0%

4.3.6. Evde el sanatları ile uğraşma durumu

Harik, geç, halıcılık, semercilik, bastonculuk Bitlis'e özgü el sanatlarındandır(Ek 6). Günümüzde el sanatlarına olan ilgi çok düşüktür. Yöreye özgü olan bu el sanatlarını yaşatmak ve devam ettirmek için zaman zaman kurslar açılmaktadır.

Anket yapılan 164 evden yalnızca 8 evde el sanatları ile uğraşan kişilere rastlanmıştır. Bu kişiler el sanatlarını meslek olarak değil hobi olarak uğraşmaktalar.

Çizelge 4.22. El sanatlarıyla uğraşma durumu

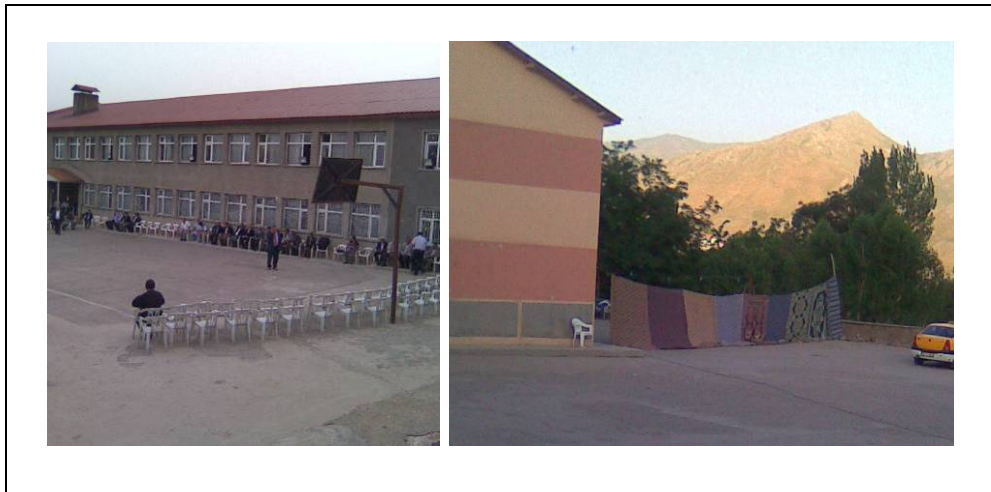
	Frequency	Percent
Valid evet	8	4.9
hayır	156	95.1
Total	164	100.0

4.3.7. Doğum, ölüm, evlilik gelenekleri

Doğum olayı evde ebe ile yapma, nadir durumlarda görülürken günümüzde hastanede ebe ile normal doğum şeklinde yapılmaktadır. Yeni doğan bebeği ve annesini ziyarete gelenlere, özel olarak hazırlanan loğusa şerbeti ikram edilir.

Ölüm durumunda cenaze toprağa verildikten sonra üç gün boyunca erkeklere yedi gün boyunca kadınlara ayrı olmak üzere, ölenin yakınlarına başsağlığı dilemek üzere taziye ziyareti yapılır. Hane dışından gelen yemekler ziyaretçilere ikram edilir. Dışarıdan gelenler taziye evine şeker, çay vb gıda malzemeleri getirirler.

Düğün yapan kişinin ekonomik gücüne göre salonda yapıldığı gibi evlerde veya okul bahçelerinde yapılır(resim 4.3). Bazen de yalnızca mevlit okunarak düğün kutlaması yapılır. Düğünden önce kadın ve erkeğe ayrı kına gecesi yapılır.

Resim 4.3. Okul bahçesindeki düğün hazırlığından görüntüler

4.3.8. Dini bayramlar

Bayramdan önceki gün yani Arife Günü mezarlık ziyaretleri yapılır. Bayram sabahı toplu bayram namazı kılınır. Bayram namazından sonra topluca bayramlaşılır. Bayram süresince büyükler ve akrabalar ziyaret edilir. Bayram için evlerde önceden özel yöresel yemekler (Kade, Helise, Sawık, şikewa, çorti taplaması,...) hazırlanır. Yöresel yemeklerle ilgili aydınlatıcı bilgi Ek 7’de yer almaktadır.

4.4. Geldiği Yer- Göç Edilen Yer

Alanda yapılan çalışmalar ve literatür taramaları sonucunda göç olgusunun varlığı tespit edilmiştir.

Bu göç olgusunu tanımlayabilmek için yapılan tespitler; yerleşik halk ile ilgili bilgiler, Bitlis’e gelenler ile ilgili bilgiler, Bitlis’ten gidenler ile ilgili bilgiler, Bitlis’ten gitmek isteyenler ile ilgili bilgiler alt başlıklarında değerlendirilmiştir.

4.4.1. Yerleşik halk ile ilgili bilgiler

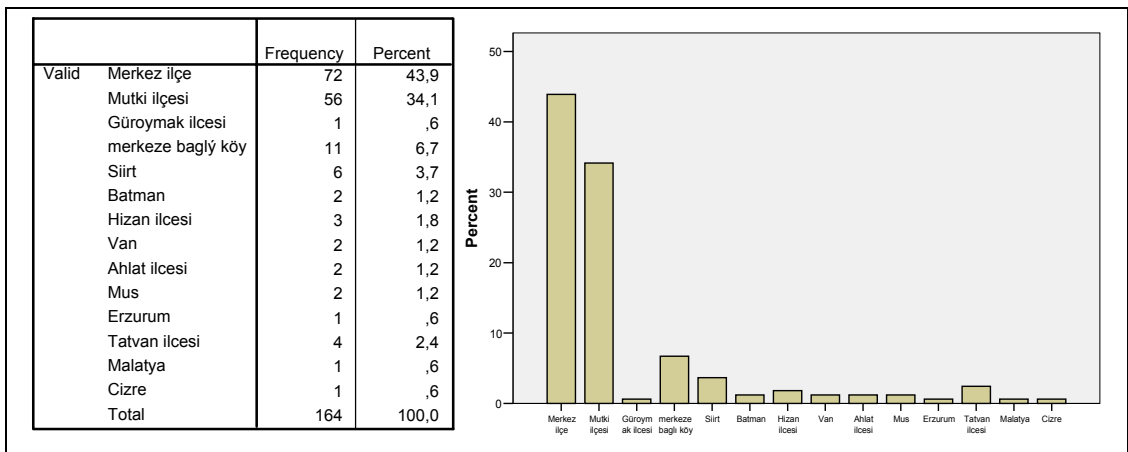
Çalışma alanındaki geleneksel evlerdeki mevcut kullanıcı profilinin aile köklerini tanımlayabilmek için bazı sorular yöneltilmiştir. “Nerelisiniz?” ile “buraya nerden geldiniz?” sorularının cevapları çaprazlandığında %78,7’si(129) Bitlisli, %5,5’i(9) Mutki’ye bağlı köy, %3,7’si(6) Merkeze bağlı köy, %1,2’si(2) Mutki ilçesi, %1,2’si(2) Siirt’ten Bitlis’e gelmiş olarak görülmektedir. Bu tespite göre, çalışmanın yapıldığı zaman Bitlis’te yaşayanların %21,3’ü başka şehirlerden Bitlis’e göçmüş olduğu anlaşılmaktadır. İstatiksel olarak değerlendirildiğinde, Bitlis’e geldiği yer, nereli olduğunu söylemesi üzerinde çok etkilidir(ki-kare=354,207; p=0,000 significant).

Çizelge 4.23. Nereli olduğu ve nerden geldiği arasındaki ilişki

	Buraya nereden geldiniz?											Total
	erlesik ha	Siirt	merkeze ađlý köy	utki ilçesi	hlat ilçe	Batman	Ankara	Mus	atvan ilçe	Cizre	Mutki'ye ađlý köy	
nerelisir Bitlis	129	0	5	0	1	1	1	1	2	0	0	140
Mutki ilçesi	6	1	0	2	0	0	0	0	0	0	9	18
Siirt	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Ahlat ilçesi	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Merkeze ba	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Cizre	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Total	138	2	6	2	1	1	1	1	2	1	9	164

Anket çalışmasının yapıldığı 2006-2008 yıllarında Bitlis merkezde yaşayan kullanıcıların aslında nereli olduklarını bulabilmek amacıyla “Sizin anne-babanızın doğum yeri neresi?” sorusu yöneltilmiştir. İstatiksel olarak bu Çizelge ileri düzeyde anlamlıdır. Bitlis’te yaşayanların kendi doğum yeri ile anne ve babasının doğum yeri arasında farklılıklar vardır(ki-kare=787,447; p=0,000 significant). Alınan cevaplara göre; %43,9’ nun ailesi merkez ilçeden, %34,1’i Mutki ilçesinden, geri kalanı da yakın çevredeki il ve ilçelerdendir. Annelerin %65,9’ u Bitlis doğumluyken bunların %14,6’nın ailesi Mutki ilçesindendir. Bu sonuçlar gösteriyor ki, Bitlis merkezin, geçtiğimiz 30-40 yıl öncesinde Mutki ilçesinden göç aldığı görülmektedir.

Çizelge 4.24. Sizin anne-babanızın doğum yeri

Çizelge 4.25. Hanede yaşayan annenin ailesinin doğum yeri

	Sizin anne-babanızın doğum yeri neresi?														Total
	Merkez ilçesi	Mutki ilçesi	Süroyun ilçesi	Merkeze bağlı köy	Siirt	Batman	İzmit ilçesi	Van	Ahlat ilçesi	Mus	Erzurum	Tatvan ilçesi	Malatya	Cizre	
annenini Bitlis	67	24	0	10	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	108
doğum yeri Ahlat	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2
Mutki	0	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27
Siirt	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Batman	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Tatvan	2	1	0	1	0	0	2	0	0	0	0	4	0	0	10
Van	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Fatsa	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Norpin- Güre	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Muğ	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	4
Cizre	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
diğer	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Total	72	56	1	11	6	2	3	2	2	2	1	4	1	1	164

Çalışılan zaman diliminde Bitlis'te yaşayanların ailesinin doğum yeri sorulduğunda; Bitlisliyim diyenlerin; %43,3'nün(71) anne babası Bitlis Merkez doğumlu iken, %23,2' sinin(38) anne babası Mutki doğumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Genelde ise %34,1'nin (56) anne babasının doğum yeri Mutki ilçesidir(ki-kare=299,163; p=0,00 significant).

Çizelge 4.26. Hanede yaşayan babanın ailesinin doğum yeri

	Sizin anne-babanızın doğum yeri neresi?														Total
	Merkez ilçesi	Mutki ilçesi	Süroyun ilçesi	Merkeze bağlı köy	Siirt	Batman	İzmit ilçesi	Van	Ahlat ilçesi	Mus	Erzurum	Tatvan ilçesi	Malatya	Cizre	
nerelisini Bitlis	71	38	1	9	5	2	3	2	1	2	1	4	1	0	140
Mutki ilçesi	0	17	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18
Siirt	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Ahlat ilçesi	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Merkeze bağlı	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Cizre	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Total	72	56	1	11	6	2	3	2	2	2	1	4	1	1	164

4.4.2. Bitlis'e gelenler ile ilgili bilgiler

Çalışmanın yapıldığı zaman kentte oturan ve bu zamandan önce Bitlis'e gelen aileler hakkında tespitler yapılmıştır. Başka şehirden ve Bitlis Merkez dışından gelenlere “nerden, ne zaman, niye” gibi sorular yöneltilmiştir. Bitlis'e Mutki'ye bağlı köyden farklı zamanlarda gelen %5,5(9), merkeze bağlı köyden gelenler %3,7(6), Mutki ilçesinden gelen %1,2(2) şeklindedir. Göç alınan yerler arasında; Mutki ilçesi, Bitlis merkez ve Mutki'ye bağlı köyler ilk sıradadır. Geldikleri yer ile geldikleri zaman

arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlılık vardır(ki-kare=670,187; $p=0,000$ significant). Bitlis'e göçenlerin geldikleri yer ile zaman farklılık göstermektedir.

Çizelge 4.27. Bitlis'e nereden ve ne zaman geldiniz?

		ne zaman geldiniz						Total
		yerlepek halk	3-5 yıl önce	10-15 yıl önce	20-25 yıl önce	30-40 yıl önce	hatırlamı yorum	
Buraya	yerlesik halk	138	0	0	0	0	0	138
nereden	Siirt	0	1	0	1	0	0	2
geldiniz?	merkeze bağlı köy	0	0	3	1	2	0	6
	Mutki ilçesi	0	0	1	0	1	0	2
	Ahlat ilçesi	0	0	0	1	0	0	1
	Batman	0	0	0	0	1	0	1
	Ankara	0	0	0	1	0	0	1
	Mus	0	0	0	0	0	1	1
	Tatvan ilçesi	0	0	2	0	0	0	2
	Cizre	0	0	0	1	0	0	1
	Mutki'ye bağlı köy	0	2	4	1	1	1	9
Total		138	3	10	6	5	2	164

Bitlis'e göç edenlerin geliş nedenlerine bakılacak olursa; %9,8'i(16) iş amaçlı, %3ü(5) evlilik, %3ü(5) terör-köy boşaltma olduğu görülmektedir. İş amaçlı gelenlerin %2,4'ünü merkeze bağlı köy, %3,7'sini Mutki'ye bağlı köy, %1,2'sini Mutki'den gelenler oluşturmaktadır. Bitlis'e göçenlerin geldikleri yer ve gelme nedenleri arasında farklılıklar vardır. Bu farklılık ise istatistiksel olarak anlamlıdır (ki-kare=337,567; $p=0,00$ significant). Köyden Bitlis merkeze gelenler, ya iş amaçlı ya da terör yüzünden köyleri kapatıldığı için gelmişken; diğer şehirlerden Bitlis'e genelde evlilik nedeniyle gelmişlerdir.

Çizelge 4.28. Bitlis'e nereden ve niye geldiniz?

		niye geldiniz				Total
		yerlepek halk	iş amaçlı	evlilik	terör-köy boşaltma	
Buraya	yerlesik halk	138	0	0	0	138
nereden	Siirt	0	2	0	0	2
geldiniz?	merkeze bağlı köy	0	4	1	1	6
	Mutki ilçesi	0	2	0	0	2
	Ahlat ilçesi	0	0	1	0	1
	Batman	0	1	0	0	1
	Ankara	0	0	1	0	1
	Mus	0	1	0	0	1
	Tatvan ilçesi	0	0	2	0	2
	Cizre	0	0	0	1	1
	Mutki'ye bağlı köy	0	6	0	3	9
Total		138	16	5	5	164

Çizelge 4.31. Bitlis'e göçle ilgili veriler

		Frequency	Percent	bitlise gelirken akrabalarınızdan yardım aldığınız mı				Total
				yerlepek halk	evet	hayır		
Valid	yerlepek halk	138	84,1	138	0	0	138	
	ailecek geldik	13	7,9	0	2	11	13	
	baba	6	3,7	0	0	6	6	
	kendim	5	3,0	0	2	3	5	
	dedem	2	1,2	0	0	2	2	
	Total	164	100,0	138	4	22	164	

Çizelge 4.32. Bitlis'e göçle ilgili veriler

memleketinizle ilipkileriniz devam ediyor mu				memleketteki yakınlarınızdan para yada erzak yardımını alıyorsunuz mu			
		Frequency	Percent			Frequency	Percent
Valid	yerlepek halk	138	84,1	Valid	yerlepek halk	138	84,1
	evet	18	11,0		evet	1	,6
	hayır	7	4,3		hayır	24	14,6
	memleketimdeyim	1	,6		memleketimdeyim	1	,6
	Total	164	100,0		Total	164	100,0

4.4.3. Bitlis'ten gidenler ile ilgili bilgiler

Geleneksel konutların mevcut kullanıcılarının akrabaları arasında, anket çalışmasının yapıldığı zamandan önce, Bitlis'ten başka şehre göçenlerin ile ilgili tespitler yapılmıştır. Başka şehre göçenler genelin %34,1(56)ini kapsarken, bunların %25(41) 'i ise Bitlislidir. Bu Çizelgedan göç olayının bir Şekilde hiç kesilmeden devam ettiği görülebilmektedir. İstatiksel olarak nereli olduğu, başka şehre göçme düşüncesi üzerinde etkilidir(ki-kare=13.078; p=0,023 significant). Yani Bitlis göç veren bir şehirdir.

Çizelge 4.33. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

ailenizden başka şehre göçen varmı?				nerelisiniz? * ailenizden başka şehre göçen varmı? Crosstabulation			
		Frequency	Percent			Count	
Valid	evet	56	34,1	nerelisiniz?	Bitlis	41	99
	hayır	108	65,9		Mutki ilçesi	11	7
	Total	164	100,0		Siirt	1	0
					Ahlat ilçesi	0	1
					Merkeze bağlı köy	2	1
					Cizre	1	0
				Total		56	108

Aileden başka şehre göçenlerin 2000 yılı sonrasında arttığı Çizelgelardan anlaşılmaktadır(%14,6) (ki-kare=164,00; p=0,000 significant). Göç etmek için tercih edilen şehirler arasında; %10,4 ile İstanbul birinci sırayı alırken, %4,3 ile Antalya, % 3 ile Bursa ve İzmir yer almaktadır. Başka şehre göçenler ile göç etme zamanları arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlılık vardır, yani göç zamanlarında farklılık vardır (ki-kare=447.553; p=0,000 significant).

Çizelge 4.34. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

			ne zaman									Total
			aileden göçen yok	2000 ve sonrası	1996 yılında	1998 yılında	1995 yılında	40 yıl önce	farklı zamanlarda	1990 ve öncesi	60 yıl önce	
ailenizden başka şehre göçen varmı	evet	Count	0	24	8	5	4	1	6	7	1	56
		% of Total	,0%	14,6%	4,9%	3,0%	2,4%	,6%	3,7%	4,3%	,6%	34,1%
	hayır	Count	108	0	0	0	0	0	0	0	0	108
		% of Total	65,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	65,9%
Total		Count	108	24	8	5	4	1	6	7	1	164
		% of Total	65,9%	14,6%	4,9%	3,0%	2,4%	,6%	3,7%	4,3%	,6%	100,0%

Çizelge 4.35. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

		aileden göçen yok	nereye														Total
			İstanbul	İzmir	Gaziantep	Bursa	Elazığ	Antalya	Mersin	Edirne	Manisa	Kıbrıs	Ankara	Bitlis	farklı behirlere	öyümüze	
aileden göçen zamanı	Count	108	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	108
	% of Total	65,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	65,9%
2000 ve sonrası	Count	0	10	2	2	2	1	2	1	0	0	1	0	2	1	0	24
	% of Total	,0%	6,1%	1,2%	1,2%	1,2%	,6%	1,2%	,6%	,0%	,0%	,6%	,0%	1,2%	,6%	,0%	14,6%
1996 yılında	Count	0	1	1	0	1	0	2	0	1	1	0	1	0	0	0	8
	% of Total	,0%	,6%	,6%	,0%	,6%	,0%	1,2%	,0%	,6%	,6%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	4,9%
1998 yılında	Count	0	1	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	1	5
	% of Total	,0%	,6%	,6%	,0%	,0%	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	3,0%
1995 yılında	Count	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	4
	% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	,6%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	2,4%
40 yıl önce	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	% of Total	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	,6%
farklı zamanı	Count	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	6
	% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,8%	,0%	3,7%
1990 ve önce	Count	0	3	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	7
	% of Total	,0%	1,8%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%	,0%	,0%	4,3%
60 yıl önce	Count	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	% of Total	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	,6%
Total		Count	108	17	5	2	5	1	7	2	1	2	1	2	6	4	164
		% of Total	65,9%	10,4%	3,0%	1,2%	3,0%	,6%	4,3%	1,2%	,6%	1,2%	,6%	1,2%	3,7%	2,4%	100,0%

Göçme nedeni ve göç edilen yer arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde bir ilişki vardır. Göç nedeni, nereye gittiği üzerinde etkili olmuştur (ki-kare=471.514; p=0,000 significant). Aileden başka şehre göçenlerin genelde gitme nedeni %26,2(43) ile iş amaçlı olmuştur.

Çizelge 4.36. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

			neden							Total
			aileden göçen yok	ip için	taýın	daha iyi bir çevrede yaşamak için	okumak için	köye dönüp	terör- köy boşaltma	
nereye	aileden göçen yok	Count	108	0	0	0	0	0	0	108
		% of Total	65,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	65,9%
Ystanbul		Count	0	16	0	0	1	0	0	17
		% of Total	,0%	9,8%	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	10,4%
Yzmir		Count	0	5	0	0	0	0	0	5
		% of Total	,0%	3,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,0%
Gaziantep		Count	0	2	0	0	0	0	0	2
		% of Total	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%
Bursa		Count	0	4	0	1	0	0	0	5
		% of Total	,0%	2,4%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	3,0%
Elazýð		Count	0	1	0	0	0	0	0	1
		% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
Antalya		Count	0	6	1	0	0	0	0	7
		% of Total	,0%	3,7%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,3%
Mersin		Count	0	2	0	0	0	0	0	2
		% of Total	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%
Edirne		Count	0	0	1	0	0	0	0	1
		% of Total	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
Manisa		Count	0	0	0	2	0	0	0	2
		% of Total	,0%	,0%	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	1,2%
Kýbrýs		Count	0	0	1	0	0	0	0	1
		% of Total	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
Ankara		Count	0	2	0	0	0	0	0	2
		% of Total	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%
Bitlis		Count	0	2	0	0	0	3	1	6
		% of Total	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	1,8%	,6%	3,7%
farklý þehirlere		Count	0	2	0	1	0	1	0	4
		% of Total	,0%	1,2%	,0%	,6%	,0%	,6%	,0%	2,4%
köyümüze		Count	0	1	0	0	0	0	0	1
		% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
Total		Count	108	43	3	4	1	4	1	164
		% of Total	65,9%	26,2%	1,8%	2,4%	,6%	2,4%	,6%	100,0%

4.4.4. Bitlis'ten göçmek isteyenler ile ilgili bilgiler

Anket çalışması yapılan kişilerin %42,7'sinin (70) de başka şehre taşınmak istediği ortaya çıkmıştır. Aileden başka şehre göçenlerin olması, kişinin de Bitlis'ten göçmesi üzerinde etkisi olduğu Çizelgede görülmektedir(ki-kare=7.268; p=0,007 significant).

Çizelge 4.37. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

Baska şehre gitmeyi ister misiniz?				Baska şehre gitmeyi ister misiniz?		
		Frequency	Percent	evet	hayır	Total
Valid						
	Evet	70	42.7	Count	32	24
	Hayır	94	57.3	% of Total	19,5%	14,6%
	Total	164	100.0	Count	38	70
				% of Total	23,2%	42,7%
Total				Count	70	94
				% of Total	42,7%	57,3%

Bitlis'ten göçmek istemelerinin sebebi %23,8 iş içindir. Bitlis de işsizliğin boyutları bu grafiklerde de ortaya çıkmaktadır. Göç etmek istemesinin nedeni, gitmek isteyenler arasında farklılık göstermektedir($\chi^2=164$; $p=0,007$ significant).

Çizelge 4.38. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

			niye						Total
			baska sehre gitmek istemiyor	is için	çocuklarimin gelecegi için	Bitlis'i sevmedigim için	daha iyi yasamak için	baska şehirleri görmek için	
Baska sehre gitmeyi ister misiniz?	Evet	Count	0	39	15	6	8	2	70
		% of Total	,0%	23,8%	9,1%	3,7%	4,9%	1,2%	42,7%
	Hayır	Count	94	0	0	0	0	0	94
		% of Total	57,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	57,3%
Total	Count	94	39	15	6	8	2	164	
	% of Total	57,3%	23,8%	9,1%	3,7%	4,9%	1,2%	100,0%	

Göç etmek için neden ne olursa olsun gitmek için belirlenen zaman “en kısa zaman” dilimi olmaktadır. En kısa zamanda Bitlis'ten gitmek isteyenlerin şehir tercihi İstanbul ve “fark etmez” yönündedir. İstatistiksel olarak bakıldığında gitmek istenilen şehir ve zaman farklılık göstermektedir($\chi^2=243.343$; $p=0,007$ significant).

Çizelge 4.39. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

			ne zaman					Total
			baska sehre gitmek istemiyor	en kısa zamanda	1 yıl sonra	4-5 yıl sonra	gelecekte	
nereye gitmek istersiniz	baska sehre gitmek istemiyor	Count	94	0	0	0	0	94
		% of Total	57,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	57,3%
	İstanbul	Count	0	20	1	1	0	22
		% of Total	,0%	12,2%	,6%	,6%	,0%	13,4%
	Bursa	Count	0	4	0	2	3	9
		% of Total	,0%	2,4%	,0%	1,2%	1,8%	5,5%
	farketmez	Count	0	19	0	0	3	22
		% of Total	,0%	11,6%	,0%	,0%	1,8%	13,4%
	Antalya	Count	0	6	0	3	0	9
		% of Total	,0%	3,7%	,0%	1,8%	,0%	5,5%
	Mersin	Count	0	2	0	0	0	2
		% of Total	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	1,2%
	Yzmir	Count	0	1	0	0	0	1
		% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,6%
	Ankara	Count	0	3	0	0	0	3
		% of Total	,0%	1,8%	,0%	,0%	,0%	1,8%
	Denizli	Count	0	1	0	0	0	1
		% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,6%
	Malatya	Count	0	0	0	0	1	1
		% of Total	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	,6%
Total	Count	94	56	1	6	7	164	
	% of Total	57,3%	34,1%	,6%	3,7%	4,3%	100,0%	

Gideceği yerde çalışmayı düşündüğü iş, Bitlis'ten göçme düşüncesi üzerinde etkilidir($\chi^2=164$; $p=0,000$ significant). Bitlis dışına çıkmak isteyenlerin gitmeyi

düşündükleri yerde yapacakları belli bir iş alanın çoğunlukla olmadığı, genelin %24,4'ü(40 kişi) “ne olursa yaparım” dediği Çizelgede görülmektedir.

Çizelge 4.40. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

		gideceginiz yerde ne is yapardiniz									Total
		başka şehre gitmek istemiyor	ne olursa yapardım	güvenlik görevlisi	inşaat işçisi	söförlük	ESNAF	kamu	tekstil alanında	ticaret	
Baska şehre gitmey ister misiniz?	Count	0	40	2	2	6	4	13	1	2	70
	% of Total	,0%	24,4%	1,2%	1,2%	3,7%	2,4%	7,9%	,6%	1,2%	42,7%
	Hayır	Count	94	0	0	0	0	0	0	0	94
	% of Total	57,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	57,3%
Total	Count	94	40	2	2	6	4	13	1	2	164
	% of Total	57,3%	24,4%	1,2%	1,2%	3,7%	2,4%	7,9%	,6%	1,2%	100,0%

Gideceği yerde yardım alabileceği kimsesinin olması, göç etme isteği üzerinde etkili olmaktadır ($\chi^2=164$; $p=0,000$ significant). Başka şehir gitmek isteyenlerin % 23,2'sinin gidecekleri yerde yardım alabilecekleri kimse yok iken, %19,5'nin yardım alabilecekleri insanların olduğu ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4.41. Bitlis'ten göçle ilgili veriler

			gideceğiniz yerde size yardım edebilecek kimse varmı?			Total
			başka şehre gitmek istemiyor	evet	hayır	
Baska şehre gitmeyi ister misiniz?	Evet	Count	0	32	38	70
		% of Total	,0%	19,5%	23,2%	42,7%
	Hayır	Count	94	0	0	94
		% of Total	57,3%	,0%	,0%	57,3%
Total		Count	94	32	38	164
		% of Total	57,3%	19,5%	23,2%	100,0%

Göç konusunda genel değerlendirme yapıldığında, Bitlis'in göç alan ve veren bir şehir olduğu anlaşılmaktadır. Bitlis, son 50 yıldır hızı değişen bir göç olgusunu sürekli bir tekrar halinde yaşayan bir şehirdir. Terör yüzünden boşaltılan köylerden merkeze yapılan göçle başlayan süreç yakın geçmişten günümüze kadar da genelde iş amaçlı göçle devam etmiştir. Göç alınan ve verilen şehirlere bakıldığında; Bitlis kendi ilçeleri ve köyleri, az da olsa doğu şehirlerinden göç alırken: batıdaki şehirlere de göç vermiş ve vermeye devam etmektedir. Bitlis'ten ailecek göçenler gittikleri yerde genelde maddi yardım almamaktadırlar. Mevcut halk ise Bitlis'teki işsizlik ve çocukları için daha iyi bir gelecek sağlayabilme kaygısıyla, daha iyi şartlarda yaşayabileceğine inanarak başka şehirlere göçmek istemektedir(Çizelge 46).

Göçenlerin gittikleri şehirlerde Bitlis'te yaşadıklarından daha iyi durumda oldukları ile ilgili söylemler akrabalar, komşular arasında konuşulmaktadır. Aslında bu durumun, mevcut kullanıcının da Bitlis'ten göçmek istemelerini sağladığı düşünülmektedir. Göçmeye karar veren aile hangi şehre gidebileceklerini araştırmakta, o şehirde bulunan akrabalarından ya da hemşerilerinden veya aynı aşiretten olan kişilerden, yalnızca manevi yardım alarak yeni şehre uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Geleneksel konut kullanıcılarla yapılan sözlü görüşmelerde göç edenlerin tekrar dönmediği anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.42. Gelecek kaygıları

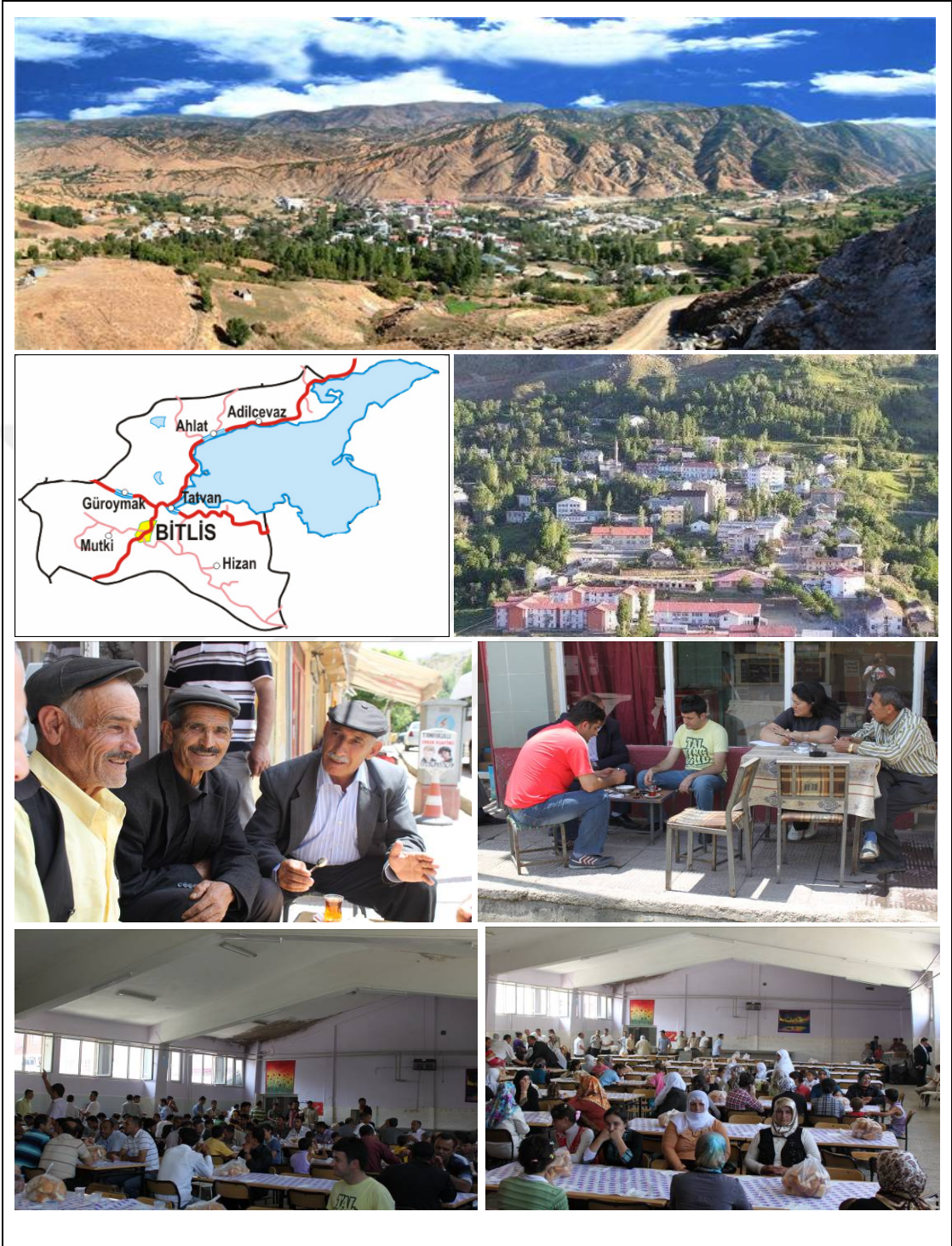
gelecekte kaygılarınız nedir		Frequency	Percent
Valid	küresel ısınma	4	2,4
	İşsizlik	55	33,5
	çocuklara güzel bir hayat sunamamak	22	13,4
	güzel ve huzurlu bir dünya-güvenlik	9	5,5
	kaygım yok	13	7,9
	sokakta kalmak	4	2,4
	depresyon nedeniyle büyük kayıplar yaşamak	1	,6
	İp, eğitim ve huzur	12	7,3
	İşsizlik ve huzurun bozulması	6	3,7
	editsizlik	6	3,7
	İşsizlik ve editsizlik	15	9,1
	Ölümünden korkuyorum	5	3,0
	İşsizlik ve çocuklara iyi bir gelecek sağlayamama	12	7,3
	Total	164	100,0

Değerlendirme sonucuna göre elde edilen verilerden bir diğeri de, şimdiki kullanıcıların asıl kullanıcı olmadığı, çoğunlukla Mutki ilçesinden göçle gelenlerin olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine Mutki'ye gidilerek ilçenin geleneksel dokusu ve sosyal yaşam hakkında araştırma yapılmıştır.

Mutki, Bitlis İline 20 km uzaklıkta kırsal özelliği belirgin olan bir ilçedir. İle en yakın ilçe konumundadır. İlçe; 21 Haziran 1867 tarihli Vilayet Talimatnamesiyle merkezi Erzurum'da olan Erzurum Vilayetinin Muş Sancağının kazası olarak kurulmuştur. İlçe merkezi önceleri Rabat denilen yerde iken, 1883 yılında Meydan

Bucağına bağılı Açıkalın köyüne taşınmıştır. İlçe merkezi 2 yıl bu köyde kaldıktan sonra aynı bucağıba bağılı Salman köyüne taşınmış, Salman köyünde 3 yıl kaldıktan sonra tekrar ilk kurulduğı yer olan Açıkalın köyüne alınmıştır. Merkez, 1890 yılında İlçeye bağılı Sekiliyazı köyüne, 1920 yılında da Akıncı köyüne getirilmiştir [<http://www.mutki.gov.tr/?tekd=4&syf=Tarihi>].

Yapılan inceleme sonucunda Mutki'nin sürekli yer değıştirdiğı anlaşılmış, yani farklı dönemlerde farklı yerde yerleşimin tercih edildiğı ilginç bir durumla karşılaşılmıştır. Yani Mutkililerin sürekli göç ettiğı tespit edilmiştir. Yerinde yapılan inceleme ve sözlü görüşmeler sonucunda; Mutkililerin Bitlis'i göç serüveninde bir basamak olarak kullandıkları düşünölmektedir.

Resim 4.4. Mutki genel görünüm

4.5. Gelir Durumu

Gelir durumu; başlıca gelir kaynağı, gelir düzeyi, sosyal güvence durumu, evde yiyecek üretilmesi durumu alt başlıklar altında incelenmiştir.

4.5.1. Başlıca geçim kaynağı

Bitlis ilinde kadınlar çalışmadığı/ çalıştırılmadığı için (çalışma alanında yalnızca bir evde çalışan kadına rastlanmıştır) evin erkeği geçimi sağlayan kişi durumundadır. Bu bölümde baba mesleği ve gelir durumu değerlendirmeye alınmıştır. Baba mesleği ve gelir kaynağı karşılaştırıldığında, çalışma alanındaki baba mesleği grupları, işçi, memur, emekli, şoför, esnaf kesiminden oluşmaktadır. Bunlardan %25'i(41) işçi, %14,6'sı(24) memur, %14,6'sı düzenli bir iş bulamadığı için çalışmamaktadır. Bazı evlerde erkek çocukların da çalışmasıyla evin geçimine katkı sağlanmaktadır. Hatta bazı evlerde yaşlı baba çalışmamakta çocukların çalışarak kazandıklarıyla geçinilmektedir. ($\chi^2=396,921$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.43. Babanın mesleği ve gelir kaynağı ilişkisi

		gelir kaynağınız nedir?								Total
		aylık gelir maaş	hayvancılık	ziraat tarım	kira	ticaret	yardım	diğer- çocuklar çalışıyor	sezonluk işçi	
babanın	çalışmıyor	0	2	1	1	0	11	8	1	24
mesleği	işçi	39	0	0	0	2	0	0	0	41
	memur	24	0	0	0	0	0	0	0	24
	geçici işçi	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	esnaf	0	0	0	0	16	0	0	0	16
	serbest	9	1	0	0	4	0	1	2	17
	işçi- inpaat işçisi	5	0	0	0	0	0	0	2	7
	mühendis	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	emekli	14	0	0	0	0	0	1	0	15
	işçi- şoför	10	0	0	0	0	0	0	0	10
	esnaf- kahveci	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	çiftçi	0	0	2	0	0	0	0	0	2
	muhtar	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	diğer	1	0	0	0	0	1	2	0	4
Total		105	3	3	1	23	12	12	5	164

Çalışma yapılan evlerdeki ailelerin yalnızca %64,6'sının(106) düzenli bir aylık gelirinin olduğu aşağıdaki Çizelgede görülebilmektedir. Bunların %14'ü(23) ticaretle geçimlerini sağlamaktadırlar. ($\chi^2=148.640$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.44. Yapılan ticaretin türü

		ticaretin türü ne- el sanatları				Total
		hayır	el sanatları	hayvancılık	küçük esnaf- bakkal, berber, terzi	
gelir	aylık gelir maas	106	0	0	0	106
kaynaginiz	hayvancılık	3	0	0	0	3
nedir?	ziraat tarım	3	0	0	0	3
	kira	1	0	0	0	1
	ticaret	0	2	1	20	23
	yardıym	12	0	0	0	12
	diğer- çocuklar çalışıyor	8	0	0	3	11
	sezonluk işçi	5	0	0	0	5
Total		138	2	1	23	164

Yapılan ticaretin türü sorgulandığında; bakkal, kahveci, fırıncı gibi küçük esnafın daha yoğun olduğu görülmüştür. Taş işçiliği ve dokumacılık gibi el sanatlarının da yok olmak üzere olduğu aşağıdaki Çizelgede görülebilmektedir. ($\chi^2=328.000$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.45. Meslek olarak küçük esnafın türü

		el sanatının/küçük esnafın türü ne?								Total	
		hayır	tas işçiliği	dokumacılık	terzi	fırıncı	bakkal	kahveci	berber		hirdavatçı /demirci
ticaretin türü ne?	hayır	138	0	0	0	0	0	0	0	0	138
	el sanatları	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2
	hayvancılık	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	küçük esnaf	0	0	0	1	4	7	7	1	3	23
Total		139	1	1	1	4	7	7	1	3	164

Çalışma alanındaki baba meslek gruplarının bir kısmı işinden memnun iken diğer bir kısmı da kamuda çalışmayı istemektedir. Genel olarak bakıldığında çalışmak istenilen alan %45,1 ile kamu kurumu iken, % 26,2'lil kısım işinden memnundur. Yani genel kanı şudur; çalışmak için kazancı olan bir işimiz olsun, ne olursa olsun ama memuriyet olursa da garanti olur ($\chi^2=144,185$; $p=0,006$ significant).

Çizelge 4.46. Babanın mesleği ve çalışmak istediği iş

babanın mesleği		nasıl bir işte çalışmak istersiniz?									Total
		kamu	isimden memnunum	herhangi bir iş	işçi	inşaat işçisi	söför	esnaf	tekstil alanında	çalışacak yasta değilim	
çalışmıyor	Count	13	0	10	0	0	0	0	0	1	24
	% of Total	7,9%	,0%	6,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	14,6%
işçi	Count	14	18	7	0	0	1	0	1	0	41
	% of Total	8,5%	11,0%	4,3%	,0%	,0%	,6%	,0%	,6%	,0%	25,0%
memur	Count	10	13	0	0	0	1	0	0	0	24
	% of Total	6,1%	7,9%	,0%	,0%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	14,6%
geçici işçi	Count	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	% of Total	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
esnaf	Count	5	6	1	1	0	0	3	0	0	16
	% of Total	3,0%	3,7%	,6%	,6%	,0%	,0%	1,8%	,0%	,0%	9,8%
serbest	Count	10	0	4	0	0	3	0	0	0	17
	% of Total	6,1%	,0%	2,4%	,0%	,0%	1,8%	,0%	,0%	,0%	10,4%
inşaat işçisi	Count	4	0	2	0	1	0	0	0	0	7
	% of Total	2,4%	,0%	1,2%	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,3%
mühendis	Count	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
emekli	Count	8	3	0	0	0	1	1	1	1	15
	% of Total	4,9%	1,8%	,0%	,0%	,0%	,6%	,6%	,6%	,6%	9,1%
söför	Count	4	1	1	0	0	3	1	0	0	10
	% of Total	2,4%	,6%	,6%	,0%	,0%	1,8%	,6%	,0%	,0%	6,1%
esnaf- kahveci	Count	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
çiftçi	Count	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	% of Total	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%
muhtar	Count	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	% of Total	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
diğer	Count	2	0	2	0	0	0	0	0	0	4
	% of Total	1,2%	,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,4%
Total	Count	74	43	27	1	1	9	5	2	2	164
	% of Total	45,1%	26,2%	16,5%	,6%	,6%	5,5%	3,0%	1,2%	1,2%	100,0%

4.5.2. Gelir düzeyi

Bitlis genelinde bakıldığında “babanın geliri” %37,8 ile 500-1 000 TL arasındadır. % 28.7 lık bir bölüm ise 0-500 TL lık bir geçime sahiptir. Genel Çizelgeya bakıldığında Bitlis’te yaşayanların geçim sınırı; 1 000 TL dir diyebiliriz. Bitlis merkezde insanlar 1 000 TL ile geçinememekte ve ekonomik olarak rahat yaşamak için (%48,8’i) 2 000 TL kazanmak gerektiğini belirtmişlerdir. ($\chi^2=62,940$; $p=0,012$ significant)

Çizelge 4.47. Babanın geliri/geçinmek için ihtiyaç duyduğu para miktarı

			sizce geçinmek için ne kadar kazanmak lazım						Total
			750-1.000	2.000	3.000	4.000	5.000	10.000	
babanın geliri	düzenli bir geliri yok	Count	6	10	5	2	0	0	23
		% of Total	3,7%	6,1%	3,0%	1,2%	,0%	,0%	14,0%
	diğer	Count	0	2	1	0	0	0	3
		% of Total	,0%	1,2%	,6%	,0%	,0%	,0%	1,8%
	0-500	Count	15	23	7	1	0	1	47
		% of Total	9,1%	14,0%	4,3%	,6%	,0%	,6%	28,7%
	500-1.000	Count	22	25	12	0	2	1	62
		% of Total	13,4%	15,2%	7,3%	,0%	1,2%	,6%	37,8%
	1.000-1.500	Count	0	5	2	0	0	0	7
		% of Total	,0%	3,0%	1,2%	,0%	,0%	,0%	4,3%
	1.500-2.000	Count	0	1	0	1	1	1	4
		% of Total	,0%	,6%	,0%	,6%	,6%	,6%	2,4%
	1.000	Count	0	13	3	0	0	0	16
		% of Total	,0%	7,9%	1,8%	,0%	,0%	,0%	9,8%
	600	Count	0	1	0	0	0	0	1
		% of Total	,0%	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
	700	Count	1	0	0	0	0	0	1
		% of Total	,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%
Total		Count	44	80	30	4	3	3	164
		% of Total	26,8%	48,8%	18,3%	2,4%	1,8%	1,8%	100,0%

Gelir düzeyinin, hane halkı sayısı ile ilişkisi incelendiğinde; 4,5,6,7,8,9 kişilik ailelerin 1.000 TL lik geçim sınırında ya da altında oldukları aşağıdaki Çizelgede görülmektedir. ($\chi^2=64,186$; $p=0,901$ non-significant)

Çizelge 4.48. Babanın geliriyle hane halkı sayısı ilişkisi

		bu hanede kaç kişi yaşıyor											Total
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
babanın geliri	düzenli bir geliri yok	0	4	1	3	4	3	4	3	0	0	1	23
	diğer	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	3
	0-500	4	2	7	8	7	8	3	6	0	1	1	47
	500-1.000	0	3	8	10	14	10	8	5	1	1	2	62
	1.000-1.500	0	0	2	2	1	1	1	0	0	0	0	7
	1.500-2.000	0	0	1	0	0	3	0	0	0	0	0	4
	1.000	1	0	5	3	4	0	0	0	1	1	1	16
	600	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	700	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	Total	5	9	25	27	33	25	16	14	2	3	5	164

4.5.3. Sosyal güvence durumu

Sosyal güvencesi olmayan kesim %10,4 iken en fazla görünen sosyal güvenlik türü %34,1 ile yeşil karttır. %26,2 ile SSK, %22 ile emekli sandığı yaygın olarak görülen sosyal güvence türüdür. ($\chi^2=225,599$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.49. Babanın mesleği/sosyal güvence durumu

		Sosyal güvenceniz var mı?					Total
		SSK	BAGKUR	YESİL KART	EMEKLİ SANDIĞI	YOK	
babanın mesleği	çalışmıyor	1	1	16	0	6	24
	ipçi	32	3	5	1	0	41
	memur	1	0	0	23	0	24
	geçici ipçi	0	0	1	0	0	1
	esnaf	0	4	9	0	3	16
	serbest	2	2	8	1	4	17
	ipçi- inbaat ipçisi	0	0	6	1	0	7
	mühendis	0	0	0	1	0	1
	emekli	5	0	3	7	0	15
	ipçi- pöfor	1	1	6	0	2	10
	esnaf- kahveci	0	0	1	0	0	1
	çiftçi	0	0	1	0	1	2
	muhtar	0	0	0	1	0	1
	diğer	1	1	0	1	1	4
Total		43	12	56	36	17	164

4.5.4. Evde yiyecek üretilmesi durumu

Anket yapılan evlerin %56,1'i evde kendi yiyeceklerini ürettiğini söylemiştir. Evde üretilen yiyeceklerden en yaygın olanı peynirdir. Evde hazırlanan peynirlerin saklanması ise zemin katların tabanının bir bölümü kazılarak toprağa gömülmesi şeklindedir($\chi^2=164$; $p=0,000$ significant). Evde yiyecek üretimi yapamayan/yapmayan %43,9'luk kesimin ekonomik olarak buna gücünün olmadığı alanda yapılan karşılıklı görüşmelerde gözlemlenmiştir. Edinilen geçim, günü kurtarmaya ancak yetmektedir.

Çizelge 4.50. Evde yiyecek üretimi durumu

		hangi yiyecekleri kendiniz yaparsiniz								
		hayir	peynir+ kurutma	peynir +reçel	reçel+ salça	turpu, peynir	tursu+ kurut ma	tursu, kurut ma, peynir	reçel, salça, kurut ma	Total
evde kendi yiyecekleriniz evet üretiyor musunuz?	Count	0	29	23	8	11	9	10	2	92
	% of Total	,0%	17,7%	14,0%	4,9%	6,7%	5,5%	6,1%	1,2%	56,1%
	hayir	Count	72	0	0	0	0	0	0	72
	% of Total	43,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	43,9%
Total	Count	72	29	23	8	11	9	10	2	164
	% of Total	43,9%	17,7%	14,0%	4,9%	6,7%	5,5%	6,1%	1,2%	100,0%

Evde üretilen yiyeceklerin hiç biri satılmamaktadır. Satmaya çalışsalar bile geçim zor olduğundan komşunun da alım gücü olmayacaktır.($\chi^2=164$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.51. Evde üretilen gıdaların satış durumu

		yaptığınız yiyeceklerden satış yaptığınız oluyor mu		Total
		hayır	satmıyoruz	
evde kendi yiyeceklerinizi üretiyor musunuz?	evet	0	92	92
	hayır	72	0	72
Total		72	92	164

Resim 4.5. Bahçede gıda üretimi

Parsel sınırları içerisinde yer alan bahçelerde, hane halkının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gıda üretimi yapılmaktadır(resim 4.5).

4.6. Konut ve Mülkiyet durumu

Konut ve mülkiyet durumu; mülkiyet durumu, ev sahipleriyle ilgili bilgiler, kiracılar ile ilgili bilgiler, evin önceki sahiplik durumu, oturlan konutla ilgili bilgiler, oturlan mahalle ilgili bilgiler alt başlıklarında incelenmiştir.

4.6.1. Mülkiyet durumu

Çalışma yapılan geleneksel konut kullanıcılarının %65,9'u ev sahibi(miras, aileye ait, satın alma), %34,1'i ise kiracı(kira, bedelsiz)dır. Ev sahipleri arasındaki duruma baktığımızda %11'i miras yoluyla, %22'si aileden kalma yoluyla, en fazla oranla %32,9'uda satın alma yoluyla ev sahibi olmuştur. Bu oranlar geleneksel konutun özgün sahiplerinin pek kalmadığını ve kullanıcı değişiminin yaşandığını göstermektedir.

Çizelge 4.52. Mülkiyet durumu

	Frequency	Percent
ev sahibi(miras)	18	11,0
ev sahibi(aileye ait)	36	22,0
ev sahibi-satın alma	54	32,9
kiracı(kira)	53	32,3
kiracı(bedelsiz)	3	1,8
Total	164	100,0

4.6.2. Ev sahipleriyle ilgili bilgiler

Anket çalışmasının yapıldığı 164 evden, 108'i ev sahibidir. Geleneksel konut kullanıcılarından ev sahibi konumunda olanların 54'ü satın almış, 36'sı aileye ait, 18'i aileden miras kalmıştır. Bunların en eski sahiplik yılı olan konutlar 40-60 yıllık olarak aileye ait olan ya da miras kalanlardır. Aileye ait olma yoluyla olan ev sahipliği; evlenen çocukların oturmasına izin verilen durumlardır. Satın alma yoluyla ev sahibi olma durumunun 11-15 yıl öncesinde en fazla olduğu görülmektedir. ($\chi^2=202,617$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.53. Ev sahibi - sahiplik yılı

		ev sahibi ise kaç yıllık sahip								Total		
		kiracı	2-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	30-40		40-60	
mülkiyet durumu	ev sahibi(miras)	Count	0	2	1	2	7	2	1	0	3	18
	% of Total	.0%	1.2%	.6%	1.2%	4.3%	1.2%	.6%	.0%	1.8%	11.0%	
	ev sahibi(aileye ait)	Count	0	5	5	6	8	2	4	2	4	36
	% of Total	.0%	3.0%	3.0%	3.7%	4.9%	1.2%	2.4%	1.2%	2.4%	22.0%	
	ev sahibi-satın alı	Count	0	6	11	21	10	4	0	2	0	54
	% of Total	.0%	3.7%	6.7%	12.8%	6.1%	2.4%	.0%	1.2%	.0%	32.9%	
	kiracı	Count	56	0	0	0	0	0	0	0	0	56
	% of Total	34.1%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	34.1%	
Total	Count	56	13	17	29	25	8	5	4	7	164	
% of Total	34.1%	7.9%	10.4%	17.7%	15.2%	4.9%	3.0%	2.4%	4.3%	100.0%		

Ev sahiplerinin başka yerde(Bitlis içinde veya dışında) ayrıca evlerinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. 95 geleneksel konut ev sahibinin başka evi yani ikinci evi olmadığı ortaya çıkmıştır. Yalnızca 13 ev sahibinin ikinci evi vardır. İkinci evlerden 8'i ise Bitlis merkezde bulunmaktadır. Babanın emekli olduğu zaman aldığı emekli maaşı ile ya da çalışan çocukların birikimi ile ikinci evler yatırım amaçlı alınmıştır. ($\chi^2=328,000$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.54. Ev sahibi - Başka eviniz var mı?

			nerde						Total	
			kiracı	Bitlis'te	Antalya'da	Siirt'de	Ahlat'da	başka evi yok		köyde
ev sahibi-başka eviniz var mı	kiracı	Count	56	0	0	0	0	0	0	56
		% of Total	34.1%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	34.1%
	evet	Count	0	8	1	1	1	0	2	13
		% of Total	.0%	4.9%	.6%	.6%	.6%	.0%	1.2%	7.9%
	hayır	Count	0	0	0	0	0	95	0	95
		% of Total	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	57.9%	.0%	57.9%
Total		Count	56	8	1	1	1	95	2	164
		% of Total	34.1%	4.9%	.6%	.6%	.6%	57.9%	1.2%	100.0%

4.6.3. Kiracılar ilgili bilgiler

Çalışma alanındaki 164 geleneksel konut kullanıcılarından 56'sı kiracıdır. Kiracılara iki şekilde rastlanmaktadır. Belirli bir ücret ödeyenler kiracıların yanı sıra akrabalarının evinde ücret ödemeyerek bedelsiz oturan kiracılar vardır. 56 kiracının yalnızca 3'ü bedelsiz oturmakta, 53'ü de kira karşılığında oturmaktadır. ($\chi^2=171,009$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.55. Kiracı - kaç yıldır oturuyor?

			kiracı- kaç yıldır burda oturuyorsunuz						Total
			ev sahibi	1-5	6-10	11-15	16-20	30	
mülkiyet durumu	kiracı(kira)	Count	0	25	12	6	5	5	53
		% of Total	.0%	15.2%	7.3%	3.7%	3.0%	3.0%	32.3%
	kiracı(bedelsiz)	Count	0	1	1	0	0	1	3
		% of Total	.0%	.6%	.6%	.0%	.0%	.6%	1.8%
	ev sahibi	Count	108	0	0	0	0	0	108
		% of Total	65.9%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	65.9%
Total		Count	108	26	13	6	5	6	164
		% of Total	65.9%	15.9%	7.9%	3.7%	3.0%	3.7%	100.0%

Kiracıların oturdukları geleneksel konuta ödedikleri kira bedeli, evin büyüklüğüne ve durumuna göre 50 TL ile 200 TL arasında değişmektedir. Geleneksel konutların kira bedeli yeni yerleşimdeki konutların kira bedelinden düşüktür. Geleneksel konutlarda oturan kullanıcılar ekonomik olarak gelir düzeyi düşük insanlardır ($\chi^2=328,000$; $p=0,000$ significant).

Çizelge 4.56. Kiracı - kira bedeli

			kiracı-ne kadar kira ödüyörsünüz					Total
			ev sahibi	bedelsiz	50tl-100tl	100tl-150tl	150tl-200tl	
mülkiyet durumu	kiracı(kira)	Count	0	0	19	19	15	53
		% of Total	.0%	.0%	11.6%	11.6%	9.1%	32.3%
	kiracı(bedelsiz)	Count	0	3	0	0	0	3
		% of Total	.0%	1.8%	.0%	.0%	.0%	1.8%
	ev sahibi	Count	108	0	0	0	0	108
		% of Total	65.9%	.0%	.0%	.0%	.0%	65.9%
	Total	Count	108	3	19	19	15	164
		% of Total	65.9%	1.8%	11.6%	11.6%	9.1%	100.0%

Kiracıların ev sahipleriyle akrabalık ilişkilerine bakıldığında, bedelsiz oturanların akrabalarının evinde oturmalarına izin verildiği görülmüştür. Bedel ödeyen kiracılar arasında da ev sahibiyle akraba olanların değerinden daha az bir kira bedeli ödedikleri yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır($\chi^2=212,478$; $p=0,000$ significant).

Çizelge 4.57. Kiracı - ev sahibiyle akrabalık durumu

			kiracı-ev sahibinizle akraba mısınız			Total
			ev sahibi	evet	hayır	
mülkiyet durumu	kiracı(kira)	Count	0	6	47	53
		% of Total	.0%	3.7%	28.7%	32.3%
	kiracı(bedelsiz)	Count	0	3	0	3
		% of Total	.0%	1.8%	.0%	1.8%
	ev sahibi	Count	108	0	0	108
		% of Total	65.9%	.0%	.0%	65.9%
Total	Count	108	9	47	164	
	% of Total	65.9%	5.5%	28.7%	100.0%	

Kiracıların daha önce hangi mahallede oturduklarına bakıldığında 56 kiracının 36'sı aynı mahallede, geri kalanı ise farklı mahallelerde oturdukları görülmüştür. Kiracıların mahalle tercihi kentsel sit alanının olduğu tespit edilmiştir($\chi^2=169,157$; $p=0,000$ significant).

Çizelge 4.58. Kiracı - daha önce hangi mahallede oturuyordu?

		mülkiyet durumu			Total
		kiracı(kira)	kiracı/be delsiz	ev sahibi	
kiracı-daha önce hangi mahallede oturdunuz	ev sahibi	0	0	108	108
	aynı mahallede	33	3	0	36
	hüsrev paşa mh.	1	0	0	1
	gazibey mah	3	0	0	3
	8 ağustos	2	0	0	2
	Kömür mh	2	0	0	2
	Zeydan mh	2	0	0	2
	Yükseliş mah	1	0	0	1
	Hersan mah.	1	0	0	1
	Tap mah.	3	0	0	3
	Atatürk mah.	1	0	0	1
	İsmi Bitlis mah	1	0	0	1
	Kurubulak mah	1	0	0	1
	Yönü mah	2	0	0	2
Total		53	3	108	164

4.6.4. Evin önceki sahiplik durumu

($\chi^2=32,768$; $p=0,000$ significant)

Çizelge 4.59. Ev sahibi - Evin sizden önceki sahibi kimdi?

			evin sizden önceki sahibi kimdi			Total
			ermeni	türk	kürt	
mülkiyet durumu	ev sahibi(miras)	Count	3	8	7	18
		% within mülkiyet durumu	16,7%	44,4%	38,9%	100,0%
		% within evin sizden önceki sahibi kimdi	23,1%	12,5%	8,0%	11,0%
		% of Total	1,8%	4,9%	4,3%	11,0%
	ev sahibi(aileye ait)	Count	10	9	17	36
		% within mülkiyet durumu	27,8%	25,0%	47,2%	100,0%
		% within evin sizden önceki sahibi kimdi	76,9%	14,1%	19,5%	22,0%
		% of Total	6,1%	5,5%	10,4%	22,0%
	ev sahibi-satın alma	Count	0	23	31	54
		% within mülkiyet durumu	,0%	42,6%	57,4%	100,0%
		% within evin sizden önceki sahibi kimdi	,0%	35,9%	35,6%	32,9%
		% of Total	,0%	14,0%	18,9%	32,9%
	kiracı(kira)	Count	0	22	31	53
		% within mülkiyet durumu	,0%	41,5%	58,5%	100,0%
		% within evin sizden önceki sahibi kimdi	,0%	34,4%	35,6%	32,3%
		% of Total	,0%	13,4%	18,9%	32,3%
	kiracı(bedelsiz)	Count	0	2	1	3
		% within mülkiyet durumu	,0%	66,7%	33,3%	100,0%
		% within evin sizden önceki sahibi kimdi	,0%	3,1%	1,1%	1,8%
		% of Total	,0%	1,2%	,6%	1,8%
Total	Count	13	64	87	164	
	% within mülkiyet durumu	7,9%	39,0%	53,0%	100,0%	
	% within evin sizden önceki sahibi kimdi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	7,9%	39,0%	53,0%	100,0%	

4.6.5. Oturulan konutla ilgili bilgiler

Geleneksel konutlarda oturan kullanıcıların mekânları nasıl kullandıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Geleneksel Bitlis evlerinde mutfak, odaların açıldığı orta alan/aralık bölümünün bir kısmında niş yapılarak kullanılmaktadır. Kapalı bir mekân olarak mutfağa rastlanılmamıştır. Aralık bölümünde bulunan ocaklar özgününde hem yemek yapmak hem de ısınma amaçlı olarak kullanılmıştır. Günümüzde mutfak amaçlı kullanılan mekânlar sonradan kullanıcılar tarafından düzenlenmiştir. İki katlı geleneksel konutun her katının farklı bir kullanıcı tarafından kullanılması yüzünden bazı konutlarda mutfak yok yanıtı alınmıştır.

Çizelge 4.60. Mutfak var mı?

	Frequency	Percent
Valid yapı içinde	151	92.1
yok	13	7.9
Total	164	100.0

Geleneksel Bitlis evlerinin hemen hemen hepsinde banyoya yapı içerisinde yer alan Şekilde rastlamak mümkündür. Banyo kimi zaman genel olarak ev halkının tamamı tarafından kullanılan yıkanma mekânı olabildiği gibi bazen de oda içinde çol/çal adı verilen özel kabinler şeklinde tasarlanmıştır. Bugün bazı konutlarda banyonun olmaması durumu yapının farklı aileler tarafından bölünerek kullanımından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.61. Banyo/ çol var mı?

banyo			çal-çol var mı?		
	Frequency	Percent		Frequency	Percent
Valid yapı içinde	162	98.8	Valid evet	39	23.8
yok	2	1.2	hayır	125	76.2
Total	164	100.0	Total	164	100.0

Geleneksel Bitlis evlerinde tuvalet evin içinde tasarlanmıştır. Gene farklı Şekilde kullanımlar yüzünden kullanıcılar tarafından günümüz eklemeleri yapılmış ya da değiştirilmiştir.

Çizelge 4.62. Tuvalet var mı?

tuvalet			
		Frequency	Percent
Valid	yapı içinde	155	94.5
	yapı dışındayken	6	3.7
	yok	3	1.8
Total		164	100.0

Isınmak için kullanılan araç sobalardır. Özgününde ısınmak içinde kullanılan ocaklar bugün kullanılmamakta hatta bazı evlerde kapatılmıştır. Isınmak için ise odun, kömür ya da tezek kullanılmaktadır.

Çizelge 4.63. Isınmak için kullanılan malzeme

ısınmak için ne kullanıyorsunuz?				
		Frequency	Percent	
Valid	soba-odun	121	73.8	
	soba-kömür	40	24.4	
	soba-tezek	3	1.8	
Total		164	100.0	

Geleneksel evlerde avlu yapının yanında, arkasında veya önünde yer alan bahçe şeklindedir. Avlusu olan kullanıcılar avlunun varlığından memnundurlar. Avlusu olmayan 74 konutun 30'u avlu olmasını isterken 44'ü olmasını istememektedir ($\chi^2=164,000$; $p=0,00$).

Çizelge 4.64. Avlu/bahçe kullanımı

			avlu olmasını istemiyordunuz?			Total
			avlu var	evet	hayır	
avlu/bahçe var mı?	var	Count	90	0	0	90
		% of Total	54.9%	.0%	.0%	54.9%
	yok	Count	0	30	44	74
		% of Total	.0%	18.3%	26.8%	45.1%
Total		Count	90	30	44	164
		% of Total	54.9%	18.3%	26.8%	100.0%

Geleneksel evlerde yemek yeme için kullanılan mekân odalardır. Hangi oda uygunsa orada ve yer sofrasında yemek yenilmektedir.

Çizelge 4.65. Oda da yemek yeme durumu

	Frequency	Percent
Valid evet	164	100.0

Geleneksel evlerde oturdukları oda, aynı zamanda misafirlerini ağırladıkları odalardır. Özgün kullanımda geleneksel Bitlis evlerinin bazılarında misafir ağırlamak için “başoda” bulunmaktadır.

Çizelge 4.66. Misafir odası var mı?

	Frequency	Percent
Valid evet	76	46.3
hayır	88	53.7
Total	164	100.0

Çamaşırı yıkamak için kullanılan mekânlar; banyo, aralık, mutfak, çol ya da avludur.

Çizelge 4.67. Çamaşır yıkanan yer

	Frequency	Percent
Valid banyoda	102	62.2
aralıkta	31	18.9
çolda	4	2.4
mutfakta	25	15.2
avlude	2	1.2
Total	164	100.0

Evde yiyecek üretiminin yapıldığı yerler; mutfak, aralık, avlu/bahçe, dam veya evin uygun olan herhangi bir yeridir.

Çizelge 4.68. Yiyecek üretiminin yapıldığı yer

	Frequency	Percent
Valid avlu	7	4.3
dam	4	2.4
mutfak	136	82.9
sofa,aralık	9	5.5
diğer	8	4.9
Total	164	100.0

4.6.6. Oturulan mahalle ile ilgili bilgiler

Kentsel sit alanındaki kullanıcıların oturdukları mahalleleri tercih nedenleri; ucuz kira(%26,8), miras (25,6), merkeze- çarşıya yakınlık (%23,8), akrabalara yakınlık (18,9), çevre (%1,8), tesadüf (%3) şeklindedir.

Çizelge 4.69. Mahalleyi tercih nedeni

	Frequency	Percent
Valid ucuz kira	44	26.8
merkeze, çarşıya yakınlık	39	23.8
miras	42	25.6
akraba,dostlara yakınlık	31	18.9
çevre güzel	3	1.8
tesadüf	5	3.0
Total	164	100.0

Kullanıcıların herhangi sebeple evden çıkmaları gerektiğinde; hangi mahalle ve nasıl bir evde oturmak istedikleri tespit edilmiştir. Tercih edilen, Toki konutlarının olduğu Rahva bölgesi ve beş minare mahallesi yeni yapılaşmanın olduğu bölgelerdir. Diğer tercih edilen mahalleler kentsel sit bölgeleridir. Tercih edilen konut ise, ilk temenni konfor şartlarının daha uygun olduğu bahçeli ve az katlı evlerdir. Çok katlı apartmanlar pek fazla tercih edilmemektedir($\chi^2=29,958$; $p=0,003$).

Çizelge 4.70. Taşınma durumunda tercih edilen mahalle/konut tipi

		nasıl bir eve geçmek istersiniz apartman*bahçeli		Total
		bahçeli ev	apartman	
evden	aynı mahallede	65	5	70
çýkmanýz	farketmez	19	2	21
gerekse	hersan mah	2	0	2
hangi	sapkor mah.	3	1	4
mahalleyi	gazibey mah.	2	0	2
tercih	Toki konutlarýna	11	8	19
edersiniz	Zeydan mah	1	0	1
	Kurubulak	3	0	3
	Beþminare mah	10	7	17
	Atatürk mh	16	3	19
	Saray mah	0	1	1
	Ýnönü mah.	3	0	3
	8 ağustos mah	1	1	2
Total		136	28	164

Oturulan mahalleden ev almayı tercih edenler 49 kişidir. 115 kişi ise bulunduğu mahalleden farklı yerde ev almayı tercih etmektedir($\chi^2=7,302$; $p=0,606$).

Çizelge 4.71. Oturulan mahalleyi tercih durumu

		bu mahalleden ev almayı istersiniz		Total
		evet	hayır	
mahalle adını giriniz	Sekiz Ağustos mh.	5	10	15
	Atatürk mh.	5	9	14
	Yönü mh.	5	21	26
	Zeydan mh.	4	11	15
	Girik mh.	2	8	10
	Tap mh.	11	12	23
	Hüsrevpaşa mh.	3	7	10
	Yükseliş mh.	2	2	4
	Gazibey mh.	5	18	23
	Müftakbaba mh	7	17	24
Total		49	115	164

4.7. Kentle İlişkiler

Genel olarak Bitlis tarihi kent merkezindeki mahalle sakinlerinin %76,8'i(126) belediye hizmetlerinden memnun değildir. En çok şikâyetçi olunan konular çöplerin toplanmaması ve çocukların oynayabileceği alanların olmamasıdır. Kentte sinema

olması ve vakit geçirebilecek mekânların açılması genelde genç kesimin istekleri arasındadır.

Çizelge 4.72. Belediye hizmetlerinden memnuniyet durumu

	Frequency	Percent
Valid evet	38	23.2
hayır	126	76.8
Total	164	100.0

Anket çalışmasının yapıldığı Nisan 2006 ve Haziran 2008 tarihlerinde Bitlis'te üniversite açılması tasarısı var iken, çalışma alanındakilerin %98,2'si üniversitenin açılması durumunda çocuklarını göndermek istediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.73. Çocukların üniversitede okutulması

	Frequency	Percent
Valid evet	161	98.2
hayır	3	1.8
Total	164	100.0

4.8. Kentsel Koruma hakkında görüşler

Yapılan alan çalışması sonucunda, tarihi kent merkezindekilerin bulundukları tarihi dokunun farkında oldukları tespit edilmiştir. Onarım yapılması, turizme açılması konusunda ise görüş farklılıklarına rastlanmıştır. %71,3'lük kesim maddi imkânları olduğu sürece onarım yapmaktan yanadır. Son yıllarda Kültür Bakanlığı'nın verdiği proje desteği ile birçok geleneksel konutun restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Bitlis halkının büyük bir kısmı bu konuda bilgi sahibidir ve kendi evlerinin de projelendirilmesi ve onarılması için İl Kültür Müdürlüğüne başvurumaktadırlar (Van K.T.V.K.K.'dan alınan 31 ocak 2011 tarihli yazıya göre 22 evin restorasyon projesi onaylanmıştır). Ancak kentsel koruma hakkındaki bilincin ise tam olarak bilinmediği(%47,6) tespit edilmiştir.

Çizelge 4.74. Evini onarma / turizme açma durumu

			maddi imkanýnýz olsa eski-tarihi evinizi onarýrmýsýnýz		Total
			evet	hayýr	
tarihi yapýlarý onarýlýp turizme açýlmasýný istermisiniz	evet	Count	112	26	138
		% of Total	68.3%	15.9%	84.1%
	hayyr	Count	5	21	26
		% of Total	3.0%	12.8%	15.9%
Total		Count	117	47	164
		% of Total	71.3%	28.7%	100.0%

($\chi^2=41,039$; $p=0,000$)

Çizelge 4.75. Kentsel koruma- turizm bilgisi

			tarihi yapıları onarılp turizme açılmasını istemişsiniz		Total
			evet	hayır	
kentsel korumanın anlamını biliyor mu	evet	Count	75	11	86
		% of Total	45.7%	6.7%	52.4%
	hayır	Count	63	15	78
		% of Total	38.4%	9.1%	47.6%
Total		Count	138	26	164
		% of Total	84.1%	15.9%	100.0%

($\chi^2= 1.271$; $p= 0.259$)

Çizelge 4.76. Kentsel koruma- onarım bilgisi

			maddi imkanınız olsa eski-tarihi evinizi onarırmısınız		Total
			evet	hayır	
kentsel korumanın anlamını biliyor mu	evet	Count	71	15	86
		% of Total	43.3%	9.1%	52.4%
	hayır	Count	46	32	78
		% of Total	28.0%	19.5%	47.6%
Total		Count	117	47	164
		% of Total	71.3%	28.7%	100.0%

($\chi^2= 11.127$; $p=0.001$)

Mülkiyet durumunu koruma düşüncesi üzerindeki etkileri tespit edilmiştir. Çalışma alanındaki 108 adet evin sahiplerinin 57'si kentsel korumanın anlamını bilmekte, 78'i maddi imkânı olsaydı evini onarmak istediğini, 92'si onarılıp turizme açılmasını istemektedir. Çalışma alanındaki 56 kiracının 29'u kentsel korumanın anlamını bilmekte, 39'u maddi imkânı olsaydı geleneksel evi onarmak istediğini, 46'sı onarılıp turizme açılmasını desteklediğini belirtmiştir.

Çalışma alanının genelinde ev sahibi ya da kiracı gözetmeksizin bakıldığında kentsel koruma bilinci %52,4 iken, onarım yapılması ve turizme açılması isteği %71,3 ile %84,1 ile olumlu bir Çizelge sergilemektedir. Bitlis'teki geleneksel konutlardaki kullanıcı değişimi; konutların mimari anlamda değişim ve bozulmasına neden olurken, sosyal açıdan koruma bilincinin olması sevindiricidir.

Çizelge 4.77. Mülkiyet durumu- koruma bilinci

			kentsel korumanýn anlamýný biliyormu		Total
			evet	hayýr	
mülkiyet durumu	ev sahibi	Count	57	51	108
		% of Total	34.8%	31.1%	65.9%
	kiracy	Count	29	27	56
		% of Total	17.7%	16.5%	34.1%
Total	Count	86	78	164	
	% of Total	52.4%	47.6%	100.0%	

($\chi^2 = 0,015$; $p = 0.904$)

Çizelge 4.78. Mülkiyet durumu-onarım

			maddi imkanınız olsa eski-tarihi evinizi onarırmısınız		Total
			evet	hayır	
mülkiyet durumu	ev sahibi	Count	78	30	108
		% of Total	47.6%	18.3%	65.9%
	kiracı	Count	39	17	56
		% of Total	23.8%	10.4%	34.1%
Total	Count	117	47	164	
	% of Total	71.3%	28.7%	100.0%	

($\chi^2 = 0,120$; $p = 0.729$)

Çizelge 4.79. Mülkiyet durumu-turizm

			tarihi yapıları onarıлып turizme açılmasını istersiniz		Total
			evet	hayır	
mülkiyet durumu	ev sahibi	Count	92	16	108
		% of Total	56.1%	9.8%	65.9%
	kiracı	Count	46	10	56
		% of Total	28.0%	6.1%	34.1%
Total		Count	138	26	164
		% of Total	84.1%	15.9%	100.0%

($\chi^2 = 0,256$; $p = 0,613$)

5. GELENEKSEL BİTLİS EVLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

5.1. Genel yerleşim Özellikleri

Bitlis tarihi kent dokusu; şehrin ortasında yükselen ve her yönden dikkati çeken heybetli bir kale, kalenin yamacından geçen ana yol ve dere ile yolun kenarındaki yamaçlara yerleşen taş evlerden oluşur. Diyarbakır-Van karayolu, Bitlis'i ikiye bölmekte ve kentin 1. derece ulaşım yolu konumundadır(Ek 8,9). Ana yolun kenarlarında yüksek katlı betonarme binalar yer alırken bu yapıların arkasında, yükselen topoğrafyaya yerleşen; oldukça sade ve gösterişsiz, toprak damlı, 1,2 veya 3 katlı taş evlerden oluşan geleneksel kent dokusu görülebilmektedir. Ana yoldan tepelere çıkıldığında ise düzlükler ve derelerden oluşan inişli çıkışlı bir topoğrafyaya yerleşen geleneksel kent dokusu görülmektedir.

Geleneksel kent dokusunu ikiye bölen ana ulaşım aksının dışındaki yerlerde yani iç kısımlarda, şehiriçi ulaşımı sağlayan ikinci dereceden ulaşım yolu dışında araç yolu yoktur. Topoğrafyanın elverdiği Şekilde evler arası bağlantı dik merdivenler ve patikalardan oluşan yaya yolu şeklindedir(resim 5.1). Araç trafiğinin oluşturduğu bu durum, geleneksel kent dokusunun bozulmasını engelleyici bir kazanç olmaktadır(Ek10).

Resim 5.1. Doğal yaya yollarından örnekler

Ana yolun kenarlarındaki düzlüklerin ticari merkez olarak kullanılması, bu alandaki çok katlı yapılaşmaların yoğunluğunu arttırmıştır. Buna karşın ana yolun

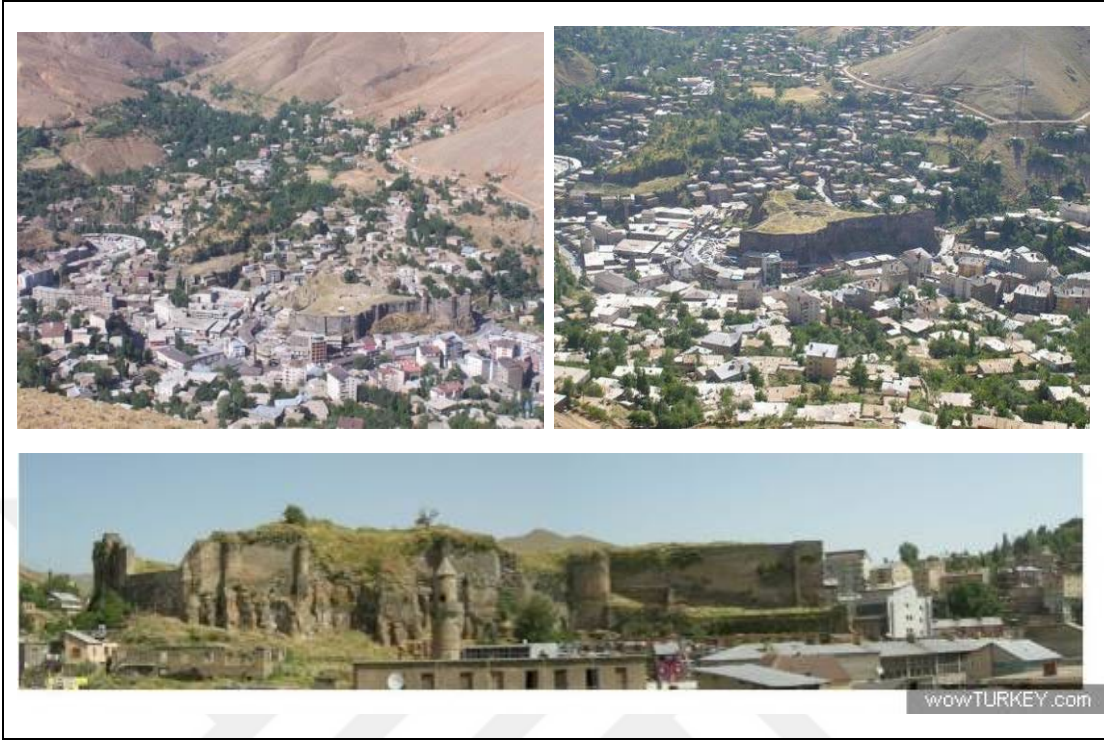
yukarılarında yer alan ve daha içerlerdeki geleneksel kent dokusu, topoğrafya sebebiyle çok katlı yapılaşmanın olmasını engellemiş ve geleneksel kent dokusu fazla bozulmamıştır. Geleneksel doku içerisindeki bozulmalar ise yeni kullanıcıların gereksinimleri doğrultusunda geleneksel yapıya beton ekler ya da yeni 2-3 katlı beton yapılaşmalar şeklinde olmuştur.

Kent merkezindeki topoğrafya çok katlı yapılaşmaya izin vermediği için yeni yerleşim bölgeleri Tatvan yolu üzerindeki Rahva düzlüğünde oluşmuştur. İdari merkezin bir bölümü de bu bölgede yer alırken, tarihi doku içerisinde kalan kısmının da bu bölgeye taşınması konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

5.1.1. Kent öğeleri

Bitlis'in geleneksel kent dokusunu oluşturan başlıca kent öğeleri; Bitlis Kalesi, dereleri, tarihi köprüleri, çeşmeleri, geleneksel taş evleri, doğal yol ve merdivenleridir. Sarp kayalıklar üzerindeki Bitlis kalesi, kent merkezinin nirengi noktası niteliğindedir. Kaleye çıkıp üstünde dolaşarak kent merkezinin büyük bir bölümünü tepeden izleme olanağı sağlanabilmektedir(Resim 5.2).

Bitlis Kalesi'nin iki yanından geçen dereler, iç bölgelerde geleneksel dokuya katkı sağlayan tarihi köprülerle geçilirken, kent merkezine geldiğinde daha yakın mesafelerdeki tarihi ve yeni köprülerle geçildiği gibi, derenin bir bölümü de yeni binaların altından geçmektedir. Dereler ve tarihi köprüler Bitlis geleneksel kent dokusuyla uyumlu bir birliktelik sağlar. Bitlis geleneksel kent dokusu içerisinde 8 adet tescilli köprü yer almaktadır. Bu köprüler; Mermutlu köprüsü, Zeydan mahallesindeki köprü, Sapkor köprüsü, Paşa köprüsü, Menteşoğlu köprüsü, Kalealtı köprüsü, Alemdar köprüsü, Hatuniye köprüsü'dür. Bitlis merkezde bulunan ama çalışma haritalarında gösterilemeyen diğer tescilli köprüler ise Kanlı köprü, Sindiya köprüsü ve Kışla köprüsüdür(Resim 5.3).

Resim 5.2. Bitlis kalesi genel görünüm

Resim 5.3. Bitlis merkezdeki köprülerden örnekler

Bitlis geleneksel kent dokusuna katkı sağlayan diğer kent elemanları da çeşmelerdir. Yaklaşık yirmi adet tescilli çeşmenin bir kısmı tek başına diğer kısmı da tescilli yapıya bitişik olarak inşa edilmişlerdir. Tek başına olan çeşmelerin birkaçının

topoğrafya nedeniyle yer altına gömülüdür. Bu nedenle merdivenlerle inilerek çeşmeye ulaşılan örneklerle de rastlanmıştır(Resim 5.4). Bakımsızlıktan ya da vandalizm nedeni ile bazı çeşmelerin tescilden düştüğü ve günümüze ulaşmayan daha çok çeşmenin de var olduğu kurul kararlarından ve bazı kaynaklardan öğrenilmektedir.

Resim 5.4. Bitlis çeşmeleri

Başka tarihi kent merkezlerinde nadir rastlanan bir durum olarak; Bitlis'teki Gökmeydan ile Diyarbakır-Van Karayolunu bağlayan dik yol, sahip olduğu değerlerle birlikte tescil edilerek koruma altına alınmıştır(Resim 5.5).

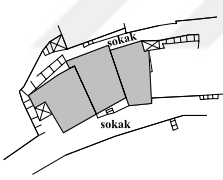
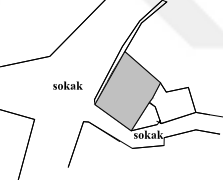
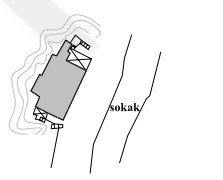

Resim 5.5. Tescilli sokak

Sokaklar ise topoğrafyanın elverdiği ölçüde; çocukların oyun oynadığı ve kadınların da toplandığı, temizlik yaptığı(halı, yün yıkamak, vb.), mahalle halkının düğün sünnet gibi eğlenceler için kullandığı mekânlardır.

5.1.2. Parsel oluşumu ve kullanım biçimleri

Bitlis tarihi kent dokusunda, parsel yapısı topoğrafyanın izin verdiği ölçüde Şekillenmiştir. Bu nedenle Geleneksel Bitlis evlerinin bazen küçük bazen de büyük parsel kullanımına rastlanmaktadır. Eğimin fazla olduğu yerlerde parsel boyutlarının az olduğu; eğimin azaldığı yerlerde ise parsel boyutlarının büyüdüğü gözlemlenmiştir. Planlama olmadan yapılan yerleşim organik bir görünüm sergilemektedir(Şekil 5.1).

PARSEL TİPLERİ			
ADA PARSELLER	ARA PARSELLER	KÖŞE PARSELLER	TOPOĞRAFYA İLE SINIRLI PARSELLER

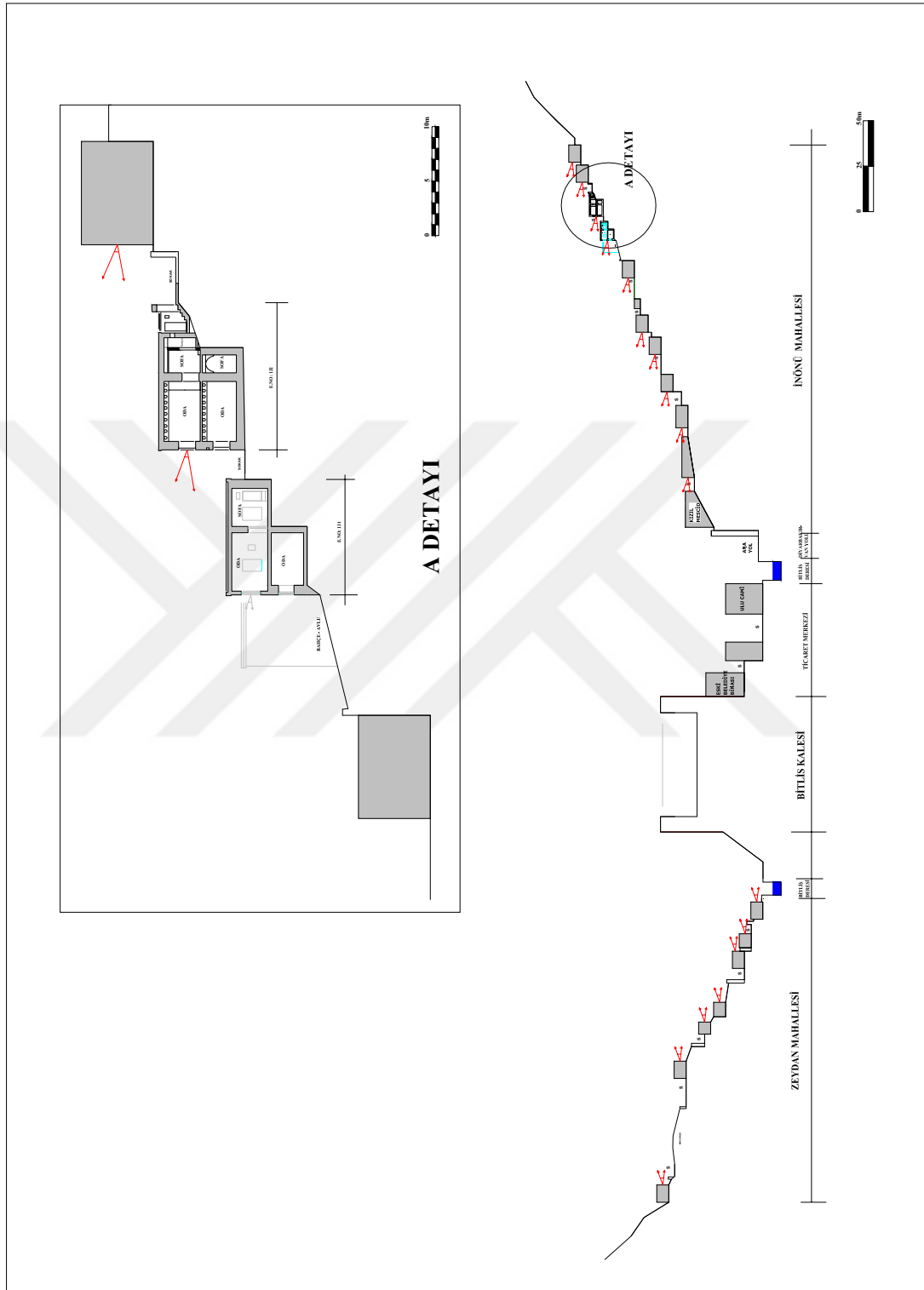
Şekil 5.1. Parsel-yapı-sokak ilişkisi

Dik yamaçlardaki geleneksel evin sınırı bazen parsel sınırına eşit iken, bazen de yanındaki veya önündeki küçük bir alanı bahçe/avlu olarak parseline dahil ettiği görülmüştür. Bu konumdaki geleneksel evler genelde doğal zemine yapışık konumlanmıştır. Doğal zemine dayanan bu yapılarda, zemin katların arkası tamamen araziye otururken üst katlar bazen açıkta kalarak yapıya girişi sağlarken bazen de tamamı ya da 2/3'si doğal zemine dayandırılmıştır. Eğime yapılan bazı evlerde ise üst katın, zemin kat sınırlarının dışına taşacak şekilde araziye oturtularak genişletildiği görülmüştür. Bitlis il merkezindeki topoğrafyaya evlerin oturumu ve kent dokusunun algılanması şematik olarak Şekil 5.2'de gösterilmektedir.

Eğimin düz ya da hafif olduğu yerlerde ise geleneksel evin parsel sınırları, yapının etrafındaki/yanındaki büyük bahçe veya avlu sayesinde daha büyük bir alanı kaplamaktadır. Bu alandaki geleneksel evler ise sadece zemin katta doğal zemine oturmuştur.

Şekil 5.2. Bitlis geleneksel kent dokusunun topografik durumu

Genel olarak; araziye oturma şekli nasıl olursa olsun, dış sınırları değişmeyen geleneksel Bitlis evleri *kübik* bir anlayışla tasarlanmışlardır.

Evlere sokaktan girişler, araziye oturumu ile değişen farklılıklar göstermektedir. Bazı evlere tek kattan girilebilirken, bazılarında her iki kattan da girilebilmektedir. Tek kattan girişli örneklerde giriş katı sadece zemin kattır. Bu örnekteki evlerin bir kısmı eğimli arazide bir kısmı da düz arazide yer almaktadır. Bazı 2 ve 3 katlı örneklerde yapıya giriş her iki kattan da sağlanmıştır (Şekil 5.3). Katlar arası düşey bağlayıcı olan merdiven, genel plan düzeninde belirgin olarak yer almıştır. Bazı evlerde ise sadece odun alabilmek için zemin döşemesinden açılan bir kapakla gizlenen merdiven ile düşey bağlantı sağlanmıştır. Katlar arasındaki düşey bağlantıyı sağlayan merdiven üstünün kapakla kapatılması sert geçen kış mevsimindeki ısı kaybını önlemek içinde kullanılan bir yapı elemanıdır. Günümüzde geleneksel evlerin katlarının farklı kullanıcılar tarafından kullanımından kaynaklı olarak bu kapakların kapatıldığı ve merdivenlerin yok olduğu tespit edilmiştir.

KAT SAYISINA VE YAPIYA GİRİŞ KATINA GÖRE ARAZİYE OTURUM ŞEMASI								
TEK KATLI	İKİ KATLI					ÜÇ KATLI		
tek girişli	tek girişli (zemin kat girişli)		iki girişli (hem zemin kat, hem birinci kat girişli)			iki girişli		üç girişli
	iki kat arası merdivenle bağlantı var		iki kat arası merdivenle bağlantı yok	iki kat arası merdivenle bağlantı var		(iki kat arası merdivenle bağlantı var)	(üç kat arası merdivenle bağlantı var)	(iki kat arası merdivenle bağlantı var)
E.NO: 96	E.NO: 30 E.NO: 79 E.NO: 87	E.NO: 94 E.NO: 128-129	E.NO: 5 E.NO: 233	E.NO: 256 E.NO: 206 E.NO: 171	E.NO: 27 E.NO: 166 E.NO: 101	E.NO: 123 E.NO: 122 E.NO: 93 E.NO: 125	E.NO: 15 E.NO: 98 E.NO: 274	E.NO: 119
						E.NO: 262	E.NO: 130	E.NO: 167

Şekil 5.3. Evlerin topoğrafya kullanımı ve giriş Şekilleri

Bitlis'te topoğrafyanın, parsel oluşumunu ve kullanım şeklini sınırlayan bir etkiye sahip olduğu, ancak dik bir topoğrafya üzerinde konumlanan diğer tarihi kent merkezlerinden (Mardin, Midyat, Savur, ... vb) farklı olarak geleneksel Bitlis evlerinin plan oluşumunda kesin bir belirleyici olmadığı tespit edilmiştir. Geleneksel Bitlis evlerinde, topoğrafya nedeniyle yönlendirmenin ise yapılamadığı, evlerin bulunduğu yer neresi olursa olsun her zaman manzaraya baktırıldığı görülmektedir (Şekil 5.3).

5.2. Genel Plan Düzeni

Mütevazı bir dış görünümüne sahip olan geleneksel Bitlis evleri, Doğu Anadolu Bölgesi geleneksel evlerinin genelindeki gibi (Van, Malatya, Kars) dışa açık olarak tasarlanmışlardır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki avlulu evlerde (Diyarbakır, Mardin, Urfa) görülen içe dönük bir mimari yerine, Anadolu'nun iç ve kıyı kesimlerindeki gibi dışa dönük, sokakla ilişkili bir plan düzeni sergilemektedir.

Mekân sayısı açısından çok fazla zengin olmayan bu evlerin plan elemanları, her evde olan; oda, sofa, tuvalet, banyo/hamam/çol, bazı evlerde rastlanan avlu, odunluk, ahır, gibi birimlerden oluşur.

Geleneksel Bitlis evleri, içinde yaşayanların ihtiyaçlarını yapı bünyesinde çözebildiği kapalı bir mekanizma şeklindedir; kalın taş duvarlı küçük pencereci evler, tıpkı küçük bir savunma yapısı gibidir. İklim sebebiyle de bu şekilde gelişen evlerin dışarıyla ilişkisini sağlayan kapılar kapatıldığında, yatayda ve düşeyde olmak üzere iç kısımda her mekâna ulaşım mutlaka sağlanmıştır. Hatta dama bile içeriden bağlantısı olan örneklere de rastlanmaktadır (Env. No: 264, 175, 233). Her evin tuvaleti, banyosu ve mutfak/yemek pişirme bölümü yapı içerisinde tasarlanmıştır.

Geleneksel Bitlis evleri, tek katlı ve üç katlı olabileceği gibi, genellikle 2 katlıdır. Odaların kat yükseklikleri ise ahşap kirişlemeli mekânlarda kiriş altına kadar olan mesafeleri 2.50m./ 2.80m/ 3.00m/ 3.20m/ 3.30m/ 3.40m/ 3.50m/ 3.80m/ 4.00 m. gibi değişirken, tonozlu birimlerde 4.00m/ 4.50m/ 5.00m arasında değişen bir ölçüdedir. Bu doğrultuda dış cephedeki tüm yapı yüksekliği de kat sayısına göre değişmektedir.

Avlu ise sık rastlanan bir yapı elemanı olmadığı gibi, plan gelişiminde Güney Doğu Anadolu evlerindeki (Diyarbakır, Urfa, Mardin) gibi etkili değildir. Bazı evlerin bir kenarında parselin imkân verdiği büyüklükte ve yüksek duvarlı olan avlular, kendi bünyesinde bazı eylemlerin uygulandığı ocak, niş gibi parçalara sahiptirler.

Geleneksel Bitlis evlerinde genellikle alt kat plan şeması, üst katta da devam eder. Günümüze ulaşan örnekler incelendiğinde Bitlis evlerinin alt ve üst kat pencere tiplerindeki ve iki katta kullanılan taş rengindeki farklılıklardan değişik zamanlarda yatayda veya düşeyde kat ilavesi yapıldığı anlaşılmaktadır. Ev sahibinin zenginliği ya da aile büyüklüğü ile doğru orantılı olarak yapılan bu eklemeler, tek katlı olan yapıya üst katın eklenmesi ya da evin bitişiğine yeni bir “oda+sofa” şeklindeki bir kitle eklenmesiyle olduğu görülmektedir. Bazı evlerde görülen ve yan duvarlarda bırakılan dışların, yapının gerektiğinde büyütülebilmesi için bırakıldığını göstermektedir(Resim 5.6).

Resim 5.6. Büyüme/ekleme için bırakılan dışlar

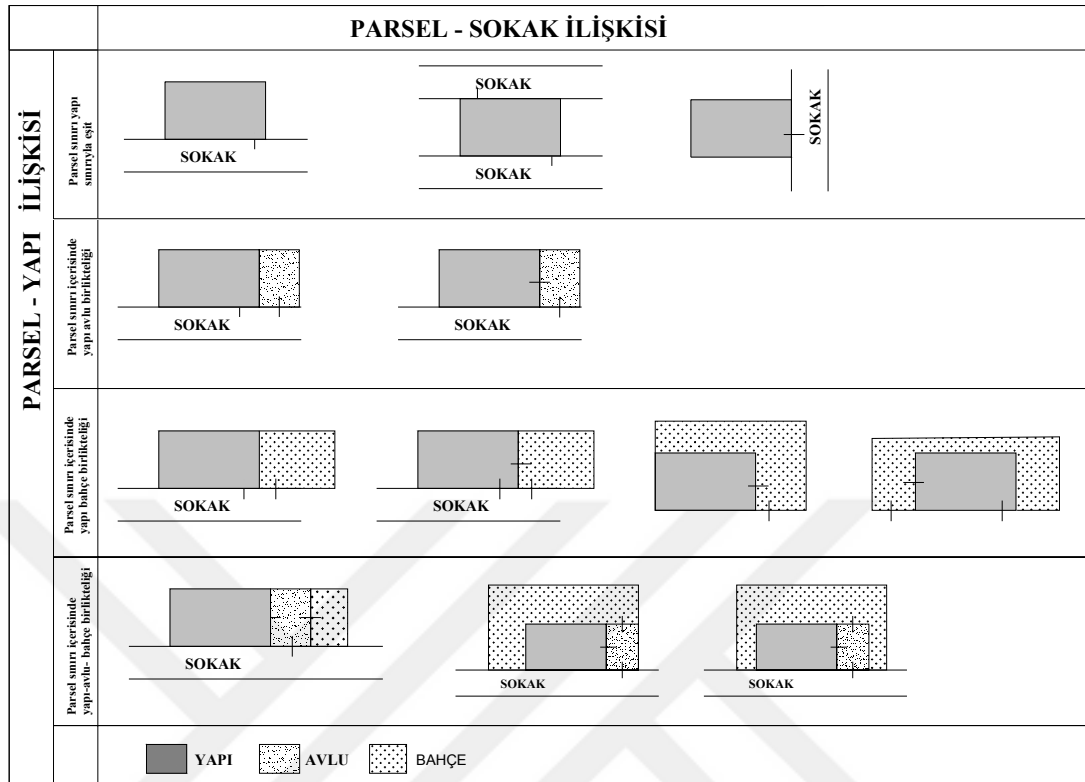
Alan çalışması sırasında tescilli olan ve olmayan tüm taş evler incelenmiştir(Ek 11). Tescilli evlerin dışındaki tescilsiz evler “geleneksel nitelikli evler” diye adlandırılmıştır. Geleneksel nitelikli evlerin bazılarının sahip oldukları değerler nedeniyle tescile değer olduğu düşünülerek tescil önermelerinin yapılmasına karar verilmiştir. Bitlis merkezdeki geleneksel evlerden 91 adet(76 tescilli ev ve 15 adet geleneksel nitelikli ev) evin içine girilerek mimari analizleri yapılmıştır(Ek 12, 13). Yakın dönemde de taş evlerin yapımının devam ettiği gözlemlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, bu son dönem yapılan taş evler de eski Bitlis evlerindeki geleneksel plan şemasının devam ettiği, pencere sayısının azaltılarak boyutlarının genişletildiği, günümüz konfor şartlarına göre ıslak hacimlerin düzenlendiği tespit edilmiştir.

Alt katların tabanı sıkıştırılmış toprak, üst örtüsü ise ahşap kirişleme ya da taş tonoz olabilmektedir. Üst katların tabanı sal taşı, ahşap kaplama veya sıkıştırılmış toprak iken üst örtüsü her zaman ahşap kirişlemedir.

Geleneksel Bitlis evlerinde tüm mekânlar iklim şartları gereği yapı içinde tasarlanmıştır. Bu tez çalışmasında, geleneksel evleri oluşturan mekânlar; açık ve kapalı mekânlar şeklinde değerlendirilmiştir. Açık mekânlar yani yapı dışındaki mekânlar “avlu ve bahçe” ; kapalı mekânlar yani yapı içindeki mekânlar ise “yaşama alanı(oda, sofa) ve servis birimleri” alt başlıklarında değerlendirilmiştir.

5.2.1. Açık mekânlar (avlu, bahçe)

Geleneksel Bitlis evlerinde yapı tek başına olabildiği gibi, bahçe ve avlu ile farklı kombinasyonlardaki örneklerle de rastlanmaktadır. Bahçesi ve avlusu olmayan sokaktan direk girilen evler çoğunlukta rastlanan bir formdur. Avlu ve bahçe birlikteliğindeki formların; bazılarında yapı ile avlu, bazılarında yapı ile avlu ve bahçe bir arada bulunurken, bazılarında ise yapı ile bahçe vardır (Şekil 5.4)

Şekil 5.4. Parsel kullanımı

AVLU

Bitlis'te bazı geleneksel evlerde görülen avlunun dış sınırları ve formu yapının bulunduğu parselde göre değişmektedir. Sokak cephesinden bakıldığında ilk dikkati çeken avluyu çevreleyen duvarların üstündeki üçgen formdaki harpuştadır. Üçgen formdaki bu taşlara yöresel olarak “*cemail*” adı verilmiştir. Avluya giriş kapısı basık kemerli iken ikinci bir kemerle de süslenen örneklerde vardır. Avlu duvarının iç tarafında ise ocak ve nişler bulunur (Resim 5.7). Bu özellikteki avluya sahip olan geleneksel evlerden örnekler ise; 179, 177 (15-16 parsel), 185, 15, 84, 79, 8, 263 (18 parsel), 275 envanter numaralı tescilli evlerdir. Avlunun olması ya da olmaması genel olarak plan tipinin biçimlenişini etkilememektedir. Avlu, sağladığı hizmet ile yapıya artı özellik kazandırırken, farklı mimarisi ile sokak silüetine katkı sağlamaktadır.

Resim 5.7. Avlu örnekleri

BAHÇE

Hane halkının yiyeceğini karşılayacak besinlerin ekilip biçildiği bahçelerin büyüklüğü, evin parseline göre değişmektedir. Bahçede ekilen ürünler yalnızca ev halkı tarafından kullanılmakta, başkasına para karşılığında satışı yapılmamaktadır. Ev halkının emeğiyle bahçelerde yetiştirilen ürünler sayesinde dışarıdan alım azaltılarak ekonomik kazanç sağlanmaktadır. Bahçeye mevsimine göre sebzeler (domates, patlıcan, salatalık, fasulye, yeşil soğan, nane maydanoz, vb.) ve meyveler (Kiraz, kaysı, şeftali, elma vb gibi meyve ağaçları) ekilmektedir. Bitlis ile bütünleşen ceviz ağaçları, çok azda olsa bazı bahçelerde bulunur(Resim 5.8).

Resim 5.8. Bahçelerden örnekler

Avlu, bahçe, kapı önü ya da komşunun damı mahalle kadınlarının toplanıp sohbet ettiği, çamaşır yıkama, yün yıkama gibi işlerini yaptığı yerlerdir(Resim 5.9).

Resim 5.9. Kapı önünden görüntüler

DAM

Toprak damlı Bitlis evlerinin damları; kışın kar yağışı nedeniyle kullanımı imkânsızken, yaz mevsiminin serin olması sebebiyle de yatma eylemi için kullanılmazlar. Zaten Bitlis evlerinde damın toprak olması sebebiyle de kullanımı çok zordur. Kışın yağın karın birikmemesi, yazında toprağın loğlanması(sıkıştırılması) gerekmektedir. Yani yapının ömrünün uzaması için, bakımının düzenli olarak yapılması zorunludur.

Toprak damda, hamamların ve ocakların bacaları bulunmaktadır. Ayrıca düz damlarda, sert geçen kış sonunda yağın erimesiyle oluşan suyun tahliyesi için tasarlanan çörtlenler yerleştirilmiştir. Dam kenarında ise toprak seviyesi ile aynı düzeyde iki sıra kaydırmalı dizilen taş örgü parapet vardır.

Normal şartlarda damların kullanımı çok sık rastlanan bir durum değildir. Ancak günümüzde, halı ve yün yıkama-kurutma, yiyecek kurutma ya da oturma amaçlı kullanımı görülmektedir(Resim 5.10).

Resim 5.10. Damda yün yıkama-kurutma görüntüleri

5.2.2. Kapalı mekânlar

Yaşama birimi

ODA

Bitlis evlerinde her oda çekirdek bir aileye hizmet edecek şekilde çok amaçlı bir kullanıma sahiptir. Yani oda; oturma, yatma, yemek yeme, misafir ağırlama, yüklük, bazen de yıkanma eylemlerinin(çol) bir arada yapıldığı birimdir. Genelde “sofa”nın bir tarafında konumlanan odalar (sayısı iki ya da üç olsun fark etmez) dikdörtgen formda ve yaklaşık olarak eş büyüklükte dirler. Dikdörtgen formdaki odanın kısa kenarındaki kapıdan girildiğinde, yan duvarlarda kapalı ya da açık nişler yer alırken kapının tam karşısındaki yani diğer kısa kenardaki duvarda ise pencereler yer almaktadır. Odanın en ölçüsüne göre pencere sayısı 2 ya da 3 olabilmektedir. Oda, köşe oda ise yan duvarda da pencere açılmaktadır. Köşe odası olan evlerde köşe oda, diğer evlerde ise manzarayı daha fazla gören ve güneşi fazla alan bir oda misafir ağırlanan oda olarak belirlenmiştir. Bu odaya “beroj” adı verilir.

Odanın içinde pencerenin önünde dışarıyı seyretmek amacıyla kullanılan “seki” yer alır. Genellikle sekiler, oda zemininden 30/50 cm yüksek ve 60/90 cm genişliğinde, bazen sal taşından bazen ahşap kaplamalı oturma yeridir(Resim 5.11).

Resim 5.11. Seki örnekleri

Genelde odanın sağır duvarlarında kapaklı ve kapaksız nişler ile yüklükler yer alır(Resim 5.12). Çeşitli eşyaların konduğu nişler yerden daha yüksekte yer alırken, yatakların konduğu yüklükler yerden yüksekliği daha azdır. Pencerelelerin iki yanındaki duvarlarda aydınlatma için kullanılan mum ya da gaz lambalarının konulduğu küçük nişler yer alır.

Resim 5.12. Niş örnekleri

Odalarda dikkati çeken özelliklerden biride sivri ya da dilimli kemerli, sütunlu nişlerin olmasıdır(Resim 5.13). Kullanıcıların söylemlerine göre bu tür nişlerin olduğu evler Ermenilere ait evlerdi. Bu nişlerin bulunduğu duvarların yönünde özel bir yerleşim söz konusu değildir.

Resim 5.13. Süslü niş örnekleri

Bazı odaların içinde genelde kapıya yakın bir yerde, yerden 15-50 cm arasında değişen yükseklikte bazen açık ama genelde kapalı olan ve “çol ya da çal” adı verilen yıkanma bölümleri vardır(Resim 5.14).

Resim 5.14. Çol örnekleri

Bazı evlerde odaların giriş kısmında, kapının sağında ve solunda yer alan yüklük, çol gibi birimlerin odaya bakan yüzeyi ahşap elemanlar ile tek bir yüzey oluşturacak şekilde kapatılarak odaya geçiş bölümü oluşturulmuştur. Bu geçiş bölümüne “musandıra” adı verilmektedir. Bazı evlerde süslü ve işlemeli “musandıra”ların olduğu görülmektedir(Resim 5.15). Musandıraların süslemeli ve bezemeli olması ise ev sahibinin maddi durumunun göstergesi olabilmektedir.

Resim 5.15. Musandıra örnekleri

SOFA

Dış mekândan yapıya ilk girilen yer, tüm odaların, tuvalet ve banyonun açıldığı yer, bu tez çalışmasında “Sofa” olarak adlandırılmaktadır. Çok amaçlı bir mekân olan “sofa” genelde dikdörtgen formdadır. “sofa”nın uzun kenarında odalar yer alırken kısa kenarında ya da diğer uzun kenarında veya içerisinde ıslak hacimler yer alır. Kısa kenarlardan veya uzun kenarın bir bölümünden açılan pencereler ve dış kapı girişi üstündeki tepe pencereleriyle aydınlatması ve havalandırılması sağlanmıştır. Alt kat ile üst katı birbirine bağlayan merdivende “sofa”da yer alır. Geleneksel Bitlis evlerinde “sofa” yalnızca dağılım ya da geçiş görevini sağlamaz. “sofa”nın bir kenarı aynı zamanda mutfak görevini de üstlenmektedir. Sofa bölümündeki nişler ve ocak tüm evlerde rastlanan sabit elemanlardır. Sofada bulunan ocak hem yemek pişirme hem de ısınma için kullanılmaktadır(Resim 5.16). Bugün ise evlerde bu ocakların kapatılarak kullanılmadığı görülmektedir. Bazı kaynaklarda birkaç evde peynirlerin saklandığı “peynirlik” denilen bir nevi soğutucu bölüm olduğundan bahsedilmektedir.

Resim 5.16. Sofada bulunan ocak abdestlik örnekleri

Bazı evlerde sofa bölümünde bulunan bir diğer yapı elemanı ise “abdestlik”tir. Genelde üst katlarda bulunan abdestlik “çol” gibi tasarlanmıştır, yalnız “çol”a göre yerden daha yüksektir.

Servis birimi

MUTFAK

Bitlis geleneksel evlerinde birkaç ev dışında mutfak olarak yapılan mekân bulunmamaktadır. Bu evlerde mutfak olarak kullanılan yer aralık bölümünün bir kenarı mutfak nişi şeklinde kullanılmaktadır. Sofada bulunan ocaklar bunun bir göstergesidir.

Bazı evlerde de sofa ile bağlantılı bir mekân mutfak olarak kullanılmaktadır. Yapılan alan ve inceleme çalışmalarında mutfak olarak tasarlanmış olduğu tespit edilen tescilli geleneksel evlerin envanter numaralı şöyledir; 206, 167, 98, 177-16, -27, 185, 244, 256, 233, 263, 171,166 (12 ev).

Tuvalet, banyo-hamam

Geleneksel Bitlis evlerinin hepsinin tuvaleti ve banyo ya da hamamı vardır. Dış cepheden fark edilir biçimde, dairesel ya da dikdörtgen formdaki çıkma şeklinde tasarlanmışlardır(Resim 5.17). Hem zemin hatta hem üst katta olabildiği gibi alt katta tuvalet olan mekân üst katta banyo-hamama dönüşebilmektedir. Üst kata çıkan

merdivenin sahanlığından girilen tuvalet örnekleri de vardır. Hamam-banyo yani yıkanma mekânı ayrı bir birim olan evlere rastlanıldığı gibi(167, 136, 79,-27, 185, 132, 256, 170, 263, 41,-81, 82, 94, 125, 166) yıkanmak için yalnızca çol'un kullanıldığı hatta tuvaletlerinde yıkanma için kullanıldığı evlere rastlanmıştır.

Resim 5. 0.17. Tuvaletlerin cepheden yansımaları

Odunluk-kiler-depo

Zemin katta yer alan odunluk-kiler-depo birimleri, ev halkının kışlık yakacağını ve kışlık yiyeceklerini sakladığı, hayvanların yemlerini bıraktığı yer olarak tasarlanan servis birimleridir. Odunluk-kiler-depo; kalın taş duvarları, 5 m'ye ulaşan kat yüksekliği, küçük ve az sayıdaki pencereleri, doğal sıkıştırılmış toprak zemini sayesinde yazın serin bir mekân olduğu için hem yiyecekler hem de hayvanlar için uygun mekânlardır. Bazı evlerde içerden merdivenle direk bir bağlantı yok ise odunluk-depo-kiler bölümüne üst kat döşemesinde açılan bir kapaktan tali bir

Şekilde ulaşım sağlandığı görülmektedir. Soğuk kış aylarında dışarıdan ulaşım zor olacağı için, yapının içerisinden bu Şekilde bağlantı sağlanmıştır(Resim 5.18).

Resim 5.18.Alt kat bağlantı kapakları ve merdivenleri

AHIR

Bazı evlerde (233,170, 262, 263, 185,-27, 167, 79) olan ahırlar zemin katta yer alırlar. Dış mekândan ahır bölümüne ayrı giriş sağlandığı gibi zemin kattaki tek girişten geçilen aralıktan da girildiği örnekler vardır. Ahır biriminin yapının içinde çözümlenmesi çok soğuk geçen kış aylarında ısınmaya katkı sağladıkları içindir. Zemin katta bulunan odaların biri ahır olarak kullanılırken diğeri bazen odunluk bazen de oturulan oda olabilmektedir. Zemin katta hem ahır hem de odanın olduğu evlerde; kışın alt katın kullanıldığı, yazın üst katın kullanıldığı düşünülmektedir.

Ahır zemini sıkıştırılmış toprak, üst örtüsü beşik tonoz ya da ahşap kirişlemeli olabilmektedir. Ahır duvarlarında hayvanların beslenmesi için yemlerin konulduğu yemlikler vardır. Günümüzde ise ahırlar peynir, turşu vb kışlık yiyecek deposu olarak kullanılmaktadır. Çok az evde bu mekânların, hayvan barınağı olarak kullanım devam etmektedir(Resim 5.19).

Resim 5.19. Ahır görüntüleri

5.2.4. Plan tipolojisi

Bazen düz arazide bazen de eğimli arazide bulunan Bitlis evlerinde, alt ve üst katlardaki mekân dizilimi ve eve giriş katı her evde aynı özelliğe sahip değildir. Üst kat planı genelde benzerlik gösterirken alt katlar servis birimlerinden ötürü farklılık göstermektedir. Hatta bazı evlerde alt kat ile üst kat birbirinden bağımsız ayrı bir ev olarak kullanılmaktadır.

Geleneksel Bitlis evlerinde plan gelişimi; tek odalı+sofalı, iki odalı+sofalı, üç oda+sofalı şeklindedir. Büyüyen aile yapısı doğrultusunda yapıya eklemeler (oda+sofa, iki oda+sofa) ile yapının da organik biçimde büyütüldüğü gözlemlenmiştir. Sofa, oda ve ıslak hacimlerin bağlantısı ilişkisinde, geleneksel Bitlis evlerinin her katın birlikte değerlendirildiği bir plan tipolojisi hazırlanmıştır.

Plan tipolojisinde “oda birimi” ölçüt olarak kullanılmıştır. Geleneksel konut kaç katlı olursa olsun, taşıyıcı sistemin belirlediği bir oda birimi vardır. Bu oda birimi tüm katlarda aynı şekilde devam etmektedir. Örneğin; alt katta 2 oda birimi varsa üst katta da 2 birim vardır. Bu birimler üst katlarda her zaman yaşama mekânı olurken; alt katlarda bazen yaşama mekânı bazen de hayvan barınağı, kiler, depo, odunluk şeklinde kullanılabilir. Odaların bağlandığı sofa ise her katta aynı şekilde devam etmektedir. Tuvalet, banyo, mutfak gibi servis mekânları da ya sofanın içinde ya da sofayla bağlantılıdır. Birim sayısına ve kat adedine bağlı olarak hazırlanan plan tipolojisi Şekil 5.5’deki gibidir. Yapıya giriş şekilleri de bu çizelgede belirtilmiştir.

Bitlis evlerinde, her kat ayrı bir ev gibi kullanım imkânı sağlayabilmektedir. Tek kattan girilen ve iki kattan da girilebilen örneklerde; katlar arası merdivenle bağlantılı olsun ya da olmasın her katta wc, banyo, mutfak gibi servis mekânlarının olduğu görülmektedir. Bitlis evlerinin alt katlarında; oda, sofa, kiler, depo, odunluk, ahır, wc, banyo, çok değişkenlik göstererek yer alan mekânlardır.

			1 MODÜLLÜ	2 MODÜLLÜ	3 MODÜLLÜ	4 MODÜLLÜ
TEK KATLI	TEK GİRİŞ		G1 G10	G8 E.NO:96	G6	
İKİ KATLI	TEK GİRİŞ		E.NO:171 212 211 129	E.NO:264 244 238, G11 223, 129 179, 176 171, 178 175, 174	E.NO:233 E.NO:177 170 165	E.NO:266 E.NO:248
ÜÇ KATLI	İKİ GİRİŞ		E.NO:221 130	E.NO:199	E.NO:245 E.NO:262 E.NO:156	E.NO:157 E.NO:124

Şekil 5.5. Plan tipolojisi

5.3. Genel Cephe Düzeni

Geleneksel Bitlis evleri manzaraya bakacak şekilde yönlendirilmiştir. Bu yüzden bütün evler farklı yönler baktırılmıştır. Genel olarak sade bir cepheye sahip olan Bitlis evlerinin cephesinde neredeyse süsleme yoktur. Yalnızca birkaç evin cephesinde süslemeye rastlayabilmekteyiz(Resim 5.20).

Resim 5.20. Süslemeli cephe örneği

5.3.1.Cephe elemanları

Duvarlar

Tüm kat duvarları İnce yonu taş örgü ve sıvasızdır. Bazı evlerde kat aralarındaki döşeme hizasında ahşap hatıl, parapet hizasında ise silme ya da taş çıkma vardır.

Pencereler

Odanın kısa kenarındaki pencere dizilimi cepheyi etkilemektedir. $\frac{1}{2}$ oranındaki pencereler genellikle dikdörtgen formdadır(90/160, 100/160, 80/140, vb.). Basık kemerli pencerelere de rastlanmaktadır. Genelde sade olan pencerelerdeki süsleme basık kemerdeki söve ya da çatalı söve şeklindedir. Kalın duvarlı Bitlis evlerinde pencere doğramaları iklimsel nedenlerden dış tarafta yapılmıştır. Pencere doğramaları çoğu evde özgün halini korurken, bazılarında pvc veya ahşap malzeme ile değiştirilmiştir. Pencereler üstü sabit altı iki kanatlı açılır ya da dört kanatlı açılır

Şekildedir. Pencere önlerinde güvenlik amaçlı süslemesi olmayan demir parmaklıklar vardır(Resim 5.21).

Resim 5.21. Pencere tiplerinden örnekler

Kapılar

Evlerin sokakla ilişkisini kuran dış kapıların hepsinin üstü basık kemerlidir. Bu kemer dışarıdan hissedilir Şekilde çıkıntılı yapılarak cepheye hareket kazandırılmıştır. Avlusu olan yapıların avlu kapıları ise daha gösterişlidir. Sivri kemerli nişe oturtulan basık kemerli avlu kapıları; bingi taşları, kitabe ve küçük süslemelerle daha da vurgulanmıştır. Oda kapıları ise genelde düz dikdörtgen formdadır. İç ve dış kapılar; sade, iki kanatlı açılır ve ahşap malzemeden yapılmışlardır(Resim 5.22).

Resim 5.22. Dış kapı örnekleri

Sokak kapılarında değişik formlarda metal tokmaklar bulunur. Tokmaklardan ancak bazıları günümüze ulaşabilmiştir(Resim 5.23).

Resim 5.23. Kapı tokmaklarından örnekler

Bacalar

Cepheyi doğrudan etkilemeyen ancak kent silüetinde dikkati çeken diğer bir yapı elemanı da bacalardır. Değişik formlardaki bacalar dikkat çekicidir(Resim 5.24).

Resim 5.24. Baca örnekleri

Çörtenler

Bitlis evlerinin bazılarının damında yağmur suyunun birikmemesi için yapılan yağmur suyu giderleri yani çörtenler vardır. Çörtenler; taş ya da ahşap malzemeyle yapılan, U formunda basit bir tasarıma sahip elemanlardır(Resim 5.25).

Resim 5.25. Çörten örnekleri

Silmeler

Toprak damla aynı hizada olan kat bitimindeki silmeler süslemesiz ve taş sırasında çıkma yapılarak hareketlendirilmiştir.

Yazıtlar

Yazıtlar genellikle dış cephede bulunur. Genelde manzaraya bakan yöndeki dış duvarda bazen de yan duvarlarda yer alır. Dikdörgen formdaki taş işlenen yazıtlar; ayet, tarih, ya da isim şeklinde ve Arapça yazılmıştır(Resim 5.26).

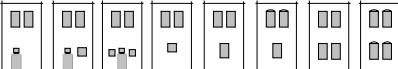
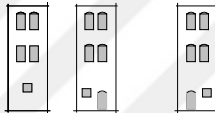
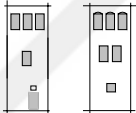
Resim 5.26. Dış cephedeki yazıt örnekleri

5.3.2. Cephe tipleri

Manzaraya bakan bir yerleşimin söz konusu olduğu Bitlis evlerinde, manzaraya bakan cephelerin önemli olduğu düşünülerek tipoloji çalışmalarında evlerin bu cepheleri ana cephe olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Odaların manzaraya baktığı bu yerleşimdeki cephe düzeninde oda pencereleri önem kazanmaktadır. Cephe sistemi bir odadaki pencere sayısına, pencerenin şekline ve katlar arasındaki pencere ilişkisine göre çeşitlenmektedir. Yani plan tipolojisindeki belirleyici olan “oda modülü”, cephe tipolojisinde de belirleyici olmuştur. Öncelikle; bir odanın pencere sayısı, şekli ve kat yüksekliği tespit edilerek A, B, C, gibi kodlar

verilmiştir(Şekil 5.6). “A” tek pencereli oda modülünü, “B” iki pencereli oda modülünü, “C” ise üç pencereli oda modülünü ifade etmektedir.

		1 ODA MODÜLÜ		
		A tipi Tek pencereli	B tipi İki pencereli	C tipi Üç pencereli
KAT YÜKSEKLİĞİ	1 KATLI			
	2 KATLI			
	3 KATLI			

Şekil 5.6. Oda modülü

Daha sonra ise “oda modülü” ndeki pencere sayılarına, kat yüksekliğine ve katlar arasındaki ilişkilerine göre belirlenen tiplerin(A,B,C) birlikteliğine göre 1 odalı, 2 odalı, 3 odalı ve 4 odalı olarak kat yüksekliğiyle orantısının belirtildiği, geleneksel Bitlis evlerinin cephe tipolojisi çıkarılmıştır(Şekil 5.7).

Belirlenen cephe tipolojisine bakıldığında; yan yana gelen odaların pencere sayılarındaki ve Şekillerindeki farklılık, aslında o yapının sonradan eklenerek büyütüldüğü anlaşılmaktadır.

ODA MODÜLÜNE GÖRE CEPHE TİPOLOJİSİ									
	TEK KATLI			İKİ KATLI			ÜÇ KATLI		
	A	B		A	B	C	KARMA	B	C
1 ODALI									
	G 1			E.NO:130	E.NO: 82			221	
2 ODALI									
	G 8	G 10	96		ENO:87	E.NO:5		199	
3 ODALI									
	G 6				94		132		245
4 ODALI									
					8		217		

Şekil 5.7. Cephe tipolojisi

5.4. Yapım Tekniği ve Malzeme

Sert geçen ve uzun süren kış mevsimi nedeniyle boyut olarak mekânların fazla büyük tasarlanmadığı Geleneksel Bitlis evleri, yığma yapım tekniğinde yapılmıştır. Üst örtü ise düz toprak damdır. Ana yapım malzemesi yöreye özgü olan küfeki taşı olarak adlandırılan “tüf” taşıdır. Tüf taşının ocaktan çıkınca kolay işlenebilir olma özelliğine karşı Bitlis evlerinde süslemenin olmaması dikkat çekicidir.

Duvar

Dış taraftan ince yonu kesme taş ve içerisinde moloz taş doldurularak örülen duvarların kalınlıkları dış duvar ve taşıyıcı iç duvarlarda 80-100 cm arasında, iç bölme duvarların kalınlığı 15-30cm arasında değişmektedir. Duvarlar dış taraftan sıvasız iken iç taraftan (yani odaların duvarı) sıvalıdır.

Döşeme

Zemin kat döşemesi genellikle sıkıştırılmış topraktır, bazı evlerde taş kaplamadır. Birinci kat döşemesi ise sal taşı ya da sıkıştırılmış toprak kaplamadır. Kat arası döşemelerinin geçiş sistemi ise şu Şekildedir; ahşap kirişleme+mertek(perdi)+toprak dolgu (püşürük)+ toprak tesviye+ sal taşıdır(Resim 5.27).

Resim 5.27. Sal taşı örneği

Dam

Üst örtüdeki geçiş sistemi ise; ahşap kaplama+ mertek(perdi)+kamış+ toprak dolgu (püşürük)+ tuz ve saman karışımı toprak şeklindedir.

Tavan

Bitlis evlerinde alt katlardaki mekânların üst örtü sisteminde bazen ahşap kirişleme, bazen de beşik tonoz görülürken; üst katlarda ise örtü sistemi yalnızca ahşap kirişlemedir. Ahşap kirişlemelerin altının ahşap malzemeyle kapatıldığı hatta özel kalem işlemeli tavan örneğine de rastlanabilmektedir. Günümüzde ise bakımı yapılamayan toprak örtünün zamanla akmaya başlaması yüzünden bazı evlerde ahşap kirişlerin altı bez ya da plastik örtülerle kapatılmıştır(resim 5.28).

Resim 5.28. Tavan örnekleri

Bacalar

Damdan dış görünüşleri farklı şekillerde olabilen bacaların yapım şekilleri de farklıdır. Taşların bindirme tekniğiyle örülerek oluşan bacaların yukarı çıktıkça daralan çapı sayesinde duman çekim gücü kuvvetlidir(Resim 5.29).

Resim 5.29. Bacaların iç görünümü

6. GELENEKSEL BİTLİS EVLERİNDE SOSYAL VE FİZİKİ YAPIDA DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ

Türkiye'nin birçok bölgesindeki geleneksel konut dokularının korunmasında benzer sorunlarla karşılaşılır. Bu sorunların temelinde kullanıcıların, evin ilk sahiplerinin aynı ailenin üyelerinin olmaması ve sosyal yapının değişmesi yatmaktadır. Değişen yaşam koşulları ve ihtiyaçlar, geleneksel evlerde yaşaması zorunlu olan insanlarda, bu konutları günümüz özelliklerine uydurma çabası görülür. Bu çaba, evlerin özgünlüğünü bozar ve birçoğunda geriye dönüşü mümkün olmayan yıkımlara yol açar [Halifeoğlu, 2005].

Bitlis'te geleneksel kent dokusundaki sosyal değişimler, 1915 yılındaki Ermeni tehcir olaylarıyla başlamıştır. 1980 ve 90'lı yıllarda bölgedeki güvenlik sorunundan kaynaklanan terör sebepli göçlerle devam ederken, 2000'li yıllarda ekonomik nedenli göçlerle devam etmiştir.

Bitlis geleneksel evlerinin yapım yılları genelde 1800'lerin sonu ve 1900'lerin başına tarihlenmektedir. Geleneksel konutların ilk yapım yıllarında sosyal yapıda hristiyan Ermeni nüfus ağırlıkta iken, 1915'den sonra zamanla kırsal kökenli Müslümanların oluşturduğu bir yapı sergilemektedir. Tehcir sonrasında, Bitlis geleneksel kent dokusunun birçoğu da yıkıma uğramıştır. 1990 yılından sonra terör nedeniyle kent merkezindeki kullanıcılar büyük şehirlere göçerken, mevcut yapılara boşaltılan köylerden gelen bir sosyal yapı yerleşmiştir.

Bugün Bitlis'te göç olgusu, işsizlik nedeniyle halen devam etmektedir. Mevcut sosyal yapı, Bitlis'in ilçelerinden ve doğu illerinden gelen düşük gelirli ve işsizlikle boğuşan bir kesimden oluşmaktadır.

Bu sosyal değişim sürecinde ekonomik yapı da doğal olarak değişmiştir. Bugünkü kırsaldan gelen ve işsiz olan kesimin geleneksel konutların bakımında katkı sağlama gibi olanakları neredeyse imkânsızdır. Yeni kullanıcıların geleneksel konuttaki düzenleme ve uyarlamaları özgünlüğün algılanmasını zorlaştırmaktadır.

Kent merkezindeki sosyal yapı ve geleneksel konut dokusu arasındaki ilişkinin korumadaki önemi açısından Bitlis özelinde geleneksel konutlardaki değişim, hem sosyal hem de mimari açıdan incelenmelidir.

6.1. Sosyal Yapıda Değişim

Sosyal yapıdaki değişim; demografik yapıda değişim, sosyal ve kültürel yaşamda değişim, gelir ve üretim durumunda değişim alt başlıklarında incelenmiştir.

Bitlis il merkezindeki mevcut sosyal yapının incelendiği bu bölüm; geleneksel konutlardaki kullanıcıların sosyal durumunun anlaşılması için, bazı kurumlardan alınan sayısal veriler, anket çalışmaları, evlerdeki incelemeler sırasındaki mülakatlar ve alandaki gözlemlere göre hazırlanmıştır.

6.1.1. Demografik yapıda değişim

Bugün Bitlis'teki geleneksel yerleşimin bulunduğu tarihi kent merkezindeki sosyal yapının neredeyse tamamı değişmiştir. Bugünkü geleneksel konutların ilk kullanıcılarının varisleri, genelin %10'u kadardır. Ermeni ve Müslümanların birlikteliğinden oluşan ilk kullanıcılardan sonra gelen ikinci kullanıcılar, bugün kendini Bitlis'in yerlisi olarak tanımlamaktadırlar. Bu ikinci kuşak kullanıcılardan çoğu, bölgedeki terör olaylarının tırmandığı 90'lı yıllarda büyük şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır. Göçlerle boşalan yerleşim, çevreden gelen kırsal kesime ev sahipliği yapmıştır. Bitlis'in kaderini değiştiren göç olgusu ekonomik nedenlerden ötürü halen devam etmektedir.

6.1.2. Sosyal ve kültürel yapıda değişim

Geçişte Hristiyan Ermeni ve Müslüman Kürt ve Türk toplulukların birlikte yaşadığı Bitlis'te, bugün yalnızca Müslüman Kürt ve Türk topluluk bulunmaktadır. Sayısı çok az olmakla beraber “ermenî dönme” diye tabir edilen bugün Müslüman olan birkaç aile bulunmaktadır. Ancak bu ailelerinde Ermeni kültürü ve sosyal yapısıyla ilişkileri

bulunmamaktadır. Müslümanlar Kürt aileler ise daha çok şafî mezhebındendirler. Konuşulan dil ise, resmi makamlarda ve sokakta Türkçe iken, hane içerisinde çoğunlukla Kürtçedir.

Geleneksel evlerin mülkiyet durumları hakkında Bitlis Tapu Müdürlüğü'nde araştırma yapılmıştır. Tapu kayıtlarından evlerin asıl sahiplerine ve Ermenilere dair bilgilere rastlanılmamıştır. 1950'li yıllarda yapılan kadaastro çalışmaları nedeniyle tapu tarihleri ve kullanıcı profili ikinci kuşak ve üçüncü kuşak kullanıcılara ait bilgilere rastlanmıştır. İnternet üzerinden yapılan araştırmalarda ise 1900 tarihli eski bir tapu örneğine rastlanmıştır(Resim 6.1).

[illegible]

Resim 6.1. Hurşit oğlu Ömer Bey adına düzenlenmiş 1900 tarihli tapu belgesi

Alan çalışmaları sırasında Bitlis yöresine özgü bir giyim şekline rastlanılmamıştır. Kırsaldan gelen kesimin çoğunlukta olmasından ötürü giyim tarzı kırsalı yansıtmaktadır. İnternet üzerinden yapılan araştırmalarda bulunan resimlere bakıldığında, cumhuriyet döneminde daha modern bir giyim tarzı gözlemlenmektedir(Resim 6.2, Resim 6.3). İkinci kuşak olarak adlandırılan bu kullanıcıların daha sosyal olduğu ve kadınların bu tür etkinliklere katılımının olduğu da bu fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

1990’lardan günümüze kadarki süreçte kırsaldan gelen göçler sonrasında daha kapalı bir giyim şekli yaygındır. Sosyal etkinlikler az olmakla beraber, kadınların bu etkinliklere katılımı daha kısıtlıdır. Yani Bitlis’teki kadının toplumdaki yeri, geçmişten günümüze gelinen süreçte fazla değişmemiştir.(Resim 6.4).

Resim 6.2. Bitlis halkı 30'lu yıllar

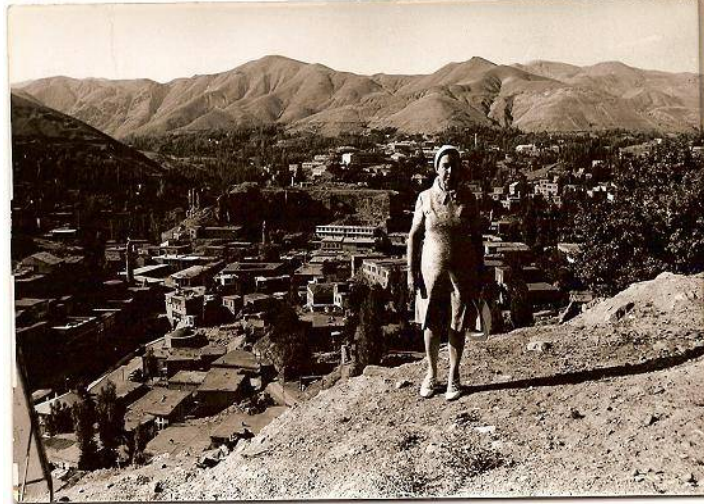

1950

1951

1960

Resim 6.3. Bitlis halkı 50-60'lı yıllar

Resim 6.4. Günümüz Bitlis kadınları

Bitlis, okullaşma oranı açısından Türkiye ortalamasının oldukça altında kalan bir ilimizdir. Buna birde gelir seviyesinin düşüklüğü, aile başına düşen çocuk sayısının fazlalığı, eğitime olan ilginin az olması eklenince, eğitim açısından geri kalmışlık kaçınılmaz olmaktadır. İlköğretimden yüksek öğretime kadar okullaşma oranı açısından da, cinsiyete göre eşitsizlik bulunmaktadır (Çizelge 6.1). Bütün eğitim kademelerinde Bitlis'teki kız çocuklarının okullaşma oranı düşüktür [DAP, 2000].

Çizelge 6.1. 2000'li yıllarda, 8 yıllık mecburi eğitimdeki Bitlis ili öğrenci sayısı

İl	Okul sayısı	toplam	erkek	kız	Öğretmen sayısı
Bitlis	444	46.775	29.963	16.812	1.293

Resim 6.5'deki, bir sınıfın öğretmeni ve öğrencilerinin birlikte çektiği fotoğrafta 34 kişilik sınıfın 3 kız öğrencisi görülmektedir. 1960'lı yıllara ait olduğu tahmin edilen bu fotoğraf ile o dönemde de kız çocuklarının okuma oranının düşük olduğunu anlaşılmaktadır.

Resim 6.5. 60'lı yıllarda bir sınıf fotoğrafı

Ancak alanda yapılan inceleme ve mülakatlar sonucunda, işsizlikten kurtulmak için aileler çocuklarının okumalarını daha fazla istemektedirler. “İşsizlikten kurtulmak ve

iyi bir gelecek sağlamanın tek yolu okumaktan geçer” düşüncesi hakimdir. Bu konuda kadınlar daha istekliken erkekler çocukların okutulmasında pek istekli olmadığı gözlemlenmiştir. Son 3-5 yıldır eğitime yapılan yatırımlar ildeki okuma oranının yükselmesi yönünde başarılı girişimlerdir.

6.1.3. Ekonomik yapıda değişim

Bitlis’te sert geçen kış mevsimi sebebiyle, gıda stoklama işlevi halen devam eden bir gelenektir. Sebze-meyve kurutma, peynir yapma ana gıda üretimlerindendir. Hayvancılığın yoğun olduğu bir bölge olmasına rağmen, kent merkezindeki evlerde et tüketimi ve stoklanması pek rastlanılmamaktadır.

Bitlis geleneksel konut dokusundaki bugünkü kullanıcıların çoğunluğu işsiz olup düzenli bir gelirleri yoktur. Gündelik yaşamın üretimleri hane içerisinde yapılmaktadır. Geleneksel konutun parsel sınırları içerisinde yer alan bahçelerden, sebze ve meyve ihtiyaçlarını sağlamaktadır. Bazı evlerin alt katındaki ahırlarda aile ekonomisinin imkânları dâhilinde hayvancılığa devam edilmektedir. Tabi bu durum, evin ekonomisine katkı sağlayabildiği gibi gündelik yaşam için de kullanılmaktadır.

Geleneksel evlerin bölünerek kullanımı, kira açısından ekonomik getiri sebebiyle tercih edilen bir yöntemdir.

Bitlis’te memur olmak, en büyük ekonomik özgürlük olarak görülmektedir. Düzenli bir geliri olan memur kesim, ilde şanslı sayılmaktadır. Yaygın olan ikinci iş kolu ise küçük esnafıktır. Geriye kalan nüfus ise ya mevsimlik işlerde çalışmakta ya da iş bulmak ve çalışmak için başka şehirlere daha çok büyük şehirlere göçmeyi hedeflemektedir.

6.2. Fiziki Yapıda Değişim

Bitlis geleneksel evlerindeki ana sorunsal, evlerin bölünerek kullanımıdır. Mülk sahipleri tarafından ekonomik katkı amacıyla geleneksel evler yatayda ve düşeyde

birkaç eve bölünerek kiraya verilmektedir. Bu durum geleneksel konutun özgünlüğünü bozmaktadır. Bölünen konutlarda, farkı girişler için sonradan açılan kapılar, eklenti merdivenler, ıslak hacimler gibi konfor şartlarının gereği olan özgün olmayan eklentiler gözlemlenmiştir.

Geleneksel konutların üstüne sonradan eklenen betonarme katlar, balkonlar ve çatı eklemeler gibi düzenlemeler tespit edilmiştir. Hatta bazen geleneksel konutun dış cephesi tamamen sıvanarak yapının özgünlüğü kaybedilmiştir(resim 6.6).

Resim 6.6. Betonarme kat ve çatı eklenmesi

Ekonomik açıdan genele göre iyi olan bazı mülk sahiplerinin, geleneksel konutta yaptığı; betonarme döşeme/ duvar/ merdiven/ sıva, pvc pencere doğramaları gibi onarımlar alanda en sık karşılaşılan diğer bozulmalardandır.

Toprak damlı olan geleneksel konutların her kış damdaki karın temizlenmesi ve kış sonrası bakımının yapılması gerekmektedir. Bu bakımlar yapılmazsa, toprak damı

taşıyan ahşap kirişlemelerin statik anlamda güçsüzleşmesine ve yükü kaldıramayarak çökmesine neden olmaktadır. Üst kattaki çökme zamanla alt katın tavanını zorlamakta ve yapının iç kısmının tamamen yıkılmasına neden olmaktadır. Alandaki incelemelerde, terk edilen veya boş olan yapıların, bu Şekilde başlayan harabe görüntüsünün ardından kısa zamanda yok olduğu görülmüştür(Resim 6.7).

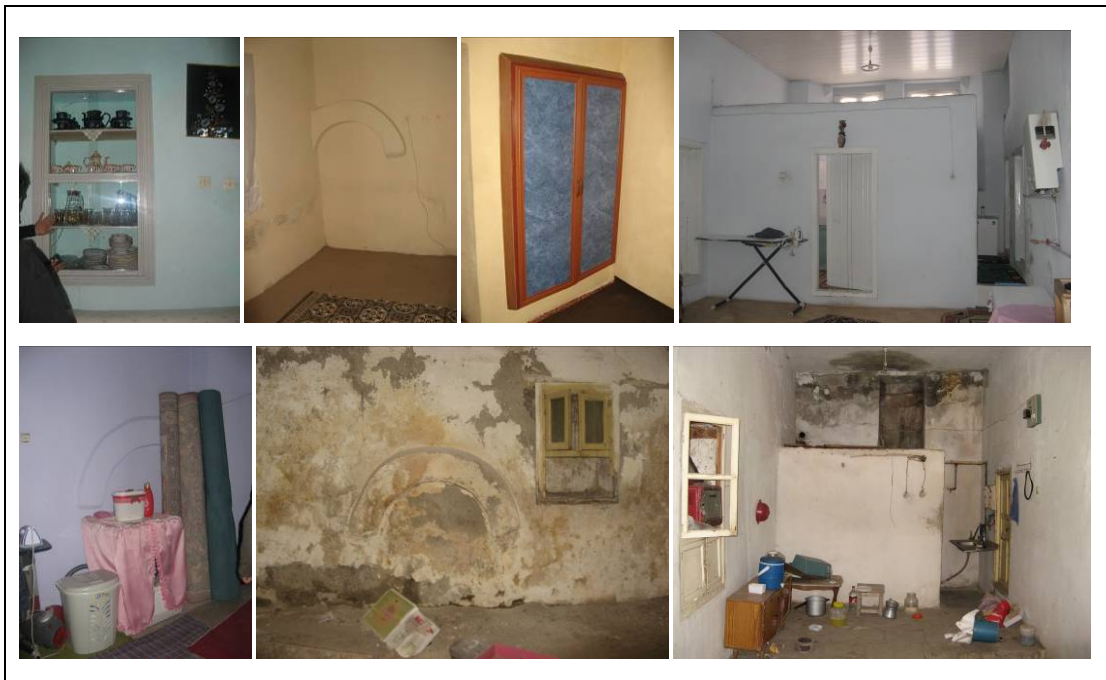

Resim 6.7. Ahşap kirişlemelerin bozulmasıyla toprak damın yıkılması

Geleneksel Bitlis evlerinde ailenin büyümesiyle veya ekonomik durumunun iyileşmesiyle bağlantılı olarak evlerin zamanla eklenerek büyüdüğünden bahsedilmişti. Günümüzde bu eklenti, yapının yan taraflarına eklenen mekânlar ve üstüne kat çıkma ile devam etmektedir. Bu durum geleneksel yapının statik yapısını da bozmaktadır. Üzerine betonarme kat çıkılan konutların, özgün bölümlerindeki taş duvarlarda derin çatlaklar gözlemlenmiştir.

Aslında Bitlis geleneksel konutlarının en çok maruz kaldığı; özgünlüğünün bozulmasına, statüğünün zayıflatılıp yıkılmasına neden olan, bir “Vandalizm” örneği definecilerin yaptıkları kazılardır. Geleneksel konutların daha çok Ermenilerden kalmasından kaynaklı, giderken yapıya saklanan değerli eşyaların olduğu düşüncesi ve beklide bulgusundan kaynaklı kazı çalışmaları yapan defineciler Bitlis’te çoğunluktadır. Kendilerince tespit ettikleri boş evlerde ve hatta yaşanılan evlerde oturanlara yapılan tekliflerle; geleneksel konutun döşemesinden duvarına, tavanından bacasına kadar her yerde kazı çalışması yapmaktadırlar.

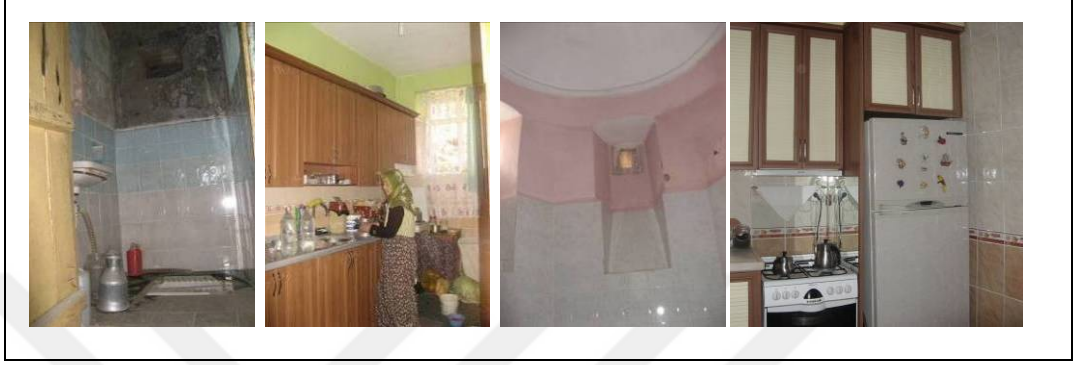
Geleneksel evlerin iç donanımlarında da bozulama, eklenti, değişim, kaldırma gibi değişimler gözlenmiştir. Sofada yer alan özgün ocakların, farklı yerlerindeki nişlerin kapatıldığı ya da ahşap malzemeye dolaba dönüştürüldüğü, elektrik kullanımından kaynaklı donatı(kablo, televizyon, buzdolabı, çamaşır makinası,..vb.) ekler rastlanılan değişimlerden (Resim 6.8). Isıtma sistemi olarak soba kullanımı ise halen yaygındır.

Resim 6.8. Sofadaki bozulmalar, eklemeler

Mutfaklar ise yeni donanımlara sahip olmuştur. Yeni eklenen mutfak tezgahları, seramik kaplanan duvarlar, buzdolabı, fırının yer aldığı mutfaklar ile sofaya sonradan eklenen mutfak bölümü de yer almaktadır(Resim 6.9).

Resim 6.9. Islak hacimlerdeki değişimler

Alt katlardaki ahırların ise bugün; fazla ve kullanılmayan eşyaların toplanma, yakacak ve kışlık yiyecek deposu olarak kullanımları görülen değişimlerdir(resim 6.10).

Resim 6.10. Ahırların bugünkü durumu

7.GENEL DEĞERLENDİRME

Konut biçimlenişleri sadece fiziksel etkilerin ya da etkenlerin sonucu değil, tüm sosyo-kültürel faktörlerin sonucudur. Konutların formlarını etkileyen faktörleri tartışırken, onları ideal çevrenin birer fiziksel bileşeni olarak düşünmek yararlı olacaktır. Aynı zamanda konutlar, dünya görüşünü yaratmaya ve yansıtmaya yarayan bir fiziksel mekanizma olarak düşünülebilirler [Rapoport, 1969].

Bu tez çalışmasının problem tanımı ve hipotezinde de belirtildiği gibi, geleneksel konutun oluşumunda fiziksel etkenlerin beraberinde konutu oluşturan sosyal yapının etkilerinin olduğu bir gerçektir. Geleneksel konutun bulunduğu yerleşimdeki toplumun gelenekleriyle genel formu biçimlendirirken, kullanıcıların aile yapısı ve yaşam şekliyle de iç mekânının oluşumunu etkilemiştir.

Bitlis kent merkezindeki geleneksel konut mimarisi bu yönden incelendiğinde; özgün kullanıcıların oluşturduğu konutlarda yeni kullanıcıların olması geleneksel konutun sosyal yapıdaki değişimlerin mimariye yansımalarının araştırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çünkü geleneksel konut mimarisinin sürekliliği için, konut kullanıcılarının ilk kullanıcılar olsun veya olmasın incelenmesi gereklidir.

Bu tez çalışmasında, genel olarak sosyal yapının mimari yapıya etkileri hakkındaki kuramsal çalışmalar tartışılmış, özelde de Bitlis il merkezindeki geleneksel konut dokusu bu açıdan incelenmiştir. Bitlis il merkezindeki mevcut sosyal yapı hakkındaki incelemeler 4. Bölüm’de detaylı olarak anlatılmıştır. 5. Bölüm’de ise Bitlis geleneksel evleri, mimari anlamda detaylı olarak incelenerek plan ve cephe tipolojileri çıkarılmıştır. 6. Bölüm’de de günümüz Bitlis il merkezindeki sosyal ve fiziksel yapıdaki değişimler aktarılmıştır. Bu bölümde ise mevcut sosyal yapının, Bitlis geleneksel konut mimarisi üzerindeki etkileri hakkındaki değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler; alanda yapılan sosyal anketlere, konut kullanıcıları ve kentin ileri gelen büyükleri ile yapılan sözlü görüşmelere, mimari yapıdaki gözlem ve incelemelere dayanarak yapılmıştır.

Geleneksel konut dokusunda yapılan anket çalışmaları sırasında prototip anketlerin yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Çünkü her kentin kendi dinamikleri vardır. Çalışma yapılacak yerleşimin kendi verileri doğrultusunda yeni anketler hazırlanmalıdır.

7.1. Mevcut Sosyal Yapı

Bugün Bitlis kent merkezindeki geleneksel kent dokusunda bulunan sosyal yapı, geçmişte var olan ve bu dokuyu oluşturan sosyal yapıdan farklıdır. 1914 yılındaki tehcir olaylarıyla başlayan göç, halen devam ettiği için günümüzde kent merkezinde yaşayan halkın %90'nı çevre şehirlerden göç edenlerden oluşmaktadır. Bitlis göç alan ve göç veren bir kentimizdir (bkz: Çizelge 3.4). Bu durum geleneksel konut mimarisinin sürekliliğini olumsuz etkileyen bir olgudur. Bitlis il merkezindeki mevcut sosyal yapının incelenmesi ve yaşanan sosyal değişimin mimari üzerindeki etkilerinin incelenmesi gerekliliği doğmuştur. Alan çalışmaları kapsamında sosyal anketler yardımıyla mevcut kullanıcı profili tespit edilmiştir.

Geleneksel konut mimarisini etkileyen sosyal faktörler; aile yapısı, sosyal yaşam-kültür, aşiret, din-mahremiyet, mülkiyet, ekonomik durum-göç açısından bir değerlendirme yapılmıştır.

Aile yapısı

Aile yapısına bağlı olarak Bitlis evleri yatayda ya da düşeyde büyüyecek şekilde tasarlanmışlardır. Yapının köşe duvarlarında bırakılan dişler, ailenin büyümesi durumunda yatayda oda eklenmesi için bırakılmıştır. Bu şekilde yatayda odalar eklenerek büyüme sağlanmıştır. Bazı evlerin cephe düzeninde ise, alt kat ile üst kat arasındaki pencere formunun değişmesi ve malzeme farklılığının (renk gibi) gözlemlenmiştir. Bu durumda evlerin düşeyde de büyütüldüğünü göstermektedir. Yatayda veya düşeyde büyümenin izleri cephedeki detaylarda (renk, pencere tipi, diş gibi) anlaşılmaktadır. Taş yapı malzemenin kullanıldığı Anadolu'nun birçok yöresinde köşe dişleri, genelde karşılaşılan bir gelenektir.

Bitlis kent merkezinde yapılan anket sonucunda, günümüzdeki aile yapısı çekirdek aileye dönüşmüştür. Aile büyüklüğü ortalamada 6 kişi, çocuk sayısı da 4 olarak tespit edilmiştir. Bu çekirdek aile, küçük yaşta evlendirilen ve %60'ı okumamış anne profili ile %18'i okumamış, %14,6'sı işsiz bir baba profilinden oluşmaktadır.

Günümüzdeki kullanıcıların anne-babasının göçle geldiği tespit edilmiştir. Göç edenlerin geldikleri yer sorgulandığında % 80'ni Mutki ilçesi geldikleri yer olarak karşılaşılmıştır. Bu aşamada Mutki ilçesinin geleneksel ve sosyal yapısının incelenmesi ve değerlendirmeye alınması gerekliliği doğmuştur.

Mutki ilçesinde yapılan incelemeler ve gözlemler sonucunda; ilçenin ilk kurulduğu yerleşim yerinden sonra 5 kez yeri değiştirilmiştir. Günümüzdeki Mutki ilçesinde geleneksel yapıya dair hiçbir ize rastlanılmamıştır. Kentsel olarak yer değiştirmeye alışkın olan Mutk'iler, Bitlis'e konum olarak çok yakın olduklarından, Bitlis'i kendi şehirleri olarak görmektedirler. İşsizlik nedenli göçme isteği burada da karşılaşılan bir gerçektir. Bu çerçevede Bitlis'te yaşayanların değerlendirilmesinde bu önemli bir girdi olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal Yaşam-Kültür

Bitlis merkez, insanların birbirine yabancılaşacağı kadar büyük bir şehir olmamasına rağmen ekonomik ve göç gibi sebeplerden ötürü Bitlis halkı birbiriyle yabancı kalmaktadır. Kentte insanların katılabileceği; gezinti, sinema, tiyatro gibi sosyal etkinlik imkânı bulunmamaktadır. Yapılan başlıca toplu etkinlik düğünlerdir. Kadın ve erkeklerin genelde ayrı ayrı oturduğu düğünler yaz dönemleri okul bahçelerinde yapılır. Diğer bir sosyal etkinlik ise ailece yapılan çevre şehirlere gezilerdir. Toplu etkinlik mekânlarının olmaması, insanlar arasındaki ilişkinin mahalle ve akraba bazında kalmasına neden olmuştur. Bu durumda “mahallelik” kavramı önem kazanmakta ve “kentlilik” anlayışından daha ön planda yer almaktadır. Bu durumda “sokak” yaşamın bir parçası olmuştur. Öyle ki, “mahalle” kadınların yün-halı yıkadıkları, sohbet edip çay içtikleri, çocukların oynadıkları bir toplanma mekanıdır.

Aşiret Olgusu

Aşiret yapısı, bölgede yapılan çalışmalarda sık rastlanılan ve varlığını halen sürdüren sosyal bir olgudur. Günümüzde Bitlis'te her ailenin bağlı olduğu bir aşiret var olmakla beraber topluluk içinde aşiret hiyerarşik yapısı güçlü değildir. Ekonomik birliktelik düzeni Bitlis'teki aşiret yapılanmasında görülmemekte, ancak ailenin aşiret grubuna manevi bağlılığı devam etmektedir. Bitlis'te aşiret olgusu, günümüzde sosyal yaşamı etkileyen bir etken değildir. Hatta “mahallelik” anlayışını etkilememekte, aynı aşirete mensup ailelerin bir arada, aynı mahallede toplanma olgusunun olmadığı tespit edilmiştir.

Din-Mahremiyet

Arşivlerde rastlanılan resimlerde kadınların giyim kuşam ve yaşam tarzı yönünden rahat oldukları anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde kadınlar arası ilişki, kapı komşuları ve akrabaları ile sınırlıdır. Çarşıda dolaşan kadın sayısı çok azdır. Kadınlar ise kapı önündeki meydancıklarda toplanıp sohbet etmekte, günlük ya da mevsimlik işlerini (halı-yün yıkama, yiyecek kurutma gibi) yapmaktadır. Bu durum toplumsal gelenekten çok, Bitlisli kadınlara dayatılan geleneklerin sonucudur. Bu durumun aksine, kadınların aile içi ekonomiye katkısının sürmesi önemlidir.

Mülkiyet

Geleneksel evlerin mülkiyet durumu; genellikle 1 hisseli iken 9, 10, 13 hisseli olanlarına da rastlanmıştır. 29 Kasım 2006 tarihinde Bitlis Tapu Müdürlüğünden alınan hisse durumu bilgilerine göre; 194 tescilli evden, 110 evin 1 hisseli olduğu tespit edilmiştir. Bu durum koruma açısından olumlu bir etken oluşturmaktadır.

Ekonomik Durum-Göç

Ekonomik açıdan kötü durumda olan Bitlis'te işsizlik, sosyal yapıyı göçe zorlayan en önemli etkidir. Çoğunlukla Mutki'den göç almakta, İstanbul, Antalya, Bursa başta

olmak üzere Türkiye'nin her yerine de göç vermektedir. Göç, Bitlis'te geçmişten bugüne kadar sosyal yapıyı etkileyen ve etkilemeye devam eden bir olaydır.

Geleneksel dokudaki bugünkü kullanıcı, ekonomik şartları düzeldiği sürece bu evlerde ve Bitlis'te yaşamayı tercih etmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bir sosyal yapıya sahip olan Bitlis, koruma konusunda istekli ama bu konuda bilinçlendirilmesi gereken kullanıcılara sahip bir yerleşim bölgesidir.

Kente gelen ziyaretçilerin konaklayabileceği yer olarak en çok tercih edilen mekânlar; öğretmenevi ve polisevidir. Merkezdeki iki otel ise diğer konaklama mekânlarıdır. Tarihi dokuda konaklama imkânının olmaması ise Bitlis için olumsuz bir etkidir.

Bitlis'te eğitim alanında gerçekleşen son yıllardaki atılımlar; çok sayıda ilköğretim okulunun ve Bitlis Eren Üniversitesi'nin açılması önemli gelişmelerdir. Ancak yapılan anket çalışmalarında, kız çocukların okuma oranının halen düşük olduğu görülmüştür.

Bitlis kent merkezindeki geleneksel konutların günümüz kullanıcılarının oluşturduğu sosyal yapı profili;

- İç ve dış göç nedeniyle değişen bir sosyal yapı: Bitlis'liler büyük şehirlere göç ederken çevre il ve ilçelerden Bitlis'e gelenler arasında en fazla Mutki'liler bulunmakta,
- Ortalamada: 4 çocuklu, 6 kişilik çekirdek aile yapısı,
- %94'ü Şafii mezhebindeki Müslüman kesim,
- Genelde kadın-erkek ilişkisinde kapalı; kadınlar arasında "mahalle" / erkekler arasında "kahvehane" bazında sınırlanan bir sosyal ilişkiler,
- Kadınlarda okuma oranı düşük ve çalışmazken, aile içi ekonomisinde etkili,
- Erkeklerin %25'i düzenli olmayan işçi statüsünde, %15'i ise işsiz, gelir düzeyi ise 1.000 tl'yi aşamamakta,

- İşsizlik sebebiyle göç etmeye hazır genç kesim bulunmakta öyle ki, İşsizlik %33,5 ile gelecekte kaygıların başında yer almakta,
- Kullanıcıların %34'ü kiracı,
- Ekonomik ve sosyal birliktelikteki etkisi olmayan, aidiyet düzeyindeki aşiret yapısı,
- Kız çocuklarının okuma oranının düşük olmasına rağmen, eğitim düzeyi artış göstermekte,
- Kentin sahip olduğu tarihi dokunun farkında olan ve korunması gerektiğini düşünen ancak nasıl olacağı hakkında bilgi sahibi olmayan bir sosyal yapı

şeklinde genellenebilir.

7.2. Mevcut sosyal yapının mimariye etkileri/yansımaları

Bölüm 7.1.'de açıklanan mevcut sosyal grubun özgün konut mimarisinin kullanımındaki etkileri yerinde incelenmiştir. Bu konudaki araştırma, inceleme, gözlemlerin sonucu birlikte değerlendirilerek bu bölümde aktarılmıştır.

Bitlis geleneksel evlerinde; ana yapı malzemesi olarak yöreye özgü ve kendine has rengi olan küfeki taşının kullanılması ve kentin topoğrafyası nedeniyle evlerin farklı yönlerdeki manzaraya bakması, evlerin kimliğini oluşturan en önemli etmenlerdir. Bulunduğu topoğrafyaya göre araziye yaslanan veya düz alanda bulunan geleneksel evler, kübik formda tasarlanmıştır. Tuvalet, mutfak, banyo, ahır gibi servis birimlerinin hepsi yaşama mekânıyla birlikte yapı içinde çözümlenmiştir.

Geleneksel Bitlis evlerinin üst kat mekân dizilimi, sofanın bir yanında dizilen odalar şekliyle tipik dış sofalı Anadolu konutu planimetresine benzemektedir. Bu mekânların üst üste modüler olarak getirilmesiyle özgün Bitlis evleri planları oluşturulmuştur. Her oda; yatma, yemek yeme, yıkanma işlevlerine imkân sağlamaktadır. Ailenin ekonomik durumuyla ya da aile büyüklüğüyle doğru orantılı olarak kat sayısı bir, iki ve üç katlı olarak değişiklik göstermektedir.

Geniş aile yapısına sahip olan kültürümüzde taş malzemenin sağladığı olanaklar kullanılarak yatayda genişleme amaçlı dış duvarlarda dışlar bırakılmıştır. Yani taş malzemenin geleneksel olarak kullanılmaya başlanmasıyla devam eden büyüme amaçlı yapılan bir “dış bırakma” geleneği Bitlis evlerinde de gözlemlenmiştir. Yapılacak koruma-onarım ve yeni yapılaşma uygulamalarında “dış bırakma” geleneğinin devam ettirilmesi gereklidir.

Aile yapısı

Değişen sosyal yapının yani yeni kullanıcıların özgün plan düzeni üzerinde yaptıkları bazı değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Evlerin katlarının farklı kullanıcılar tarafından bölünerek kullanımı sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Bu daha çok ekonomik gelir elde etmek için tercih edilen bir yöntemdir. Yapı, kat bazında sofaya yapılan bir duvarla oda+sofa olarak bölünmektedir. Aslında modüler olan plan sistemi yeni şekliyle de eski plan düzenini devam ettirmektedir. Bitlis evlerinde tuvalet, banyo yapı içerisinde yer almaktayken bu bölünme sonucunda, yeni bölünen kısım için bu birimlerin eklenmesi gerekmiştir. Bitlis evlerinde mutfak sofanın içinde yer almaktadır. Yalnızca bazı evlerde mutfak ayrı bir mekân olarak çözümlenmiştir. Mutfak mekânının olmadığı evlerde sofanın bir bölümü kapatılarak veya bir oda mutfığa dönüştürülerek kullanım sağlanmıştır.

Karşılaşılan diğer değişiklikler betonarme eklerdir. Kat çıkılması, oda, balkon eklenmesi geleneksel yapıyı statik açıdan zorlayan bir etkidir.

Sosyal Yaşam- Kültür

Bitlis’te geleneksel evlerin plan düzeni, günümüzdeki sosyal yapının yaşam biçimine aykırı değildir. Kırsal kesimden göçen günümüz kullanıcıları, iki katlı bahçeli geleneksel evlerde yaşam şekline uyum sağlamakta zorlanmamışlardır. Bahçede kendi yiyeceğini ekip biçmek, ahırda hayvanlarını beslemek gibi eski geleneklerini devam ettirme imkânına sahip olan insanlar, yüksek katlı yapıları tercih etmemektedirler. Bu insanların geleneksel yapıyla ilgili bazı sorunları (bakım-

onarım, ısınma vb.) olmasına rağmen bu evlerde yaşamayı tercih etmektedirler. Bununla birlikte yakın dönemde yapılan bazı evlerde de, geleneksel evlerdeki plan kurgusunun devam ettiği görülmüştür. Ayrıca Rahva bölgesinde Toki tarafından yapılan yüksek katlı ve yoğunluklu konutlara geçenlerin, yaşam biçimi açısından sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Yaşam şekli açısından bu yüksek katlı yapılar uygun değildir. Toki'nin bu kentteki sosyal yapının yaşam biçimine uygun konutlar tasarlaması gerekmektedir.

Bitlis geleneksel kent dokusunda değişen sosyal yapıya rağmen insanların geleneksel konutlarda oturmayı tercih etmesi, konut-aile ilişkisi açısından önemli bir veridir. Çünkü bugünkü sosyal yapı, geleneksel konutları kendi kültürlerine daha yakın bulmaktadır. Mülk sahibi olsun veya olmasın insanlar kendini geleneksel yapıyla yakın hissetmekte ve konfor şartları(ısınma vb) sağlandığı sürece bu konutlarda yaşamayı tercih etmektedir. Soba ile ısıtılan geleneksel evlerdeki kullanıcılar, günümüz evlerindeki gibi kalorifer tesisatıyla tüm evin ısınmasını tercih etmektedirler. Bitlis'te soğuk ve uzun kış mevsiminde günümüz teknolojinin geleneksel evlerde kullanılmasının sağlanması gereklidir.

Sebze-meyve kurutma, peynir yapma gibi kışlık yiyecek üretiminin, evde kadınlar tarafından hazırlanması mimari çevrenin kullanım/değişimine etki etmektedir. Alt katlar peynirlerin saklandığı soğuk hava deposu olarak, damlar ise kurutma mekanı olarak kullanılmaktadır.

Aşiret Olgusu

Bitlis'te aşiret olgusu dışarıdan algılandığı gibi çok bağlayıcı ekonomik-politik bir birliktelik değil, yalnızca bir gruba aidiyetlik olarak süregelmiştir. Her ailenin bağlı bulunduğu bir aşiret var iken aynı aşiret içerisinde ekonomik ve sosyal birliktelik yoktur. Aynı aşiretteki insanların belli bölgelerde toplanmadığı gözlemlenmemiştir. Bitlis'te aşiretin varlığı, aynı aşirete bağlı insanların bir arada yaşaması gibi durum söz konusu olmadığından yaşam tarzını, yapılı çevreyi ve mimariyi etkileyen bir olgu değildir.

Din-Mahremiyet

Geleneksel Bitlis evlerinde cinsiyete dayalı mekân ayırımı yapılmamıştır. Dini anlamda tasarlanan yapı elemanına rastlanılmamıştır.

Mülkiyet

Geleneksel konutun işlevinde değişiklik olmamıştır. Her ne kadar evin katları farklı ailelere kiraya verilse de mülkiyet bir aileye aittir. Ayrıca konut işlevi devam ederken, ticari amaçlı kullanım ise söz konusu olmamıştır. Bu da koruma konusunda olumlu bir girdi oluşturmaktadır.

Ekonomik Durum-Göç

Ekonomik sıkıntıya çözüm amaçlı evlerin bölünerek kiraya verilmesi, sosyal ve mimari birimin karşılıklı ilişkisinin sürekliliğini bozmuştur. Geleneksel konutun yatayda ve düşeyde bölünme veya ekleme yapılarak başka kişilere kiralanması geleneksel mimarinin özgünlüğünün algılanmasını zorlaştırmaktadır. Ancak kübik ve modüler plan şemasındaki geleneksel evlerde yapılan müdahaleler, plan kullanımını fazla bozmamaktadır. Sofada duvarla bölünen yapının iki tarafında da mekan kullanımları özgün şekliyle devam etmektedir.

Göç ise geleneksel konutun geçici barınma gibi kullanılmasına neden olmakta, çoğunlukla Mutki'den gelen göç evlerin sıklıkla kullanıcı değişimine neden olmaktadır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

1998 yılında tamamlanan Bitlis Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmalarında sosyal analizlerin yapılamadığından ilk bölümde bahsedilmişti. Bu tez çalışmasında, koruma çalışmalarında sosyal yapı araştırmalarının yapılması gerekliliği tüm yönleriyle açıklanmıştır. Tez kapsamında yapılan sosyal anketler sonucunda çıkan veriler ise, Bitlis'te yapılacak koruma çalışmalarında altlık olacak düzeydedir.

Günümüzde sosyal yapıda köklü değişimlerin olması Bitlis geleneksel evlerinin hem mimari hem de sosyal açıdan incelenmesini gerektirmiştir. Bu yönde yapılan incelemelerin değerlendirilmesi 7.bölüm'de detaylı olarak aktarılmıştır.

Genel olarak Bitlis geleneksel evlerinin mimari yapısının Şekillenmesinde; ırk, dil, din, ekonomi çok etkili olmaz iken yaşam biçimi en önemli etken olmuştur. Geleneksel konut dokusunun olduğu her yerde her zaman olduğu gibi, Bitlis'te de yaşam biçimi mimariyi etkilemiştir.

Bu durum, bu tezin hipotezi olan, “koruma sadece fiziki değil, aynı zamanda sosyal içerikli olmalıdır” düşüncesini kanıtlamaktadır. Geleneksel konut biriminin korunmasında mimari ve sosyal yapının birlikte korunması, mimari yapının sürekliliği için gereklidir.

8.1. Öneriler

8.1.1. Alanın korunması için geleceğe yönelik öneriler

Bitlis, farklı topoğrafik konumundaki geleneksel kent dokusu, geleneksel evlerin vistaları, anıtsal yapıların görkemiyle korunmaya değer bir yerleşim alanıdır. Bu kent dokusunun sürekliliğinin sağlanması gereklidir. Sosyal yapıdaki değişimlerin mimari yapıdaki olumsuz etkileri yani değişimler ortadan kaldırılmazsa bu geleneksel kent dokusu özgünlüğünü giderek kaybedecektir.

Bitlis'te son yıllardaki restorasyon projelerinin hazırlanması ve uygulamalarına başlanması tek yapı ölçeğinde de olsa koruma çalışmalarının başlaması için önemli bir girişimdir. Ancak bu çalışmalar kent dokusunun bütününe koruma açısından yeterli değildir. Tek yapı yerine tarihi çevre koruma yönündeki çalışmalar daha başarılı olacaktır. Bu açıdan, 1996 yılında yapılan Bitlis koruma amaçlı imar planının yenilenmesinin gündeme gelmesi ise olumludur.

2011 yılı içerisinde Bitlis Belediyesi tarafından SODES projesi kapsamında; taş işçiliği, ahşap ve metal teknolojisi konusunda eğitici kurslar açılmıştır. Tarihi yapıların onarımlarında çalışacak nitelikli elemanlara ihtiyaç her zaman vardır. Bu yöndeki eğitim ve meslek edindirme kurslarının olması olumludur. Bu tür kursların artırılması Bitlis halkının işsizliğine çözüm olacaktır. Çünkü Bitlis merkez için koruma ve onarım yönündeki alt çalışmalar, önümüzdeki yıllarda restorasyon çalışmalarının olduğu büyük bir şantiye alanına dönüşeceğini göstermektedir.

Bitlis Valiliği, Bitlis Eren Üniversitesi ve İl Kültür Müdürlüğü, tarihi dokunun korunması ve onarımları konusunda projeler üretmektedir. Bu projelerden hayata geçenlerden biri olan ve İl Kültür Müdürlüğü'ne tahsis edilen tescilli bir yapının TOKİ tarafından restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Bitlis deresinin üstünün açılarak rekreasyon alanlarına dönüştürülmesi ve buradaki ticari yapıların Rahva bölgesine taşınması, kale etrafının temizlenmesi konusundaki fikirler henüz proje aşamasındadır(Resim 8.1). Karayollarının da dere üzerindeki tarihi köprüleri restore etme çabası vardır.

Resim 8.1. Bitlis kentsel tasarım fikir projesi

Bu tez çalışmasının Bitlis koruma amaçlı imar planı'nın hazırlanması aşamasında mimari ve sosyal analiz kapsamında yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bitlis geleneksel kent dokusundaki sosyal yapı araştırması ve mimariyle ilişkisinin değerlendirildiği bu tez çalışmasının, yeni yapılacak koruma planlama çalışmasında önemli bir veri kaynağı olacağı düşünülmektedir.

8.1.2. Tarihi doku ile ilgili öneriler

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini birbirine bağlayan bir konuma sahip olan Bitlis kent merkezindeki, farklı yönlerde yükselen topoğrafyaya yerleşmiş tarihi doku, görülmeye değer bir öneme sahiptir. Ancak bölgeler arasındaki bağlayıcı rolü üstlenen ve kent merkezindeki tek ana yolun etrafındaki ticari amaçlı yeni yapılaşmalar tarihi dokunun algılanmasını zorlaştırmaktadır.

Yeni yapılaşmaların Tatvan tarafındaki Rahva bölgesine kaydırılmış olması, iç bölgelerdeki yüksek ve betonarme yapılaşmayı yavaşlatmış olması ise sevindiricidir. Tarihi kent dokusu içerisindeki ticari bölgenin de bu bölgeye kaydırılması gerekmektedir.

Tarihi kent merkezinin odak noktasındaki kale, etrafındaki yapılaşma nedeniyle algılanamamaktadır. Kaleye ulaşım/dolaşım imkânı sağlanmamıştır.

Bitlis deresi üzerine sonradan yapılan yapılar dereyi görsel olarak kapatmaktadır. Aynı zamanda bu yapılardan atılan çöpler, görsel kirliliğe sebep olmaktadır.

8.1.3. Sosyal yapıya yönelik öneriler

Tarihi çevre korumada, özgün olsun ya da olmasın sosyal yapı verileri büyük önem taşımaktadır. Bitlis geleneksel kent dokusundaki sosyal yapı tamamen değişmiştir. Bitlis için yapılacak koruma çalışmalarında sosyal yapının doğru şekilde incelenip değerlendirilmesi ve bunun sonucuna göre çalışma yapılması gerekmektedir. Mevcut sosyal yapının kimliği ve ihtiyaçları doğrultusunda; restorasyon kuramları çerçevesinde planlama ve uygulama çalışmaları yapılmalıdır.

Bitlis çeşitli nedenlerle göç alıp vermektedir. Bu nüfus hareketliliğini durdurmak için göçe neden olan etkenlerin ortadan kaldırılması gerekir. Göçe neden olan en büyük etken işsizliktir. Bitlis halkının orta yaş ve üzerindeki kesimi bulunduğu yeri terk etmek istememektedir. Genç kesimin işsizlik nedeniyle göçmesi ailenin tüm fertlerinin göçmesine neden olmaktadır. Yani ekonomik sorunlar ortadan kalkarsa, halk göç etmek yerine kendi memleketlerinde yaşamlarını sürdürmek istemektedir. Yaşam şartlarının uygun ve ucuz olduğu bir kentte; hem de kendi memleketlerinde yaşamayı tercih eden bir toplum olduğu Bitlis'te, kentin ekonomik sorunlarına getirilecek olumlu çözümlerle süregelen göç olgusunun önüne geçilebilir. Bu yönde alınacak ekonomik tedbirlere yapılacak öneriler şöyledir;

Üretim tesislerinin açılması;

Sivil toplum örgütlerinden ve gönüllülerden oluşan bir grubun hazırlayacağı fizibilite raporlarıyla (turizm, işsizlik, restorasyon çalışmaları,.. vb konularda) büyükşehirlerde yaşayan ve Bitlis'li olan işadamlarının buraya yatırım yapması konusunda çağrıda bulunmalıdırlar. Et ürünleri konusunda sıkıntının yaşandığı ülkemizde, hayvancılığın olduğu bir bölgede yer alan Bitlis'te et entegre tesisleri açılmalıdır.

1927 yılında Atatürk tarafından kurulan Bitlis Tekel Sigara Fabrikası, 2007 yılında özelleştirilmiş ve sonra kapatılmıştır. Kapatıldığı zamana kadar Bitlis'in tek fabrikası olan işletme, kentin ekonomisini ayakta tutan en önemli kurumdu. Fabrikanın kapatılması kenti, sosyal ve ekonomik ölçüde zarara uğratmıştır. Tütün üreticiliği Bitlis'te halen devam etmektedir. Bu tesisin açılması yönünde siyasi çalışmalar yapılmalıdır.

Doğal yer altı kaynaklarına sahip olan kentte mermer ocaklarının sayısının arttırılması gereklidir. Geleneksel yapım malzemesi olan Bitlis küfeki taşının çıkarıldığı ocakların yeniden açılması gerekmektedir. Yapılan restorasyonlarda Ahlat taşı kullanımı tercih edilmekte ancak renk uyumu olmadığı için görüntü uyumsuzluğu yaşanmaktadır.

Turizm ve bilinçlendirme:

Tarihi kent dokusunda yaşayan halkı, tarihsel çevre konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek korumanın başarıyla gerçekleşmesinde önemli koşullardan biridir. Alanda yapılan anket çalışmalarında da görülmüştür ki; mevcut sosyal yapı, kendi kültürlerine daha yakın bulduklarından geleneksel evlerde yaşamayı tercih etmektedir. Bu evlerin onarılmasını kendi konfor koşulları açısından tercih ederken yapılacak onarımların yapının özgünlüğünü bozmaması konusunda gerekli eğitimlerin, eğitici toplantıların yapılması gerekmektedir. Bu toplantılarda, özgün dokuyu bozmayan onarımların kente ve halka geri dönüşümünün nasıl olacağı konusunda yaşanan örnekler anlatılmalıdır.

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini bağlayan bir ulaşım aksında yer alan Bitlis, turizm atılımlarına açıktır. Konaklama için tercih edilebilecek bir potansiyele sahip olan Bitlis; otel sıkıntısı nedeniyle gelip geçilen bir güzergâh yeri olarak kullanılmaktadır. Geleneksel evlerde yapılacak pansiyon, butik otel gibi düzenlemelerle hem turizme hizmet verebilir hem de işsizlik sorununa bir çözüm olmalıdır. Bitlis'in sahip olduğu mimari ve kültürel güzelliklerin tanıtımı için yapılacak turistik düzenlemelerle çekim merkezi haline dönüştürülmelidir. Bitlis ve

ilçeleri sahip olduğu değerlerle; kış turizmi, inanç turizmi, doğa-kültür turizmine ev sahipliği yapabilir. Eğitim sürecinde turizm konusunda halk bilgilendirilmelidir.

Meslek edindirme seminerleri

Geleneksel yapım malzemesi olan taşın halen temin edilebildiği Bitlis'te, taş ustalarının yetiştirilmesi konusunda başlatılan çalışmalar artırılmalıdır. Alanda yapılan restorasyon uygulamalarında bu kursiyerlerin çalışması sağlanmalıdır.

Yöresel el sanatlarının yaşatılması ve dışa tanıtımı için valilik tarafından 2007 yılında Avrupa Birliği destekli kurslar aracılığıyla kadınlara eğitimler verilmiştir. Bu çalışmanın ilköğretim düzeyindeki öğrencilere de uygulanması el sanatları kültürünün devamlılığını sağlayacaktır. Bu eğitimlerden ortaya çıkan ürünlerin turizm amaçlı gelenlere satışının sağlanmasıyla, kursiyerlerin ekonomik gelir elde edilmesi sağlanır.

Üniversitenin açılması bir kentin sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmasını sağlamaktadır. 2007 yılında kurulan Bitlis Eren Üniversitesi'nde açılacak yeni bölümler ve başka şehirlerden gelecek öğrenci ve öğretim elemanlarıyla kente katkısı mutlaka olacaktır. Ayrıca tarihi bir kentte kurulan üniversitenin kentin bu yöndeki gelişimi konusunda bilinçli çalışmalar içerisinde olması da olumludur.

Okur-yazarlık oranının kadınlar arasında az olması ve kız çocuklarının okuma seviyesinin üniversiteye çıkarılması konusunda çalışmaların yapılması gereklidir. Valilik ve belediye tarafından mahalle bazında kadınlara verilecek okuma-yazma kursları düzenlenmelidir. Bu kurslarda başarılı olanların ödüllendirilmesi ilgi ve talebi kesinlikle arttıracaktır. İlköğretim düzeyinde okuyan kız çocukların başarılı olmaları durumunda bursların verilmesi, üniversiteyi kazanan kız çocukların eğitim masraflarının karşılanması ailelerin bu konuda daha istekli olmasını sağlayacaktır. Okuyan öğrencileri destekleme konusunda BETAV'ın (Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı) çalışmaları desteklenmelidir.

8.1.4. Mimari yapının ve dokunun korunması için öneriler

Kentsel koruma planının, çevre ölçeğine inen bir çalışma olması gerekliliği tartışılmazdır. Bitlis’te de yapılan ve yapılacak diğer bölgesel ve sokak ölçekli projelerin bu doğrultuda olması gereklidir.

Çevre ölçeğinde koruma önerileri

Bitlis’in sahip olduğu değerlerin uluslar arası boyutta korunma altına alınması için yerel yöneticiler tarafından gerekli fizibilite çalışmalarını yaptıktan sonra Kültür Bakanlığı’na başvuruda bulunarak, UNESCO dünya miras listesine alınması sağlanmalıdır. Bir alanın dünya miras listesine dahil edilebilmesi için Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenen olağanüstü evrensel değerini ölçen 6 kültürel ve 4 doğal kriterden en az birini karşılaması gerekmektedir. Bitlis kent merkezi belirlenen bu kriterlerden bazılarını sağlamaktadır. Bitlis kent merkezinin sahip olduğu değerlerden ötürü dünya miras listesine alınmasını sağlayacak ya da başvuruda bulunulacak kriterler aşağıda verilmiştir.

- “Dünyanın bir kültür bölgesinde veya bir dönemde mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı alanlarında önemli gelişmelere, insani değer alışverişlerine tanıklık etmesi,
- Yaşayan veya yok olan bir kültür geleneğinin veya uygarlığın benzersiz veya olağanüstü, ender rastlanan bir temsilcisi olması,
- Bir yapı tipinin seçkin bir örneği, ya da insanlık tarihinin önemli bir aşamasını veya aşamalarını gösteren bir mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın örneği olması,
- Geri dönülmez bir değişim karşısında hassaslaşmış olan bir kültürün veya kültürlerin temsilcisi olan, geleneksel insan yerleşimi veya arazi kullanımının seçkin bir örneği olması” (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr>).

Kentin nirengi noktası olan Bitlis Kalesine yaya olarak ulaşım imkânı farklı yönlerden sağlanmalıdır. Kale içerisindeki arkeolojik çalışmalar sonucunda çıkan

yapıların zarar görmeden dolaşımı ve yüksek konumu itibariyle kentin büyük çoğunluğunun görülebildiği seyir balkonları tasarlanmalıdır.

Bitlis geleneksel kent dokusu içerisinde kalan derelerin üstündeki niteliksiz yapılaşmanın temizlenerek, ıslah edilmesi ve rekreasyon alanlarının oluşturulması sağlanmalıdır. Bitlis deresi üzerindeki yapılar tarihi köprülerin algılanmasını zorlaştırmaktadır. Bu yapılar kaldırılmalı ve tarihi köprüler restore edilmelidir. Tarihi köprülerin sadece yaya kullanımına açılması, araç trafiği için yeni köprülerin yapılması gereklidir. Bu yönde projelerin üretilmesi olumludur.

Alanda yapılacak incelemeler sonucunda; yıkılarak yok olan veya harabe durumda olan yapılar tescilli evler, geleneksel nitelikte olan ve tescillenmeye değer yapılar Ek 8'deki haritaya işlenmiş ve ek 11'deki listede belirtilmiştir. Alandaki diğer niteliksiz betonarme yapıların mülkiyet durumları gereği yalnızca cephe düzenlemelerinde (kat yüksekliğinin sınırlandırılması gibi) yapılacak yeni düzenlemeler söz konusu olabilecektir.

Rahva bölgesindeki yeni yerleşimlerin, tarihi dokuda niteliksiz yapılaşmanın önlenmesi açısından çekici hale getirilmesi gereklidir. Yeni iş alanlarının ve kamu yapılarının bu bölgede yapılması sağlanırsa, insanların çalıştıkları yere yakın olma isteği doğrultusunda doğal bir çekim sağlanabilir.

Anıtsal yapıların yakın çevresindeki niteliksiz yapılar temizlenmeli, yeniden işlevlendirilerek kullanılmaları sağlanmalıdır. İhlasiye Medresesi'nin çevresiyle düzenlenmesi ve İl Kültür Müdürlüğü tarafından kullanımı iyi bir örnektir. Hatıbiye Medresesi restorasyonu tamamlanmış ancak işlevine yönelik kullanımı başlamamıştır.

Şerefiye külliyesi, bulunduğu konum itibariyle kentin merkezinde olan yapı topluluğudur. Han, hamam, cami, medrese yapılarının etrafındaki niteliksiz yapılar temizlenmeli, yapılardaki uygunsuz işlevler kaldırılmalı, çevre düzenlemesi

yapılarak hem dışarıdan gelenlere hem de yerel halka hizmet edecek bir tesis haline getirilmelidir.

Küfrevi Türbesi, Yusufiye Medresesi, Hazo Hanı, Mahallebaşı Hanı, Devrim ve Hersan mahallelerindeki kiliseler gibi anıtsal yapıların çevresiyle beraber onarımları yapılarak mahalle bazında kullanımları sağlanabilir. Kentin her mahallesinde yer alan bu yapılara yeni işlev olarak; kadınlar için yöresel el sanatlarının uygulandığı atölyeler, okuma yazma kursları, sağlık eğitimleri gibi eğitici bilgilerin verildiği aynı zamanda sohbet edebilecekleri toplanma yerleri olarak düzenlenmesi önerilir.

Hamam kültürü devam eden bir gelenek olduğundan merkezdeki hamamların sıhhileştirme işlemleri bu yönde yapılarak aynı işlevle kullanımı devam ettirilmelidir.

Kalenin altında konumlanan ve Bitlis Belediyesi tarafından zaman zaman değişik amaçlarla kullanılan tescilli yapının; merkezde yer alması, her yere ulaşılabilir bir noktada olması ve tarihi doku izleyen manzaraya sahip olması gibi özellikleri vardır (resim 7.2). Bu yapının belediye tarafından konaklama amaçlı kullanımı sağlanmalıdır.

Resim 8.2. Eski Belediye binası

Harita 3’de belirtilen yollarda tarihi evlerin sokak dokusunu görebilecek ve yaya olarak gezilecek bir güzergah önerisi yapılmıştır(Ek 14). Bu yönlendirme sayesinde belirlenen toplanma merkezlerinden kentin içine doğru çekim yolları oluşturulmuştur. Belirlenen bu güzergâhtaki yollarda sokak sağlıklılaştırması yapılarak, yol üstündeki geleneksel evlerde yöresel yemekleri yeme, konaklama, yöresel el sanatları ürünlerini satış imkânı veren mekânlar tasarlanması dışarıdan gelen ziyaretçilerin kenti mimari ve sosyal yönüyle tanımasını sağlanacaktır.

Bitlis Belediyesi bünyesinde oluşturulan Yerel gündem 21 çalışmalarının somut verilere dönüştürülmesi gerekir. Yerel gündem 21’in tarihi çevre koruma alt komisyonları oluşturularak bu yöndeki çalışmaların takipçisi olunmalıdır.

Bitlis’te yapılan ve yapılacak onarımları denetleyecek KUDEB henüz kurulmamıştır. Valilik veya belediye bünyesinde acilen KUDEB oluşturulmalıdır. Yapılan uygulama çalışmalarının denetimsiz olması tarihi dokuda geri dönüşümü olmayan hasarlara neden olabilmektedir.

Tek yapı ölçeğinde koruma önerileri

Tüm yapılar için genel müdahale kararlarının yanında, tek yapıya kadar inebilen kararlar alınmalıdır. Bu kararlar, konusunda uzman kişilerin yapacağı tespitler doğrultusunda hazırlanmalıdır.

İnsanların onarımları için danışıp bilgi alabileceği bir merkez oluşturulmalıdır. Bu merkezde gerekli eğitici seminerler düzenlenmeli ve onarımlarda çalışacak kalifiye eleman yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

Restorasyon çalışmaları, işsiz olan insanlar için maddi açıdan karşılayamayacakları bir çalışmadır. Bu insanların evlerinde yapacakları onarımların planlanmasında ve denetlenmesinde yardımcı olacak bir kuruluşun oluşturulması, bu kuruluşun maddi açıdan sorunlarını çözme konusunda da kaynak sağlama yolları üretmeleri iyi olacaktır. Kurumların verdiği hibe krediler hakkında bilgi verme, bazı iş

adamlarından, Valilik/Belediye gibi kurumlardan yardım isteme gibi çalışmalar yapan yasal bir kuruluş, koruma çalışmalarının artmasını sağlayacaktır.

Bitlis geleneksel evlerinde karşılaşılan en büyük sorunlardan biri, toprak damların bakımındır. Bazı evlerin çatıyla kapatıldığı gözlemlenmiştir. Geleneksel yapının çatı ile kapatılması görselliği bozan bir durum olduğu ve özgününde olmadığı için toprak dam uygulaması devam etmelidir. Her sene loğ yapılması gereken toprak dama, toprak malzemeyi destekleyecek ve hafifletecek yeni ürünlerin iklimsel veriler ışığında kullanılarak bakımının en aza indirgenmesi sağlanmalıdır. Üst örtü gibi, katlar arasındaki döşemenin de betonarmeye dönüştürülmesi çok rastlanan bir uygulamadır. Yapının özgün döşeme biçimi ve malzemesiyle uyumlu çözümler aranmalıdır.

Evlerin hepsinde tuvalet ve banyo yapı içinde yer almaktadır. Bu durum yapılacak onarımlarda konfor koşulları açısından olumludur. Ancak mutfak bazı evlerde ayrı bir mekân olarak bulunmamaktadır. Mutfağın ayrı bir mekân olarak bulunmadığı evlerde sofada oluşturulan bölümler mutfak olarak kullanılmaktadır. Yapılacak onarımlarda yapıya uygun yerin belirlenmesi gereklidir. Mutfak olarak kullanılabilecek en uygun yer de genelde sofa olabilir. Isınma sistemi sobalı olan Bitlis evlerinde merkezi bir sistemin oluşturulması gereken durumlarda; yapının alt katındaki depolarda veya bahçede oluşturulacak dağıtım ünitesiyle kalorifer sistemi çözümlenebilir. Yani Bitlis evleri, yapılacak onarımlarda konfor koşullarının düzeltilmesi açısından modüler olarak üst üste yerleştirildiği için sorun çıkarmayan bir plan düzenine sahiptir. Aynı zamanda geleneksel Bitlis evlerinde süregelen tuvalet ve banyo mekânının cepheden hissedilir formda yapılması geleneğinin yeni yapılaşmalarda da devam ettirilmesi gereklidir.

Yeni malzeme kullanımının gerektiği durumlarda özgün (taş, toprak dam, ahşap kirişleme, gibi durumlarda) özgün malzemeyle uyumlu ürünlerin ve yapı bileşenlerini kullanmak için analizlerin yapılabileceği merkez laboratuvar kurulmalı bu merkezde konusunda uzman elemanlar (restorasyon uzmanı mimar, inşaat mühendisi, malzeme uzmanı kimyager, konservatör) bulundurulmalıdır.

İşleve yönelik öneriler

Alandaki geleneksel evlerin konut olarak kullanımı devam etmektedir. Bu evlerin birkaçı, Bitlis'e gelecek ziyaretçilerin konaklama, yöreye özgü yemekleri yiyebilecekleri yöresel değerleri yansıtan mekânlar olarak düzenlenebilir. Bu çalışma ile evler korunarak ziyaretçilere tanıtılabilecek, hem de konut sahipleri ekonomik olarak desteklenmiş olacaktır. Böylece Bitlis halkı için iş imkanları çoğalacaktır.

Yapılacak her türlü onarımlarda ve yeni düzenlemelerde, evlerin konfor şartlarının çağdaş yaşam ihtiyaçlarına uygun hale getirilme çabasında yapıya uygun çözümler aranmasına dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Adak, N., “Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile”, *Kurumlara Sosyolojik Bir Bakış-Birey Yayınevi*, İstanbul, 58 (2005).
- Ahunbay,Z., “Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon”, *Yem Yayınları*, İstanbul, 8-18 (1996).
- Akçura, N., “Çevre Ölçeğinde Koruma Konusunda Öneriler” , *ODTÜ Yayınları*, Ankara (1975).
- Akın, G., “Doğu Ve Güneydoğu Anadolu’daki Tarihsel Ev Tiplerinde Anlam”, Doktora Tezi, *İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul, (1984).
- Arınç, K., “Bitlis Çayı Havzasının Coğrafi Etüdü” Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum, (1991).
- Arınç, K., “Bitlis’te Nüfus Hareketleri”, *Türk Araştırmaları Dergisi-12*, Ankara, (1997).
- Arel, A., “Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar”, *Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları*, 11: 77 (1982).
- Arel, A., “Türk Evi Dedikleri”, *Cogito Bir Anatomi Dersi: Ev, Y.K.Y*, 18: 193 (1999).
- Asatekin, N.G., “Kullanıcının Kullanmadaki Rolü: Anadolu’daki Geleneksel konut Mimarisinin Değerlendirilmesi için Bir Öneri”, Doktora Tezi, *O.D.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara ,(1994).
- Asatekin, N.G., “Koruma-Geliştirme Planlaması İçin Ülke Ve Bölge Ölçeğinden, Kent, Mahalle, Sokak Ölçeğine Kadar Bir Sistem Geliştirilmelidir”, *Mimarlık Dergisi*, 17 (1979).
- Asatekin, N.G., “Understanding Traditional Residential Architecture İn Anatolia”, *The Journal of Architecture*, (10) 4: 389-414 (2005).
- Atalay, B., vd., “Türk Aile Yapısı”, *DPT Yayınları*, Ankara ,(1992).
- Aile Yazıları-1, *Başbakanlık Aile Araştırma Kurm. Yay*, 206,(1990).
- Bahar, H.H., “Sosyo-Ekonomik Ve Sosyo-Kültürel Yapının Bitlis İl Merkezinde Ortaöğretim Seviyesindeki Okullaşmaya Ve Okul Türü Seçimine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum ,(1995).
- Baş, G., “Bitlis’teki Mimari Yapılarda Süsleme”, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Van ,(2000).

Bayhan, V., “Türkiye’de iç Göçler ve Anomik Kentleşme”, *II.Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 178-179, Ankara ,(1996).

Beder Şen, R., Yurtkuran, S. ,“Bitlis’te Yaşayan Ailelerin Sosyo-Demografik, Sosyo-Ekonomik, Sosyo-Kültürel Özellikleri İle Toplumsal Hayatta Törenin Gücü”, *Aile Ve Toplum Dergisi*, 73: 80 (2004).

Bektaş, C., Koruma ve Onarım, Literatür Yayıncılık, İstanbul, (2001).

Beşikçi, İ., “Doğu Anadolu’da Göçer Kürt Aşiretleri”, *Yurt Kitap* İstanbul, 65 (1992).

Binan, C., “Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğünden Günümüze Düşünsel Gelişiminin Uluslar Arası Evrim Süreci”, İstanbul, 7 (1999).

Budak, S., “Psikoloji Sözlüğü”, *Bilim ve Sanat Yayıncılık*, 25-319(2000).

Brolin, D., “Vocational preparation for retarded citizens”, Columbus, OH: Merrill, (1976).

Cuinet, V., “La Turquie D’Asie-L’anatolie orientale Trebizonde, Erzeroum, Bitlis, Van, Diarbekir”, *Les Edition Isis*, İstanbul ,(2001).

Çalgüner, Ç., “Nüfus Hareketleri”, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları*, 51 (1959).

Dalkılıç, N., “Midyat İlçesindeki Kültürel zenginliğin Oluşturduğu Mekansal Dizgenin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması”, Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, (2004).

DAP, Doğu Anadolu Projesi, *Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı*, Ankara ,(2000).

Devlet İstatistik Enstitüsü Genel “Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri”, *DİE*, Bitlis (2000).

Demirtaş, M., “Doğu Anadolu Nüfus Hareketleri- 93 Harbi Sonrası”, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Van ,(1996).

Durkheim, E.. *Sosyolojik Metodun Kuralları* (Çev: Enver Aytekin), *Sosyal Yayınları*, İstanbul ,(1994).

Durugöl,E., “Toplum ve Göç”, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin, *DİE Yayın*, Ankara ,(1996).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, cilt III-IV, *Üçdal Neşriyat*, 481-490 (1986).

Eldem,S.H., “Türk Evi Plan Tipleri”, *Pulhan Yayıncılık*, İstanbul,(1955).

Eldem, S. H., ‘Türk Evi Plan Tipleri’, *İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını*, İstanbul, (1968).

Erder, C., “Tarihi Çevre Bilinci”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını*, Ankara ,(1988).

Faroqhi, S., “Osmanlıda Kent ve kentliler”, *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, 338 İstanbul, (2000).

Gabriel, A., “Voyages Archeologiques Dans La Turquie Orientale, *Institut Français D’archeologie De Stembou”l*, 236-240 (1940).

Günay, R., Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, *Yem Yayınları*, İstanbul, (1998).

Gür, Ş.Ö., “Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü” *Yem Yayınları*, İstanbul, (2000).

Gür, Ş.Ö., “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Bir Kalıtım Çalışması: Kullanıcının Konut Konusundaki Tercihleri”, *Doğu Karadeniz Bölgesi Nitelikli Konut Araştırması, Cilt-V*, 181-279(1993).

Gündüz, M., Yetim, N., “Terör ve Göç,” *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 109-116 (1997).

Güvenç, B., “İnsan Ve Kültür” *Remzi Kitabevi*, İstanbul, (1974).

Halifeoğlu, F.M., “Geleneksel Konut-Aile İlişkisinin Sürdüğü Yerleşmeler İçin Bir Koruma Model Önerisi:Mardin-Savur Örneği”, Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara ,(2005).

İnternet: <http://www.kriminoloji.com>, Balcıoğlu, İ., “Stres, Kentleşme ve Suç”, <http://www.kriminoloji.com>, (2005).

İnternet: www.bitlis.gov.tr/

İnternet: The Burra Charter,(1999) http://www.icomos.org/burra_charter.html

İnternet: www.sabem.gov.tr/kaynaklar/3613.pdf, (22.02.2007)

İnternet: <http://www.mutki.gov.tr/?tekd=4&syf=Tarihi>

İnternet: <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=anomie-23.02.2007>

İnternet:http://koleksiyon.gittigidiyor.com/bitlis_Kartpostal_W0QQkatZZfoQQklmZ_Zbitlis

İnternet: <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BClt%C3%BCr>

İnternet:<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/belge/1-86086/dunya-miras-listesine-alinma-kriterleri.html>

Kabasakal, Ö., “Aile Eğilimleri”, Türkiye Aile Yıllığı, *Aile Arş.Kur. Yay*,(1991)

Kağıtçıbaşı, Ç., “İnsan-Aile-Kültür”, *Remzi Kitabevi*, İstanbul, (1990).

Kaptı, M., “ İstanbul Fenerde Sosyal Yapı Ve Fiziksel Yapı Değişimi, Bölgenin Yeniden Canlandırılması”, Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Sürecinde Yaşanan Açmazlar, *TAC Vakfı yayınları*, İstanbul ,(2001).

Karakuş, Ü.C., “Geleneksel Ahlat Evleri”, Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Van, (2008).

Kazmaoğlu, M., Tanyeli, U., “Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar.” *Yapı Dergisi*, 33 (1979).

Keleş, R., “Kentleşme Politikası”, *İmge Kitabevi*, 359 (1990).

Khalaf , S., “Doğu Anadolu Bölgesi Nüfus Özellikleri”, Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul , (2006).

Kıray, M., “Metropolitan city and the family. In: Erder T (ed.) Family in Turkish Society”, 79-89, *Turkish Social Science Association*, Ankara, (1985).

Kuban, D., “Türk Hayatlı Evi” *Eren Yayıncılık*, 10 (1995).

Kuban, D., “Batıya Göçün Sanatsal Evreleri, Anadolu’dan Önce Türklerin Sanat Ortaklıkları”, İstanbul, (1993).

Küçükerman, Ö., “Anadolu mirasında Türk evi”,(1995).

Lynch, H.F.B., “Armenia Travels and Studies-volume II”, 146-159 (1901).

Marshall, G., “Sosyoloji Sözlüğü”, *Bilim ve Sanat Yayınevi*, 7: 265 (1999).

Merton, R., “Social Theory and Social Structure”, *Coller-Macmillan Pres*, 275-281 (1957).

Milli Eğitim Bakanlığı,“Bitlis”, Türk Ansiklopedisi, C.7/1388, *MEB*, Ankara (1968).

Nalçakan, M., “Tarihi Ve Kültürel Sürekliliğin Fiziksel Çevrede Değişime Yansıması Ve Eskişehir Örneği”, Doktora Tezi, *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, (1993).

Öner, S., Kaçmazoğlu, B., “Toplum ve Göç”, Göç Olgusu ve Doğu Anadolu II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, *T.C. Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Der*, Mersin ,(1997).

Ören, S.I., “Geleneksel Urfa Evleri; eski şehir merkezinin araştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, **O.D.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü**, Ankara ,(1996)

Özcan, N.,“Boşanma, ölüm ya da terk nedeniyle ebeveynlerin birinin ya da her ikisinin yokluğu”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 1-2,149-158 (1994).

Özdemir, H., Çiçek, K., Turan, Ö. , Çalık, R., Halaçoğlu, Y. “Ermeniler: Sürgün ve Göç”, **Türk Tarih Kurumu Yayınları**, 7-8 (2005).

Özkalp, E., “Sosyolojiye Giriş”, **Anadolu Üniversitesi yayın**, -140 (2001).

Parsons, T.,- Bales, R., “ *Family*”, **The Free Press**, 35, (1956).

Rapoport, A., “Kültür,Mimarlık,Tasarım”, **Yem Yayınları**, İstanbul ,(2004).

Rapoport, A., “Human Aspect Of Urban Form: Towards A Man-Environment Approach To Urban Form And Desing”, New York ,(1977).

Rapoport, A., “Pour une anthropologie de la maison”, Çevirmen: Meiterheim ve Schlumberger, 1,3, 64, 68, 83(1972).

Rapoport, A., “House Form And Culture”, **Prentice Hall Inc**, London ,(1969).

Saroyan, W., “Amerika’dan Bitlis’e William Saroyan”, **Aras Yayıncılık**, (2008).

Sayan, Y., Öztürk, Ş., “Bitlis Evleri”, **Kültür Bakanlığı Yayınları**, Ankara ,(2001).

Serdar, M.Törehan, “Rüyalar Şehri Bitlis”, **Bitlis Valiliği Yy**, 4,39,50,52,53,55 (2000).

Sönmez, R., Bitlis İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı-Turizm Master Planı,-11, **Bitlis Valiliği**, Bitlis ,(1991).

Sönmez, R., Bitlis Koruma Amaçlı Planlama Alt Çalışmaları Raporu, Ankara ,(1996).

Sözen M., Eruzun C., “Anadoluda ev ve insan”, İstanbul ,(1992).

Sezal, İ., “Şehirleşme”, 35-36 (1993).

Şerefname, Mehmet Bozaslan Tercümesi, **Hasat Yayınları**, İstanbul, (1990).

Tapan, M., “Örgün ve Yaygın Eğitim”, **Mimarlık Dergisi**,62 (1989).

Tekeli, İ., “Sosyal Sistemler, Sosyal Değişme Ve Yerleşme Yapısı”, Doktora Tezi, **İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, (1969).

Thornton, A., Fricke, T., “Social Change and the Family: Comparative Perspectives From The West, China and South Asia”, *Sociological Forum* , 2: 746-749 (1987).

Timur, S., “Türkiye Aile Yapısı Araştırması”, (1968)

Tuncel, M., “Bitlis”, DİA- VI, 228, İstanbul ,(1992).

Türkdoğan, O., “Doğu ve Güneydoğu’da Kabile-Aşiret Yapısı”, (2005).

Uluçam, A., “Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı-II-Bitlis”, *Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara ,(2002).

EKLER

EK-1 Anket Soruları

Anket No:.....

Envanter

No:.....

Adres;

Kapı

No:.....

sokak:.....Mahalle:.....

A- DEMOGRAFİK YAPI

1. Bu hanede kaç kişi yaşıyor?.....

2. Çocuk sayısı:..... kaç kız?..... kaç erkek?.....

3. Aile yapısı:

Hane halkı	Yaş	Doğum yeri	Eğitim durumu	Meslek	Aylık gelir	Hangi dili biliyor? (ne kadar biliyor)		
						Kürtçe	Türkçe	Diğer
Anne								
Baba								
Çocuk								
Çocuk								
Çocuk								
Çocuk								

4. Evde hangi dil konuşuluyor?.....

5. Sizin anne-babanızın doğum yeri neresi?.....

6. Çocukların hepsi okula gidiyor mu?.....

Kız çocukları okula gidiyor mu?.....

7. Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı?

SSK	BAĞKUR	YEŞİL KART	EMEKLİ SANDIĞI	YOK

B- GELDİĞİ YER- GÖÇ EDİLEN YERLE İLİŞKİLER

8. Nerelisiniz? Bitlis.....

Başka yer.....

9. Bitlis'in neresindensiniz? Merkez:.....

EK-1 (Devam)Anket Soruları

İlçe : .....

Köy : .....

Başka şehirden ve Bitlis Merkez dışından gelenlere sorulacak:

10. Buraya nerden geldiniz?(İl-ilçe- köy).....

11. Ne zaman geldiniz?.....

12. Niye geldiniz?.....

Eğitim amaçlı.....

İş aramak için.....

Tayin.....

Diğer.....

13. Aileden ilk kim geldi?.....

14. Bitlis'e gelirken akrabalarınızdan yardım aldınız mı?.....

15. İlk önce Bitlis'in hangi semtine geldiniz?.....

16. Bitlis'e gelmeden önce ne iş yapardınız?.....

17. Memleketinizle ilişkiniz devam ediyor mu?

Evet.....

Hayır ise nedeni.....

18. Memleketteki yakınlarınızdan para yardımı yada erzak vb yardımı alıyor musunuz?.....

19. Ailenizden başka şehre göçenler var mı?(yakınlık derecesi).....

Ne zaman göçtüler?.....

Nereye göçtüler?.....

Neden göçtüler?.....

20. Başka şehirlere gitmeyi ister misiniz? .....

Ne zaman?.....

Niye?.....

21. Gideceğiniz yerde ne iş yaparsınız?.....

22. Gitmeyi düşündüğünüz yerde iş ve ev bulma konusunda size yardım edebilecek kimse var mı?.....

C- GELİR SORULARI

23. Sizce geçinmek için ne kadar kazanmak lazım?.....

EK-1 (Devam)Anket Soruları

24. Nerede, Nasıl bir işte çalışmak istersiniz?.....

25. Başlıca gelir kaynağınız?

Aylık gelir .....

Hayvancılık .....

Ziraat, Tarım .....

Kira ..... (Arsa, toprak,ev, dükkan; nerde?)

Ticaret(türü ne?).....

Yardım .....(kimden ya da nerden alıyor?)

Diğer .....

26. Ticaret ise; yaptığınız ticaretin türü

(....) El sanatları Bastonculuk.....

Ayakkabıcılık(Harik).....

Çanak, çömlekçilik.....

Taş işçiliği.....

Dokumacılık.....

Oya, nakış.....

Diğer (?).....

(....) Dericilik

(....) Hayvancılık

(....) Toptan ticaret (gıda, temizlik, vs)

(....) Küçük Esnaf(bakkaliye, berber, terzi, vs)

(....) Diğer

27. Aşağıdakilerden hangisine sahipsiniz?

Taşıt; (...) araba (...) motosiklet (...) bisiklet (...)at arabası

(...) traktör (...) cep telf. (...) televizyon (...) telefon (...)çamaşır mak.

(...) oturma od. Takımı (...)yatak od. Tk. (...) Vcd, Dvd

28. Hanede kurutma, salça, kavurma,reçel, ..vb gibi yiyecekler üretiliyor mu?

Evet..... ise Neler?.....

Hayır.....

29. Yaptığınız yiyeceklerden sattığınız oluyor mu?.....

EK-1 (Devam)Anket Soruları

30. El sanatları ile uğraşan var mı?

Evet ..... ise Kaç kişi?.....

Hayır.....

31. Siz ihtiyacı olan birilerine; maddi ya da manevi olarak yardım ediyor musunuz?.....

32. Yardım ediyorsanız ettiğin kişi akrabanız mı?.....

33. Zor durumda kaldığınızda kimlerden yardım istiyorsunuz?

Akraba.....

Komşu.....

Hemşeri.....

Belediye.....

Diğer.....

D- MÜLKİYET; KONUT DA MEKAN KULLANIMI

34. Konutun yapım tarihi.....veya yaklaşık kaç yıllık.....

35. Mülkiyet durumu

Ev sahibi (...) satın alma ..... Kiracı (...) Kira .....

Miras ..... Bedelsiz .....

Aileye ait .....

Diğer .....

36. Ev sahibi ise .... Sahiplik yılı.....

Başka eviniz var mı?.....varsa nerde?.....

37. Kiracı ise.....

Kaç yıldır bu evde oturuyorsunuz?.....

Daha önce hangi mahallede oturdunuz?.....

Ne kadar kira ödüyorsunuz?.....

Ev sahibinizle akrabalık ilişkiniz var mı?.....

38. Evin (sizden) önceki sahibi kim? Ermeni-----Türk-----Kürt---....vs

39. Evden çıkmanız gerekse hangi mahalleyi tercih edersiniz?.....

Neden?.....

40. Nasıl bir eve geçmek istersiniz? avlu- bahçesi olmalı mı?.....

41. Evde mutfak(...) var. Varsa evin neresinde-hangi katta?.....

EK-1 (Devam)Anket Soruları

banyo(...) var. Varsa evin neresinde-hangi katta?.....

tuvalet(...) var. Varsa evin neresinde-hangi katta?.....

42. Banyo yoksa nerede yıkaniyorsunuz?.....

43. Isınma için ne kullanıyorsunuz?.....

44. Bu mahallede ev almayı ister misiniz?neden?.....

45. Avlu var mı? .....

46. Avlu yoksa olmasını ister miydiniz?.....Ne için olmasını isterdiniz?.....

47. Oda da yemek yer misiniz?.....

48. Oda da varsa çol- çal- da banyo yapar mısınız?.....

49. Misafir odanız var mı?.....

50. Çamaşırı evin neresinde yıkarsınız?.....

51. Yiyeceklerinizi evin neresinde bulundurursunuz/saklarsınız?.....

52. Evde yiyecek üretimini evin neresinde yaparsınız? Avlu.....

Dam.....

Mutfak.....

Sofa, aralık.....

Diğer (?).....

E- KENTLE İLİŞKİLER ; KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

53. Bu mahallede oturmayı neden tercih ettiniz?

(...)ucuz kira

(...)yakınlık

(...)miras

(...)akraba, dostlara yakınlık

54. Sizce bu çevrenin en iyi yanı nedir?.....

55. Bu mahallenin sorunları nelerdir?

(...)yol (...)su

(...)çöp toplama

(...)park,oyun yeri

(...)diğer

(...)Hastane

(...) Okul

(...)Sinema

(...)Alışveriş merkezi

56. Belediye hizmetlerinden memnun musunuz? Sizce sokağınızda ne tür uygulamalar yapılmalı?.....

57. Bitlis'te Üniversite açılırsa çocuklarınızın gitmesini ister misiniz?.....

58. Çevre şehirlere sık sık gider misiniz? Ne amaçla?

(...)alışveriş

(...)sağlık

EK-1 (Devam)Anket Soruları

(...)eğitim

(...)eğlence; sinema, gezinti,.....?

(...)diğer.....

59. Tarihi yapıların onarılıp turizme açılmasını ister misiniz?.....

60. Kentsel korumanın anlamını biliyor musunuz? Evet(...) Hayır(...)

61. Sizce bu eski evler onarılmalı mı?.....

Neden.....

62. Maddi imkanınız olsa bu eski evleri onarır mısınız?.....

63. Komşularınız ; Akraba mı?.....

Yabancı mı?.....

64. Akrabalarınızla yakın yerde oturmak ister misiniz?.....

65. Komşularınızla hangi sebeplerle toplanırsınız? Oturmak için.....

Yemek yapmak için .....

Yas/düğün nedeniyle.....

Temizlik için.....

Ortak yaptığınız başka işler var mı?.....

66. Akrabalarınız nerde oturuyor? Eski ev.....

Yeni ev.....

F-SOSYAL ve KÜLTÜREL YAŞAM

67. Sizin geleneklerinize göre aşağıdaki kültürel olayların yapıldığı yerler ve Şekilleri;

• Doğum ;. Evde..... Hastanede.....

geleneklerimize göre doğumda

.....yapılır

• Cenaze; tören şekli.....

geleneklerimize göre

cenazede.....yapılır

• Düğün ;

evde..... salonda..... sokakta..... diğer.....

geleneklerimize göre düğünde .....yapılır

68. Yukarıdaki olaylarda kadın erkek ayrımı var mı?.....

69. Var ise nedeni;

EK-1 (Devam)Anket Soruları

yer olmadığı için.....

adet,gelenek olduğu için.....

Diğer;.....

70. Dini bayram adetleri nelerdir? Toplu bayram namazı kılma, akrabalarla/aşiretle toplu bayramlaşma merasimi, yemek yapmak, mezarlık ziyareti gibi)

.....

.....

(hanifi /şafi/alevi mi ? dolaylı olarak öğren; Şafilere ait simgesellik var mı?gözlemle)

.....

71. Boş vakitlerinizde ne yaparsınız?(evin hanımına sorulacak)

Televizyon seyredirim.....

Arkadaş toplantılarına katılırım.....

Akrabalarımı ziyaret ederim.....

Şehri gezerim.....

El işi yaparım.....

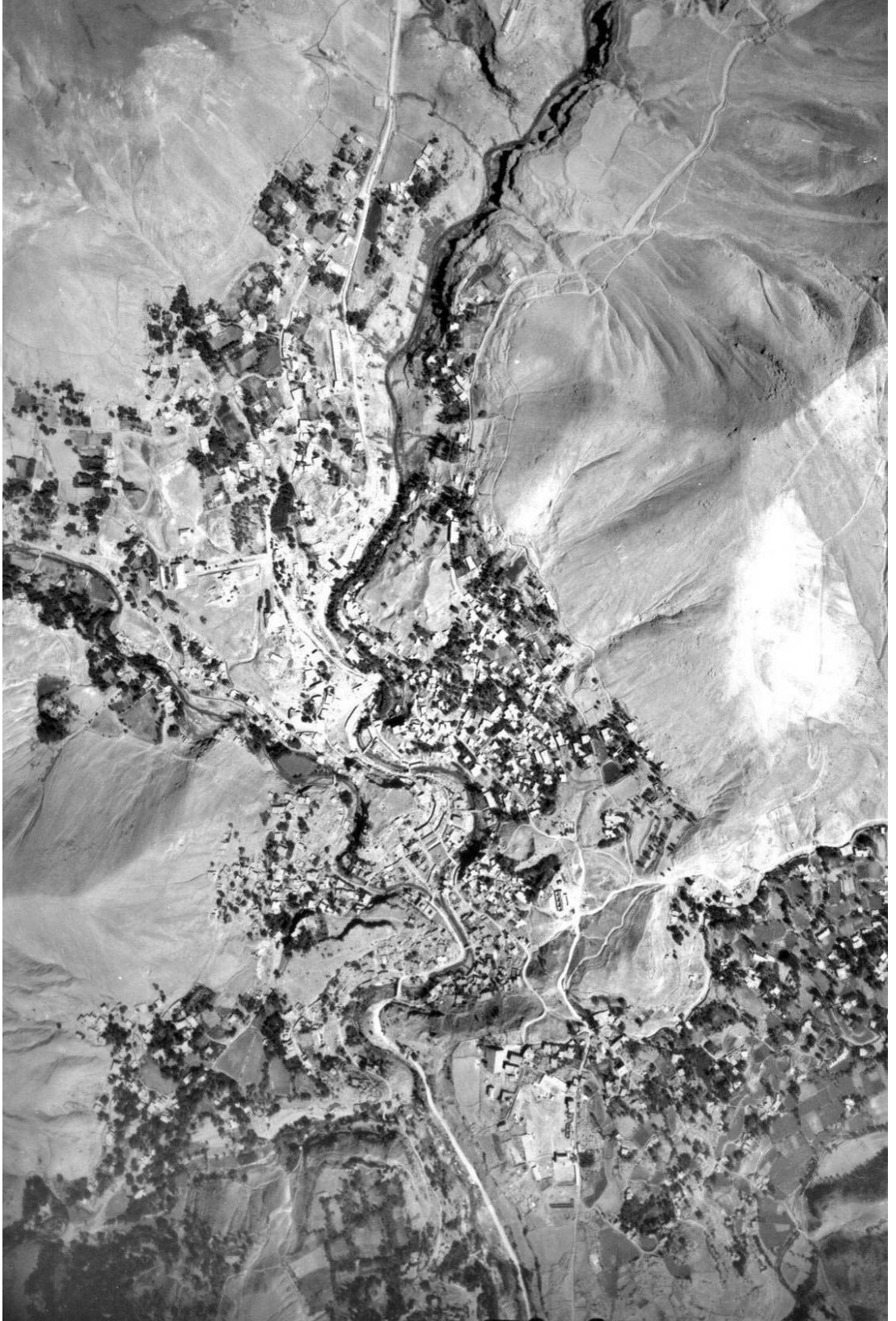
72. Çocuklar okul dışında nasıl vakit geçirir?.....

73. Sokağınızda neler yaparsınız? Toplanma, sohbet, vs. gibi.....

74. Erkekler toplanmak için nerelere giderler?.....

Gelecekte kaygılarınız nedir?.....

EK-2 Hava Fotoğrafları

Yıl 1953 Ölçek: 1/10.000

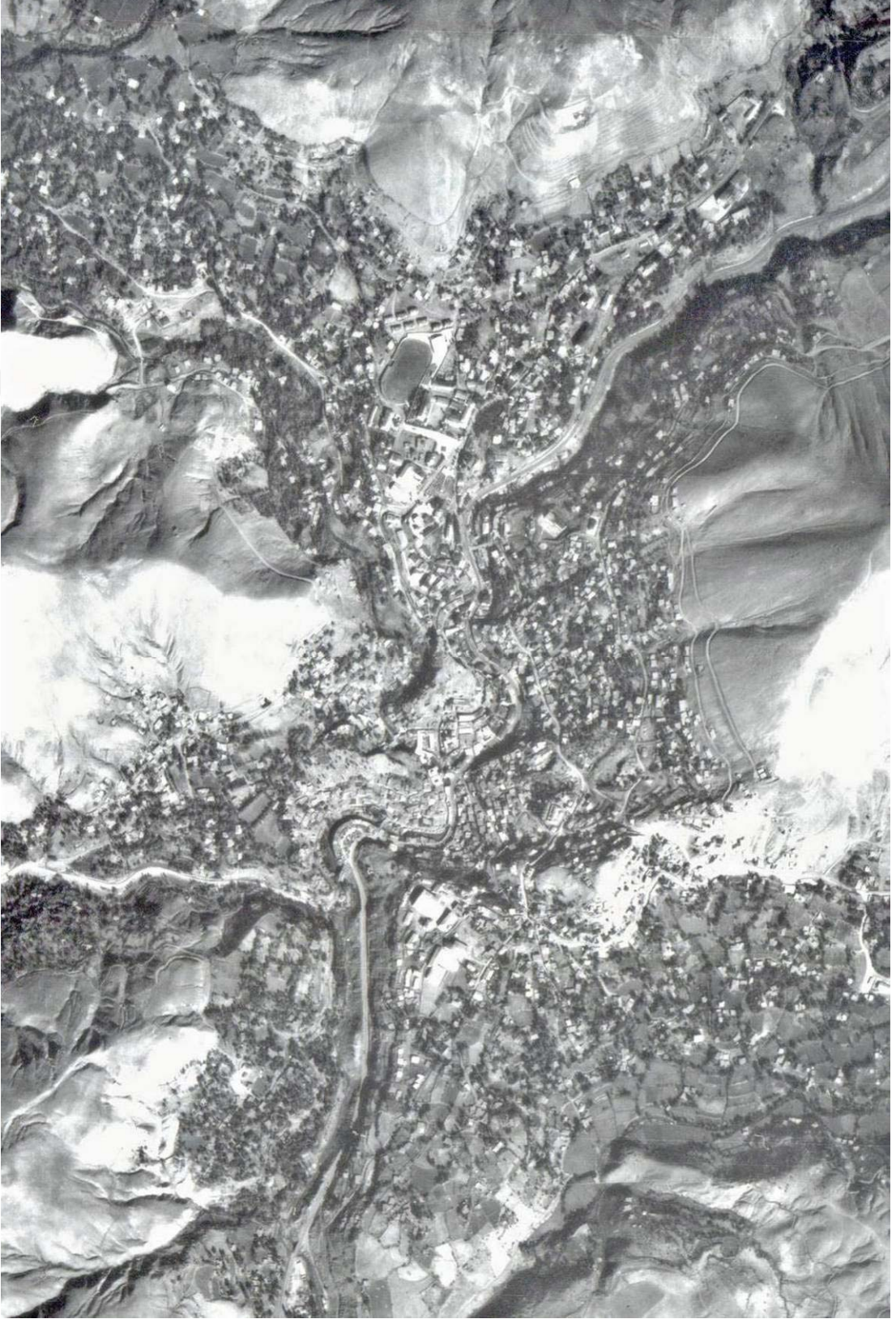
EK-2 (Devam) Hava Fotoğrafları

Yıl 1984 Ölçek: 1/35.000

EK-2 (Devam) Hava Fotoğrafları

Yıl 2001 Ölçek:1/35.000

EK-3 Bitlis iline ait eski fotoğraf albümü

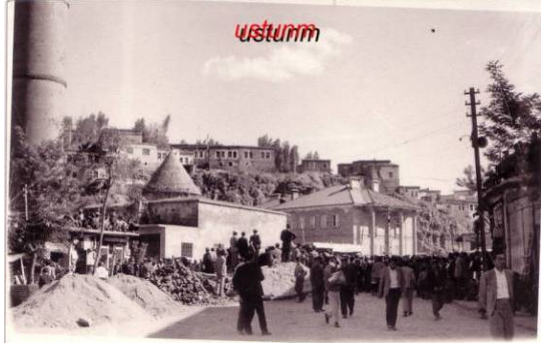

EK-3 (Devam) Bitlis iline ait eski fotoğraf albümü

Genel görünüm_1930

Bitlis İlkokul Ve Gazibey Caddesi

EK-4 Bitlis il merkezindeki anıtsal yapılar

HAN

1. El-Aman Hanı (Tatvan Yolu)
2. Başhan (Tatvan Yolu Suvar/Başhan Köyü)
3. Papşin Hanı (Tatvan Yolu Yumurtatepe/Papşin Köyü)
4. Mahallebaşı Hanı
5. Eski Arasta Hanı
6. Hazo Hanı
7. Şerefhan Arastası

HAMAM

1. Hüsrevpaşa Hamamı
2. Han Hamamı

MEDRESE

1. İhlasiye Medresesi
2. Yusufiye Medresesi
3. Hatıbiye Medresesi
4. Şerefiye Medresesi

KÖPRÜ

1. Zeydan Mh.(En.No:65)
2. Sapkor Köprüsü (En.No:75)
3. Menteşoğlu Köprüsü (En.No:140)
4. Paşa Köprüsü (En.No:142)
5. Kalealtı Köprüsü (En.No:150)
6. Alemdar Köprüsü (En.No:208)
7. Hatuniye Köprüsü (En.No: 259)
8. Sindiya Köprüsü (En.No:269)
9. Mermutlu-Kömüs Köprüsü (En.No:284)
10. Kanlı Köprü (En.No:287)

CAMİİ

1. Ulu Cami
2. Şerefiye Cami
3. Gökmeydan Cami-
4. Dört Sandık Cami-
5. Şeyh Hasan Cami

EK-4 (Devam)Bitlis il merkezindeki anıtsal yapılar

6. Şemsiye Cami
7. Taş Cami
8. Gazibey Cami
9. Aynel Barut Cami
10. Kızılmescid Cami
11. Kalealtı Cami
12. Kureyşi Cami
13. Kalo Cami
14. Alemdar Cami
15. Sultaniye Cami

TÜRBİ

1. Veli Şemsettin Han Türbesi
2. Şerefhan Türbesi
3. Üç Bacılar Türbesi
4. Ziyaeddin Han Türbesi
5. Hacı Yusuf Türbesi
6. Çıplak Baba Türbesi
7. Küfrevi Türbesi
8. Şemsi Bitlis Türbesi
9. Türbe, İnönü Mh (En.No:134)
10. Seydi İbrahim Türbesi
11. Şeyh Tahir-İ Gürgi Türbesi
12. Karababa Türbesi
13. Memi Dede Türbesi
14. Hoca Hasan Türbesi
15. Sait Şerefhan Türbesi
16. Nur Baba Türbesi

KİLİSE

1. 240-Hersan Mh
2. 265- Askesi Cezaevi
3. 286- Değirmenaltı-Aşağı Kilise

EK-4 (Devam)Bitlis il merkezindeki anıtsal yapılar**ÇEŞMELER**

1. 80- İnönü Mh
2. 83 Gazibey Mh
3. 93- Gazibey Mh
4. Mermer Çeşme-Gazibey Mh
5. Sinan Bulak Çeşmesi
6. 115- İnönü Mh
7. 117- İnönü Mh
8. 137 İnönü Mh
9. 161- Zeydan Mh
10. 173- Abdal Bulağı
11. 187- Müştakbaba Mh
12. 192- Müştakbaba Mh
13. Çıktabur Çeş-232
14. 233- Devrim Mh
15. Han Çeşmesi-239
16. 257-Aveh-Bağlar Sk
17. 258-Hersan Kayalı Sk
18. 268- Zeydan Mh
19. 276-Müştakbaba Mh

MEZARLIK

1. Müştakbaba Mh Şerefiye Sk (En.No:277)
2. Zeydan Mh. (En.No:279)
3. Müştakbaba Mh. (En.No:280)

EK-4 (Devam)Bitlis il merkezindeki anıtsal yapılar

4. Zeydan Mh.(En.No:281)

5. İnönü Mh.(En.No:282)

SOKAK

1. Cadde-Duvar-Taş Mah (En.No: 270)

EK-5 Yöresel terminoloji

Duş kabini, gusulhane: **Çol / Çal**

Avlu duvarı: **Möhre**

Tavandaki ahşap kiriş: **Kirşan / Kiran**

Pencere: **Paca**

Eşik: **Şipane**

Yağmur suyu gideri(Çörten): **Çoratan / Şoratan**

Kemer-Tonoz: **Akıt**

Çeşme: **Bulak**

Merdiven: **Terence**

Seki: **Seyrengah**

Odanın girişinde yer alan dolap ve çolun yer aldığı ahşap bölüm: **Musandıra**

Kapaksız niş: **Kulek, Çırak**

Ahır: **Tewle, Tavla**

Kirişlemenin üstündeki ince çıta: **Perdi**

Dam katmanındaki toprak karışım: **Püşürük**

Taş çeşidi, kaya: **Pangor**

Banyo : **Hamamok**

Evin en çok güneş alan odasının olduğu bölüm : **Beroj**

Süpürge: **Cıwok, sımlık**

Aralık, sofa: **Revak**

Ocak: **Pıxerik**

Yöresel harç: **Seg**

Avlu duvarı üstündeki üçgen formdaki harpuşa: **Cemail**

EK-6 Yöresel El Sanatları

1.HARİK: Bitlis iline özgü yöresel ayakkabı çeşididir. Yörenin geçmiş yıllar içinde uzun bir süre olarak kullandığı bir ayakkabıdır. Tamamıyla örme tekniği kullanılarak yapılır. Hammaddeleri keçi kılı ve kendirdir. Ayakkabı kalıplarına uygun olarak keçi kılı veya kendir artığıyla hazırlanan kalıplar, ipe dönüştürülen kendirle önce iç, daha sonra yan dikiş olarak dikilir. Bu işlemlerden sonra keçi kılı ipiyle patik şeklinde hazırlanan üst örgüler tabana dikilir. Daha sonraki işlemlerde ise bağcıklar hazırlanıp dikilir. Bir çift harik 4 günlük bir emekle üretilir. Sağlık yönünden ayaktaki romatizma vb rahatsızlıkları önler.

2. GEJ: el dokuması olan (yörede bu dokumadan giyilen erkek kıyafetine şal-şapık denir) ve tiftik keçisinin kılından dokunan yöresel bir kumaştır. Tiftik özel olarak taraktan geçirilip el makaralarında eğrilerek ince iplik haline getirilmektedir. Yer tezgâhlarında 30 cm. eninde ve 230-250 cm. boyunda iki parça halinde dokunmaktadır. Bu iki parçadan bir erkek elbisesi çıkmaktadır.

Gej'den dikilen elbiselerin sıcak havalarda terletmemesi, sağlıklı olması, ütüsünün bozulmaması en önemli özelliğidir. Tiftik keçisinin azalması ham madde temininde güçlük yaratmakta ve maliyeti arttırmaktadır. Bu sanat dalı, sanayi ürünleri karşısında yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

EK-6 (Devam) Yöresel El Sanatları

3. El dokuma halı: Hereke tipi dokuma el halısıdır. 2 ayrı desen kullanılıyor. Bunlar; “yedi dağın çiçeği” ve “Tebriz”dir.

4. Semercilik: Hayvancılıkla uğraşan kırsal kesimlerde yaygın olarak kullanılan keçe, çul, ağaçtan yapılan semercilik geleneksel el sanatlarının önemli bir kolunu oluşturmaktadır. At ve katır gibi binek ve yük hayvanları için yapılan semerlere yörede “palan” bu sanatla uğraşanlara “palancı” adı verilir. Bitlis’te palancılık yok olmakla yüz yüzedir. Semer yapımında kıl dokuma ve çuval içerisine yörede çıl tabir edilen ince kamış doldurulur. İç tarafa kese ve üzerine bez gerildikten sonra çuvaldızla dikilerek yapılır.

EK-7 Yöresel Yemekler

İlin özgün yemeklerinde et, tahıl ve sebzenin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bitlis yöresinde hayvancılığın yaygın olmasına karşın, et tüketimi beslenmede büyük yer tutmaz. Hayvancılığın beslenmeye etkisi, daha çok süt ürünlerinin tüketiminde görülür. En önemli yiyecek peynir ile özgün başlıca yemek türleri şunlardır: Büryan, Kılörük, Şekalok, Ciğer toplaması, Türşi aşı, Kari aşı, Katıklı dolma, Gebol, Şalgam yemeği, Avşor, Mışefşi, Çorti aşı, Kengerli pilav, Şirin kayganak, Ayrar aşı, Mıkaşarlı pilav....vs.

BAYRAM ÖZEL YEMEKLERİ

Helise: döğme ile yapılır.

Kade: içi cevizli ve yağlı çörek

Sawık, şikewa: yağlı çörek

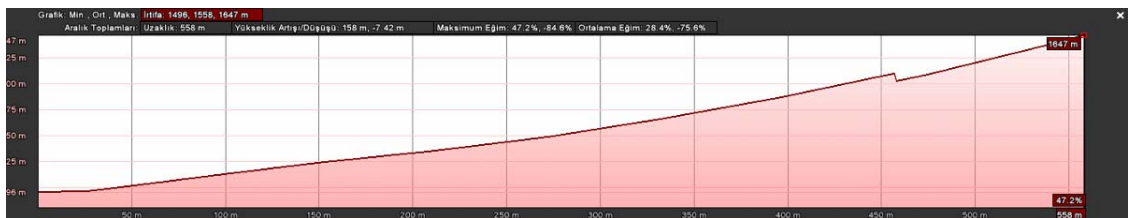
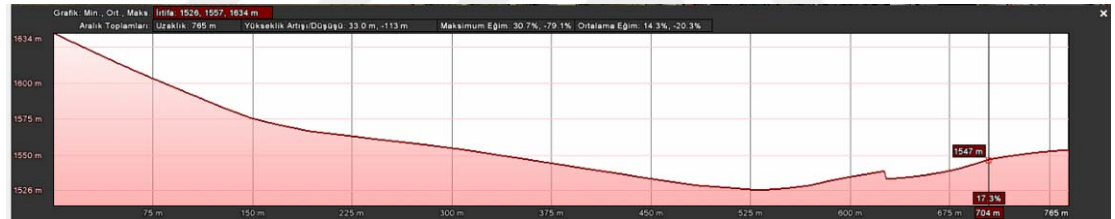
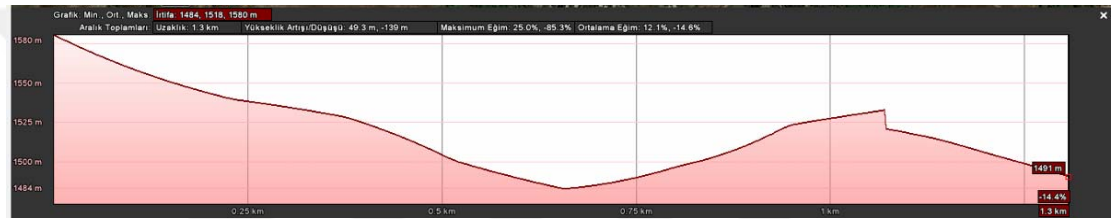
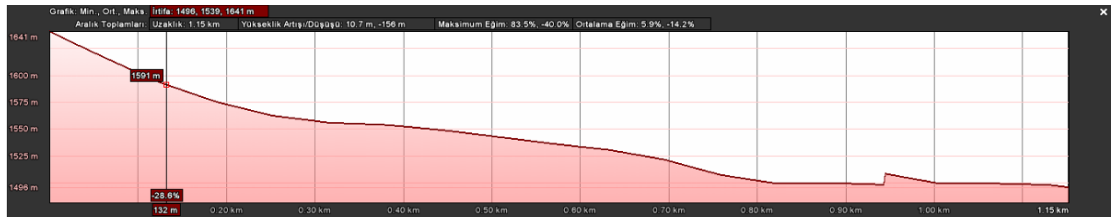

EK-8 Genel Harita

EK-9 Bitlis İl Merkezi Google Earth Görüntüsü Ve Arazi Eğrileri

EK-11. Tescilli Geleneksel Konutların Envanter Listesi

1998 BİTLİS KORUMA AMAÇLI İMAR PLANINA GÖRE, İL MERKEZİNDE BULUNAN TESCİLLİ KONUTLARIN LİSTESİ						
Envanter No		ADRES	PAFTA	ADA	PARSEL	hisse durumu ***
yeni*	eski**					
5	5	Konut-Atatürk Mahallesi Mahallebaşı yurdan sok no:100	11	58	32-31	31-3 hisse/32-1 hisse
6	6	Konut-Ataturk Mahallesi kışla cd yurdan sok No: 48	11	58	40	5 hisse
7	7	Konut-Atatürk mahallesi mahallebaşı feyzullah ensari cd	11	34	52	1 hisse
8	8	Konut-Ataturk Mahallesi çıkmaz sok no:97	11	34	31	1 hisse
9	9	Maliye Lojmanı Atatürk mahallesi	9	34	66	
10	10	Konut-Ataturkmahallesi İnkilap Sokak no:26	9	34	20-21	20-1 hisse/21-1 hisse
11	11	Konut-Ataturk Mah. İnkilap Sokak,No:27	9	34	16- 18	16-1 hisse/18-1 hisse
12	12	Konut-Atatürk Mahallesi Ozdemir Sokak No:2	9	34	14-15	14-1/15-1 hisse
13	13	Konut-Ataturk Mah Ozdemir Sokak,No: 10	9	34	12...13	12-1 / 13-1 hisse
14	14	Konut-Ataturk Mah Özdemir Sokak,No: 16	9	34	6...7	6-13 / 7-1 hisse
15	15	Konut-Tas Mahallesi Eraltan Sokak	2	25	2	1 hisse
16	16	Konut-Tas Mah.Eraltan sok No: 14	2	7	19-20	1 hisse
17	18	Konut- Taş mah. Eraltan sk No:10	2	7	13	6 hisse
18	19	Konut- Taş mah. Eraltan sk No:5-7	2	6	5	1 hisse
19	20	Konut-Atatürk Mahallesi özdemir Sokak	9	35	14	1 hisse
20	21	Konut-Tas Mahallesi Otbulak sok	2	8	23-24	23-3 / 24-3 hisse
21	22	Konut-Tas Mahallesi	2	8	15-16-17	15-13 /16-13 / 17-11 hisse
22	23	Konut-Taş Mahallesi	2	8	33-34	33-1 / 34-1 hisse
24	25	Konut-Taş mahallesi	2	8	29	7 hisse
25	26	Konut-Taş Mahallesi	10	47	1	1 hisse
26	27	Konut-Ataturk mah.Eski Bitlis Yolu no:11	9	36	7	1 hisse
27	28	Konut-Ataturk mah.Eski Bitlis yolu	9	36	6	1 hisse
28	29	Konut-Ataturk Mahallesi F.Ensari cd.Kültür Sokak No: 7	9	36	4	TESCİL KALKMIŞ
29	30	Konut-Ataturk Mah F.Ensari cd. İnkilap sk no:66	9	44	10.11...12	10-1/11-1/12-1 hisse
30	31	Konut-Ataturk Mah F.Ensari cd.	9	44	14	2 hisse
31	32	Konut-Ataturk Mah Eski Bitlis Yolu	9	44	19	1 hisse
32	33	Konut-Ataturk Mah. kamber sok.No.25	10	44	37	3 hisse
33	34	Konut-Ataturk Mahallesi Kamber Yokusu	10	44	38-39	38-1 /39-1 hisse
34	35	Konut-Atatark Mahallesi Esen Sokak	10	45	9..10	9-3 / 10-1 hisse
35	36	Konut-Ataturk mahallesi Esen sok	10	45	4	
36	37	Konut-Ataturk Mahallesi	10	50	7	1 hisse
37	38	Konut-Ataturk mah ipek sk no: 37	10	50	34—37	34-1 hisse 37-?
38	39	konut-Ataturk mah ipek sok	10	50	27-36	27-1 / 36-1 hisse
39	40	konut-Ataturk mah Nato Yolu	10	51	5..6..7	5-2 / 6-1 /7-1 hisse

40	41	Konut-Ataturk Mahallesi Nato Yolu	10	57	3	
41	42	Konut-Ataturk Mahallesi Nato Yolu no: 34	10	57	7	1 hisse
43	54	Konut Taş Mh.Kömüs Yolu no: 42	5	23	87	1 hisse
45	46	Konut taş mah mermutlu sk no: 14	7	20	10	3 hisse
46	47	Konut-Taş Mh.Otlı Bulak sk.no:27	5	20	9	??
54	55	Konut Yükseliş Mh.Mermutlu Sk. No:22	14	284	12	1 hisse
55	56	Konut Yükseliş Mh.Mermutlu sk.No:25	14	284	2,18	2-1 hisse 18-?
56	57	Konut-Yükseliş Mh.Mermutlu sk.No:23	14	283	14-15	14-9 hisse 15-?
57	58	Konut-Taş Mah.Orta sk.No:22	5	20	29-30	29-1 / 30-1 hisse
58	59	Konut-Taş mah. Orta sk.No:16	5	20	27-26	27-1 / 26-1 hisse
59	60	Konut-Taş Mah. Vural Arıkan Cd.No:21	5	20	24	1 hisse
60	62	Konut-Taş Mah, V.Arıkan cd. No:13	6	16	14	2 hisse
61	63	Konut-Taş Mah. V.Arıkan cd. No:11-11A	6	16	15	1 hisse
62	64	Konut-Taş Mah V.Arıkan cd.No:7-9	6	16	16	???
64	66	Konut-Taş Mah, V.Arıkan cd.	9	15	9	2 hisse
68	70	Konut-Taş Mah.Kültür sk. No: 6	6	11	8,9	
69	71	Konut-Taş mah. kültür sk.].	6	12	1	ifraz
70	72	Konut-Taş Mh.Kültür sk.No.14	6	12	5	1 hisse
71	73	Konut-Taş Mh.Kültür sk.No:8	6	12	7	1 hisse
72	74	Konut-Taş mh.Kültür sk.No:2	6	13	1	1 hisse
73	75	Konut-Taş Mh.V.Arıkan cd.	6	14	11	1 hisse
76	81	Konut-Gazibey Mah.Inonu Cad.No:23	28	78	16	1 hisse
77	82	Konut-Gazibey Mah.Inonu cd.no : 19	28 (29)	78	15	3 hisse
78	83	Konut-Gazibey Mah.Sapkor cad. no: 4	2	79	29-30	29- 1 / 30 -11 hisse
79	84	Konut-Inonu mh.Dibekbasi cd. no: 14	33	122	3	10 hisse
82	87	Konut-Gazibey mh.Gazibey sk.	31	81	14-15-16	1 hisse
84	89	Konut-Gazibey mh. Gazibey sk. no:4	31	81	17,18,19,20	1 hisse 20-9 hisse
85	90	Konut-Gazibey mh.Gazibey sk. no: 18	31	81	22-23	1 hisse
86	91	Konut-Gazibey mh.Gazibey sk.no:6	31	82	4	1 hisse
87	92	Konut-Gazibey m.Gazibey sk.no:24-26	31	82	2,3	1 hisse
88	93	Konut-Gazibey mh.Gazibey sk. No:22	31	82	1	1 hisse
89	94	Konut-Gazibey Mh.Gazibey sk. No:19-19-A	31	81	7,8	??
91	96	Konut-Gazibey Mah. Aynel Barut sok.No:8	31	81	26-27	1 hisse
94	101	Konut-Gazibey mh.Mermer Bulak sk.	31	91	14	???
96	103	Konut-Gazibey mh.Güçlü sk. no: 34	32	93	4	1 hisse
97	104	Konut-Gazibey mh.Güçlü sk. no:8-10	32	92	1,2	1-1 / 2-2 hisse
98	105	Konut-Gazibey mh.Inonu cd.	32	90	6	4 hisse
99	106	Konut-Gazibey mh.Inonu cd.	32	92	4	2 hisse
100	107	Konut-Gazibey mh. Güçlü sk no:8 Kızılcasöğüt Cd.No 30	32	92	3	1 hisse
101	108	Konut-Inonu mh.Cumhuriyet cd. No: 19	37	160	4,5,6	4-1 / 5- ifraz/ 6-1 hisse

103	111	Konut-Inonu mh.Kizilmescit cd No:41	33	117	1	1 hisse
104	112	Konut-Inonu mh.Subaşı sk soğuk çeşme Papir s	33	118	2	2 hisse
105	113	Konut-Inonu mh.Sogukcesme sk. no: 3	33	118	13	2 hisse
107	115	Konut-Inonu mh.Sinan Bulak sk.No:5	33	154	1	1 hisse
108	116	Konut-Inonü mh.Subasi sk. no: 9	33	154	2	1 hisse
109	117	Konut-Inonu mh.Subasi sk.	33	154	5	1 hisse
110	119	Konut-Inonu mh-Kopbulak sk. no: 7	33	141	17	1 hisse
111	120	konut-Inönü mah. Sinanbulak sk.No:1	33	141	19	1 hisse
112	121	Konut-Inonu mh.Kufrevi sk. no: 24	33	155	1	4 hisse
114	123	Konut-Inonü mh.Hanbulak sk. no :36	33	142	6	1 hisse
116	125	Konut-Inonu mh.Cesme sk.No:8	33	156	2	1 hisse
118	127	Konut-Inonu mh.Sinan Bulak sk.No:27	33	157	4	1 hisse
119	128	Konut-Inonü mh.Alibulak sk. No:14-16	36	149	3	2002 de tescil kalkmış 5 hisse
120	130	Konut-Inonü Mh.Kizilmescit cd.	36	149	8	1 hisse
121	131	Konut-Inonu mh.Kizilmescit Cd.No:53	36	149	9	1 hisse
122	132	Konut-Inonü mh.Alibulak sk. no:9	36	149	4	1 hisse
123	133	Konut-Inonu mh .Bahce sk. No:68	36	150	5	1 hisse
124	134	Konut-Inonu mah Bahçe sk	36	150	6	1 hisse
125	135	Konut-Inonu mah.Hanbulak sk. No:42	36	145	2	2 hisse
126	136	Konut-Inonu mah.Hüsnü Bulak sk. No:3-5	37	140	5..7	7-3 hisse
127	137	Konut-Inonü mah. Hanbulak sk. No: 6	37	162	2	3 hisse
128	138	Konut-Inonü mah -Hanbulak sk. no : 19	37	162	4	1 hisse
129	139	Konut-Inonü mah. Hanbulak sk. No:21	37	162	6	1 hisse
130	140	Konut-Inonü mh.Hanbulak sk. No:23	37	162	7	1 hisse
131	141	Konut-Inonu mah.Hanbulak sk. No:25	37	162	8	1 hisse
132	142	Konut-Inonü mh Kürüm sk.	37	140	3	3 hisse
136	146	Konut-Inonu mah. Müftüler sk. No:8	36	138	3..9	3-6 hisse, 9-1 hisse
146	157	Konut-Gazibey Mh.Kale altı sokak	29	112	91	4 hisse
147	158	Konut-Gazibey Mah.Kale altı sok	29	112	92	15 hisse
151	162	Konut-Zeydan mh.Kat sok No:78	67	496	3	1 hisse
152	163	konut-Zeydan mh. kat. sok. No : 52	67	495	1	1 hisse
153	164	Konut-Zeydan Mh.Kat.sok.No:69	68	497	4	1 hisse
154	165	Konut-Zeydan mh.Kat.Sok.No:68	68	498	5..6	5-1 hisse , 6- tescil yok
155	166	Konut-Zeydan mh.Kat.Sok. no:69	68	499	2	1 hisse
156	167	Konut-Zeydan mh.Kat.Sok.No:55	68	499	7	1 hisse
157	168	Konut-Zeydan mh.Kureysi sk. N0:6	68	509	1..2	1-1 hisse, 2-1 hisse
158	169	Konut-Zeydan mh.Kureysi sk. no: 12	68	509	3	1 hisse
160	171	Konut-Zeydan mh.Kureysi sk. no:11	68	513	3	1 hisse
163	174	Konut-Zeydan mh.Kureysi Sok. No: 19	68	504	4..5..6	4-1 hisse, 5-tes.yok, 6-3 hisse
164	175	Konut-Zeydan mh.Kureysi Sk. No: 64	68	504	1..2	1-1 hisse, 2-1 hisse
165	176	Konut-Müştaqbaba mh.Mutki	64	470	3..4	3-1 hisse, 4-1 hisse

		sok.No.25				
166	177	Konut-Müştabkaba mh Mutki Sokak	64	470	6..13	6-2 hisse, 13- tescil yok
167	178	Konut-Müştabkaba Mah.Mutki sok.No:1	64	469	18	4 hisse,
168	178	Konut-Zeydan mh.Kalo sk. No:216	66	485	8..9..10	8-2 hisse, 9-11 intikal, 10-1 hisse
170	181	Konut-Zeydan mh.Mustakbaba Cad.No:78	66	481	19	1 hisse
171	182	Konut-Zeydan mh.Kalo sk. no:1	66	481	17-18	17- 1, 18-1 hisse
172	183	Konut-müştabkaba mh.Mustakbaba Cad.No:57	62	444	37-38	37-2, 38-3 hisse
174	186	Konut-Zeydan mh.Mustakbaba Cad.No:42	66	484	1	2 hisse
175	186	Konut-Zeydan Mah.Nasır sk. No: 27	66	484	6	1 hisse
176	187	Konut-Zeydan Mh.Nasır sk. No:3	66	484	11..12..13	11-1, 12-1, 13-tescil yok
177	188	Konut-Zeydan mah.Nasır sk.no:9	66	484	15-16	15-1, 16-1 hisse
178	189	Konut-Zeydan mh.Nasır sk. No:7	66	484	9	1 hisse
179	192	Konut-Zeydan Mh.Nasır sk. no: 1	66	484	7	1 hisse
180	191	Konut Zeydan mah.Nasır Sk. No: 20	67	492	7..8..19	7-3, 8-1, 19-1 hisse
181	192	Konut-Zeydan Mh.Mustakbaba Cad.No:12	67	492	12	3 hisse
182	193	Konut-Zeydan mh.Mustakbaba cd	67	492	21	1 hisse
183	195	Konut-Müştabkaba Mh.Mentes Sok no: 20	62	448	8	1 hisse
184	196	Konut-Mustakbaba mh.Mentes sk. No:20	62	448	6..7	6-1, 7-1 hisse
185	197	Konut-Miistakbaba Mh.Mentes Sok.:38	62	447	4-5-6-8	4-1,5-1,6-1,8-1 hisse
186	198	Konut-Müştabkaba mh.Menteş Sok.No:27-25	62	451	6..5	5-1, 6-1 hisse
188	200	Konut-Müştabkaba Mh.Surmeli sk.No:18	63	451	10	2 hisse
189	201	Konut-Müştabkaba Mh.Surmeli sk.No:20	63	451	11	1 hisse
190	202	Konut-Mustakbaba Mah.Surmeli Sk.No:22	63	451	12	1 hisse
191	203	Konut-Müştabkaba Alemdar sk.	63	454	1	1 hisse
193	207	Konut-Mustakbaba mh.Alemdar Sok.No:74	63	454	12	1 hisse
194	208	Konut-Mustakbaba mh.Alemdar3ok.No:72	63	454	13	6 hisse
195	209	Konut- Mustakbaba Mah.Alemdar Sok.No:70	63	454	14	1 hisse
196	210	Konut-Mustakbaba Man.Alemdar sk.No:68	63	454	15	1 hisse
197	211	Konut-Mustakbaba Mah.Eski Mutki (Alemdar Sk.)No:62	63	455	3..4	3-3 hisse, 4- tescil yok
198	212	Konut-Mustakbaba Mah.Alemdar Mh.Eski Mutki Yolu No:52-50	64	456	1	2 hisse
199	213	Konut-Mustakbaba mh.Eski Mutki Yolu (Alemdar sk.)No:46-48	64	456	2..3	2-4, 3-4 hisse
200	214	Konut-Mustakbaba Mh.Eski Mutki yolu No:42-44	64	456	4..5	4-4, 5-4 hisse
201	215	Konut-Mustakbaba mh.Eski Mutki Yolu (Alemdar sk.)No:36	64	456	8..9	8-1, 9-1 hisse
202	216	Konut-Müştabkaba mh.Alemdar Sk.No:26-28	64	458	2	1 hisse
203	217	Konut-Müştabkaba mh.	64	458	5..6	5-1, 6-1 hisse
205	219	Konut-Müştabkaba Mh.Eski Mutki Yolu (Alemdar sk.)No:5	63	457	14	1 hisse
206	220	Konut-Müştabkaba Mh.Eski Mutki	63	457	15-16	15-1 , 16- dernek malı

		Yolu (Alemdar sk.)No:3				
211	225	Konut-Müştabbaba Mah.Garipler sk. No:34 63	63	462	22-23	??
212	226	Konut-Mus-takbaba nh.Garipler sk.No:32	63	462	24	???
213	227	Konut-Mustakbaba mh. Garipler sk No:30	63	462	25	???
215	229	Konut-Müştabbaba mh-Garipler sk.	6	462	4	1 hisse
216	230	Konut-Mustakbaba mh.Garipler sk	63	462	5	1 hisse
217	231	Konut- Mustakbaba mh. Garipler sk	63	463	1..2..3	1-2, 2-1, 3-1 hisse
220	233	Konut- Mustakbaba mh.	63	464	16-17	16-2, 17-1 hisse
221	235	Konut-Müştabbaba mh.Şerefiye sk.No:24	64	469	1..2..19	1-1, 2-4, 19-4 hisse
222	236	Konut-Mustakbaba mh.Şerefiye sk.No:12	64	469	6	2 hisse
223	237	Konut-Mustakbaba Mh. Şerefiye sk no:6	64	469	7	1 hisse
233	247	Konut+çeşme-Devrim Mh. Devrim.Sk.No:1	40	165	3	1 hisse
234	248	Konut-Devrim mh.Pamuk sk.No:12	40	166	(1)-2	1-1, 2-1 hisse
235	249	Konut-Devrim Mh.Pamuk sk.No:14	40	166	3	1 hisse
236	250	konut-Devrim Mh.Saatçiler Sk.No:14	40	164	7	1 hisse
237	252	Konut-Devrim Mh. Saatçiler sok no:20-22	39	185	14	tescil kaldırılmış
238	253	Konut-Hersan Mah. İnhisar cd. no:18-20	1	1	4	6 hisse
241	256	Konut-Hersan mh. Karabulak mevki İnhisar cd.No:19-21	47	261	5	1 hisse
242	257	Konut- Hersan mh. Karabulak mevki İnhisar cd.No: 15-17 (yeni35-37)	47	261	5	1 hisse
243	258	Konut- Hersan mh. İnhisar Sk.No:11-13	47	261	7	ifraz??
244	259	Konut- Hersan mh. Karabulak mevki İnhisar cd.No:5	47	261	10..21	10-1, 21-1 hisse
245	260	Konut- Hersan mh. Kurtuluş Sk.No:8	1	1	8	25 hisse
248	264	Konut-Hersan Mah.Kurubulak sk.No:10	47	264	1	1 hisse
249	265	Konut-Hersan mh.Kurubulak sk. no:14	47	262	9	1 hisse
250	266	Konut-Hersan mh.Kurubulak sk. no:9	47	278	6	3 hisse
251	267	Konut-Hersan Mah.Hersan sk. No: 2	47	278	8	1 hisse
252	268	Konut-8 ağustos Mah.Kurubulak mevki karabulak sk No:5	46	190	2..3..4	2-3, 3-3, 4-4 hisse
253	269	Konut-8 ağustos mh.Uzun sk.No:47	46	190	49	1 hisse
254	270	Konut-8 ağustos mh.Uzun sk.No:2-4	46	190	57-58	57-1 , 58-6 hisse
255	271	Konut-8 ağustos Mh.Uzun sk. no: 26	46	190	23	1 hisse
256	272	Konut-8 ağustos mh.Uzun sk. No:24	46	190	22	1 hisse
260	281	Konut-Saray mh.Y.Tahşut sk. No: 25	56	408	28	??
261	277	Konut-Saray Mh.Y.Tahşut sk.No:29	56	408	15-16	15-1, 16-1 hisse
262	287	Konut-Saray Mh.Y.Tahşut sk.No:21	56	408	17	2 hisse
263	279	Konut-Saray mh.Y.Tahşut Sk. no: 15	56	408	18-19	18-1,19-1 hisse
264	280	Konut-Saray Mah.Y. Tahşut sk. no:9	56	409	6	1 hisse
266	282	konut-Hersan Mahallesi	47	261	12	1 hisse
267	**	Konut-Müştabbaba mah.	6	453	2..3	2-1,3-1 hisse
271	**	Inonü Mah.Sinanbulak sokak-Konut	33	117	7,8,9,10,11	7-1,8-3,9-1,10-1,11-1

272	**	İnönü mh.Hanbulak sk.-Konut	36	145	1,2,3	1-1,2-2,3-1 hisse
273	**	Zeydan Mh.Kureyşi sk.-Konut	68	508	1,2	1-1,2-1 hisse
274	**	Zeydan mh.Kureyşi sk-Konut	68	507	6	3 hisse
275	**	Müştababa mh.Menteş sk.-Konut	63	449	1	1 hisse
278	**	Saray mh.-Konut	57	417	11,12,13,14	11-2, 12-2, 13-1, 14-1 hisse

* YENİ: 1998 YILI TESCİL NUMARASI

** ESKİ: 1989 YILI TESCİL NUMARASI

*** Hisse durumu hakkındaki bilgiler 29 Kasım 2006 tarihinde Bitlis Tapu Müdürlüğü'nden alınmıştır.

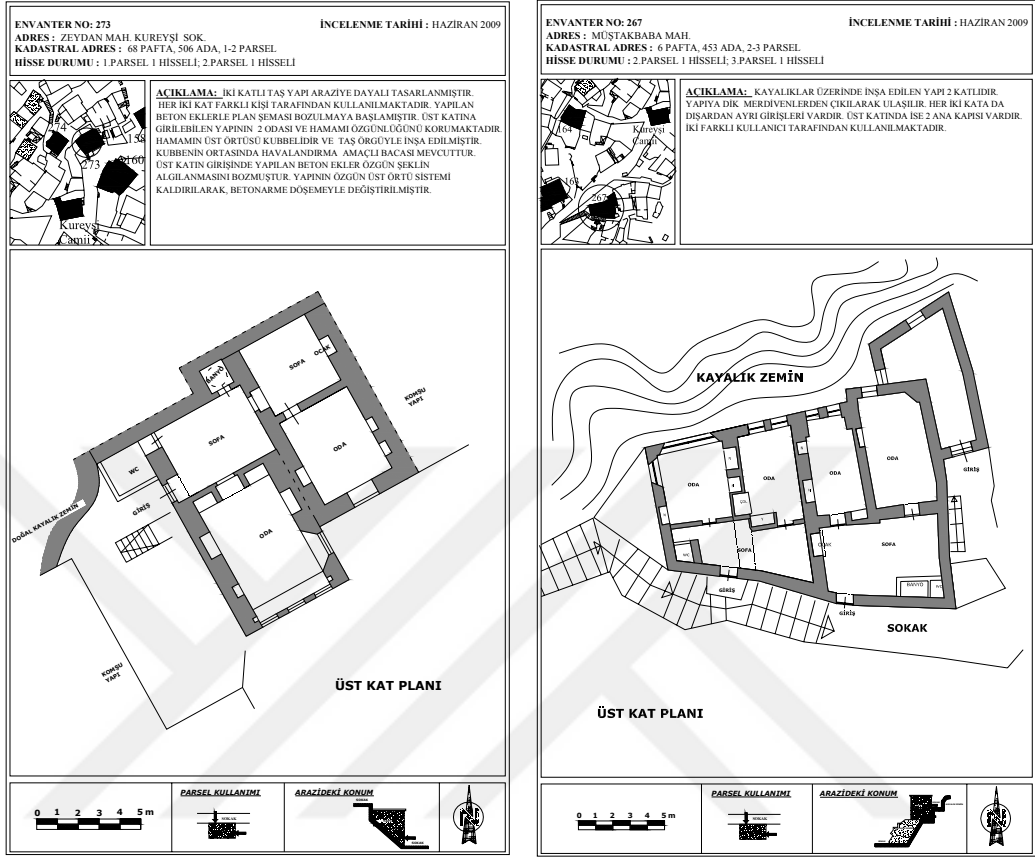
EK-12. Bitlis İl Merkezinde İncelenen Konutların Listesi

BITLİS İL MERKEZİNDE İNCELENEN KONUTLARIN LİSTESİ							
1. TESCİLLİ KONUTLAR							
Env. No	ADRES	PAFTA	ADA	PARSE L	HİSSE DURUMU	Açıklama	KİTABA DURUMU
5	Atatürk Mah Mahallebaşı yurdan sok no:100	11	58	32-31	31-3 hisse/32-1 hisse	Kubbettin Bulut Evi	
8	Ataturk Mah çıkmaz sok no:97	11	34	31	1 hisse	Fikri Kızılkaya Evi	
15	Tas Mahallesi Eraltan Sokak	2	25	2	1 hisse	Hacı Abbas Evi	HARABE
26	Ataturk mah.Eski Bitlis Yolu no:11	9	36	7	1 hisse		
29	Ataturk Mah F.Ensari cd. İnkilap sk no:66	9	44	10.11...12	10-1/11-1/12-1 hisse		
34	Atatark Mahallesi Esen Sokak	10	45	9..10	9-3 / 10-1 hisse		
35	Ataturk mahallesi Esen sok	10	45	4			
41	Ataturk Mahallesi Nato Yolu no: 34	10	57	7	1 hisse	A. Uçar Evi	
61	Tas Mah. V.Arıkan cd. No:11-11A	6	16	15	1 hisse		
76	Gazibey Mah.Inonu Cad.No:23	28	78	16	1 hisse		
79	Inonu mh.Dibekbasi cd. no: 14	33	122	3	10 hisse	Abdülmecit Eren Evi	H.1326
82	Gazibev mh.Gazibey sk.	31	81	14-15-16	1 hisse		
85	Gazibey mh.Gazibey sk. no: 18	31	81	22-23	1 hisse	Abdulbari Gökçe Evi	
87	Gazibey m.Gazibey sk.no:24-26	31	82	2..3	1 hisse		
94	Gazibey mh.Mermer Bulak sk.	31	91	14	???		
96	Gazibey mh.Güçlü sk. no: 34	32	93	4	1 hisse		
98	Gazibey mh.Inonu cd.	32	90	6	4 hisse	Eşref Necati Birgül Evi	
101	Inonu mh.Cumhuriyet cd. No: 19	37	160	4..5..6	4-1 / 5- ifraz/ 6-1 hisse		
114	Inonü mh.Hanbulak sk. no :36	33	142	6	1 hisse	Hüsnü Eryılmaz Evi	
119	İnonü mh.Alibulak sk. No:14-16	36	149	3	5 hisse	2002 De Tescil Kalkmış	
122	Inonü mh.Alibulak sk. no:9	36	149	4	1 hisse		
123	Inonu mh .Bahce sk. No:68	36	150	5	1 hisse		
125	Inonu mah.Hanbulak sk. No:42	36	145	2	2 hisse		
126	Konut-Inonu mah.Hüsnü Bulak sk. No:3-5	37	140	5..7	7-3 hisse	5.Parselde Tescil 2001de Kalkmış	
128	Inonü mah -Hanbulak sk. no : 19	37	162	4	1 hisse		
129	Inonü mah. Hanbulak sk. No:21	37	162	6	1 hisse		
130	Inonü mh.Hanbulak sk. No:23	37	162	7	1 hisse		
131	Inonu mah.Hanbulak sk. No:25	37	162	8	1 hisse		
132	Inonü mh Kürüm sk.	37	140	3	3 hisse	Hamza-Filiz Aycıld Evi	1928
153	Zeydan Mh.Kat.sok.No:69	68	497	4	1 hisse		
154	Konut-Zeydan mh.Kat.Sok.No:68	68	498	5..6	5-1 hisse , 6- tescil yok		
156	Zeydan mh.Kat.Sok.No:55	68	499	7	1 hisse		
157	Zeydan mh.Kureysi sk. N0:6	68	509	1..2	1-1 hisse, 2-1 hisse		
164	Zeydan mh.Kureysi Sk. No: 64	68	504	1..2	1-1 hisse, 2-1 hisse		
165	Konut-Müştabkaba mh.Mutki sok.No.25	64	470	3..4	3-1 hisse, 4-1 hisse		
166	Müştabkaba mh Mutki Sokak	64	470	6..13	6-2 hisse, 13- tescil		

					yok		
167	Müştabkaba Mah.Mutki sok.No:1	64	469	18	4 hisse,	İsa Kalkan Evi	
168	Zeydan mh.Kalo sk. No:216	66	485	8..9..10	8-2 hisse, 9-11 intikal, 10-1 hisse	Recep Nasır Evi	
170	Zeydan mh.Mustakbaba Cad.No:78	66	481	19	1 hisse		H.1317
171	Zeydan mh.Kalo sk. no:1	66	481	17-18	17- 1, 18-1 hisse	Yaşar Kazancı Evi-3 Ev	
174	Zeydan mh.Mustakbaba Cad.No:42	66	484	1	2 hisse		
175	Zeydan Mah.Nasır sk. No: 27	66	484	6	1 hisse	Osman Başkan Evi	
176	Zeydan Mh.Nasir sk. No:3	66	484	11..12..13	11-1, 12-1, 13-tescil yok	13 Yıkılmış	
177	Zeydan mah.Nasır sk.no:9	66	484	15-16	15-1, 16-1 hisse	2 Ev Var	M.1895
178	Zeydan mh.Nasir sk. No:7	66	484	9	1 hisse		
179	Zeydan Mh.Nasir sk. no: 1	66	484	7	1 hisse	RECEP Nasır Evi	
185	Müştabkaba Mh.Mentes Sok.:38	62	447	4-5-6-8	4-1,5-1,6-1,8-1 hisse	Yusuf Paşa Konağı	
188	Müştabkaba Mh.Surmeli sk.No:18	63	451	10	2 hisse		
191	Müştabkaba Alemdar sk.	63	454	1	1 hisse	Osmanoğulları Evi	M. 1956
198	Mustakbaba Mah.Alemdar SK.Eski Mutki Yolu No:52-50	64	456	1	2 hisse		YOK
199	Mustakbaba mh.Eski Mutki Yolu (Alemdar sk.)No:46-48	64	456	2..3	2-4, 3-4 hisse		YOK
206	Müştabkaba Mh.Eski Mutki Yolu (Alemdar sk.)No:3	63	457	15-16	15-1 , 16- dernek malı	Burhan Bayhan Evi Yok Olmuş	YOK
211	Müştabkaba Mah.Garipler sk. No:34 63	63	462	22-23	??		
212	Müştabkaba Mh.Garipler sk.No:32	63	462	24	???		YOK
213	Mustakbaba mh. Garipler sk No:30	63	462	25	???		ÇEŞMED E VAR
217	Mustakbaba mh. Garipler sk	63	463	1..2..3	1-2, 2-1, 3-1 hisse		YOK
220	Mustakbaba mh.	63	464	16-17	16-2, 17-1 hisse	Ali Sacit Evi	YOK
221	Müştabkaba mh.Serefiye sk.No:24	64	469	1..2..19	1-1, 2-4, 19-4 hisse	Büyük Bir Bölümü Yıkılmış Harabe	
223	Mustakbaba Mh. Şerefiye sk no:6	64	469	7	1 hisse		YOK
233	Devrim Mh. Devrim.Sk.No:1	40	165	3	1 hisse	M.A. Meriç Evi	H.1310-M.1893
236	Devrim Mh.Saatçiler Sk.No:14	40	164	7	1 hisse		YOK
238	Hersan Mah. İnhisar cd. no:18-20	1	1	4	6 hisse	Şerefhan Evi	H.1330-M.1913
244	Hersan mh. Karabulak mevki İnhisar cd.No:5	47	261	10..21	10-1, 21-1 hisse	Baki Gökçe Evi	
245	Hersan mh. Kurtuluş Sk.No:8	1	1	8	25 hisse	Uzar Evi	H. 1305-M. 1889
248	Hersan Mah.Kurubulak sk.No:10	47	264	1	1 hisse		AYET
249	Hersan mh.Kurubulak sk. no:14	47	262	9	1 hisse		1962
254	8 ağustos mh.Uzun sk.No:2-4	46	190	57-58	57-1 , 58-6 hisse	Kamil Güven Evi	var
260	Saray mh.Y.Tahşut sk. No: 25	56	408	28	??		AYET
261	Saray Mh.Y.Tahşut sk.No:29	56	408	15-16	15-1, 16-1 hisse		
262	Saray Mh.Y.Tahşut sk.No:21	56	408	17	2 hisse	Maşallah Derse Evi	
263	Saray mh.Y.Tahşut Sk. no: 15	56	408	18-19	18-1,19-1 hisse	Sıddık Karakuzu Evi	
264	Saray Mah.Y. Tahşut sk. no:9	56	409	6	1 hisse		H. 1345-M. 1927
267	Müştabkaba mah.	6	453	2..3	2-1,3-1 hisse		YOK
273	Zeydan Mh.Kureysi sk.	68	508	1,2	1-1,2-1 hisse		VAR-okunamad

							1
274	Zeydan mh.Kureysi sk	68	507	6	3 hisse		YOK
275	Müştabbaba mh.Menteş sk.	63	449	1	1 hisse		H. 1377
2.GELENEKSEL NİTELİKLİ KONUTLAR							
G1	Zeydan Mah. Kureysi Sok.	E.no:274 civarı					
G2	Müştabbaba Mah.	E.no:222 civarı					
G3	Zeydan Mah. Kureysi Sok.	E.no: 164 civarı H.1321					
G4	Müştabbaba Mah. Alemdar Sok .	E.no: 165 civarı					
G5	Zeydan Mah. Aksalağa Sok.						
G6	Zeydan Mah. No 21						
G7	Zeydan Mah. Mutki Sok. No 20						
G8	Zeydan Mah .Mutki Sok No 14						
G9	Zeydan Mah. Kat Sok. No 11						
G10	Zeydan Mah. Kureysi Sok.	E.no:274 civarı					
G11	Müştabbaba Mah. Alemdar Sok.	E.no:197 civarı					
G12	Taş Mah. Hoşgün Sok. No 64						
G13	Zeydan Mah.	E.no:157 civarı					
G14	Zeydan Mah.	E.no:157 civarı					
G15	Müştabbaba Mah.	E.no:275 civarı					

EK-13. Çalışılan Geleneksel Bitlis Evleri

ENVANTER NO : 275

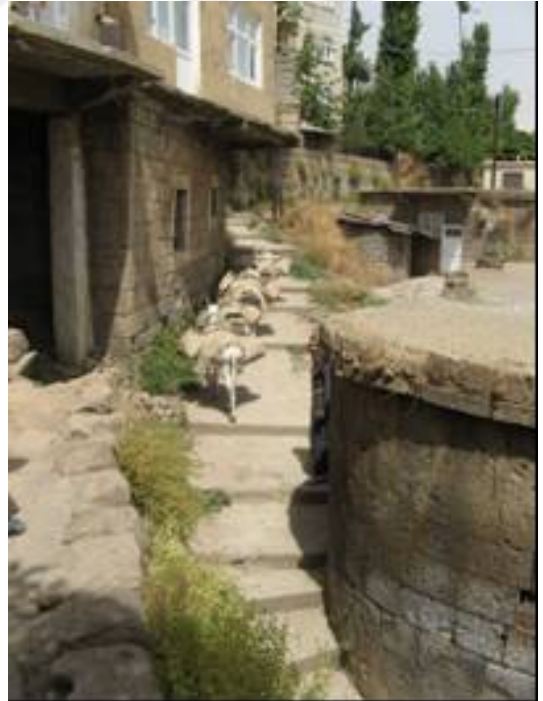
İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. MENTEŞ SOK. (63 PAFTA, 449 ADA, 1 PARSEL)

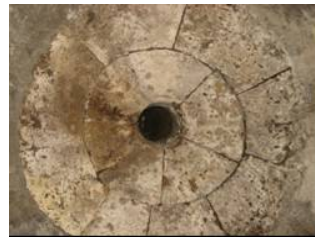
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 273

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : ZEYDAN MAH. KUREYŞİ SOK. (68 PAFTA, 506 ADA, 1-2 PARSEL)

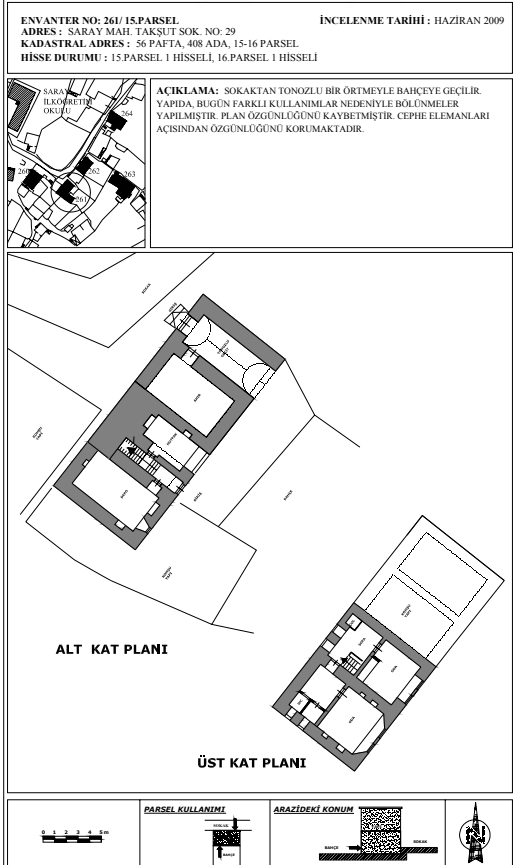
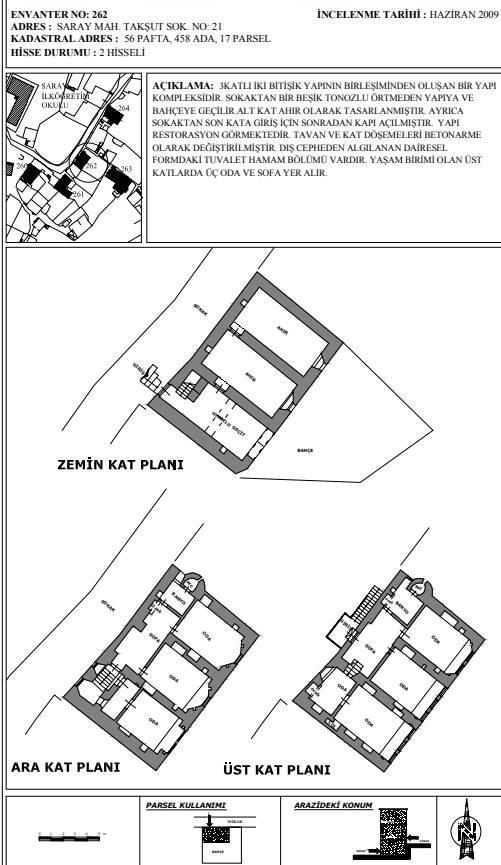
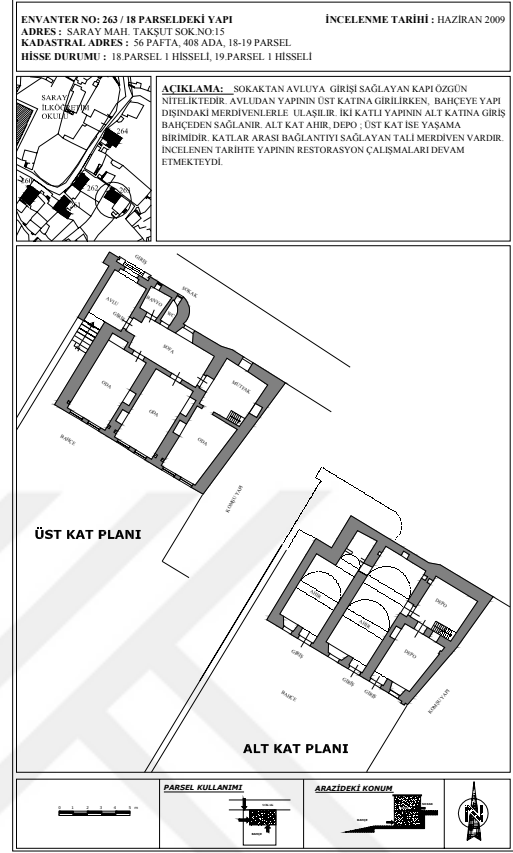
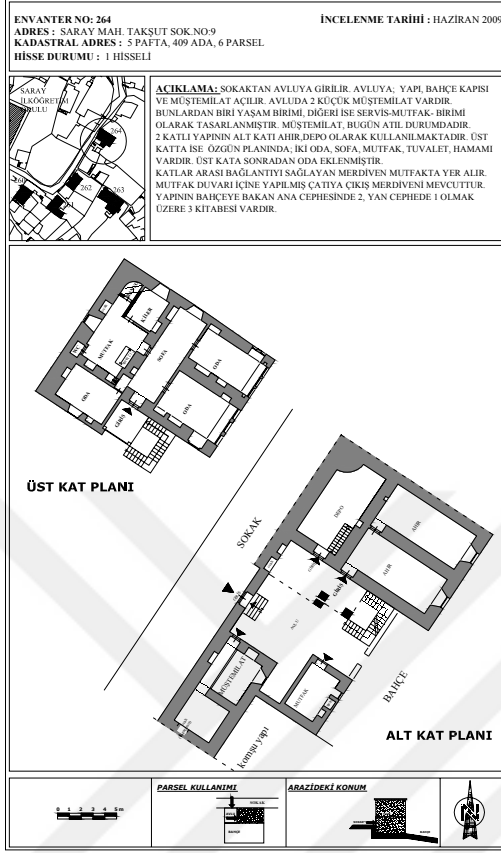
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 267

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. (6 PAFTA, 453 ADA, 2-3 PARSEL)

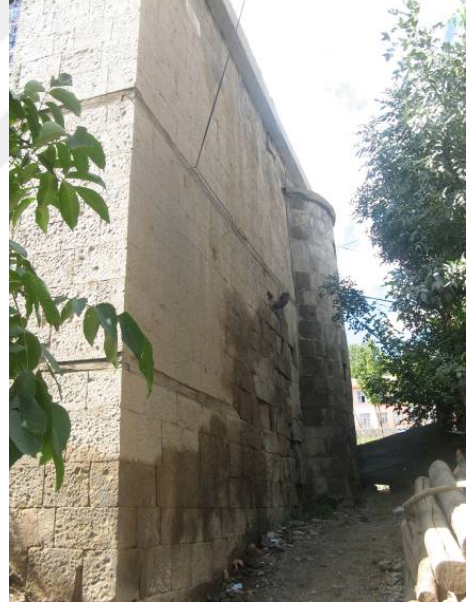

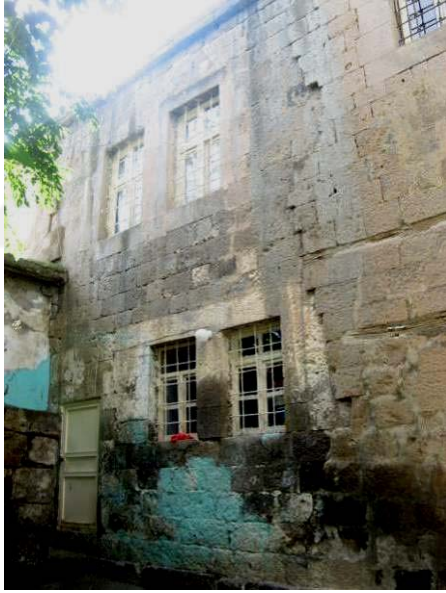
ENVANTER NO : 264**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : SARAY MAH. TAKŞUT SOK. (5 PAFTA, 409 ADA, 6 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

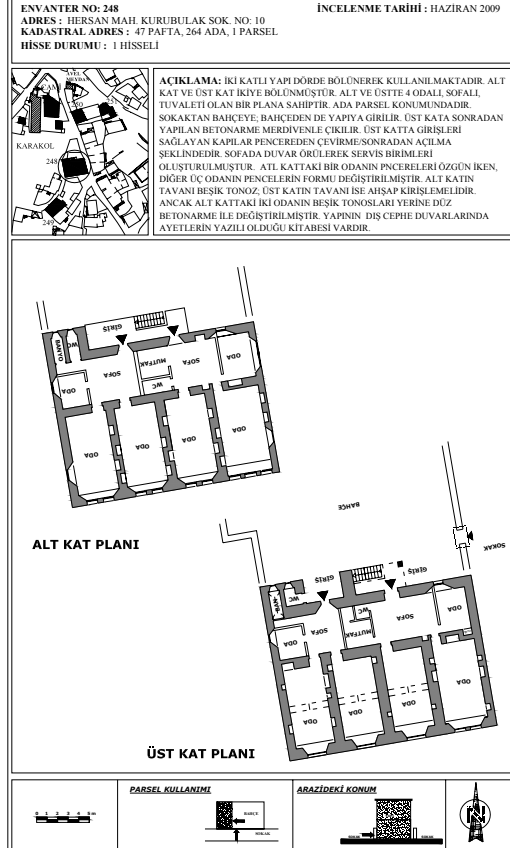
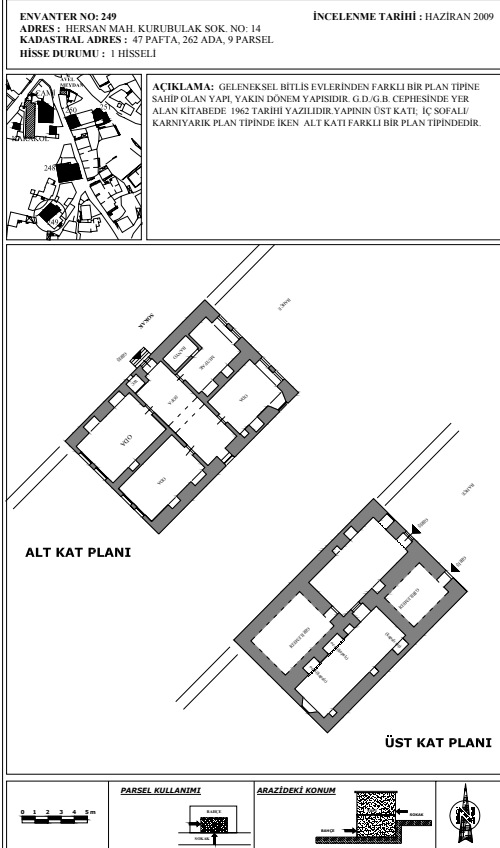
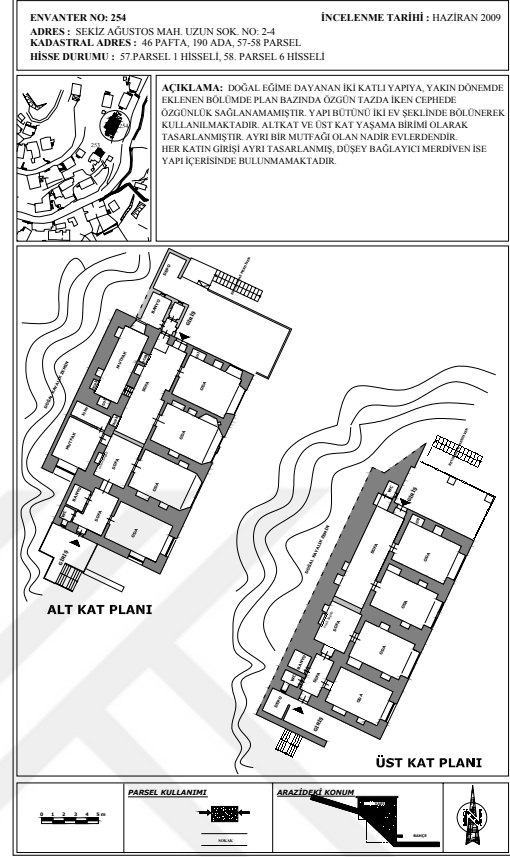
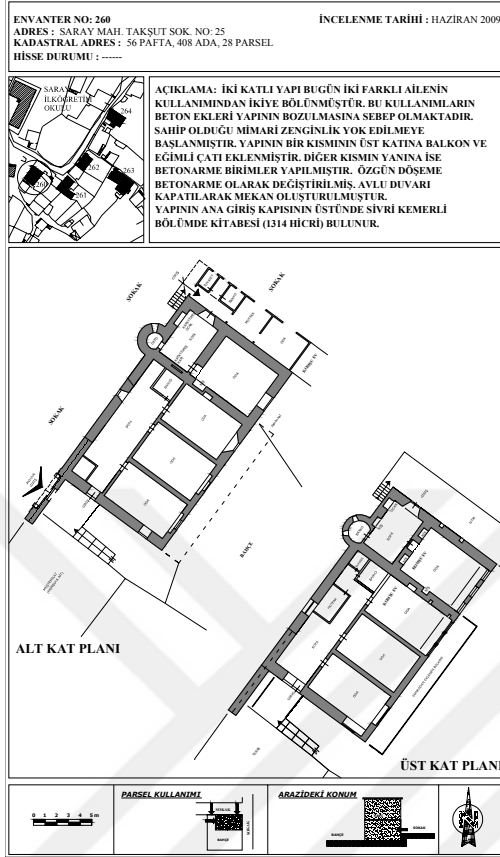

ENVANTER NO : 263**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : SARAY MAH. TAKŞUT SOK. (56 PAFTA, 408 ADA, 18 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 262**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : SARAY MAH. TAKŞUT SOK. (56 PAFTA, 408 ADA, 18 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 261**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : SARAY MAH. TAKŞUT SOK. NO: 29 (56 PAFTA, 408 ADA, 15 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 260

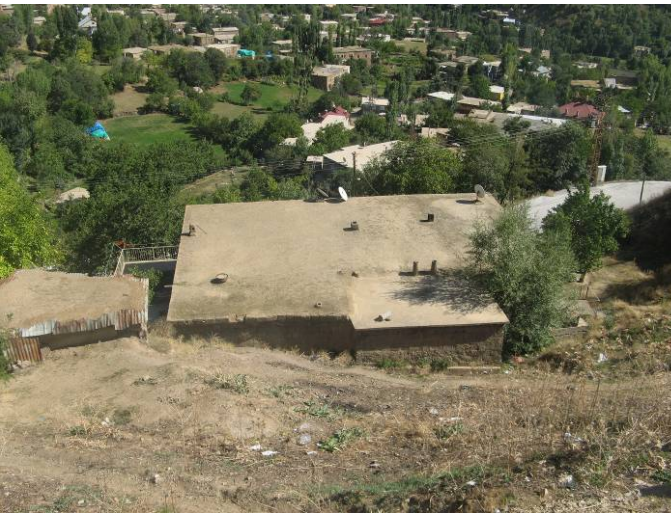
İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : SARAY MAH. TAKŞUT SOK. NO: 25 (56 PAFTA, 408 ADA, 28 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

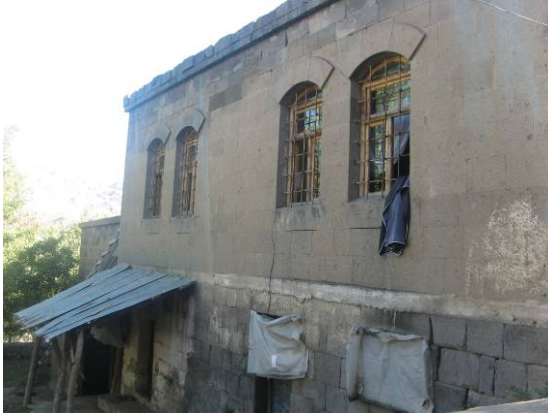
ENVANTER NO : 254**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : SEKİZAĞUSTOS MAH.UZUN SOK. (46 PAFTA,190 ADA,57-58 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 249

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : HERSAN MAH. KURUBULAK SOK. (47 PAFTA, 262 ADA, 9 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 248

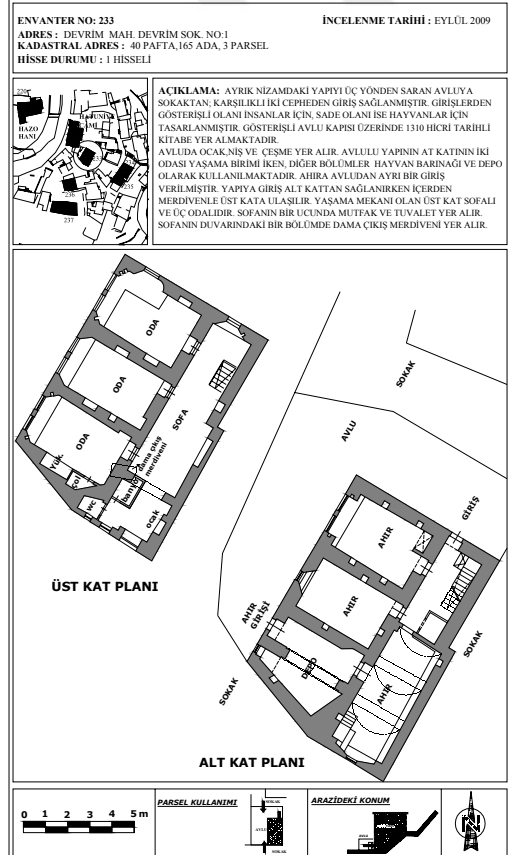
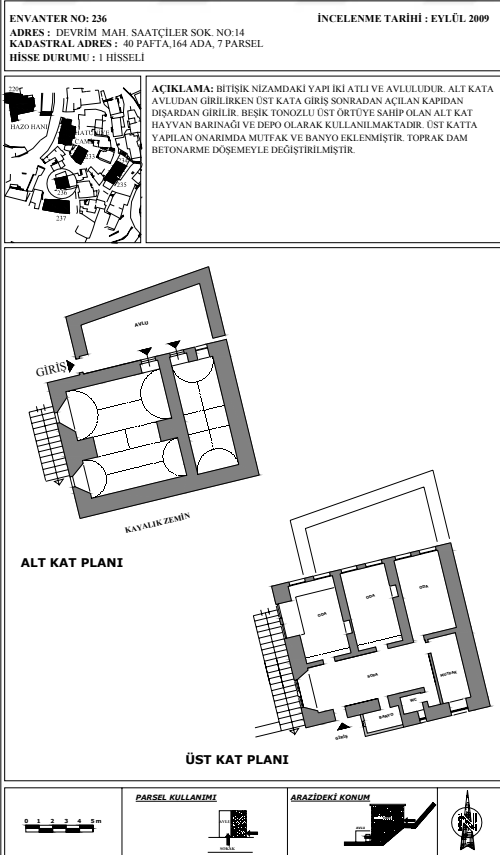
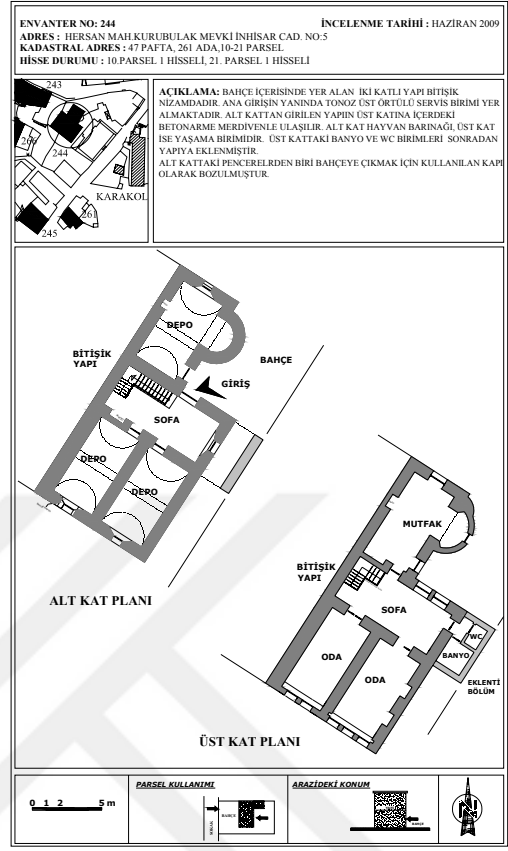
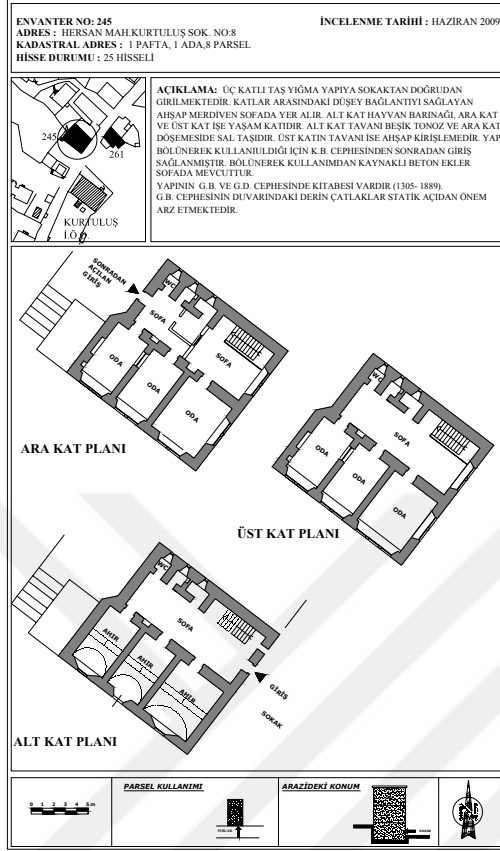
İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : HERSAN MAH. KURUBULAK SOK NO:10 (47 PAFTA,264 ADA,1 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

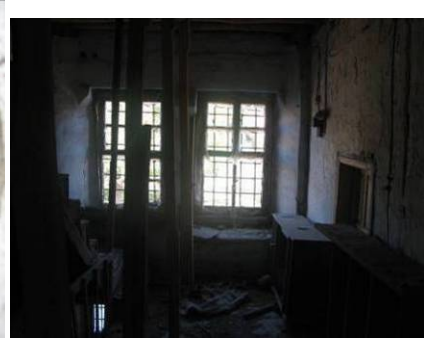

ENVANTER NO : 245

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : HERSAN MAH. KURTULUŞ SOK.NO: 8 (1 PAFTA, 1 ADA, 8 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

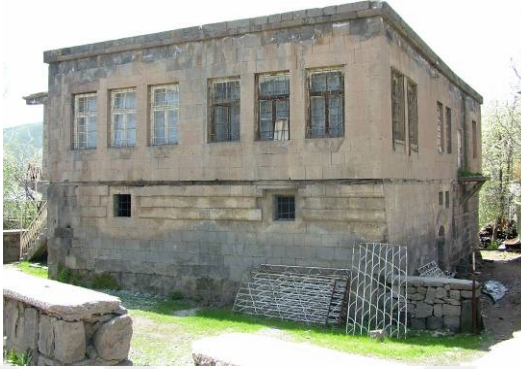

ENVANTER NO : 244**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : HERSAN MAH. KURUBULAK MEVKİ İNHİSAR CAD. NO:5
(47 PAFTA, 261 ADA, 10-21 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 238

İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006

ADRES : HERSAN MAH.İNHİSAR CAD.NO.18 (1 PAFTA, 1 ADA, 4 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 236

İNCELENME TARİHİ : EYLÜL 2009

ADRES : DEVRİM MAH. SAATÇİLER SOK. NO:14 (40 PAFTA, 164 ADA,7 PARSEL)

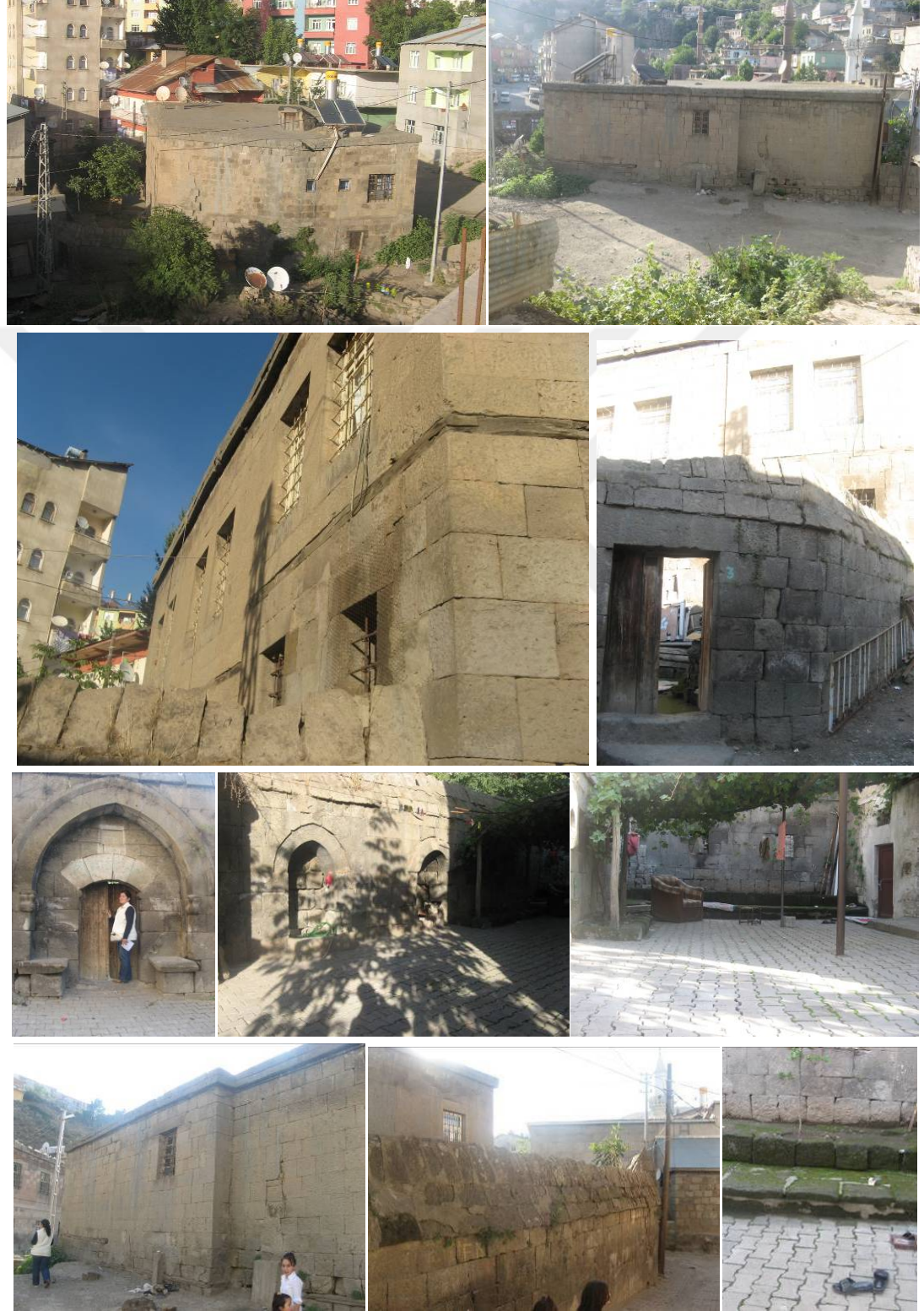
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

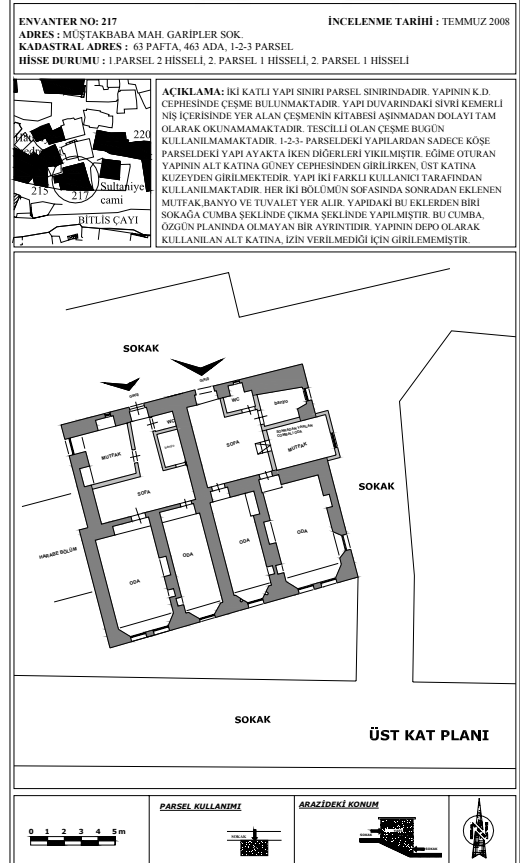
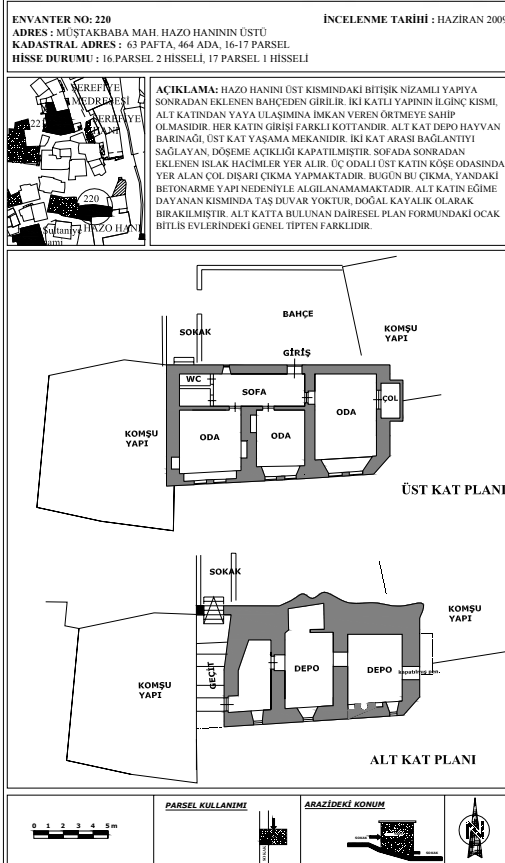
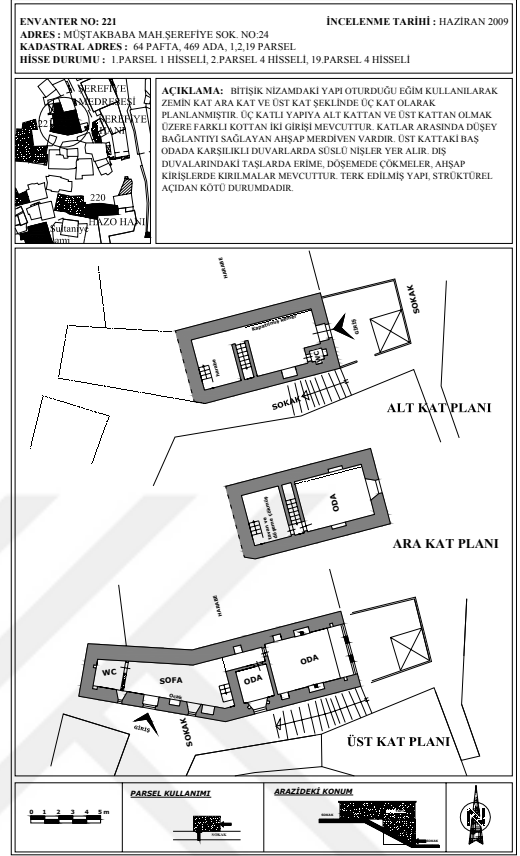
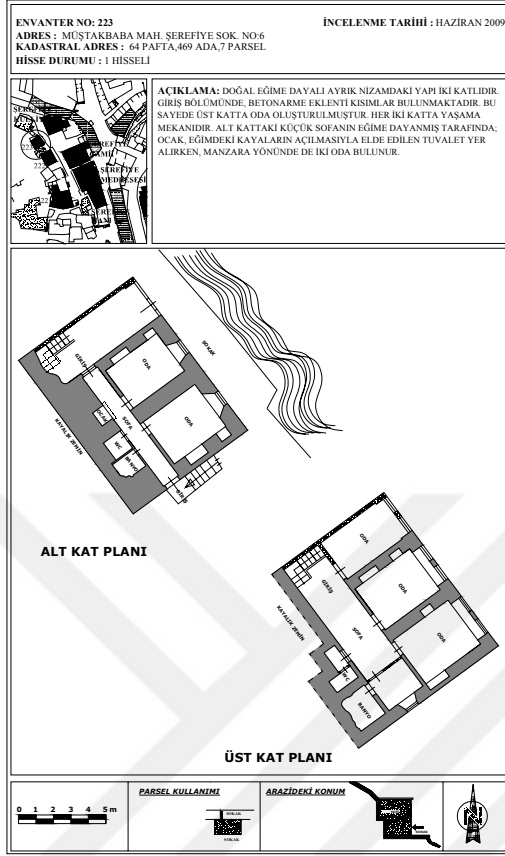
ENVANTER NO : 233

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

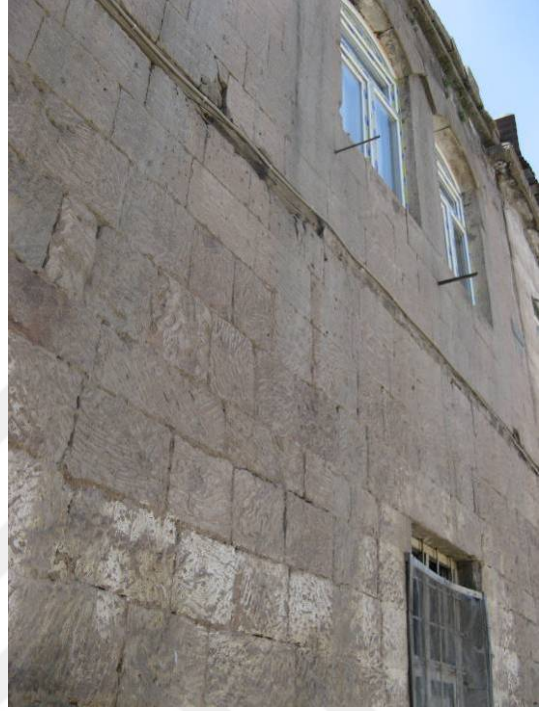
ADRES : DEVRİM MAH. DEVRİM SOK.NO. 1 (40 PAFTA,165 ADA, 3 PARSEL)

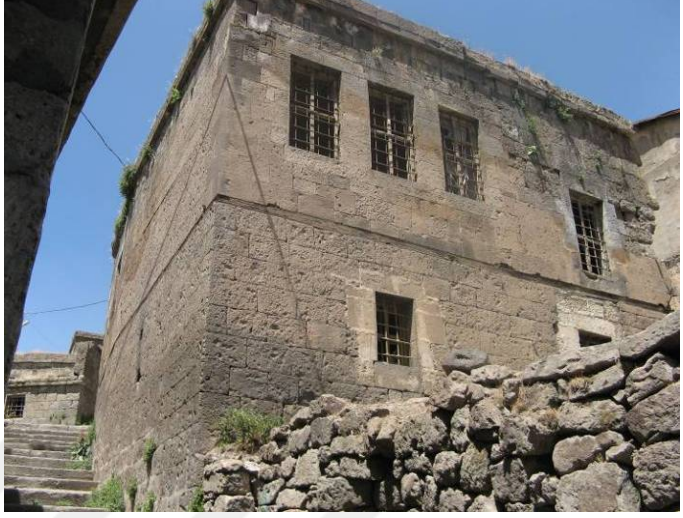
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 223**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. ŞEREFİYE SOK.NO:6 (64 PAFTA, 469 ADA, 7 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 221**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES :MÜŞTAKBABA MAH. ŞEREFİYE SK. NO:24 (64 PAFTA,469 ADA, 1-2-19 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 220

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES :MÜŞTAKBABA MH. HAZO HANININ ÜSTÜ (63 PAFTA, 464 ADA, 16-17 PARSEL)

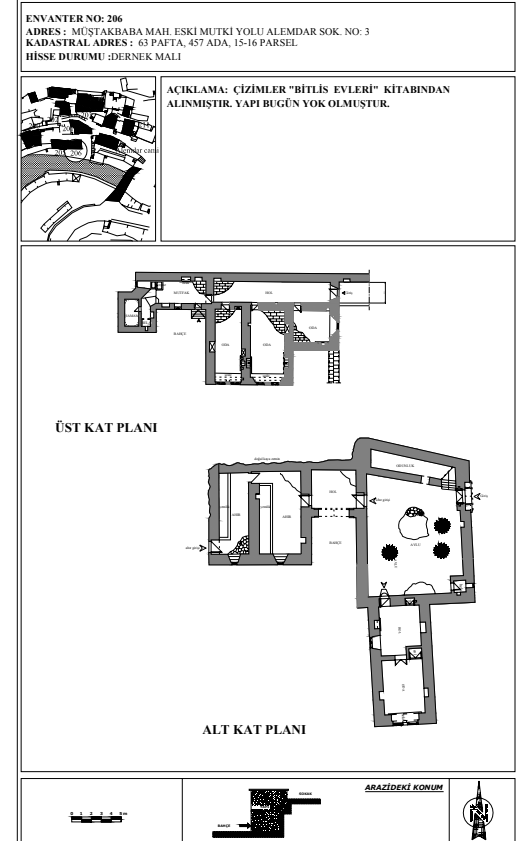
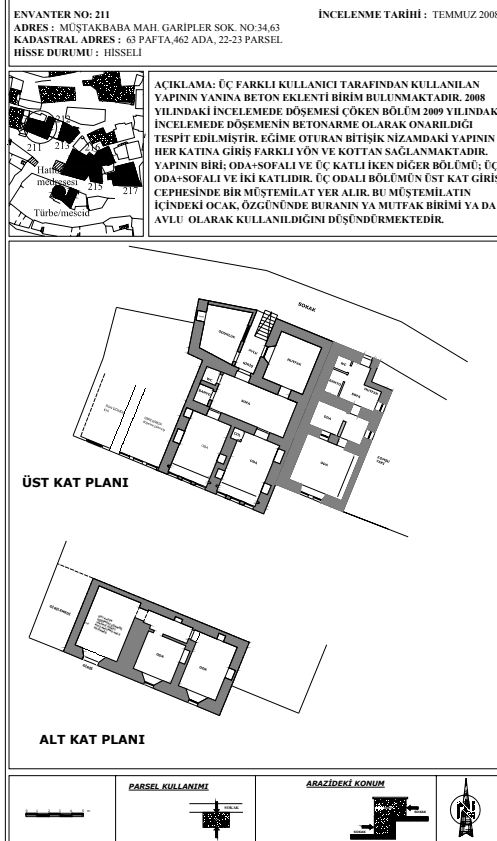
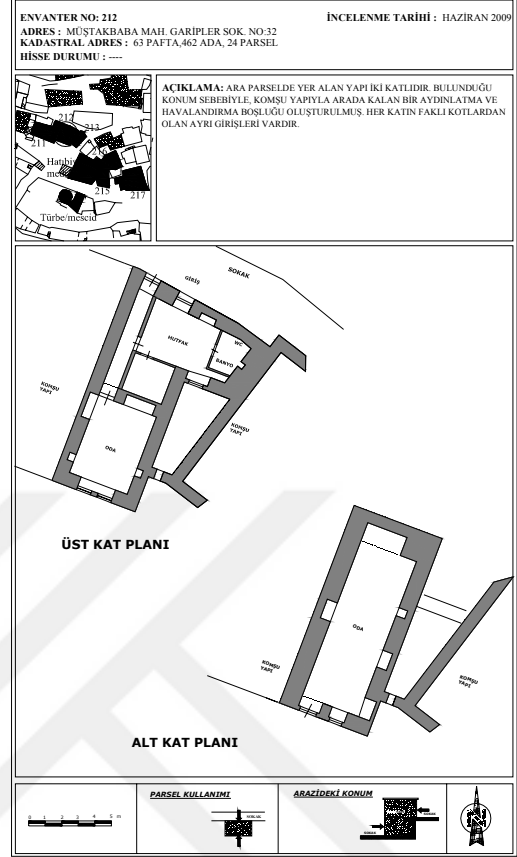
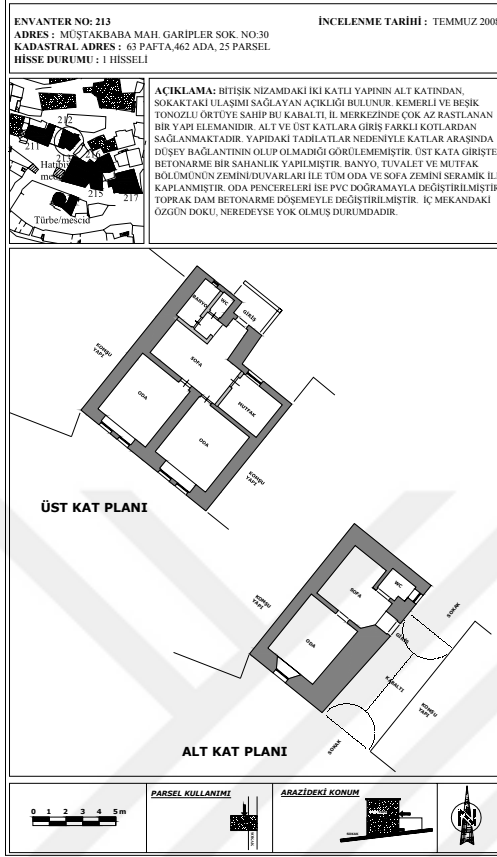

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 217**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. GARİPLER SOK. (63 PAFTA, 463 ADA, 1-2-3 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

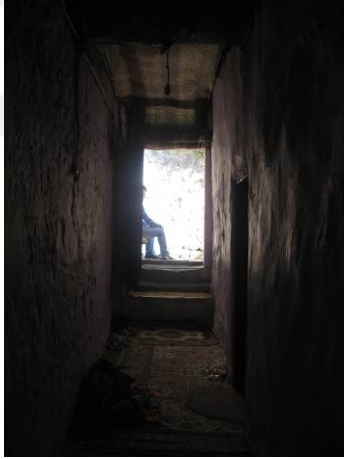
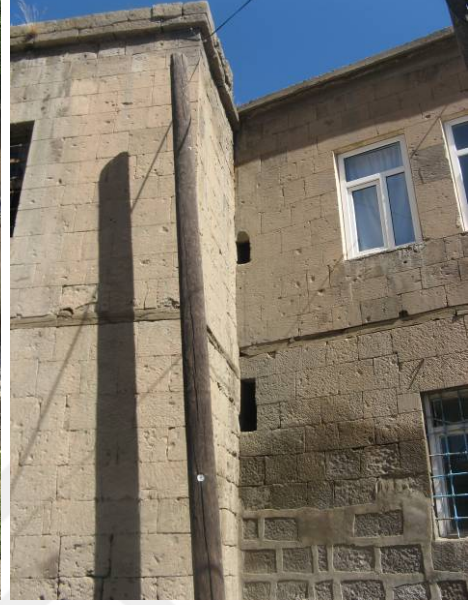
ENVANTER NO : 213**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. GARIPLER SOK.NO:30 (63 PAFTA, 462 ADA, 25 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 212

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

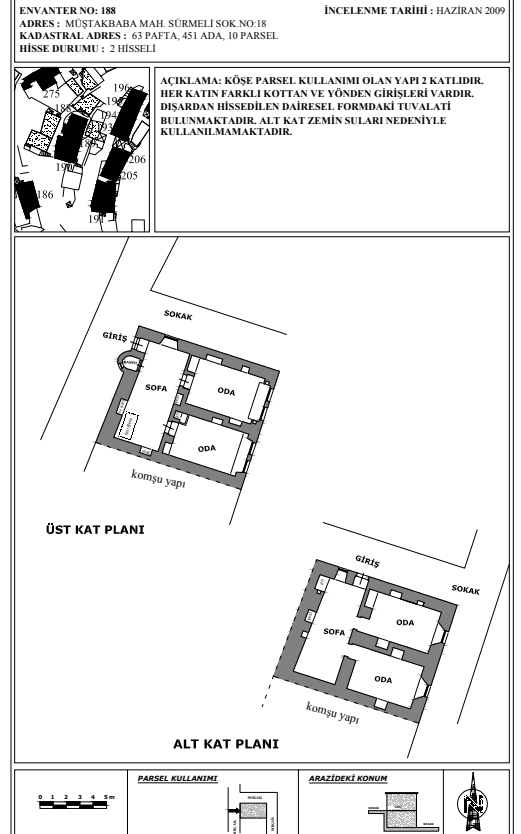
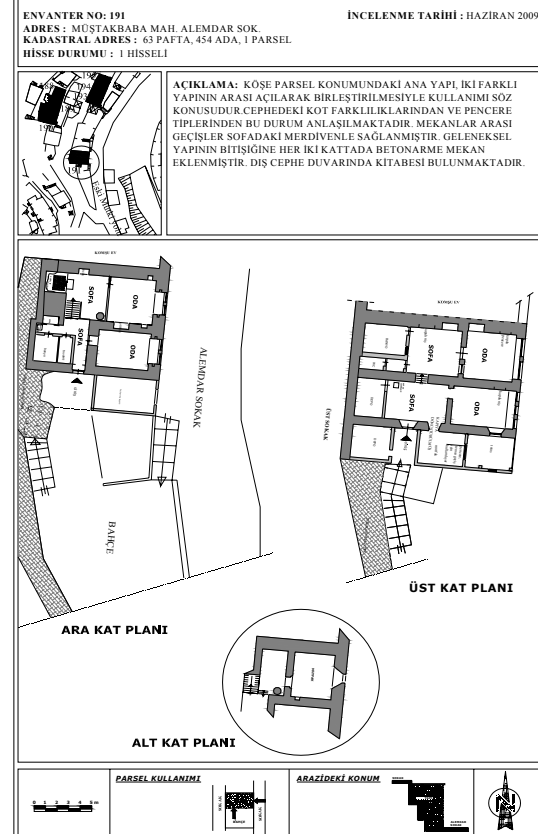
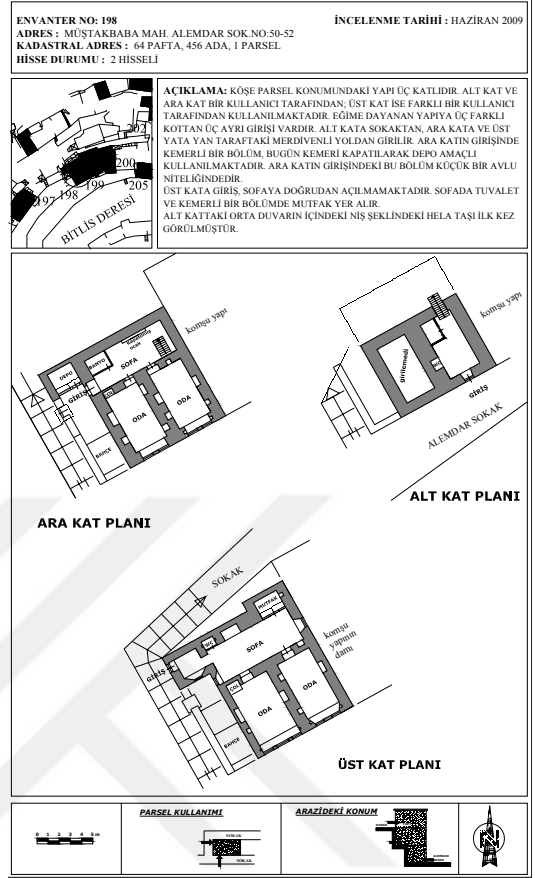
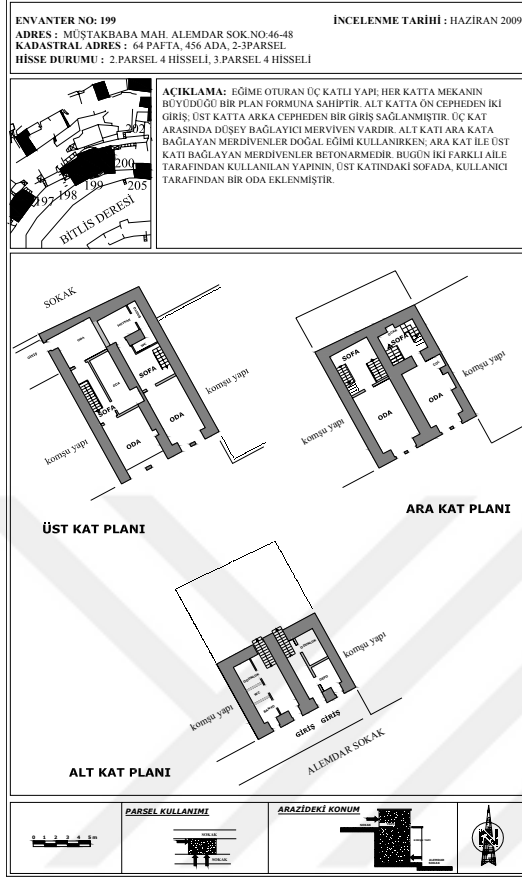
ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. GARIPLER SOK.NO:32 (63 PAFTA, 462 ADA, 24 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 211**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES: MÜŞTAKBABA MAH. GARİPLER SK.NO:34 (63 PAFTA, 462 ADA, 22-23 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 199**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. ALEMDAR SOK.NO.46 (64 PAFTA, 456 ADA, 2-3 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 198

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. ALEMDAR SOK.NO.50 (64 PAFTA, 456 ADA, 1 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 191

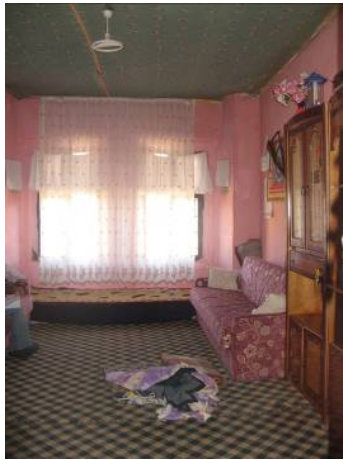
İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

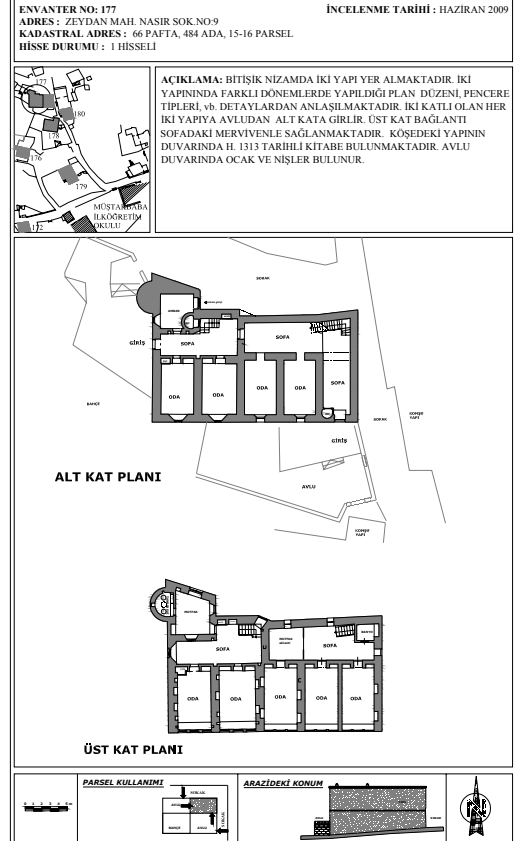
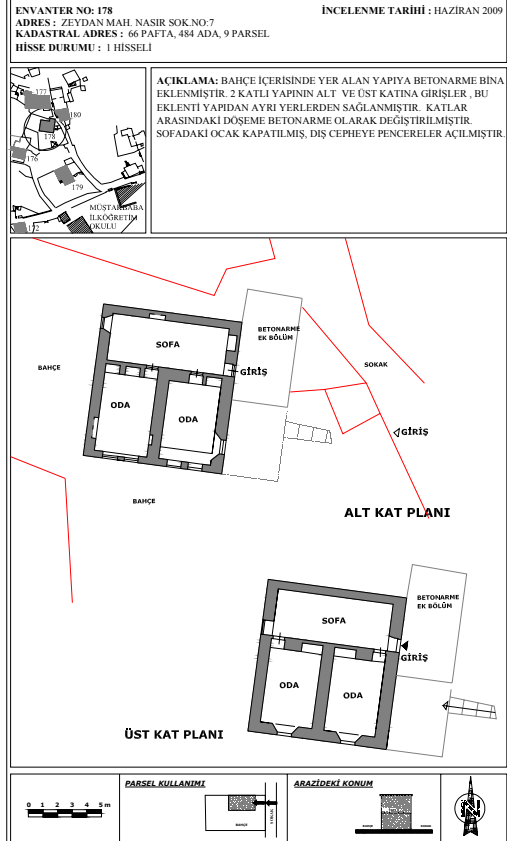
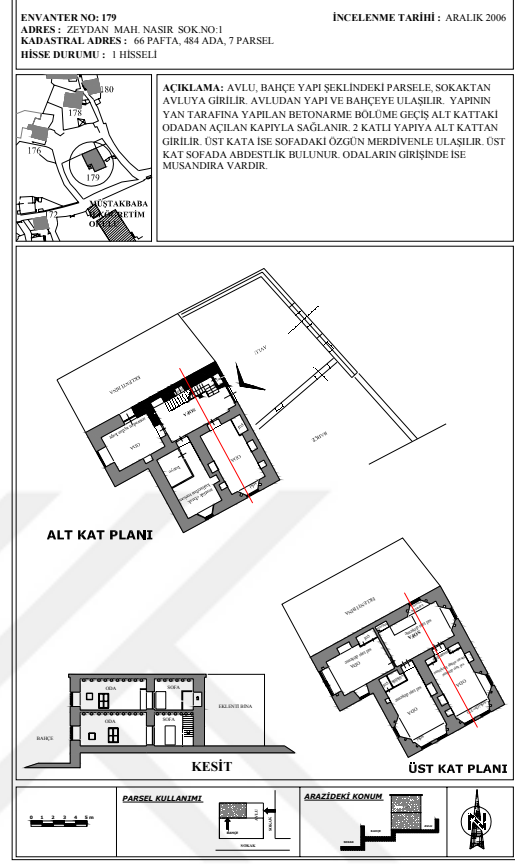
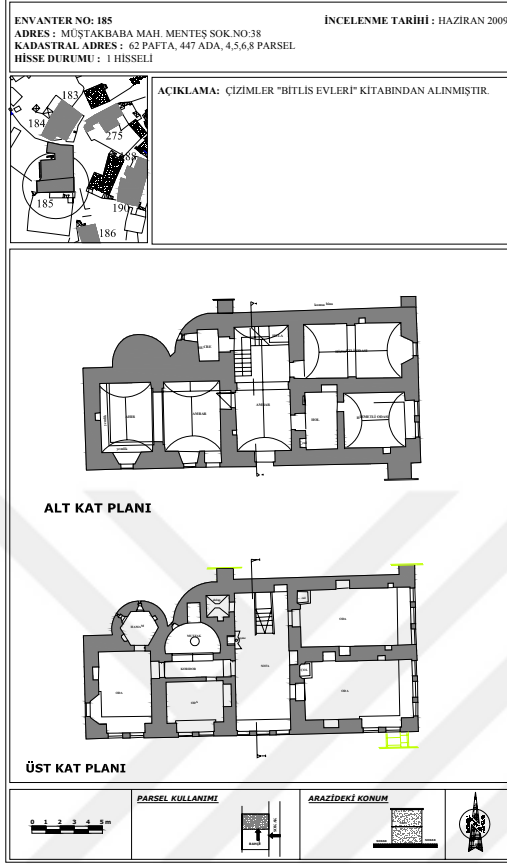
ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. ALEMDAR SOK. (63 PAFTA, 454 ADA, 1 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 188**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. SÜRMELİ SOK. NO:18 (63 PAFTA, 451 ADA, 10 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

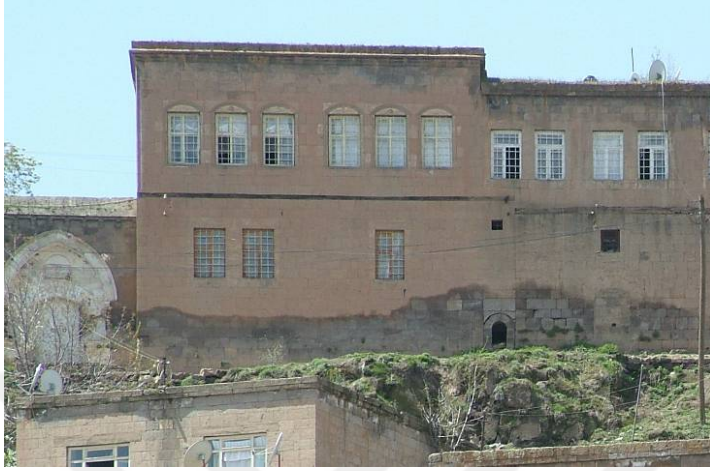

ENVANTER NO : 185

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. MENTEŞ SOK. NO:38 (62 PAFTA, 447 ADA, 4,5,6,8 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 179

İNCELENME TARİHİ : ARALIK 2006

ADRES : ZEYDAN MAH. NASIR SOK. NO:1 (66 PAFTA, 484 ADA, 7 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 178

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

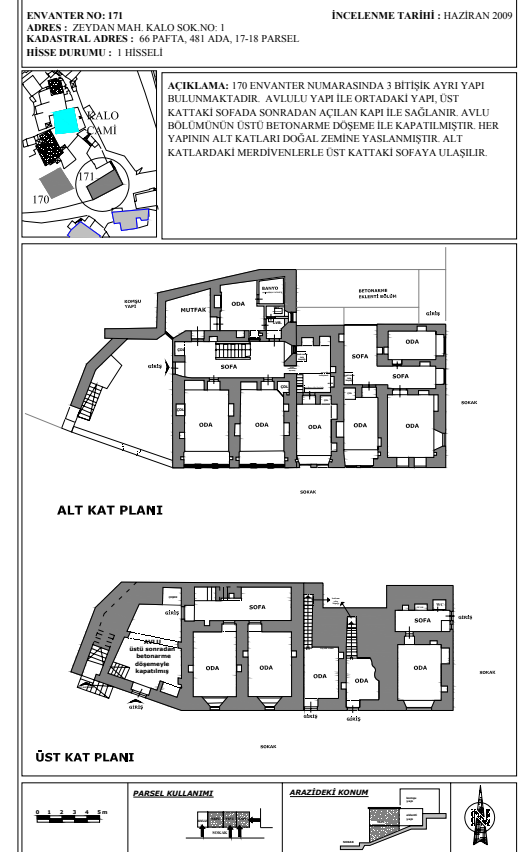
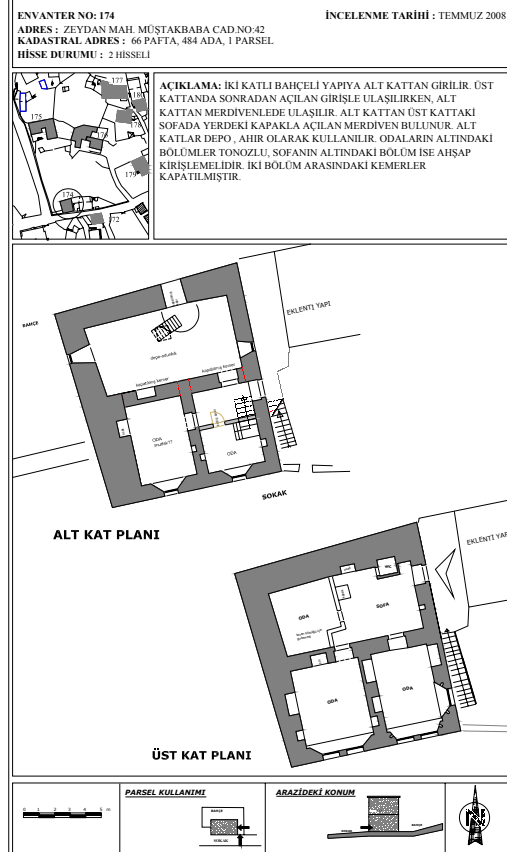
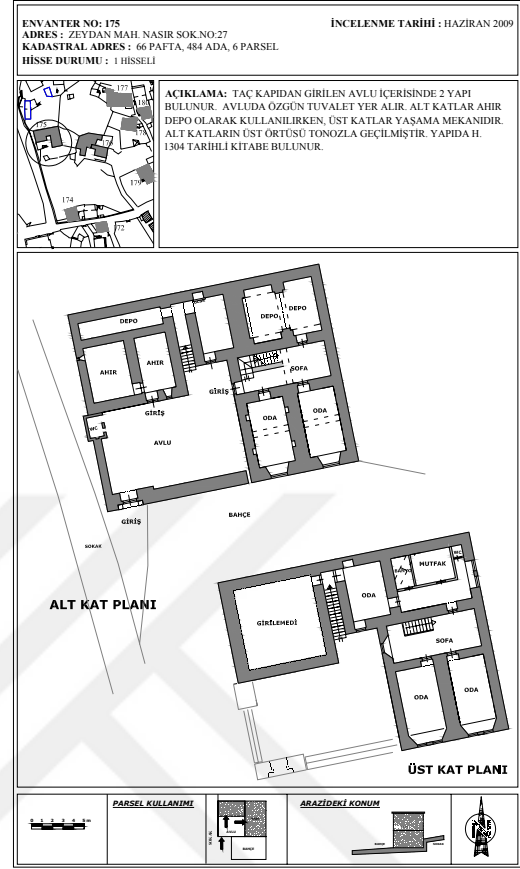
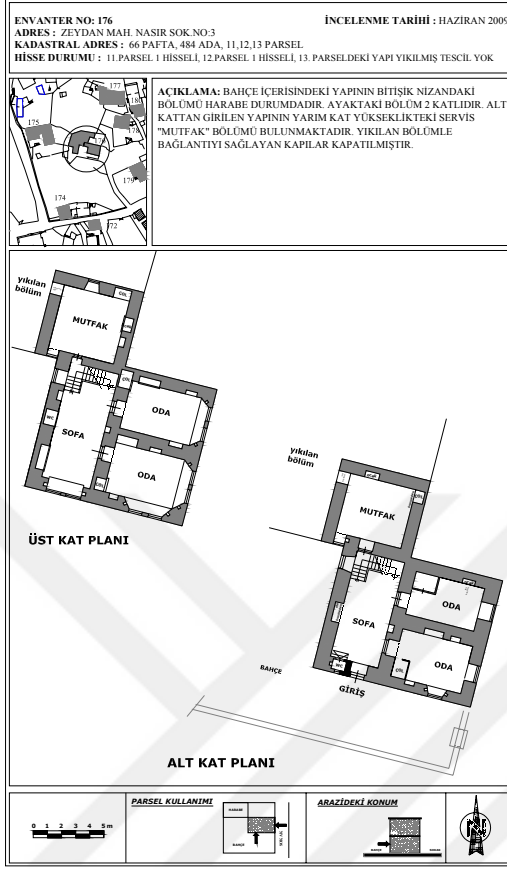
ADRES : ZEYDAN MAH. NASIR SOK. NO:7 (66 PAFTA, 484 ADA, 9 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 177**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH. NASIR SOK. NO:9 (66 PAFTA, 484 ADA, 15,16 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 176**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH. NASIR SOK. NO:3 (66 PAFTA, 484 ADA, 11,12,13 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 175**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH. NASIR SOK. NO:27 (66 PAFTA, 484 ADA, 6 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 174**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : ZEYDAN MAH. MÜŞTAKBABA CAD. NO:42 (66 PAFTA, 484 ADA, 1 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 171**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH. KALO SOK. NO:1 (66 PAFTA, 481 ADA, 17-18 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

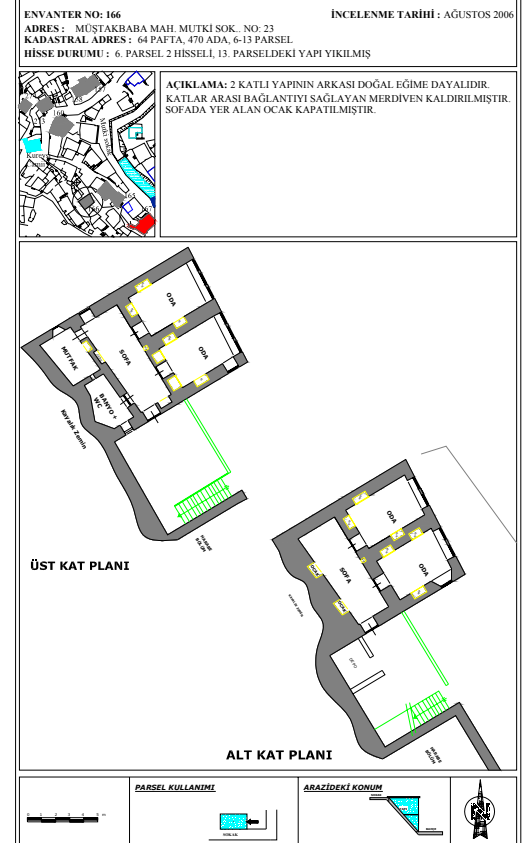
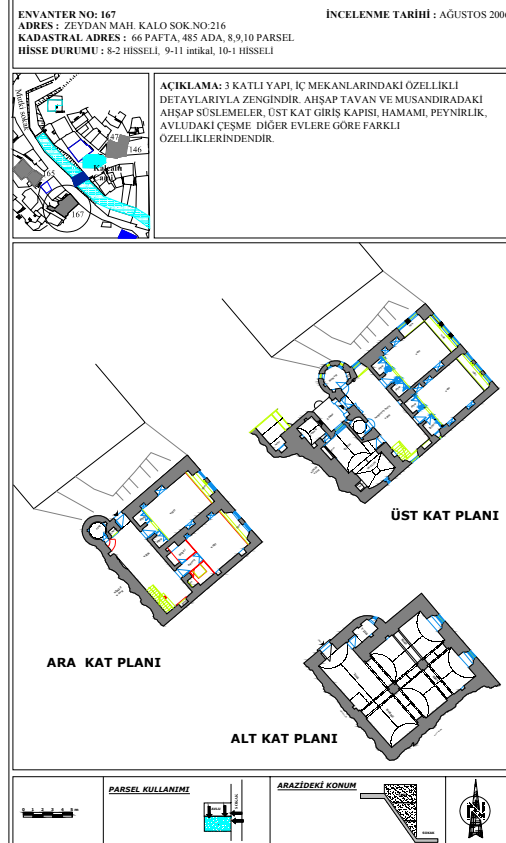
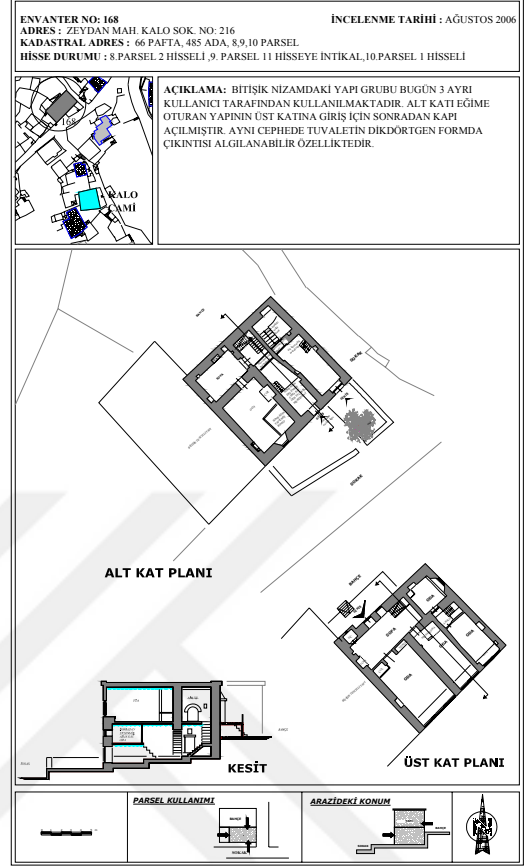
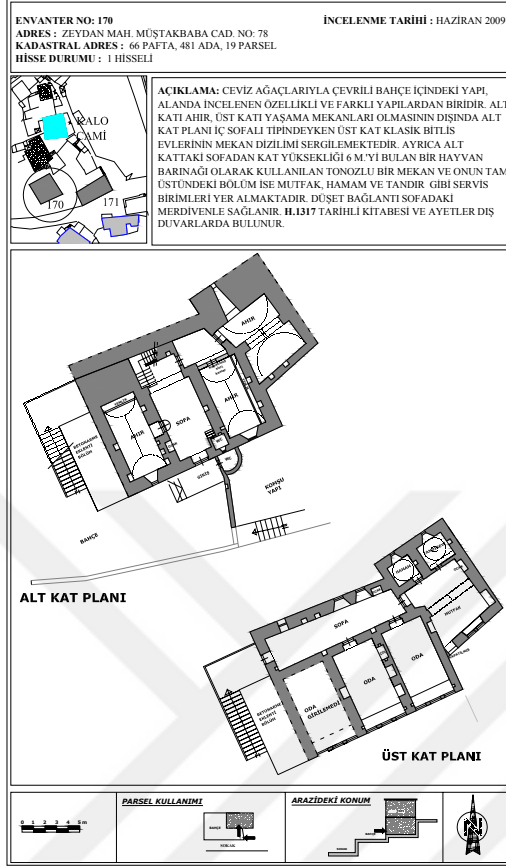
ENVANTER NO : 171

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

ADRES : ZEYDAN MAH. KALO SOK. NO:1 (66 PAFTA, 481 ADA, 17-18 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 170**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH. MÜŞTAKBABA CAD. NO:78 (66 PAFTA, 481 ADA, 19 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 168**İNCELENME TARİHİ: AĞUSTOS 2006****ADRES : ZEYDAN MAH. KALO SOK. NO:216 (66 PAFTA, 485 ADA, 8,9,10 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

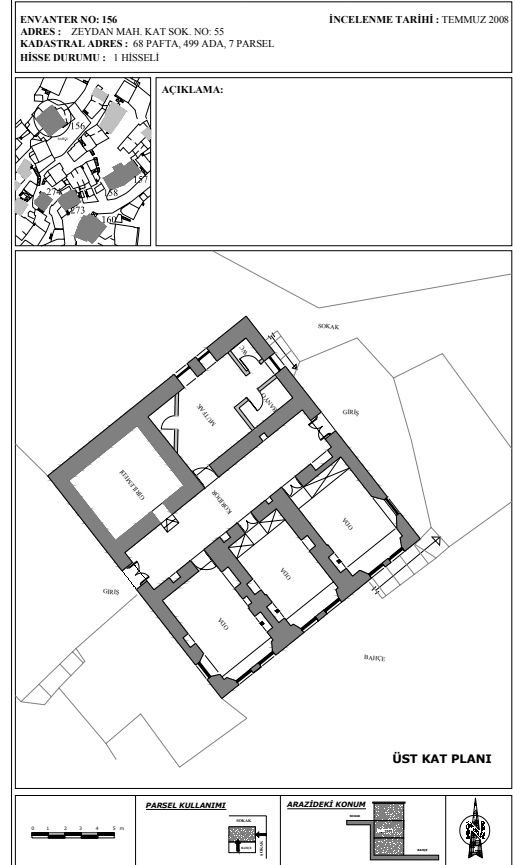
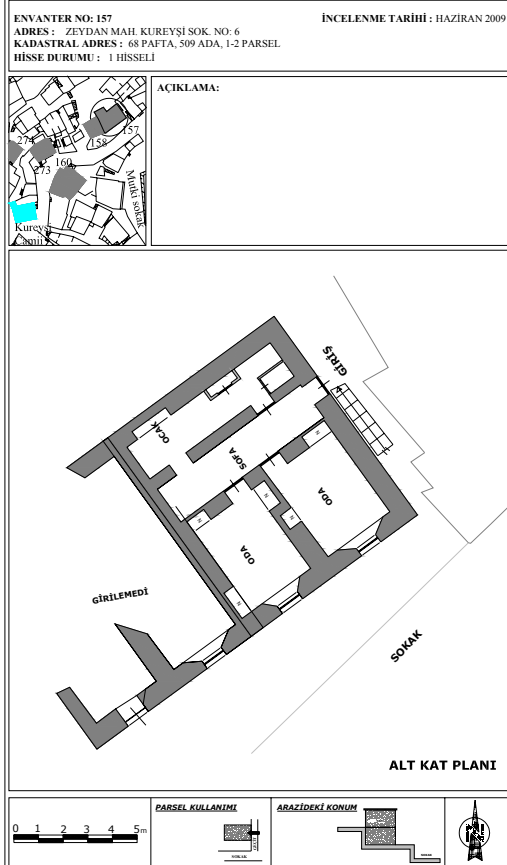
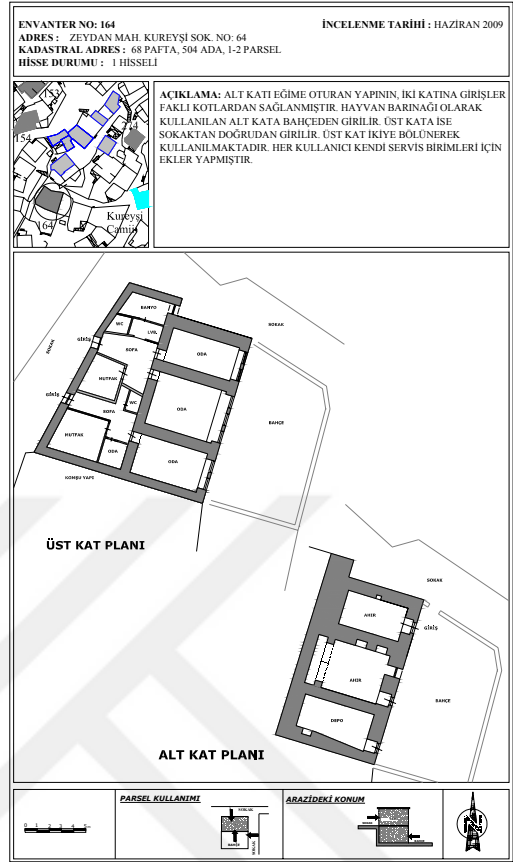
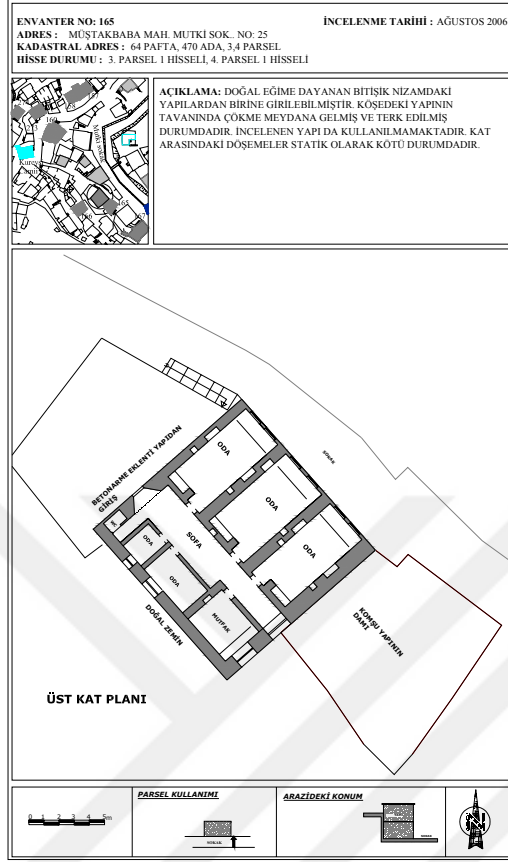

ENVANTER NO : 167**İNCELENME TARİHİ :AĞUSTOS 2006****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH.MUTKİ SOK. NO:1 (64 PAFTA, 469 ADA, 18 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 166**İNCELENME TARİHİ :AĞUSTOS 2006****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH.MUTKİ SOK. NO:23 (64 PAFTA, 470 ADA,6- 13 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 165**İNCELENME TARİHİ :AĞUSTOS 2006****ADRES : MÜŞTAKBABA MAH.MUTKİ SOK. NO:25 (64 PAFTA, 470 ADA, 3,4 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 164**İNCELENME TARİHİ :HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH KUREYŞİ SOK. NO:64 (68 PAFTA,504 ADA, 1-2 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 157**İNCELENME TARİHİ :HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH KUREYŞİ SOK. NO:6 (68 PAFTA,509 ADA, 1-2 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 156

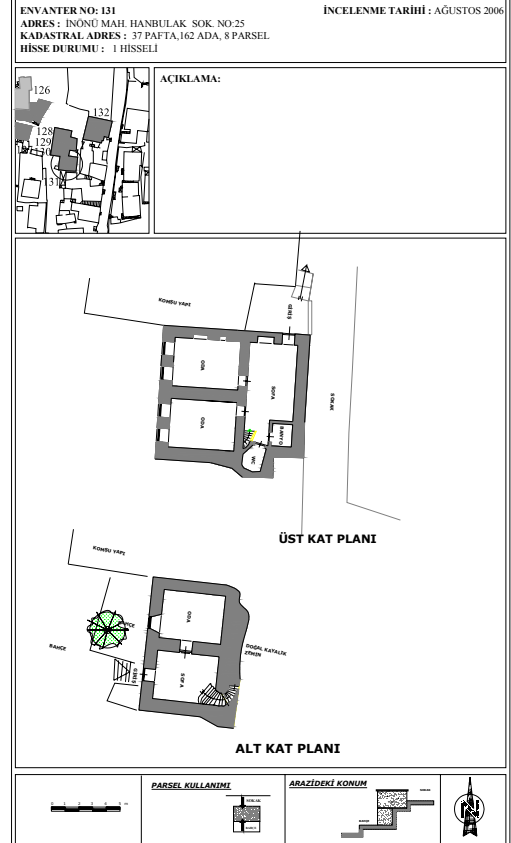
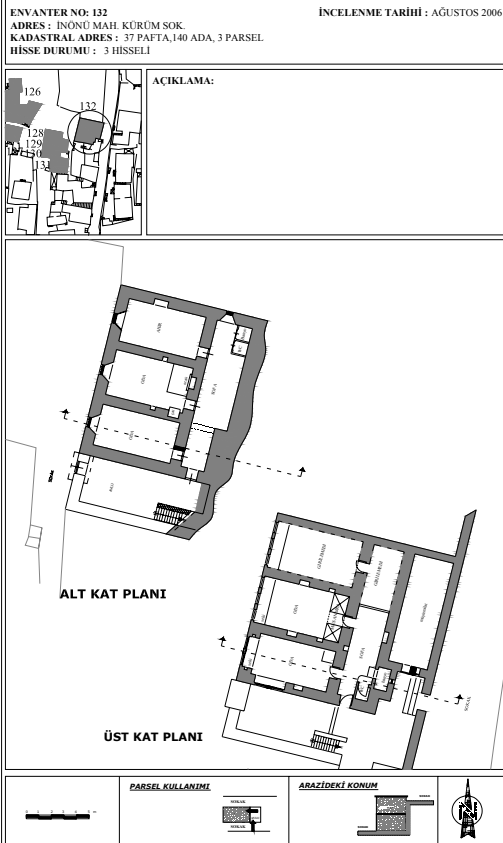
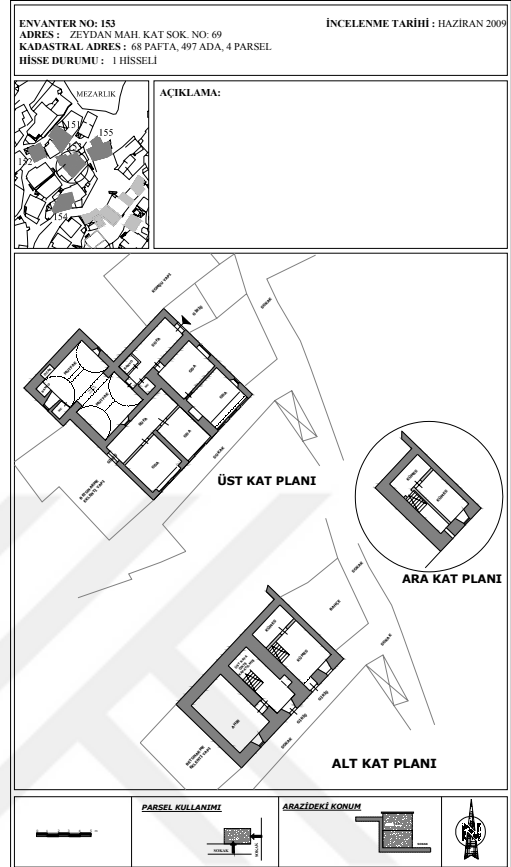
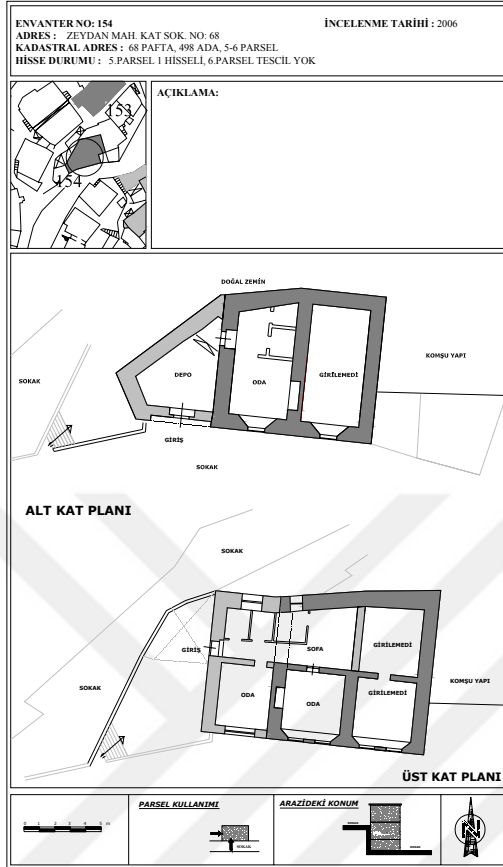
İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

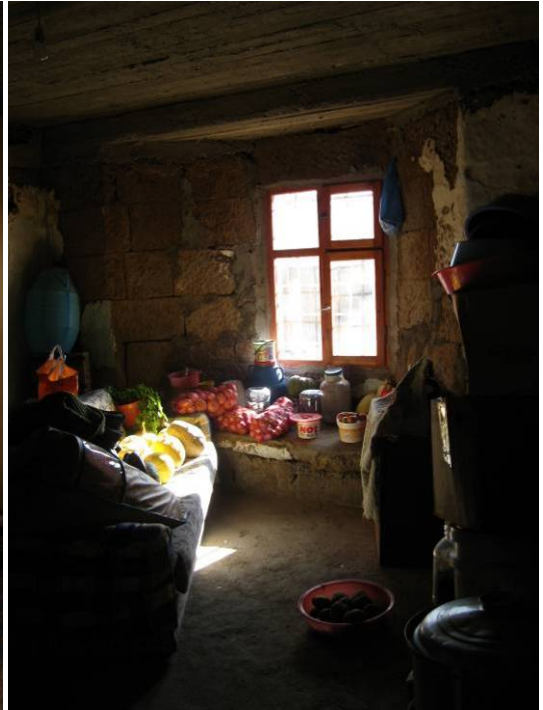
ADRES : ZEYDAN MAH. KAT SOK. NO:55 (68 PAFTA,499 ADA, 7 PARSEL)

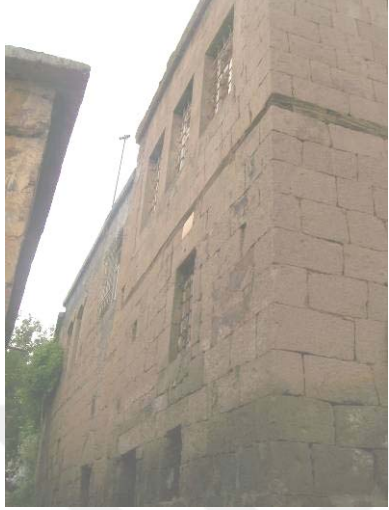
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 154**İNCELENME TARİHİ :****ADRES : ZEYDAN MAH. KAT SOK. NO:68 (68 PAFTA,498 ADA, 5-6 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 153**İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009****ADRES : ZEYDAN MAH. KAT SOK. NO:69 (68 PAFTA,497 ADA, 4 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

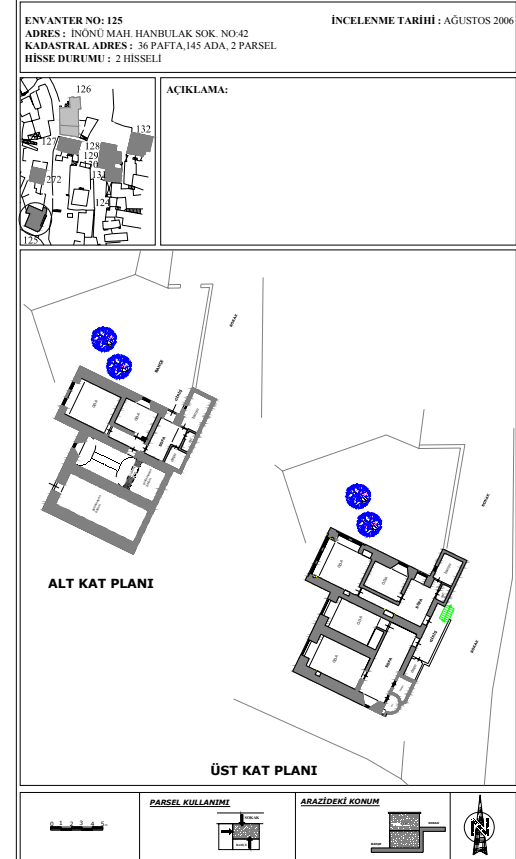
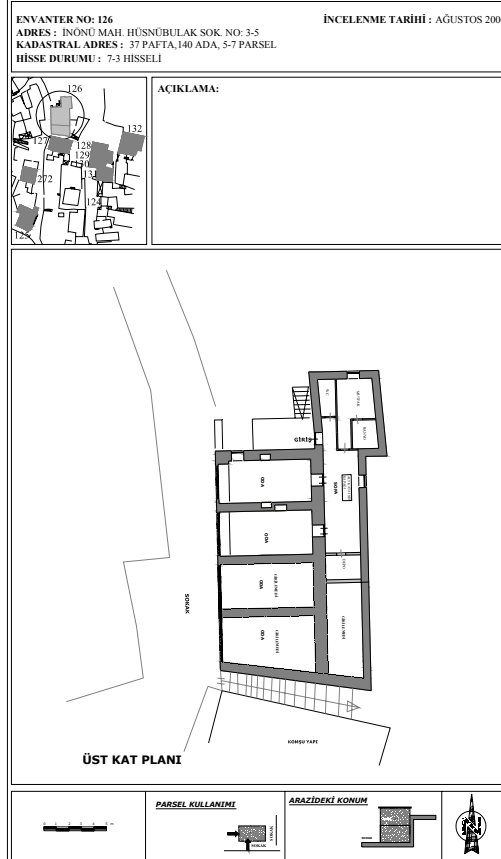
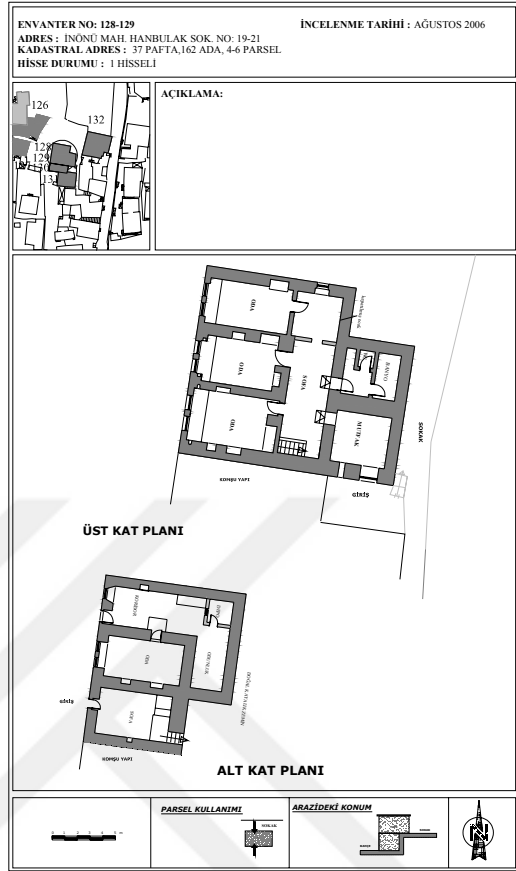
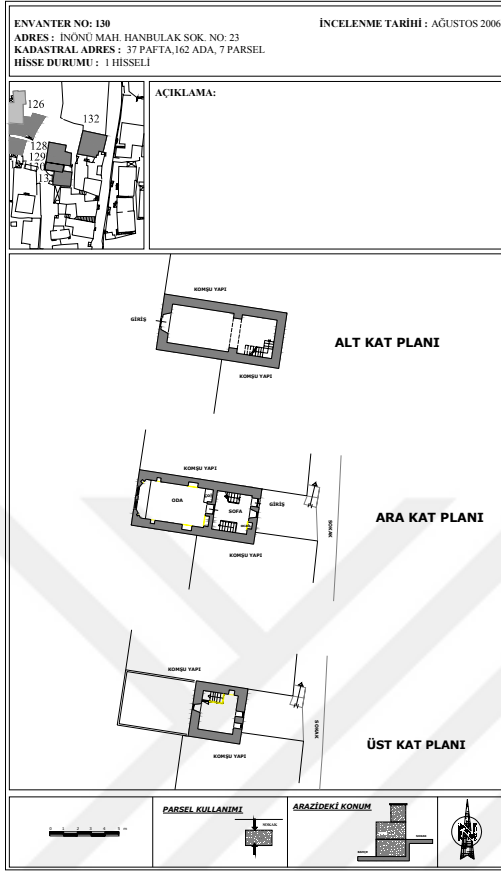

ENVANTER NO : 132**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : İNÖNÜ MAH. KÜRÜM SOK. (37 PAFTA, 140 ADA, 3 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 131**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : İNÖNÜ MAH. HANBULAK SOK.NO:25 (37 PAFTA, 162 ADA,8 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 130**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : İNÖNÜ MAH. HANBULAK SOK.NO:23 (37 PAFTA, 162 ADA,7 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 128-129

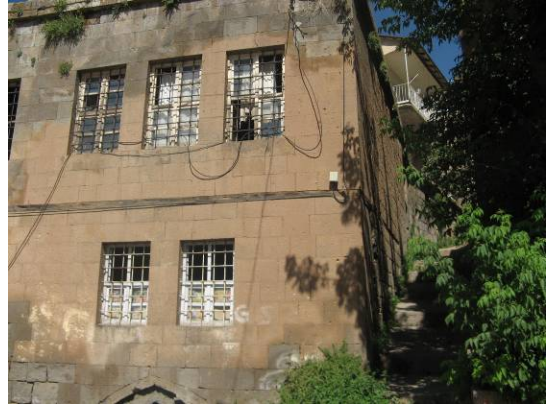
İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006

ADRES : İNÖNÜ MAH. HANBULAK SOK.NO:19-21 (37 PAFTA, 162 ADA, 4-6 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

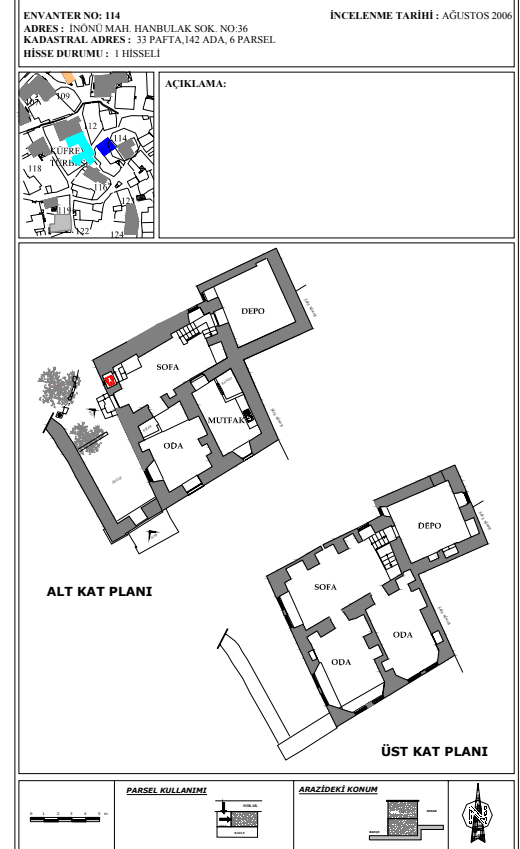
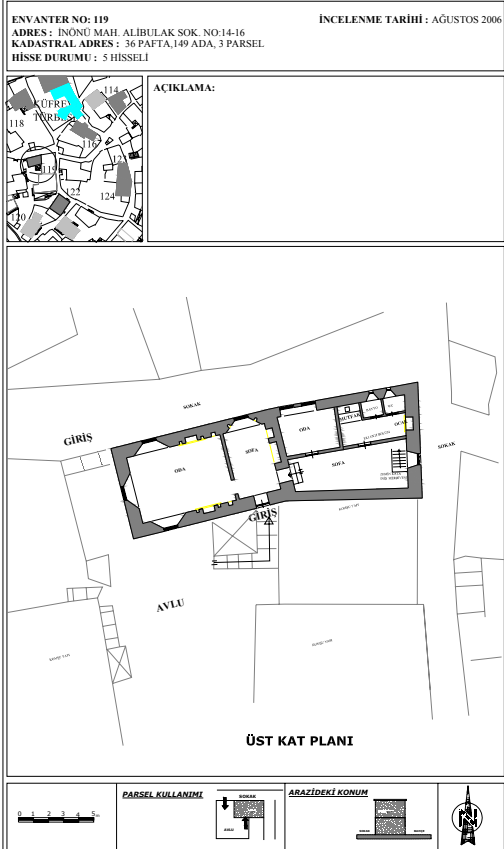
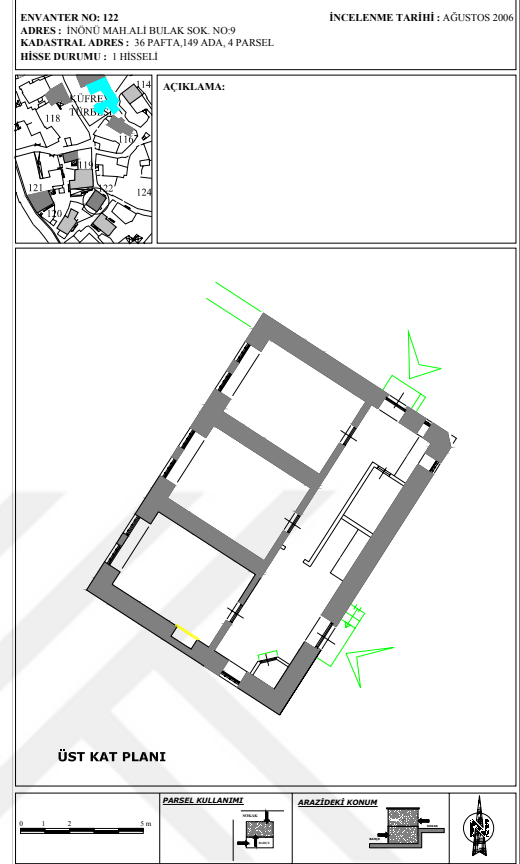
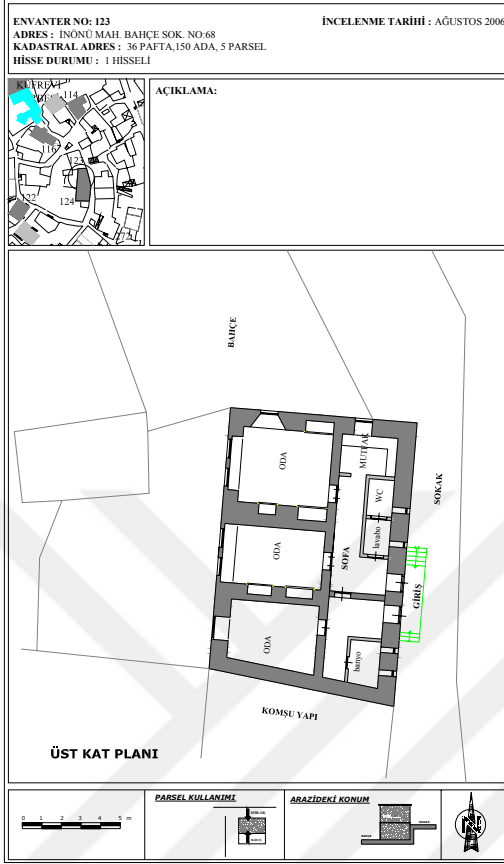

ENVANTER NO : 126**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : İNÖNÜ MAH. HANBULAK SOK.NO:3-5 (37 PAFTA, 140 ADA, 5-7 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 125**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : İNÖNÜ MAH. HANBULAK SOK.NO: 42 (36 PAFTA, 145 ADA, 2 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

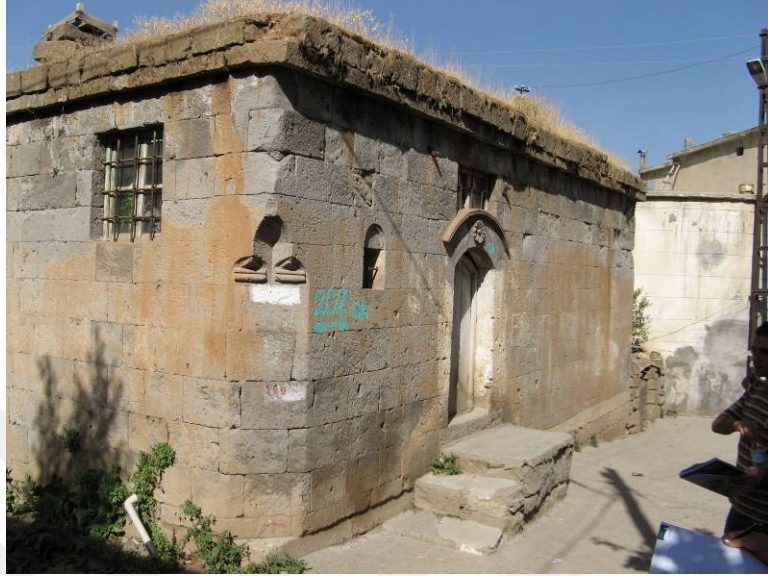

ENVANTER NO : 123**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : İNÖNÜ MAH. BAHÇE SOK.NO:68 (36 PAFTA, 150 ADA, 5 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 122

İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006

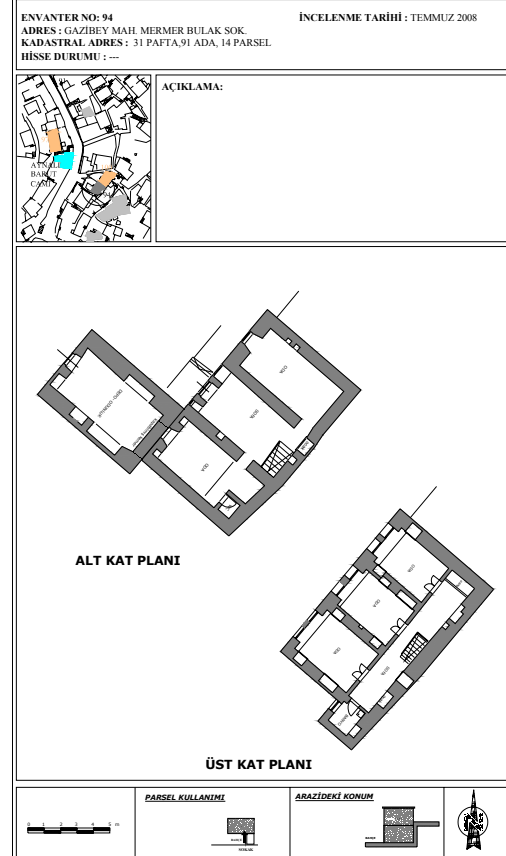
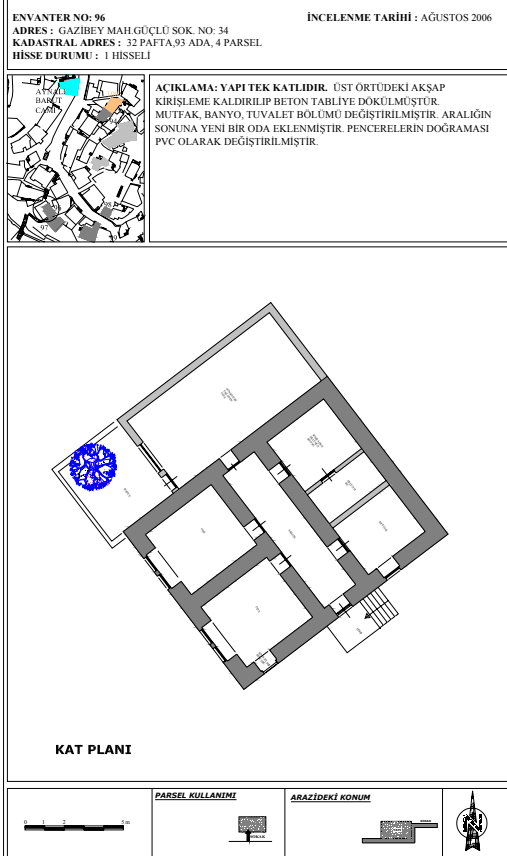
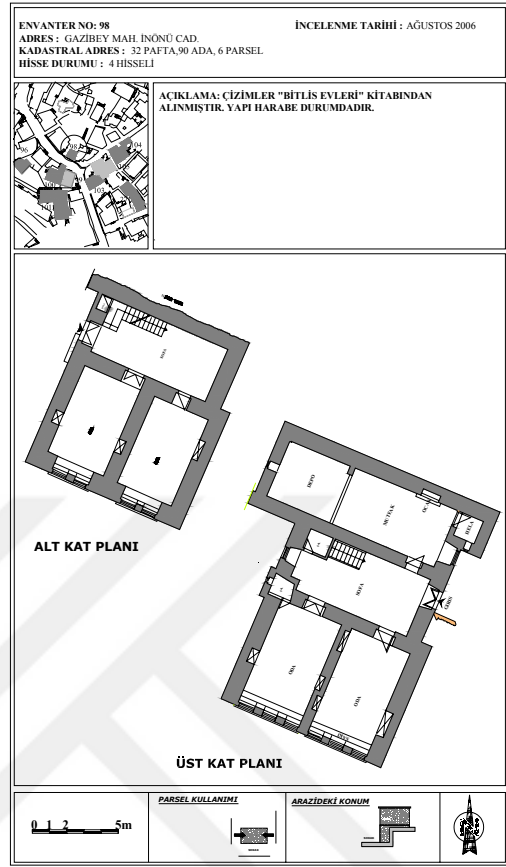
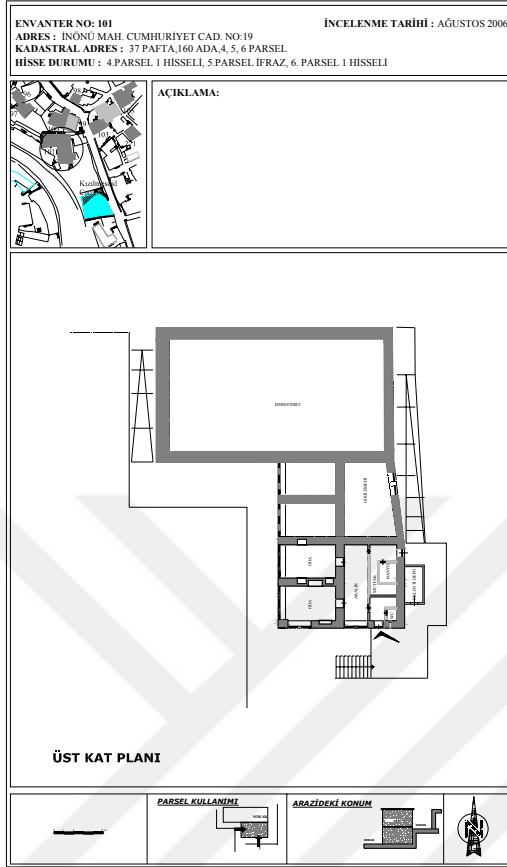
ADRES : İNÖNÜ MAH. ALİ BULAK SOK.NO: 9 (36 PAFTA, 149 ADA,4 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 119**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : İNÖNÜ MAH. ALİBULAK SOK.NO:14-16 (36 PAFTA, 149 ADA, 3 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 125

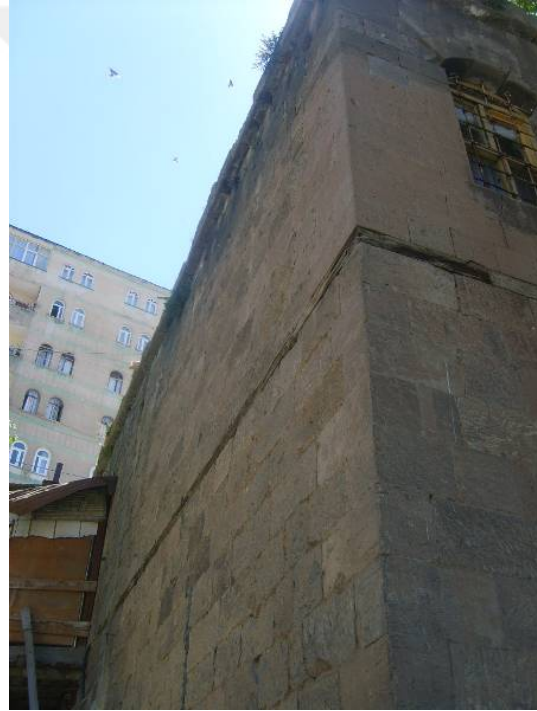
İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006

ADRES : İNÖNÜ MAH. CUMHURİYET CAD. NO: 19 (37 PAFTA, 160 ADA, 4-5 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

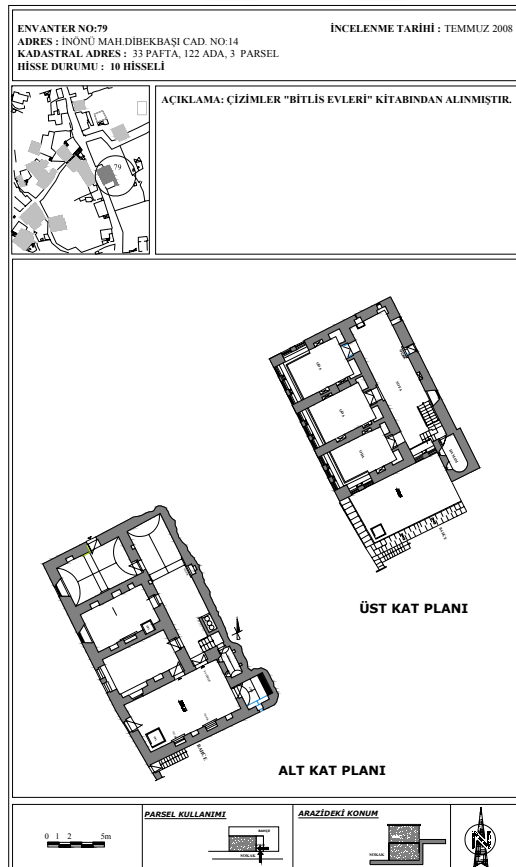
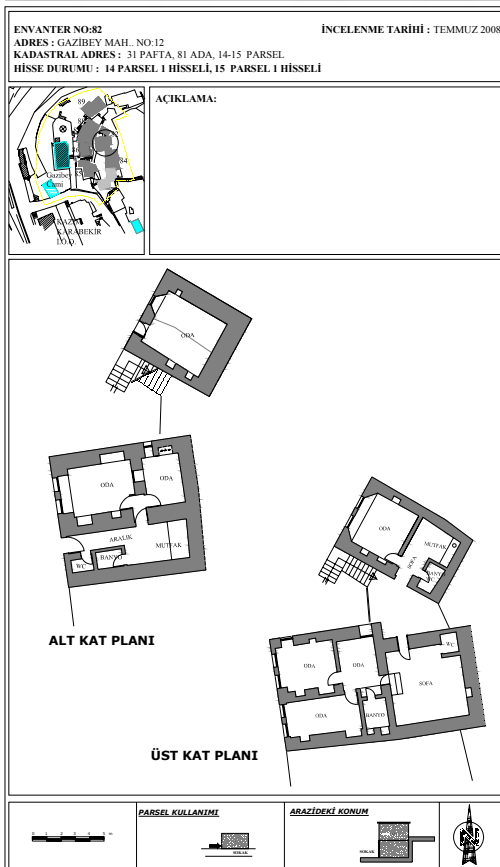
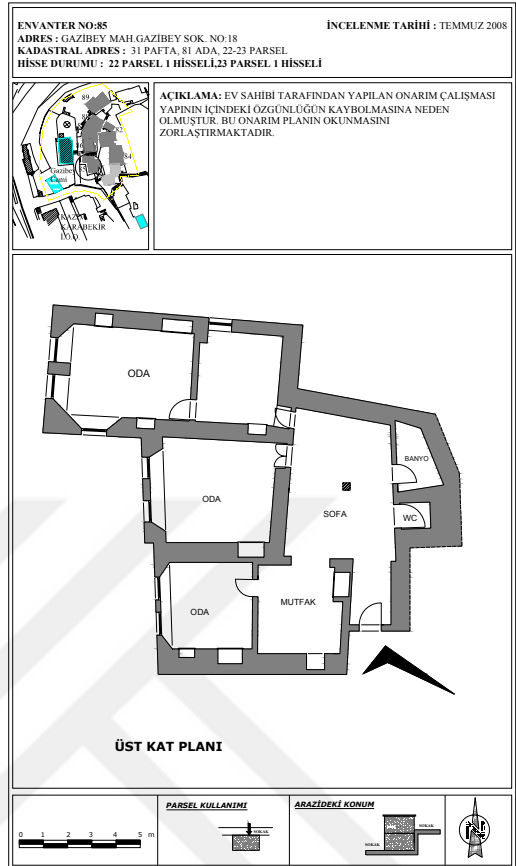
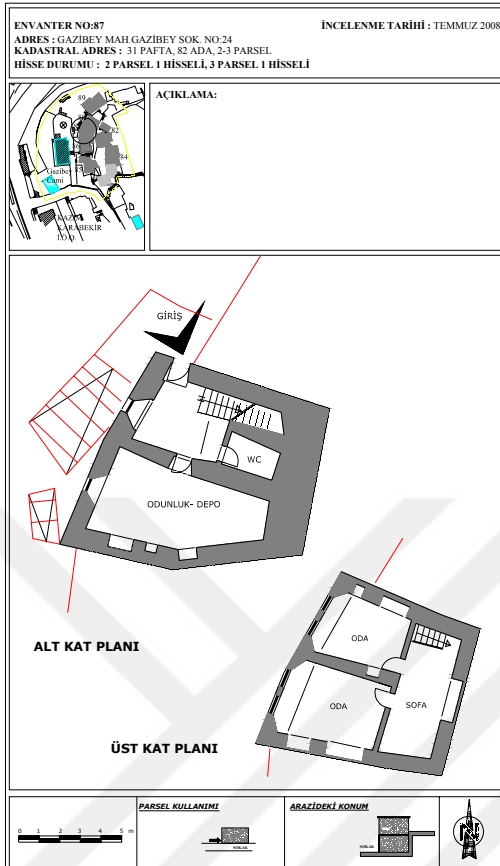
ENVANTER NO : 98**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : GAZİBEY MAH.İNÖNÜ CAD (32 PAFTA, 90 ADA, 6 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 96**İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006****ADRES : GAZİBEY MAH. GÜÇLÜ SOK. NO:34 (32 PAFTA, 93 ADA, 4 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 94**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : GAZİBEY MAH. MERMERBULAK SOK. (31 PAFTA, 91 ADA, 14 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 87**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : GAZİBEY MAH. GAZİBEY SOK. NO: 24 (31 PAFTA, 82 ADA, 2-3 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 85

İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

ADRES : GAZİBEY MAH. GAZİBEY SOK. NO: 18 (31 PAFTA, 81 ADA, 22-23 PARSEL)

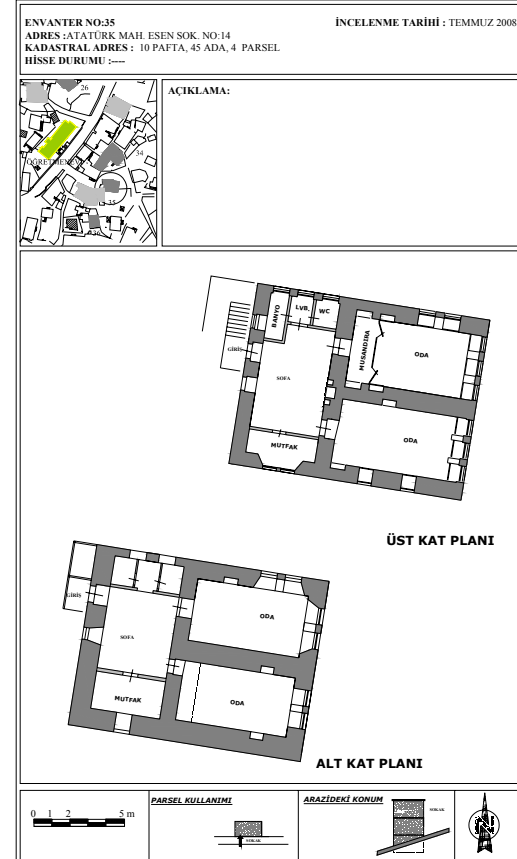
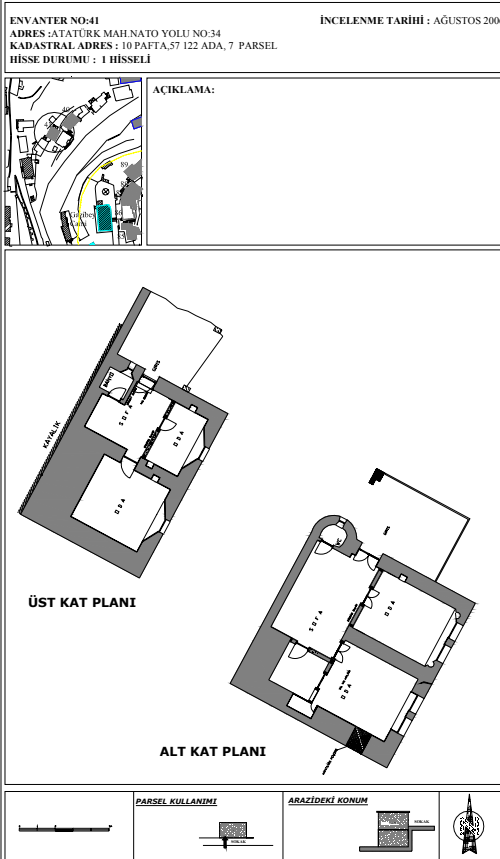
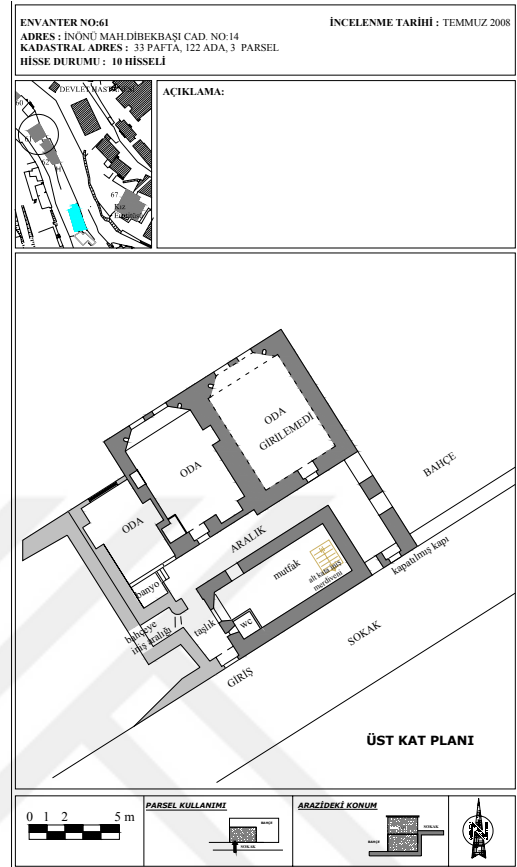
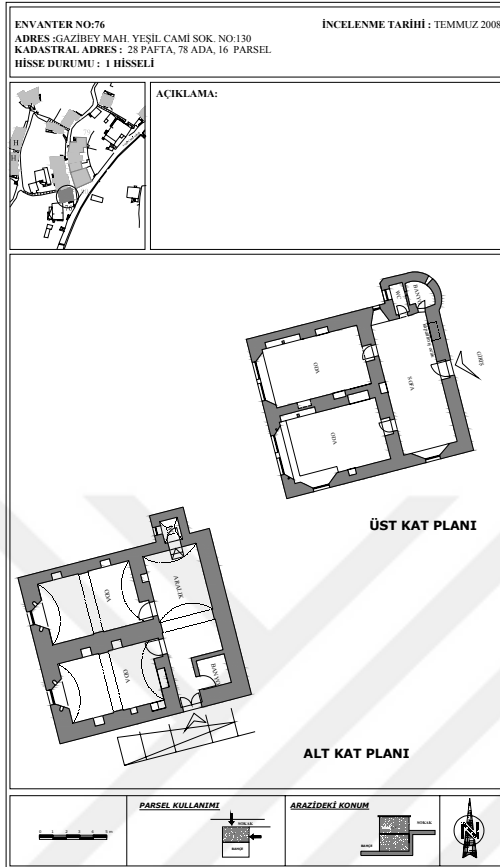
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 82**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : GAZİBEY MAH. NO:12 (31 PAFTA, 81 ADA, 14-15 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 79**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : İNÖNÜ MAH. DİBEKBAŞI. NO: 14 (33 PAFTA, 122 ADA, 3 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

NVANter NO : 76

İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

ADRES : GAZİBEY MAH. YEŞİL CAMİ SOK. NO: (28 PAFTA, 78 ADA, 16 PARSEL)

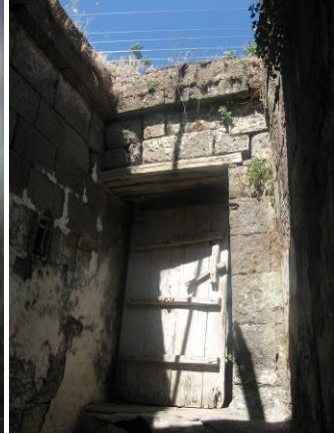
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 61

İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

ADRES : İNÖNÜ MAH. DİBEKBAŞI CAD. NO:14 (33 PAFTA, 122 ADA, 3 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 41

İNCELENME TARİHİ : AĞUSTOS 2006

ADRES : ATATÜRK MAH.NATO YOLU NO:34 (10 PAFTA, 57 ADA, 7 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

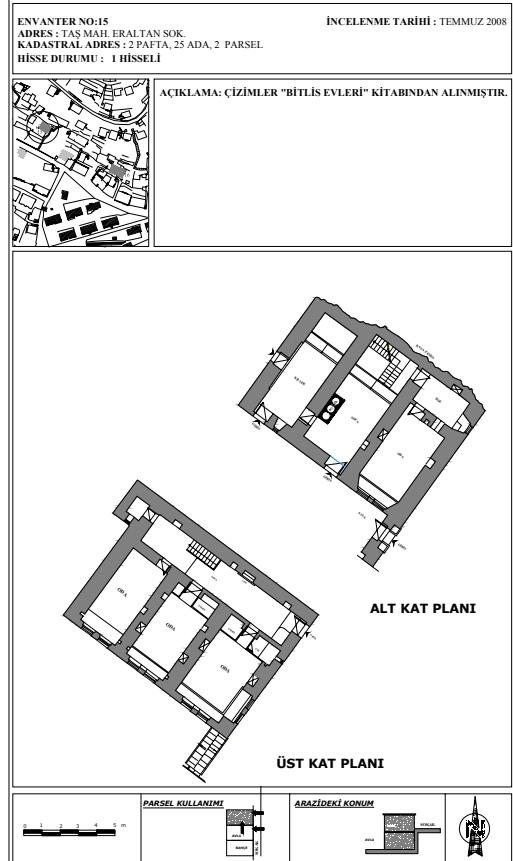
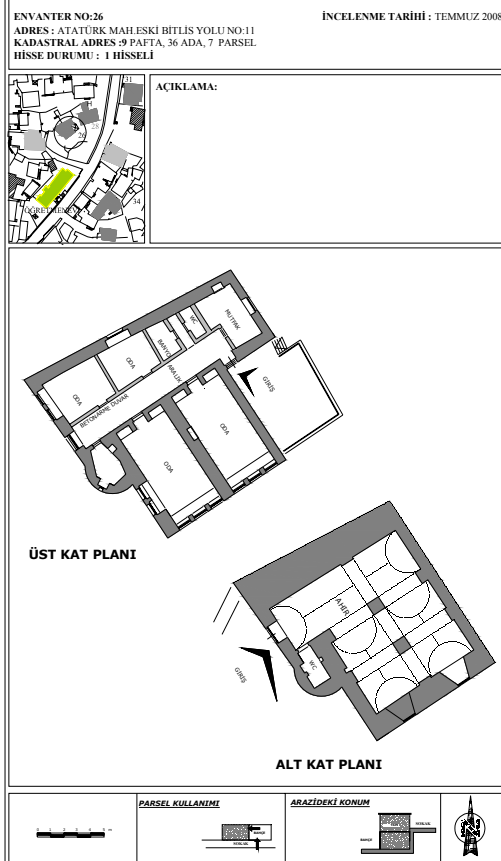
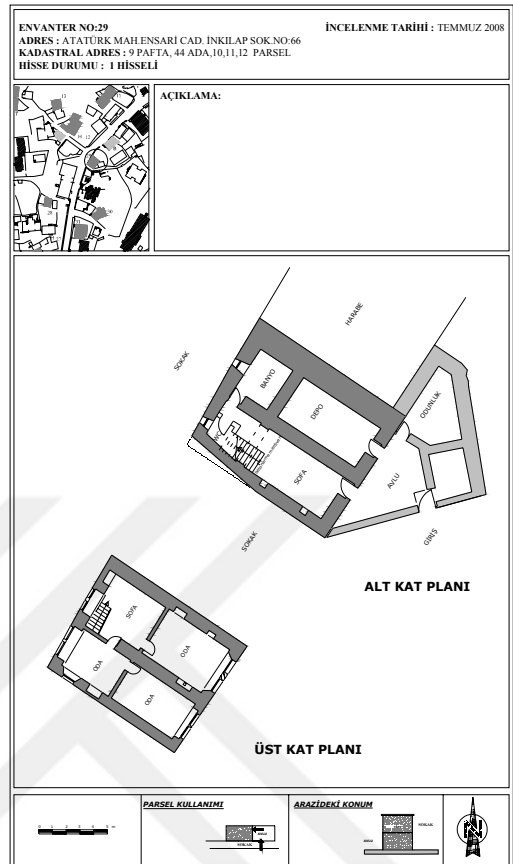
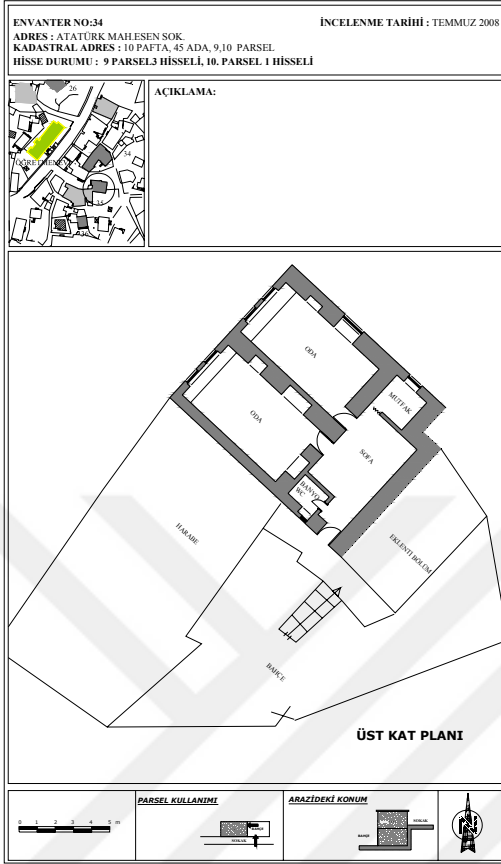
ENVANTER NO : 35

İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

ADRES : ATATÜRK MAH.ESEN SOK. NO:14 (10 PAFTA, 45 ADA, 4 PARSEL)

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 34**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : ATATÜRK MAH.ESEN SOK. (10 PAFTA, 45 ADA, 9-10 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 29

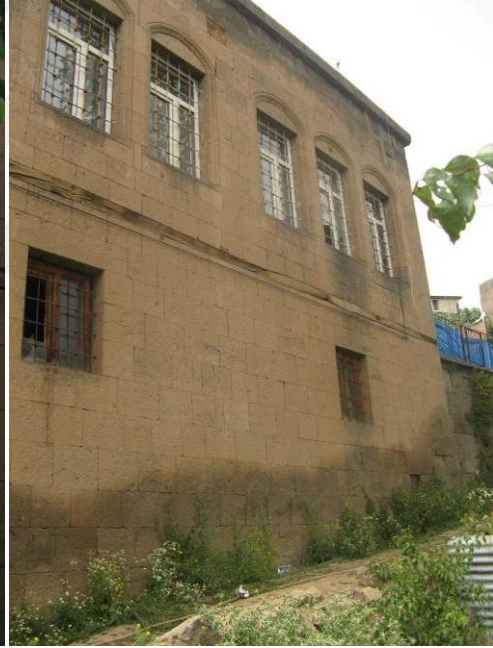
İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

ADRES : ATATÜRK MAH.ENSARİ CAD.İNKILAP SOK. NO:66 (9 PAFTA, 44 ADA,10-11-12 PARSEL)

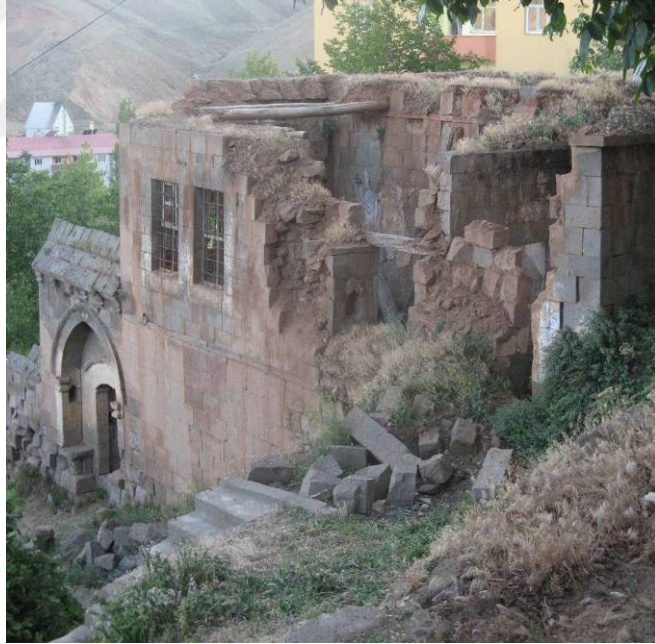

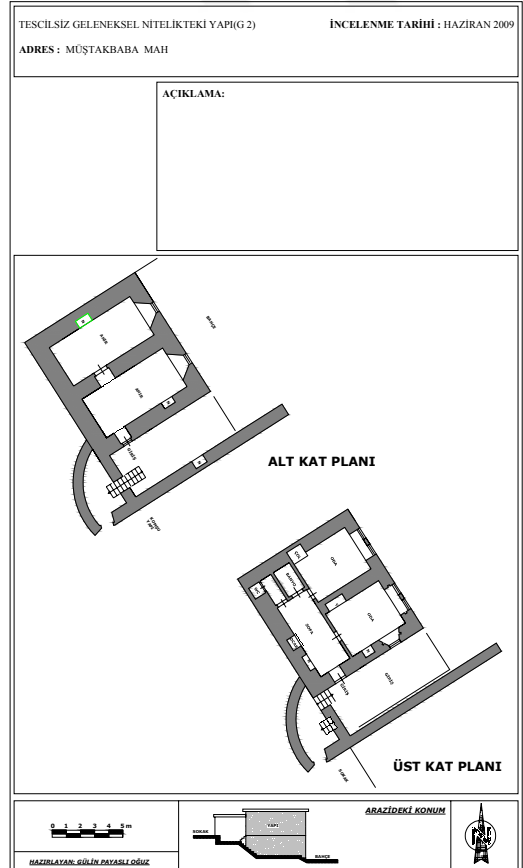
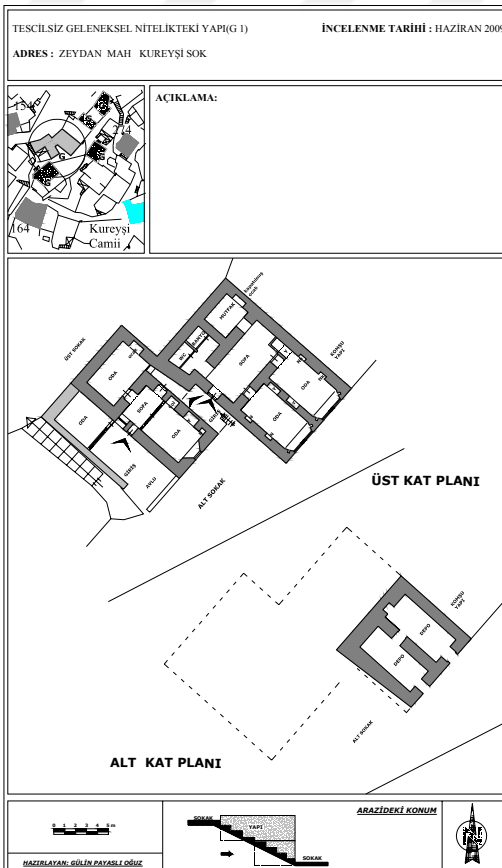
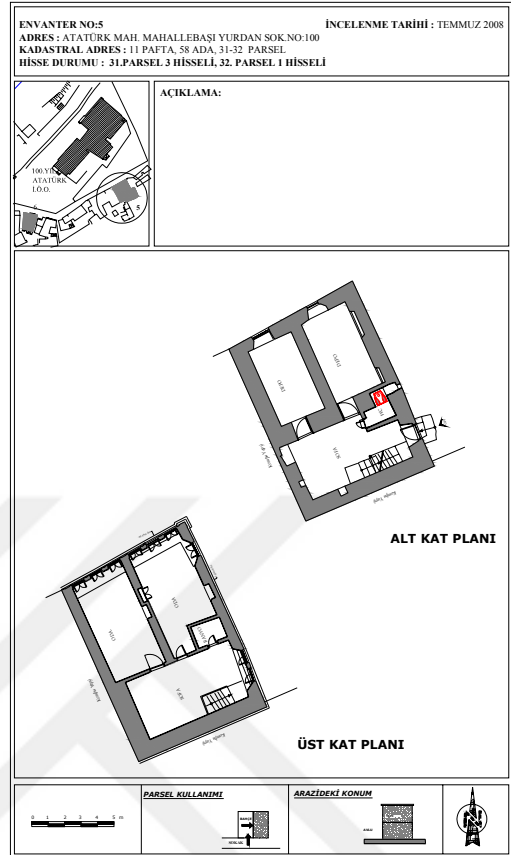
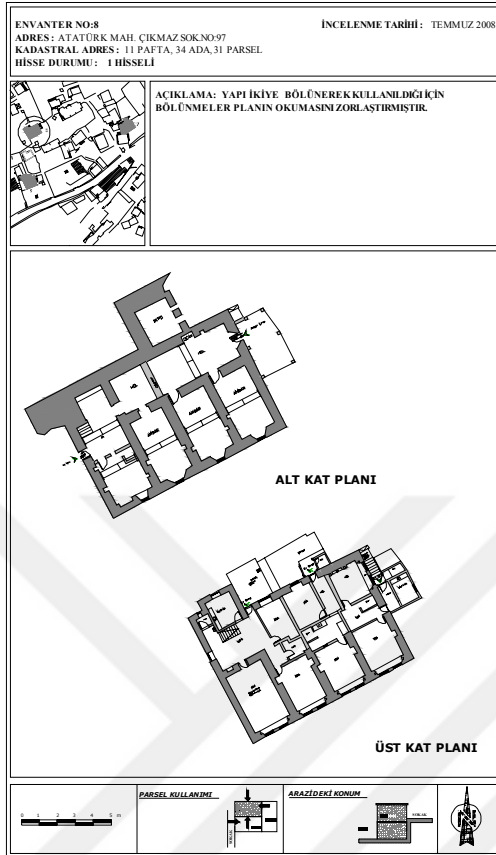
GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ENVANTER NO : 26**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : ATATÜRK MAH.ESKİ BİTLİS YOLU NO:11 (9 PAFTA, 36 ADA,7 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 15**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : TAŞ MAH.ERALTAN SOK. (2 PAFTA, 25 ADA, 2 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 8**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : ATATÜRK MAH.ÇIKMAZ SOK. NO:97 (11 PAFTA,34 ADA,31 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ENVANTER NO : 5**İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008****ADRES : ATATÜRK MAH.MAHALLEBAŞI YURDAN SOK. NO:100 (11 PAFTA, 58 ADA, 31-32 PARSEL)****GÜLİN PAYASLI OĞUZ**

ADRES : ZEYDAN MAH. KUREYŞİ SOK.
İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

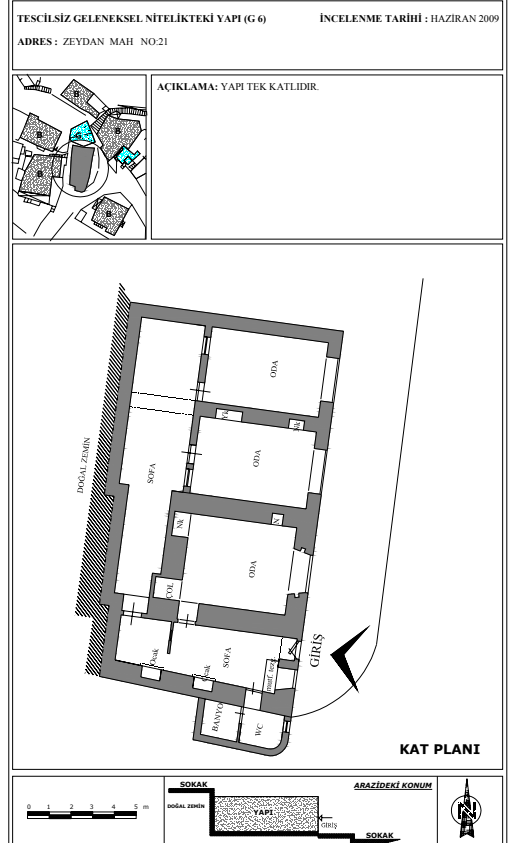
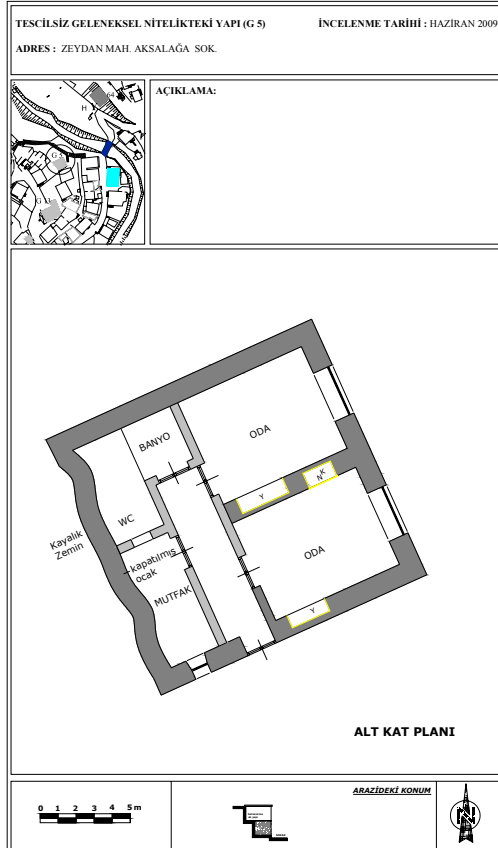
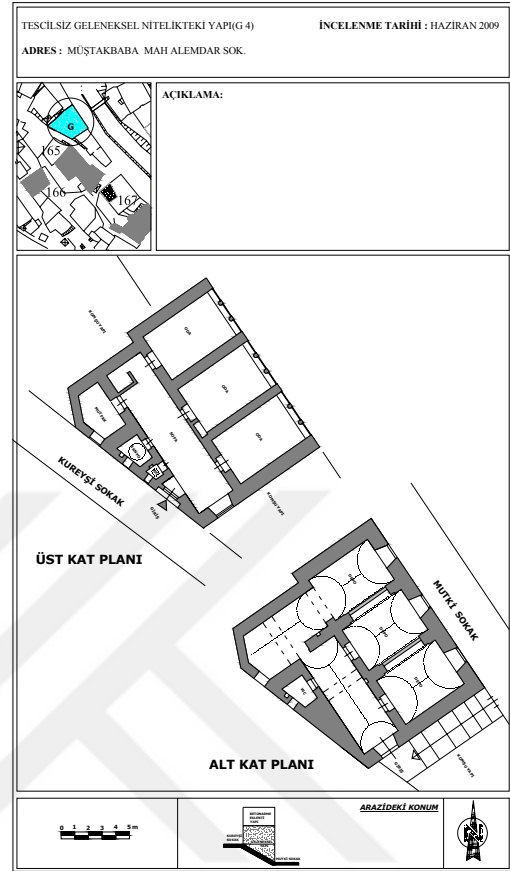
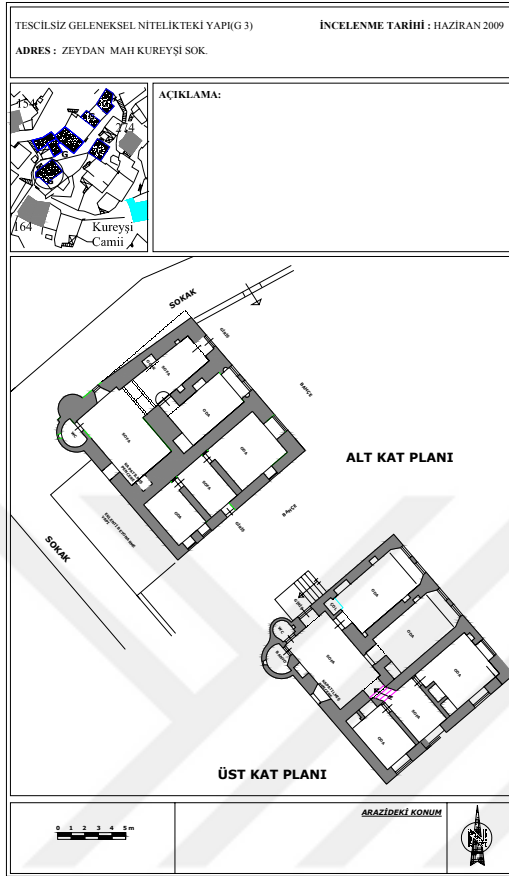

ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. (G 2)
İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ADRES : ZEYDAN MAH. KUREYŞİ SOK.(G 3)

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

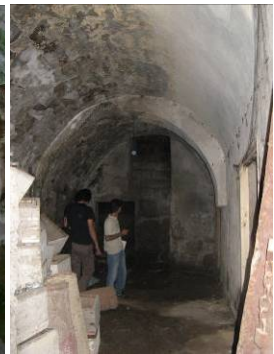

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. ALEMDAR SOK.(G 4)

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ADRES : ZEYDAN MAH. NO:21(G 6)
İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ADRES : ZEYDAN MAH. MUTKİ/KUREYŞİ SOK NO:20 (G 7)

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ADRES : ZEYDAN MAH. KAT SOK NO:11 (G 9)

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

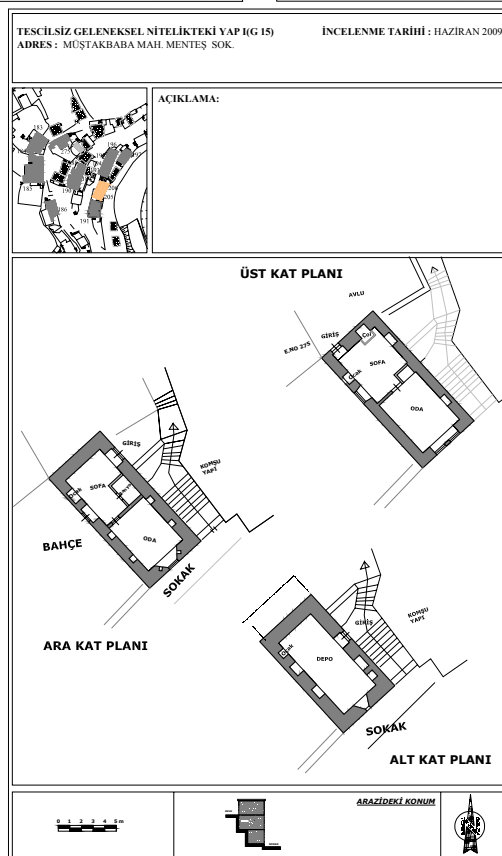
ADRES : ZEYDAN MAH. KUREYŞİ SOK (G 10)

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

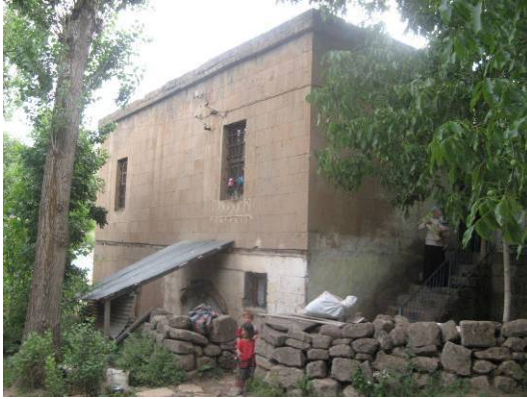

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ADRES : TAŞ MAH. HOŞGÜN SOK NO:64 (G 12)
İNCELENME TARİHİ : TEMMUZ 2008

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ADRES : MÜŞTAKBABA MAH. MENTEŞ SOK (G 15)

İNCELENME TARİHİ : HAZİRAN 2009

GÜLİN PAYASLI OĞUZ

